

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Inga Daukšaitė

**BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NETEISĖTĄ ABORTĄ IR
PRIVERTIMĄ JĮ DARYTIS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2008–2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Armanas Abramavičius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
teisė – 01 S)

TURINYS

ĮVADAS	5
I. ABORTAS MEDICININIU IR RELIGINIU ASPEKTU	19
1. Aborto samprata medicinoje.....	19
2. Katalikų bažnyčios pozicija aborto atžvilgiu	24
II. ABORTŲ PAPLITIMAS IR KRIMINALIZAVIMO RAIDA LIETUVOJE	37
1. Abortų paplitimas	37
2. Abortų priežastys	49
3. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raida	55
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 straipsnis ir abortų teisinio reglamentavimo problemos	74
III. NETEISĖTO ABORTO IR PRIVERTIMO DARYTIS NETEISĖTĄ ABORTĄ SUDĖTYS	80
1. Neteisėto aborto ir privertimo darytis neteisėtą abortą sudėčių vieta nusikalstamų veikų sudėčių sistemoje.....	81
2. Neteisėto aborto sudėtys.....	86
2.1. Objektas ir dalykas	90
2.2. Objektyvioji pusė.....	140
2.2.1. Veika, padariniai, priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių....	141
2.2.2. Kiti objektyviosios pusės požymiai	175
2.2.2.1. Neteisėto aborto padarymo vieta	175
2.2.2.2. Neteisėto aborto padarymo aplinkybės.....	182
2.2.2.3. Neteisėto aborto padarymo laikas.....	184
2.3. Subjektas	200
2.4. Subjektyvioji pusė	228
3. Privertimo darytis neteisėtą abortą sudėtis	241
IV. BAUDŽIAMIEJI TEISINIAI PADARINIAI UŽ NETEISĖTĄ ABORTĄ IR PRIVERTIMĄ DARYTIS NETEISĖTĄ ABORTĄ	264

1. Bausmės už neteisėtą abortą	265
2. Bausmės už privertimą darytis neteisėtą abortą	275
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	284
NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	288
PRIEDAI.....	325
PASKELBTŲ AUTORĖS MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS	328

ĮVADAS

Temos aktualumas. Aborto tema visais laikais buvo aktuali tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse. Pasaulio sveikatos organizacijos (angl. *the World Health Organization*) duomenimis, maždaug vienas iš penkių nėštumų baigiasi jo nutraukimu ir todėl kasmet pasaulyje padaroma beveik 44 mln. abortų (2008 m.). Dėl nesaugaus aborto maždaug 5 mln. moterų kasmet yra hospitalizuojamos, o 47 tūkst. moterų dėl jo miršta¹. Tačiau temos aktualumą lemia ne tik šie įspūdingi skaičiai.

Nagrinėjamoje temoje persipina ir neretai konfrontuoja įvairių sričių (ne tik teisės, bet, be kita ko, ir medicinos, religijos, moralės) argumentai. Šioje temoje, be to, didelę dalį užima diskusija – kam vis dėlto turėtų būti teikiamas prioritetas: dar negimusio vaiko teisei gyventi ar moters apsisprendimo laisvei, jos laisvei priimti sprendimus dėl savo kūno, planuoti, kada ir kiek susilaukti vaikų, taip pat teisei į privataus gyvenimo neliečiamumą ir net teisei į gyvybę². Taigi, baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą nustatymas neabejotinai laikytina viena jautriausių, sudėtingiausių bei kontroversiškesnių temų tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių baudžiamosios teisės moksle.

Paminėti aspektai aiškiai rodo, kad abortų problema tiesiogiai susijusi su žmogaus teisių klausimais. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 1995 m. yra pažymėjęs, kad „demokratinėje visuomenėje prioritetas teikiamas žmogui, todėl viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, reguliuojama įstatymais. Tai ir žmogaus teisių bei laisvių patvirtinimas, ir jų turinio apibrėžimas, ir apsaugos bei gynimo teisinės garantijos, ir leistinas jų apribojimas, ir kt.“³.

¹ *Safe and unsafe induced abortion: global and regional levels in 2008, and trends during 1995–2008* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/75174/1/WHO_RHR_12.02_eng.pdf>.

² Kasmet pasaulyje dėl su nėštumu susijusių priežasčių miršta daugiau nei 350 tūkst. moterų. – MESCE, Deborah; ir CLIFTON, Donna. *Abortion: Facts & Figures 2011*. S. l., 2011, p. 5. Teigiama, jog laiku nutraukus nėštumą, šių mirčių (ar bent dalies jų) būtų galima išvengti.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d.

Nepaisant to, ne tik nėštumo nutraukimo tvarką, bet ir nėštumo nutraukimo pagrindus šiandien Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos dar 1994 m. patvirtinta (nuo to laiko nė karto nekeista ir todėl daugeliu požiūrių pasenusi) Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka⁴. Atsižvelgiant į tai, išeity, kad nėštumo nutraukimo pagrindai gali būti keičiami sveikatos apsaugos ministro įsakymu (pavyzdžiui, numatant, kad nėštumo iki 12 nėštumo savaičių nutraukti moters prašymu – nebegalima), nors nėštumo nutraukimo pagrindai neabejotinai yra *įstatymo*, o ne poįstatyminio teisės akto reguliavimo dalykas⁵. Tokia situacija, be jokios abejonės, negalės tęstis amžinai, todėl anksčiau ar vėliau (kai tik tam bus subręsta) Lietuvoje turės būti priimtas abortų įstatymas (čia neturima omenyje, kad būtent toks turėtų būti šio įstatymo pavadinimas).

Verta pažymėti, kad minėtosios nėštumo nutraukimo tvarkos tekstas mažai kuo skiriasi nuo prieš tai Lietuvoje galiojusios TSRS sveikatos apsaugos ministerijos 1982 m. kovo 16 d. įsakymu Nr. 234 patvirtintos Nėštumo nutraukimo operacijų atlikimo tvarkos⁶, dar daugiau – kai kurios šiuo metu galiojančios nėštumo nutraukimo tvarkos nuostatos tėra bene *pažodinis* ankstesnės tvarkos nuostatų vertimas. Taigi, akivaizdu, Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos turinys turi būti peržiūrėtas.

Būtina pridurti, jog naujų teisės aktų šioje srityje priėmimas pareikalaus iš naujo apgalvoti (nebūtinai keisti) ir požiūrį į patį abortą, kaip tam tikrą reiškinį. Ar abortas tebegalės būti vertinamas kaip „natūrali“ šeimos planavimo

nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89-2007.

⁴ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 18-299.

⁵ Štai Vengrijoje Konstitucinis Teismas 1991 m. nutarime, nenagrinėdamas nėštumo nutraukimą reglamentuojančių teisės aktų (iš kurių du buvo *poįstatyminiai*) nuostatų turinio, nustatė jų prieštaravimą Konstitucijai dėl jų *formos*. – OCSKÓ, András. Teisė į gyvybę: gyvybės gynimas Vengrijos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2007, Nr. 2 (6), p. 289–293.

⁶ Инструкция о порядке проведения операции искусственного прерывания беременности, утвержденная приказом Министерства здравоохранения СССР № 234 от 16 марта 1982 г. In МИРОШНИЧЕНКО, В. П.; ir СОЛЬСКИЙ, Я. П. *Аборт и его осложнения*. Киев, 1984, p. 127–129.

(šeimos dydžio reguliavimo) priemonė⁷, ar vis dėlto bus manoma, kad nėštumo nutraukimas yra kažkas daugiau nei tik pačios moters reikalas. Ar draudimas nutraukti nėštumą po 12 nėštumo savaičių tebereikš *moters* sveikatos ir gyvybės apsaugą ar vis dėlto toks draudimas reikš negimusio vaisiaus teisių (interesų) pripažinimą ir jų gynimą. Ar nėštumo nutraukimas po 12 nėštumo savaičių tebereikš nusikaltimo, pavojingo *moters* sveikatai ir gyvybei, padarymą, ar vis dėlto toks nėštumo nutraukimas reikš kėsiniimąsi į žmogaus vaisiaus gyvybę.

Neteisėtu, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁸ (**toliau ir – Baudžiamasis kodeksas, BK**) 142 straipsnio prasme, pripažįstamas toks abortas, kuris bendriausiu požiūriu padarytas pažeidžiant svarbiausius Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos reikalavimus. Atsižvelgiant į tai, naujų teisės aktų priėmimas šioje srityje gali lemti ir Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio turinio pokyčius, taigi – turėti įtakos ir baudžiamajai atsakomybei už neteisėtą abortą apskritai.

Greta kitų temos aktualumo rodiklių būtina paminėti tai, kad bandymų keisti esamą abortų teisinį reglamentavimą Lietuvoje būta anksčiau (2002, 2005, 2006 m.), tokių bandymų esama ir dabar. Ne taip seniai, 2013 m. kovo 10 d., Seime užregistruotas Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas, kuriam, beje, po pateikimo Seimo posėdyje jau buvo pritarta – nuspręsta pradėti projekto svarstymo procedūrą. Šio įstatymo projekto esmė – uždrausti nėštumo iki 12 savaičių nutraukimą moters pageidavimu ir leisti nėštumą nutraukti tik, kai: 1) „nėštumas gresia nėščios moters gyvybei ar sveikatai“; 2) „yra pagrįstų įtarimų, jog nėštumas atsirado dėl nusikalstamų veikų“⁹. Taigi, kaip matyti, juo iš esmės siekiama sugriežtinti nėštumo nutraukimo sąlygas, tuo pačiu – susiaurinti „teisėto“ aborto bei išplėsti „neteisėto“ aborto sąvokas. Be to, kartu su šiuo įstatymo projektu inicijuojamas ir Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 dalies pakeitimas, siūlant ją išdėstyti

⁷ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius, 2009, p. 345.

⁸ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

⁹ 2013 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas Nr. XIIP-337 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=444122>.

taip: „Gydytojas, turintis teisę daryti nėštumo nutraukimo (aborto) operacijas, padaręs abortą pacientės prašymu, jeigu tai padaryta ne įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka, baudžiamas [...]“¹⁰.

Šiame kontekste be gilesnės analizės galima konstatuoti, kad vien tik draudimas nutraukti nėštumą iki 12 savaičių – abortų poreikio nesumažins, todėl tokio įstatymo priėmimas, iš vienos pusės, paskatintų vadinamąjį abortų turizmą, iš kitos pusės, padidintų neteisėtų abortų skaičių. Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis, pastaraisiais metais Lietuvoje vis dar padaroma apie 6–7 tūkst. abortų¹¹, taigi, kaip matyti, tokios procedūros poreikis – yra. Šie duomenys, reikia pripažinti, neleidžia teigti, kad priėmus siūlomą įstatymą būtent tiek kasmet būtų padaroma *neteisėtų abortų*, antra vertus, nereikia abejoti, kad neteisėtų abortų skaičius tokiu atveju – išaugtų, tuo pačiu – padaugėtų ir baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą atvejų.

Galiausiai, būtina pažymėti, kad 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus dabartiniam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui, 143 straipsnis nebuvo keistas nė karto, o vienintelis Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio pakeitimas (2011 m. birželio 21 d.) buvo susijęs ne su straipsnio dispozicijų, bet su sankcijų turiniu. Antra vertus, pasakyta visiškai nereiškia, kad baudžiamajame įstatyme nustatytas baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį daryti reglamentavimas yra išbaigtas ir neturi būti tobulinamas. Šiame kontekste verta paminėti, kad 2000 m. Baudžiamojo kodekso galiojimo laikotarpiu vienintelė iki šiol Lietuvos Aukščiausiajame Teisme (**toliau ir – LAT**) nagrinėta neteisėto aborto baudžiamoji byla buvo nagrinėjama išplėstinės septynių teisėjų kolegijos posėdyje, kas taip pat rodo, kad esama BK 142 straipsnio interpretavimo bei taikymo problemų.

Atsižvelgiant į visa išdėstyta bei pasirinktą temą vertinant platesniame kontekste, matyti, jog pasirinkta tema tolydžio darosi vis aktualesnė, traukia ne tik politikų, teisininkų, medikų, bet ir plačiosios visuomenės dėmesį. Savo

¹⁰ 2013 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-338 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444123>.

¹¹ *Demografijos metraštis 2011*. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2012, p. 69.

ruožtu visa tai lemia, jog pasirinkta tema kaip niekad aktuali ir verta nagrinėjimo.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektą nusako šios disertacijos pavadinimas – baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis.

Tyrimo dalykas. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo objektas – baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis – be galo platus, daug apimantis, šiame tyrime jis nagrinėjamas ne visais, o tik svarbiausiais aspektais, kurie ir nusako šio tyrimo dalyką.

„Abortas“ pirmiausia yra medicinos mokslo kategorija, todėl disertacinis tyrimas pradedamas būtent medicininių aborto aspektų analize. Svarbu pastebėti, kad aborto sampratos medicinoje atskleidimas būtinas toliau darbe nagrinėjamų teisinių klausimų analizei.

Remiantis Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, 77,3 proc. Lietuvos gyventojų priskiria save Romos katalikams¹². Įsigilinti pagaliau į Katalikų bažnyčios poziciją aborto atžvilgiu skatina ir iniciatyvos keisti esamą abortų teisinį reglamentavimą, mat religinio pobūdžio argumentai figūruoja ne tik debatuose abortų klausimu apskritai, bet ir įstatymų leidybos procese. Kad „Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymas atspindi Katalikų bažnyčios, popiežiaus Jono Pauliaus II mokymus“ *expressis verbis* nurodyta šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte. Todėl dalis šio tyrimo skirta Katalikų bažnyčios požiūriui į abortą atskleidimui.

Iniciatyvos keisti esamą abortų teisinį reglamentavimą ir uždrausti nėštumo iki 12 savaičių nutraukimą moters pageidavimu lemia būtinybę analizuoti ne tik neteisėto aborto, bet ir teisėto aborto paplitimo Lietuvoje mastą, mat tik taip galima išsiaiškinti, kiek plačiai yra paplitusi veika, kurią norima kriminalizuoti¹³. Dalis darbo skirta savaiminio persileidimo rizikos veiksnių bei nėštumo nutraukimo priežasčių analizei. Pastebėtina, jog pastarosios tyrimo dalies reikšmė ypač atsiskleidžia moterų baudžiamosios

¹² *Lietuvos gyventojai 2011 metais: 2011 m. gyventojų surašymo rezultatai.* [Vilnius]: Lietuvos statistikos departamentas, [2012], p. 26.

¹³ Veikos paplitimas, kaip žinoma, baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstamas vienu iš veikos kriminalizavimo kriterijų. – Žr., pavyzdžiui, ŠVEDAS, Gintaras. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, Nr. 82, p. 15–16, 19–20.

atsakomybės už neteisėtą abortą kontekste – nustačius tokią atsakomybę, nėštumo nutraukimo priešastys padėtų atskleisti neteisėto aborto padarymo motyvus, o savaiminio persileidimo rizikos veiksnių žinojimas palengvintų veikos padarymo būdų supratimą.

Darbe atskirai ir detaliau nėra nagrinėjamas abortas žmogaus teisių kontekste. Tokį sprendimą lėmė tai, kad su abortais susijusi Europos žmogaus teisių teismo praktika teisės literatūroje yra dažnai ir plačiai nagrinėjama. Dar daugiau, šiais klausimais (ir Lietuvoje) jau yra atlikta nuodugnių, didelės apimties tyrimų¹⁴. Dėl šios priežasties šiame darbe gilesnei analizei pasirinkti tie su baudžiamąja atsakomybe už neteisėtą abortą susiję klausimai, kurie teisės literatūroje iki šiol buvo mažai nagrinėti arba nenagrinėti visai.

Jau iš baudžiamosios teisės pozicijų tyrimo objektas pirmiausia nagrinėjamas istoriniu aspektu, atliekant išsamią baudžiamųjų įstatymų, atskirais laikotarpiais reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raidos analizę. Šis tyrimas nukreiptas į baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis reglamentavimą ir tokios atsakomybės taikymą *Lietuvoje*, todėl tai, kaip baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis nustatantys baudžiamieji įstatymai keitėsi užsienio šalyse, šiame darbe nėra nagrinėjama, tačiau tiek, kiek tai buvo būtina, darbe pateikiamos nuorodos į *dabartinių* užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų nuostatas.

Atskirais laikotarpiais Lietuvoje galiojusių baudžiamųjų įstatymų apžvalga nuosekliai veda prie *esamo* abortų teisinio reglamentavimo. Dėl šios priežasties toliau darbe analizuojami svarbiausi galiojantys šios srities teisės aktai, ne tik rodantys Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio turinio kilmę, bet ir turintys įtakos baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą taikymui.

Paties Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio išsamus nagrinėjimas pradedamas jo sandaros ir jame numatytų neteisėto aborto sudėčių prigimties analize. Neteisėto aborto sudėtys darbe nagrinėjamos ne atskirai ir paeiliui,

¹⁴ Žr., pavyzdžiui, KIRCHNER, Stefan. *Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnio 1 dalies 1 sakinio taikymas prenatalinėje stadijoje* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Kaunas, 2012.

pagal jų išdėstymą Baudžiamajame kodekse, bet drauge, kur reikia – pabrėžiant reikšmingus skirtumus. Teoriniu lygmeniu darbe atskleidžiamas ir privertimo darytis neteisėtą abortą sudėties, numatytos Baudžiamojo kodekso 143 straipsnyje, požymių turinys.

Baudžiamojo įstatymo numatyta neteisėto aborto ar privertimo darytis neteisėtą abortą sudėti atitinkančios veikos padarymas lemia ar bent jau turėtų lemti baudžiamųjų teisinių padarinių atsiradimą. Esant tik pavieniams baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą taikymo atvejams, o baudžiamosios atsakomybės už privertimą darytis neteisėtą abortą taikymo atvejų nesant apskritai, darbe didžiausias dėmesys skirtas tik Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnių sankcijų sandarai, jose numatytų bausmių atitikčiai (proporcingumui) nagrinėjamų nusikaltimų pavojingumui. Dėl šios priežasties bausmės skyrimas darbe tik paliečiamas, o kai kurie kiti klausimai (atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, atleidimas nuo bausmės ir kt.) – darbe nenagrinėjami visai.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis reglamentavimą Lietuvos baudžiamajame įstatyme, atskleisti šio reglamentavimo trūkumus bei pasiūlyti galimus tokių trūkumų šalinimo variantus, identifikuoti Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnių interpretavimo bei taikymo problemas.

Tyrimo uždaviniai. Tyrimo tikslui pasiekti iškelti šie tyrimo uždaviniai:

- 1) atskleisti medicininius aborto sampratos aspektus;
- 2) atskleisti Katalikų bažnyčios požiūrį į abortą;
- 3) išanalizuoti abortų paplitimo mastus, ištirti savaiminio persileidimo rizikos veiksnius bei nėštumo nutraukimo priežastis;
- 4) atlikti baudžiamųjų įstatymų, atskirais laikotarpiais reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raidos analizę;
- 5) apibūdinti dabartinę baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis reglamentavimą, įvertinti neteisėto aborto ir privertimo darytis neteisėtą abortą sudėčių vietą nusikalstamų veikų sudėčių sistemoje;

- 6) išnagrinėti neteisėto aborto sudėčių požymius, įvertinti šių požymių interpretavimą baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje, identifikuoti Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio taikymo problemas;
- 7) išnagrinėti privertimo darytis neteisėtą abortą sudėties požymius;
- 8) įvertinti Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnių sankcijose numatytų bausmių atitiktį (proporcingumą) nagrinėjamų nusikaltimų pavojingumui.

Tyrimo šaltiniai. Šio tyrimo šaltiniai pirmiausia yra įvairių laikotarpių Lietuvos baudžiamieji įstatymai, taip pat kiti įstatymai ir teisės aktai, įvairiais aspektais reikšmingi baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis analizei. Darbe remtasi ir kitų šalių (Austrijos, Belgijos, Čekijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Maltos, Portugalijos, Rusijos, Šveicarijos, Vokietijos ir kt.) baudžiamaisiais įstatymais, tačiau, reikia pažymėti, lyginamoji Lietuvos ir kitų šalių baudžiamųjų įstatymų nagrinėjamu aspektu analizė nėra šio tyrimo tikslas ir todėl kitų šalių baudžiamaisiais įstatymais darbe remtasi tik ten ir tiek, kiek tai buvo būtina – norint parodyti egzistuojančius teisinio reglamentavimo skirtumus ir įvertinti jų pranašumus (trūkumus), pateikti pavyzdžių, kaip vienas ar kitas klausimas yra išspręstas kitose šalyse ir pan.

Darbe taip pat naudotasi Lietuvos ir užsienio (daugiausia Rusijos) mokslininkų darbais. Verta pastebėti, kad baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis analizei pasitelkti ir ankstesnių metų (įskaitant tarybinį laikotarpį) baudžiamosios teisės mokslininkų darbai. Galimybę ir netgi būtinybę remtis šiais darbais nulėmė tai, kad požiūris į neteisėtą abortą, kaip nusikaltimą, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, o vėliau ir priėmus dabar galiojančią Baudžiamąjį kodeksą, iš esmės liko nepakitęs, be to, kai kurių neteisėto aborto sudėčių požymiai (pavyzdžiui, pavojinga veika, kaltė) tebeturi tą pačią prasmę, todėl daugelis anksčiau rašiusių mokslininkų įžvalgų nenustojo aktualumo ir šiandien. Atsižvelgiant į tai, kad „abortas“, kaip minėta, pirmiausia yra medicinos mokslo kategorija, darbe nemažai remtasi ir medicinos literatūra.

Darbe išanalizuota negausi teismų praktika neteisėto aborto baudžiamosiose bylose, be to, pagal poreikį remtasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesnių instancijų bendrosios kompetencijos teismų praktika kitų kategorijų bylose. Atliekant tyrimą, taip pat naudotasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimais.

Tyrimo metodai. Siekiant kuo nuodugnesnės baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis analizės, naudoti įprastiniai baudžiamojoje teisėje taikomi tyrimo metodai, tarp kurių svarbiausieji – istorinis, lingvistinis, sisteminis, lyginamasis, loginis.

Istorinis tyrimo metodas taikytas atliekant baudžiamųjų įstatymų, įvairiais laikotarpiais reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raidos analizę. Šio metodo taikymas padėjo atskleisti, kaip ilgainiui keitėsi požiūris į patį abortą, kaip tam tikrą visuomenėje egzistuojantį reiškinį, kaip tokie pokyčiai įtakojo baudžiamųjų įstatymų turinį bei abortų baudžiamumą.

Atskleidžiant neteisėto aborto bei privertimo darytis neteisėtą abortą sudėčių požymių turinį, aiškinant(is) Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnyje vartojamų sąvokų prasmę, darbe naudotas lingvistinis tyrimo metodas.

Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnių nuostatos darbe nagrinėtos *ne* atsietai, bet remiantis sistetine jų analize, t. y. kitų Baudžiamojo kodekso nuostatų, be kita ko, BK 135 ir 148 straipsnių, kontekste. Be to, svarbiausių Baudžiamojo kodekso 142 straipsnyje vartojamų sąvokų („gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas“, „kontraindikacijos“, „sveikatos priežiūros įstaiga“ ir kt.) turinys aiškintas kartu su kituose susijusiuose įstatymuose bei poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtintomis nuostatomis. Sisteminis požiūris leido darbe keltus klausimus išnagrinėti kompleksiskai, nepamirštant, kad visos teisės normos yra tarpusavyje susijusios.

Lyginamojo tyrimo metodo darbe naudojimas pasireiškė Lietuvos bei kitų šalių baudžiamųjų įstatymų (tyrimui reikalingais aspektais) lyginimu (gretinimu). Šio metodo taikymas padėjo atskleisti egzistuojančius Lietuvos bei kitų šalių baudžiamųjų įstatymų atitinkamų nuostatų skirtumus, įvertinti jų

pranašumus (trūkumus), leido parodyti, kaip vienas ar kitas klausimas yra išspręstas kitose šalyse.

Loginis tyrimo metodas taikytas visame darbe. Vienas ar naudotas kartu su kitais, šis tyrimo metodas leido suabejoti teisės literatūroje sutinkamais bene aksiomomis tapusiais teiginiais, buvo reikšmingas identifikuojant Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnių interpretavimo bei taikymo problemas, padėjo tiksliai formuluoti platesnio nagrinėjimo vertus klausimus, pastebėti netikėtus (o kartais ir visai paradoksalius) dalykus. Loginis tyrimo metodas neabejotinai buvo reikšmingas ir analizuojant teisės aktų nuostatas, aiškinant(is) tikrąją jų prasmę, taip pat – darant išvadas ar tiesiog apibendrinimus.

Darbo mokslinis naujumas. Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą nagrinėjimas pasaulio mastu nėra naujas. Savo laiku neteisėto aborto (ar kitas to meto) sudėtis gana detalčiai yra nagrinėję I. I. Gorelikas (*Горелик И. И.*), G. A. Mendelsonas (*Мендельсон Г. А.*), A. A. Piontkovskis (*Пионтковский А. А.*), S. V. Poznyševs (*Познышев С. В.*), Š. S. Raškovskaja (*Рашковская Ш. С.*), M. D. Šargorodskis (*Шаргородский М. Д.*), N. S. Tagancevas (*Таганцев Н. С.*), N. I. Zagorodnikovas (*Загородников Н. И.*) ir kt.

Pastaruoju metu didesnės apimties tyrimus yra atlikusi L. A. Lozanovič (*Лозанович Л. А.*), nagrinėjusi neteisėto aborto baudžiamuosius teisinius ir kriminologinius aspektus (2004), M. V. Kiseleva (*Киселева М. В.*), neteisėtą abortą analizavusi motinystės baudžiamosios teisinės apsaugos kontekste (2010), kiti tyrimai buvo orientuoti į žmogaus gyvybės baudžiamąją teisinę apsaugą iki gimimo ir po jo (M. M. Minajeva (*Минаева М. М.*) (2012).

Fragmentiškai nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose numatytas neteisėto aborto sudėtis yra nagrinėję A. Šumilovas (*Шумилов А.*), S. Tasakovas (*Тасаков С.*), nemažai kitų autorių. Kiti autoriai didžiausią dėmesį yra skyrę žmogaus gyvybės pradžios bei jos baudžiamosios teisinės apsaugos klausimui (S. Bojarovas (*Бояров С.*), A. V. Gololobova (*Гололобова А. В.*), R. D. Šarapovas (*Шарапов Р. Д.*), G. B. Romanovskis (*Романовский Г. Б.*), dar kiti – neteisėto aborto kriminalizavimo problematikai (R. A. Kuzminyčas

(Кузьминых Р. А.), V. Pankratovas (Панкратов В.)). Ganėtinai detaliaj lyginamąjį įvairių šalių baudžiamųjų įstatymų (ir baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą aspektu) yra atlikę V. N. Dodonovas (Додонов. В. Н.), O. S. Kapinus (Капинус О. С.), S. P. Ščerba (Щерба С. П.).

Įvairiais aspektais abortą apskritai ar baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą yra nagrinėję ir nemažai Vakarų valstybių autorių (pavyzdžiui, M. Bohlander, M. Brazier, R. Card, E. Cave, A. Eser, B. Hilliard, B. Hogan, G. T. Laurie, J. K. Mason, J. Montgomery, A. Ocskó, S. D. Pattinson, J. C. Smith, U. Werner ir kt.).

Tačiau Lietuvos baudžiamosios teisės moksle neteisėtas abortas ir ypač privertimas darytis neteisėtą abortą iki šiol buvo paliekami nuošalyje, šių nusikaltimų sudėtys didesnio Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų dėmesio nei anksčiau, nei pastaruoju metu – nebuvo sulaukusios. Tokią dėmesio stoką galbūt lėmė didelis neteisėto aborto latentiskumas, o gal ir tai, kad ši tema yra įvairiapusė, reikalauja ne tik baudžiamosios teisės išmanymo, bet įsigilinimo ir į kitų – pirmiausia, medicinos mokslo – dalykus.

Apie abortus rašė tarpukario autoriai (T. Goldbergas, S. Gruodis, J. Jarašius, P. Mažylis, L. Šimaitis, A. Vaitiekavičius), tačiau tuo metu labiau nagrinėtos ne baudžiamosios įstatymo nuostatos (išskyrus, V. Stankevičių), bet kiti klausimai – neteisėtų abortų paplitimas, „kova su jais“ ir jų išaiškinimas, labiausiai paplitę neteisėto aborto padarymo būdai ir kt. 1961 m. Baudžiamajame kodekse numatytas neteisėto aborto padarymo sudėtis Lietuvoje yra nagrinėję A. Pėstininkas bei J. Nocius. Tačiau šių autorių pateiktas neteisėto aborto sudėčių aiškinimas yra veikiau apibendrinamojo, apžvalginio pobūdžio, apsiribojantis prisilietimu tik prie svarbiausių aspektų.

Dabartinio Lietuvos Respublikos baudžiamosios kodekso 142 straipsnyje numatytos neteisėto aborto sudėtys (be Lietuvos Respublikos baudžiamosios kodekso komentaro) iki šiol buvo nagrinėtos tik viename – A. Čaikovski ir I. Žukovaitės – moksliniame straipsnyje. Metodinėje medžiagoje savo pastabomis apie BK 142 straipsnyje numatytas nusikaltimų sudėtis yra pasidalinęs ir O. Fedosiukas. Tuo tarpu privertimo darytis neteisėtą abortą

sudėtis, kuri nepriklausomos Lietuvos baudžiamųjų įstatymų istorijoje numatyta *pirmą kartą*, Lietuvos baudžiamosios teisės moksle iki šiol apskritai nenagrinėta (išskyrus tik oficialų šio straipsnio komentarą).

Kaip ir kitose šalyse, šiek tiek plačiau Lietuvos teisės literatūroje yra nagrinėti kai kurie kiti, ne tiek su baudžiamąja atsakomybe už neteisėtą abortą, kiek su abortu apskritai, susiję aspektai: žmogaus gyvybės pradžia bei žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamosioje teisėje (P. Docka, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, S. Kirchner, A. Milinis ir kt.), abortas žmogaus teisių ir Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste (E. Gruodytė, S. Kirchner), abortų teisinio reglamentavimo istoriniai aspektai (V. Jurėnienė), abortas šeimos teisės kontekste (V. Mikelėnas). Įvairiais kitais, nei baudžiamaisiais teisiniais, aspektais abortų temą yra nagrinėję ir kitų (daugiausia medicinos) sričių autoriai (D. Bartkevičienė, R. Jakubčionytė, G. Mečėjus, A. Narbekovas, B. Obelenienė, D. Serapinas, V. Vanagienė ir kt.).

Taigi šis – baudžiamajai atsakomybei už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis skirtas – tyrimas yra *pirmasis* tokio pobūdžio tyrimas Lietuvos baudžiamosios teisės moksle, todėl daugelis šiame tyrime keliamų ir nagrinėjamų klausimų Lietuvos baudžiamosios teisės moksle iki šiol nebuvo nagrinėti arba nagrinėti tik fragmentiškai. Šiame darbe pirmą kartą Lietuvoje nuosekliai, išsamiai, be kita ko, atskleista baudžiamųjų įstatymų, atskirais laikotarpiais reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raida, atlikta sisteminė neteisėto aborto ir privertimo darytis neteisėtą abortą sudėčių analizė, nagrinėti baudžiamieji teisiniai padariniai, galintys kilti nagrinėjamus nusikaltimus padariusiems asmenims, įvertintas bausmių už šiuos nusikaltimus proporcingumas šių nusikaltimų pavojingumui. Šiame darbe taip pat identifikuotos abortų teisinio reglamentavimo, Baudžiamojo kodekso 142 ir 143 straipsnių interpretavimo bei taikymo problemos, pasiūlyti būdai, kaip šios problemos galėtų būti sprendžiamos.

Praktinė darbo reikšmė. Tyrime identifikuoti baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą jį darytis reglamentavimo trūkumai bei pasiūlyti tokių trūkumų šalinimo būdai galėtų būti naudingi

tobulinant tokių trūkumų turinčias baudžiamojo įstatymo nuostatas. Be to, darbe analizuotos Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio interpretavimo bei taikymo teismų praktikoje problemos galėtų praversti (pavyzdžiui, apibrėžiant pagrindines įstatyme vartojamas sąvokas *etc.*) rengiant abortų įstatymą, kurio priėmimas, kaip minėta, yra *būtin*as ir kuris (anksčiau ar vėliau) turės būti priimtas. Nepaisant to, kad praktikoje pasitaiko tik pavieniai baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą taikymo atvejai, vis dėlto tikimasi, kad šis darbas gali būti naudingas ir teisėjų, prokurorų, kitų teisininkų praktikų profesinėje veikloje. Darbe keliami ir nagrinėjami klausimai gali patraukti ir mokslininkų bei apskritai abortų tematika besidominčiųjų dėmesį. Galiausiai šio tyrimo rezultatais galėtų būti remiamasi ir dėstyimo bei mokymosi procese.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Neteisėtu abortu turėtų būti pripažįstami tokie neteisėti kaltininko veiksmai, kurie nukreipti į moters gimdoje jau įsitvirtinusio gemalo sunaikinimą iki jo gimimo momento.
2. Neteisėtas abortas yra nukreiptas į gyvo žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimą. Neteisėtas abortas turėtų būti pripažįstamas nusikaltimu (negimusio) žmogaus gyvybei, o ne nusikaltimu, pavojingu žmogaus (moters) sveikatai ir gyvybei.
3. Privertimas darytis neteisėtą abortą turėtų būti pripažįstamas nusikaltimu (negimusio) žmogaus gyvybei, o ne nusikaltimu, pavojingu žmogaus (moters) sveikatai ir gyvybei.
4. Už visų rūšių neteisėtą abortą ir privertimą darytis neteisėtą abortą turėtų būti numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Disertacijos autorė Vilniaus universiteto leidžiamame periodiniame mokslo darbų žurnale „Teisė“ disertacijos tema yra paskelbusi du mokslinius straipsnius. Tyrimų rezultatais taip pat naudotasi Vilniaus universitete Teisės fakultete 2009–2012 m. vedant bendrųjų privalomųjų dalykų „Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis I/II d.“ ir „Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis II/II d.“ seminarus bei vadovaujant

kursinius darbus rašantiems studentams. Tarpiniai tyrimo rezultatai 2011 m. pristatyti ir doktorantų seminare.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, keturios dalys, išvados ir pasiūlymai, disertacijai rengti naudotų šaltinių sąrašas, priedai bei paskelbtų autorės mokslinių straipsnių disertacijos tema sąrašas.

I. ABORTAS MEDICININIU IR RELIGINIU ASPEKTU

1. Aborto samprata medicinoje

Žodis „abortas“ etimologiškai¹⁵ siejamas su lotynų kalbos žodžiu „*abortus*“, kuris savo ruožtu kildinamas iš lotyniško žodžio „*aborior*“. Lotynų kalboje „*abortus*“ žymi priešlaikinį gimdymą, persileidimą, taip pat abortą arba nelaikšį¹⁶, t. y. tą, kas gimė ne laiku¹⁷. Veiksmažodis „*aborior*“ tuo tarpu – be kitų reikšmių – reiškia ir „nunykti, išnykti“, „prieš laiką gimti“¹⁸.

Nors yra vartojamas ir kitų krypčių moksluose, „abortas“ neabejotinai pirmiausia yra medicinos mokslo terminas, todėl analizuojant jo reikšmę, būtina remtis medicinos moksle suformuluota jo samprata. Antai „Medicinos terminų žodyne“ „abortas“ apibrėžiamas kaip: 1) persileidimas, vaisiaus pašalinimas; 2) nelaikšis (ne laiku gimęs); 3) priešlaikinis patologinio arba normalaus proceso nutrūkimas¹⁹. Šio disertacinio tyrimo požiūriu reikšmingas tik pirmasis aborto apibrėžimas, todėl toliau šioje tyrimo dalyje atskleidžiama tik aborto, kaip „persileidimo, vaisiaus pašalinimo“, samprata.

Iš karto galima pasakyti, kad abortu medicinoje pripažįstamas tiek savaiminis nėštumo nutrūkimas (*savaiminis persileidimas*), tiek dirbtinis nėštumo nutraukimas (*dirbtinis abortas*). Tačiau, reikia pastebėti, abortu laikomas ne bet kuris nėštumo nutrūkimas (nutraukimas), o tik toks, kuris įvyksta (yra padaromas) tam tikru nėštumo laikotarpiu. Kitu (vėlesniu) nėštumo laikotarpiu įvykęs nėštumo nutrūkimas (nutraukimas) laikomas nebe abortu, bet *gimdymu*²⁰: priklausomai nuo konkrečios nėštumo savaitės, – priešlaikiniu, savalaikiu arba po termino (vadinamasis užsitęsęs nėštumas).

¹⁵ Etimologija – 1) kalbotyros šaka, tirianti žodžių kilmę ir jų giminytės santykius su kitais tos pačios arba kitų kalbų žodžiais; 2) pati žodžio kilmė. – VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2001, p. 274.

¹⁶ KUZAVINIS, Kazimieras. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. 2-oji patiksl. ir papild. laida. Vilnius, 2007, p. 19.

¹⁷ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 419.

¹⁸ *Cit. op.* 16.

¹⁹ ASTRAUSKAS, V., et al. *Medicinos terminų žodynas*. Vilnius, 1980, p. 10.

²⁰ Bendriausiu požiūriu gimdymu vadinamas procesas, kai, suėjus ne mažiau kaip 22 nėštumo savaitėms, iš gimdos ertmės išstumiamas vaisius. – BAGUŠYTĖ, Laima, et al. *Gimdymas*: Kauno

Skiriamoji aborto ir priešlaikinio gimdymo riba siejama su *vaisiaus gyvybingumu*, t. y. tokiu jo išsivystymo lygiu, kuris leidžia vaisiui egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo. Šioje vietoje verta paminėti, kad dėl to, nuo kurios nėštumo savaitės vaisius gali būti laikomas gyvybingu, bendro sutarimo vis dar nėra: įvairių autorių ir akušerijos mokyklų pozicijos šiuo klausimu varijuoja nuo 20 iki 28 nėštumo savaitės²¹. Antra vertus, šiuo metu vis labiau sutinkama, kad, esant normaliam vaisiaus vystymuisi, vaisius yra pakankamai susiformavęs egzistuoti savarankiškai bei, suteikus reikalingą pagalbą ir priežiūrą, turi galimybę išgyventi būtent nuo 22 nėštumo savaitės²² – tokiu metu paprastai jau būna susiformavę ir pakankamai išsivystę visi vaisiaus organai²³. Būtina pabrėžti, kad tą patvirtina ir medicinos praktika: 22 savaičių naujagimis yra gimęs ir Lietuvoje²⁴, o pasaulyje žinoma atveju, kai yra išgyvenę ir dar anksčiau gimę naujagimiai²⁵.

Šioje vietoje būtina paaiškinti, kad tam tikrais atvejais²⁶ nustatyti tikslią nėštumo trukmę, apskaičiuojamą pagal Negelio (vok. *Naegle*) formulę²⁷ ne visada įmanoma, todėl daugelyje²⁸ šaltinių, apibrėžiant aborto sąvoką, be nėštumo trukmės nurodomas dar vienas požymis, būtent – vaisiaus svoris. Teigiama, kad abortu laikytini tokie atvejai, kai nėštumas nutrūksta (yra nutraukiamas) iki 22 nėštumo savaitės ir vaisiaus svoris yra mažesnis nei 500 gramų. Iš tiesų, remiantis embriologijos mokslo duomenimis, yra žinoma, kad

medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ IV dalis. 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas, 2010, p. 7.

²¹ *Šiuolaikinė medicina* [CD-ROM]. [Kaunas]: Kauno medicinos universitetas, 2008.

²² VALANČIŪTĖ, Angelija; VITKUS, Aleksandras; ir BALNYTĖ, Ingrida. *Citologijos, embriologijos ir bendrosios histologijos darbai*: mokomoji knyga. Kaunas, 2006, p. 37.

²³ VITKUS, Albertas, et al. *Žmogaus histologija*: bendrasis vadovėlis. Kaunas, 2003, p. 65.

²⁴ Vaikų ligoninės, viešosios įstaigos Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų filialo, skelbiama informacija *Neišnešiotų naujagimių skyrius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vaikuligonine.lt/skyriai.php?ID=66>>.

²⁵ Žiniasklaidoje aprašytas atvejis, kai Vokietijoje išgyveno vos 460 g svorio ir 28 cm ūgio naujagimė, 2010 m. gimusi po 21 savaitės ir 5 dienų nėštumo. Teigiama, kad tai iki šiol anksčiausiai pasaulyje gimęs kūdikis. – Vokietijoje mažiausiai išnešiotas kūdikis netrukus kelias į namus. In *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. 2011, balandžio 23 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://m.lrytas.lt/-13035582671302157747-vokietijoje-ma%C5%B4iausiai-i%C5%A1ne%C5%A1iotas-k%C5%ABdikis-netrukus-kelias-%C4%AF-namus.htm>>.

²⁶ Pavyzdžiui, kai nėščioji neatsimena (nežino) paskutinių savo mėnesinių datos.

²⁷ Pagal šią formulę nėštumo trukmė skaičiuojama nuo pirmosios paskutinių normalių mėnesinių dienos. Toks pats atskaitos taškas taikomas apskaičiuojant ir vadinamąjį „naujagimio *gestacinį amžių*“.

²⁸ Žr., pavyzdžiui, *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 196; *Sveikatos enciklopedija*. Vilnius, 2003, p. 121.

500 g svorį vaisius gali būti pasiekęs jau 21 nėštumo savaitę²⁹. Todėl nežinant tikslaus nėštumo laiko, galima manyti, kad, vaisiui sveriant mažiau nei 500 g, nėštumo laikas yra trumpesnis nei 22 savaitės, o nėštumo nutrūkimas (nutraukimas) laikytinas persileidimu (abortu).

Tai, kas išdėstyta pirmiau, atsispindi ir medicinos praktikoje naudojamuose šaltiniuose. Tarp tokių šaltinių pirmiausia reikia paminėti Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikaciją, konkrečiai – jos dešimtąjį pataisytą ir papildytą leidimą „Sisteminis ligų sąrašas“ (Australijos modifikacija) (toliau – **Klasifikacija, TLK-10-AM**), galiojančią Lietuvoje nuo 2011 m. balandžio 1 d.³⁰, bei jai taikomus Kodavimo standartus. Būtina pridurti, kad nuorodų į šią Klasifikaciją būna ir baudžiamųjų bylų dėl neteisėto aborto bylų medžiagoje, todėl trumpai nusakyti šios Klasifikacijos esmę čia vis dėlto būtina.

Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikacijos esmė ta, kad čia visos žinomos sveikatos sutrikimo būklės yra sugrupuotos į atskirus skyrius, kurie savo ruožtu dar suskirstyti į poskyrius (pavyzdžiui, skyrių „nėštumas, gimdymas ir laikotarpis po gimdymo“ sudaro poskyriai „abortu pasibaigęs nėštumas“, „gimdymas“, „gimdymo komplikacijos“ *etc.*)³¹. Be to, dėl daugelio priežasčių³² – labiausiai dėl šios Klasifikacijos panaudojimo *statistikos tikslais* – visoms į šią Klasifikaciją įtrauktoms ligoms ir sveikatos sutrikimams yra suteikti konkretūs kodai (pavyzdžiui, kodu O00.2 žymimas „nėštumas kiaušidėje“, O05.4 – „kitas abortas, dalinis, be komplikacijų“, O80

²⁹ VALANČIŪTĖ, Angelija; VITKUS, Aleksandras; ir BALNYTĖ, Ingrida. *Citologijos, embriologijos ir bendrosios histologijos darbai*: mokomoji knyga. Kaunas, 2006, p. 38.

³⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. vasario 23 d. įsakymas Nr. V-164 „Dėl Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikacijos dešimtojo pataisyto ir papildyto leidimo „Sisteminis ligų sąrašas“ (Australijos modifikacija, TLK-10-AM) įdiegimo“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 23-1108.

³¹ *TLK-10-AM, ACHI ir Kodavimo standartų elektroninis vadovas* [interaktyvus]. [s. l.]: s. n., s. a. [žiūrėta 2011 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp>>.

³² Tiksliai ir metodiškai atliekamas diagnozių kodavimas, kaip pastebima ir pačioje TLK-10-AM, suteikia reikšmingų statistinių duomenų, kurie ne tik leidžia palyginti sergamumo bei mirtingumo rodiklius tarptautiniu lygmeniu, bet ir padeda planuoti sveikatos priežiūros poreikius šalies viduje, palengvina išlaidų sveikatos priežiūrai skaičiavimą bei planavimą, t. y. yra vertingi sveikatos sistemos valdymo tikslais, o medicininiuose dokumentuose tokiu būdu sukaupia informacija suteikia galimybę panaudoti ją mokslo tiriamajai veiklai ir mokymui. Kodavimo metu gautų duomenų analizė taip pat suteikia pagrindą įvairiems (epidemiologiniams, sveikatos priežiūros kokybės) tyrimams atlikti. – *Ibid.*

– „vienavaisis savaiminis gimdymas“ ir pan.³³). Tuo tarpu Kodavimo standartuose pateikiami paaiškinimai, kokioms diagnozėms gali būti suteikiamas vienas ar kitas TLK-10-AM kodas, analizuojami konkretūs pavyzdžiai, apibrėžiamos tam tikros sąvokos, pateikiamos ligų klasifikacijos ir pan. Dėl to Kodavimo standartai visiškai pagrįstai gali būti laikomi tarsi *metodine medžiaga*, skirta sveikatos priežiūros įstaigų personalui, atliekančiam diagnozių kodavimą, remiantis TLK-10-AM.

Taigi minėtieji Kodavimo standartai abortą apibrėžia kaip „vaisiaus audinių pa(si)šalinimą ar ištraukimą bet koku būdu, kol vaisius dar nėra gyvybingas, t. y. kai nėštumas yra trumpesnis nei 22 savaitių ir (arba) vaisiaus svoris yra mažesnis nei 500 gramų“³⁴. Toks Kodavimo standartuose pateikiamas aborto apibrėžimas leidžia daryti šias išvadas. Pirma, *aborto ir gimdymo skiriamoji riba iš tiesų siejama su vaisiaus gyvybingumu*. Antra, vaisiaus gyvybingumo pradžią žymi du *alternatyvūs* požymiai: 1) ne trumpesnė nei 22 savaitės nėštumo trukmė; 2) ne mažesnis nei 500 g vaisiaus svoris.

Toliau būtina paaiškinti, kad tikslus aborto ir gimdymo atibojimas turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. Esmė ta, kad konstatavus priešlaikinį gimdymą (o ne abortą), būtina *fiksuoti gimdymo rezultata*³⁵. Kitaip tariant, priešlaikinio gimdymo, kaip ir bet kurio kito gimdymo, atveju moters medicininuose dokumentuose įrašomas kodas, leidžiantis identifikuoti gimdymo baigtį, pavyzdžiui: vienas gyvas kūdikis; dvyniai, gimę gyvi; dvyniai, iš kurių vienas negyvagimis *etc.* Tokie ir kiti, su naujagimių ir negyvų gimusių sveikata susiję, duomenys yra kaupiami, apdorojami ir kasmet pateikiami leidinyje „Gimimų medicininiai duomenys“.

Tuo tarpu įvykus savaiminiam persileidimui ar atlikus dirbtinį abortą, iš moters organizmo pasišalinęs ar pašalintas vaisius tokiuose duomenyse nėra³⁶

³³ TLK-10-AM, ACHI ir Kodavimo standartų elektroninis vadovas [interaktyvus]. [s. l.]: s. n., s. a. [žiūrėta 2011 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp>>.

³⁴ *Ibid.*, standartas 1510.

³⁵ *Ibid.*, standartas 1517.

³⁶ Čia būtina pabrėžti, kad medicinine atlieka nebūtų laikomas *su gyvybės požymiais* gimęs vaisius, kuris būtų pripažįstamas naujagimių ir tokiuose duomenyse būtų atspindėtas neatsižvelgiant į nėštumo

atspindimas, kadangi toks vaisius, pagal Lietuvos teisės aktus, yra laikomas „*medicinine atlieka*“. Iš Lietuvos higienos normos HN 66:2008 „Medicininų atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“³⁷ 1 priede pateiktos „Sveikatos priežiūros įstaigų atliekų klasifikacijos“ aiškiai matyti, kad pavojingų medicininių atliekų kategorijai priskiriamas infekuotas³⁸ atliekas sudaro, be kita ko, ir *anatominė medžiaga*³⁹, būtent: „vaisiaus dalys, gimę negyvi, neišsivystę vaisiai (iki 22 nėštumo savaitės)“ ir kt.

Atsižvelgiant į išdėstyta, matyti, kad tikslus aborto ir gimdymo atribojimas lemia konkrečius padarinius: vienu atveju vaisius laikomas infekuotą, todėl pavojingų, medicininių atliekų rūšimi ir dėl to, remiantis tokių atliekų tvarkymui keliamais reikalavimais, yra perduodamas „arba deginti, arba kremuoti, arba užkasti kapinėse“⁴⁰, kitu atveju – nepaisant to, kad vaisius taip pat gali gimti dar nepilnai išsivystęs ir netgi negyvas⁴¹ – vaisius laikomas (neišnešiotu⁴²) naujagimiu (arba gimusiu negyvu) su visais iš to išplaukiančiais padariniais.

Verta pažymėti, kad tokia, kaip nurodyta, naujagimių registravimo tvarka galioja Lietuvoje nuo 1991 m. sausio 1 d., kuomet pradėta vadovautis Pasaulio sveikatos organizacijos (**toliau ir – PSO**) rekomendacijomis registruoti neišnešiotus naujagimius jau nuo 22 nėštumo savaitės ir 500 g kūno masės⁴³. Tuo tarpu iki tol, neišnešioti naujagimiai buvo registruojami tik nuo 28

trukmę: nėštumas tokiu atveju galėtų būti ir trumpesnis nei 22 savaitės. – *Pagrindinės sveikatos statistikos sąvokos, jų apibrėžimai ir skaičiavimas*. Vilnius, 2010, p. 19.

³⁷ Patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. V-117 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 22-822.

³⁸ *Infekuotomis* pripažįstamos atliekos, turinčios gyvybingų mikroorganizmų arba jų toksinų, kurie, kaip žinoma arba pagrįstai manoma, sukelia žmonių ar kitų gyvų organizmų ligas. – *Ibid.*, 5 p. 5 pastraipa.

³⁹ Šioje vietoje vertėtų paminėti, kad iki 2009 m. liepos 9 d. Lietuvos higienos normoje HN 66:2008 „Medicininų atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“ vietoj sąvokos „anatominė medžiaga“ vartota kita sąvoka, būtent – „kūno dalys ir organai“.

⁴⁰ *Cit. op.* 37, 29.3 p.

⁴¹ Gimimų mediciniais duomenimis, 2010 m. Lietuvoje gimė 146 *negyvi* naujagimiai, iš kurių 99 (t. y. 67,8 proc.) gimė prieš laiką, t. y. buvo 22–36 savaičių gestacinio amžiaus. 22–23 nėštumo savaitę gimė 11 negyvių naujagimių. – *Gimimų mediciniais duomenys 2010 m.* Vilnius, 2011, p. 5, 40.

⁴² Gimimų mediciniais duomenimis, 2010 m. Lietuvoje gimė 1677 *gyvi* neišnešioti (22–36 savaičių gestacijos) naujagimiai (5,4 proc. iš visų gyvų gimusiųjų), iš kurių 16 buvo 22–23 savaičių gestacijos. – *Ibid.*, p. 5, 52.

⁴³ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1990 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 413 „Dėl naujagimio (vaisiaus) gyvybingumo vertinimo kriterijų ir registravimo tvarkos pakeitimų“, 1.1 p. Pateikus užklausą, įsakymo kopija gauta iš Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos.

nėštumo savaitės, 1000 g kūno masės, išgyvenę ne mažiau nei 168 valandas (7 paras). Tokių požymių neatitikę vaisiai, naujagimiais nebuvo laikomi, o buvo pripažįstami *abortiniais vaisiais*⁴⁴. Šioje vietoje būtina pažymėti, kad pasikeitusi naujagimių registravimo tvarka paaiškina, kodėl kai kuriuose, ypač ankstesniuose, literatūros šaltiniuose esant abortu nurodomas nėštumo nutrūkimas ar nutraukimas ne per pirmąsias 22, bet per pirmąsias 28 nėštumo savaites⁴⁵. Taigi, kaip matyti, aborto sąvoka dėl pasikeitusios naujagimių registravimo tvarkos šiuo metu taip pat yra pakitusi.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima daryti išvadą, kad abortas medicinoje bendriausiu požiūriu reiškia *nėštumo, kaip tam tikros fiziologinės moters organizmo būklės, pa(si)baigimą* tada, kai vaisius dar nėra gyvybingas. Dirbtiniu abortu, kuris šio tyrimo kontekste domina labiausiai⁴⁶, laikytinas nėštumo nutraukimas, t. y. sąmoningas ir valingas nėštumo baigties nulėmimas, bet kokiū būdu pašalinant žmogaus gemalą (vaisių)⁴⁷ iš moters kūno, kol vaisius dar nėra gyvybingas, t. y. iki 22 nėštumo savaitės ir (arba) vaisiaus svoriui esant mažesniai nei 500 gramų.

2. Katalikų bažnyčios pozicija aborto atžvilgiu

Nepaisant to, kad abortas pirmiausia, kaip minėta, yra medicinos mokslo kategorija, šis klausimas, be kita ko, aktualus ir įvairių religijų dvasininkams bei tikintiesiems. Toks domėjimasis grindžiamas tuo, kad svarstoma tema apima gyvybės ir mirties, gėrio ir blogio, žmonių tarpusavio santykių aspektus, t. y. tuos aspektus, kurie yra svarbūs religiniu požiūriu. Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, jog daugelis pasaulio religijų laikosi tam tikros pozicijos aborto

⁴⁴ RAUGALĖ, A., et al. *Vaikų ligos*. Vilnius, 2000, t. 1, p. 415.

⁴⁵ Žr., pavyzdžiui, *Medicinos enciklopedija*. Vilnius, 1991, t. 1, p. 9; NENIŠKIS, J. *Abortas*. Vilnius, 1978, p. 4.

⁴⁶ Verta pažymėti, kad įvairiuose teisės terminų žodynuose (žinynuose) terminas „abortas“ paprastai siejamas būtent ir tik su *dirbtiniu abortu*, t. y. apibrėžiamas kaip dirbtinis nėštumo nutraukimas. – Žr., pavyzdžiui, *Namų advokatas*. Vilnius, 2002, p. 9; *Black's Law Dictionary*. 8th ed. St. Paul (Minn.), 2004, p. 6; GIFIS, Steven H. *Law Dictionary*. 4th ed. New York, 1996, p. 2.

⁴⁷ Gemalo laikotarpis trunka nuo apvaisinimo iki 8-osios moters nėštumo savaitės pabaigos. Įvairiuose šaltiniuose gemalas neretai vadinamas embrionu: šiame darbe šios sąvokos vartojamos kaip sinonimai. Nuo 9-osios moters nėštumo savaitės pradžios iki gimimo gemalas (embrionas) vadinamas vaisiumi. – *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 87.

atžvilgiu. Teigiama, ir su tuo neabejotinai reikia sutikti, kad *ne* be religinių normų įtakos kai kuriose valstybėse abortai apskritai draudžiami, o juos darantiems asmenims numatyta baudžiamoji atsakomybė⁴⁸.

Įvairių religijų mokymus aborto klausimu svarbu žinoti mažiausiai dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, reikia pripažinti, jog religinio pobūdžio argumentai yra ypač dažni debatuose abortų tema. Kitaip tariant, neretai, diskutuojant abortų klausimu, šalia kitų – medicinos, teisės, moralės, filosofijos *etc.* – pasitelkiami ir religiniai argumentai. Antra, remdamosi savo tikinčiųjų parama ir pasitikėjimu, įvairios religinės grupės vis dažniau teikia religinio pobūdžio argumentaciją ir siekia daryti įtaką įstatymų leidybai bei valstybės abortų politikai. Paminėta ypač galioja toms valstybėms, kuriose abortų politikos klausimai keliami ir analizuojami *naujai* – tarp jų ir Lietuvai.

Svarbu pastebėti, kad mokslinėje literatūroje religinės parlamentarų nuostatos išskiriamos tarp svarbiausių tiek Lietuvoje, tiek kitose valstybėse baudžiamąją politiką lemiančių veiksnių. Galima sutikti su G. Švedu, nurodančiu, kad „dažniausiai tikintys parlamentarai, remdamiesi tikėjimo tiesomis, siūlo visiškai uždrausti abortus“⁴⁹. Paminėta iš dalies galima iliustruoti Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektų aiškinamaisiais raštais, kuriuose tiesiogiai apeliuojama į religiją ir teigiama, kad „gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymas atspindi Katalikų bažnyčios, popiežiaus Jono Pauliaus II mokymus“⁵⁰. Taigi, atsižvelgiant į visa paminėta, matyti, kad konkrečioje valstybėje vyraujančios religijos požiūrio į abortą analizė tampa būtina.

⁴⁸ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 23.

⁴⁹ ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius, 2006, p. 44, 52.

⁵⁰ 2013 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 5 d.]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444127>; 2006 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-432(3) aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=271641&p_query=&p_tr2=2>; 2005 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-432 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254262&p_query=&p_tr2=2>.

Lietuvoje, remiantis Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, 77,3 proc. Lietuvos gyventojų save priskiria Romos katalikams⁵¹. Dėl šios priežasties šiame disertacinio tyrimo etape siekiama atskleisti, koks vis dėlto šiuo požiūriu yra Katalikų bažnyčios mokymas, į kurį taip apeliuoja nėštumo nutraukimo sąlygas griežtinti siūlantys parlamentarai.

Katalikų bažnyčios katekizme teigiama, kad Bažnyčia nuo pat I amžiaus tvirtino, kad kiekvienas dirbtinis nėštumo nutraukimas doriniu požiūriu yra smerktinas ir kad toks mokymas nepakito ir lieka nepakitęs⁵². Iš tiesų abortą smerkiančių nuostatų galima rasti jau ankstyvosios krikščionybės tekstuose. Pavyzdžiui, Didachėje⁵³, dar kitaip vadinamoje „Dvylikos apaštalų mokymu“, visiškai aiškiai nurodoma „nežudyk negimusio vaisiaus nei naujagimio“⁵⁴. Antra vertus, įvairiais laikotarpiais Katalikų bažnyčios vadovų požiūris į abortą ne visuomet būdavo toks pats. Tą, beje, pastebi ir kai kurie kiti autoriai, nagrinėjantys Katalikų bažnyčios požiūrį į žmogaus gyvybę. Jie nurodo, jog Bažnyčios autoritetai atskirais laikotarpiais *skirtingai* vertino tai, nuo kada žmogus tampa žmogumi⁵⁵, taigi skirtingas buvo ir jų požiūris į abortą. Tokį požiūrių išsiskyrimą greičiausiai galima paaiškinti tuo, jog apie abortą tiesiogiai *nėra* kalbama Šventajame Rašte⁵⁶.

Šv. Augustino (gyvenusio 354–430 m.) laikais paleistuvystė ir abortai buvo plačiai paplitę. Todėl Šv. Augustinas kovojo prieš tokį gyvenimo būdą ir teigė, kad abortas yra nuodėmė, tačiau ne tokia rimta kaip paleistuvavimas. Šv. Augustino manymu, moteris, kuri daro abortą dėl to, kad nepajėgtų išlaikyti

⁵¹ Lietuvos gyventojai 2011 metais: 2011 m. gyventojų surašymo rezultatai. [Vilnius]: Lietuvos statistikos departamentas, [2012], p. 26.

⁵² Katalikų bažnyčios katekizmas. Kaunas, 1996, p. 465.

⁵³ Didachė – ankstyvosios krikščionybės pamokymų, liturgijos taisyklių ir priesakų rinkinys. Šis rinkinys, kurio autorius nežinomas, parašytas apie 100 m. Sirijoje ir skirtas krikščionių bendruomenėms. – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 4, p. 676.

⁵⁴ *Didachė*: Dvylikos apaštalų mokslas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą <<http://logos-lt.com/images/2/22/Didache.pdf>>.

⁵⁵ PRUSKUS, Valdas. Klonavimo etiniai aspektai Katalikų Bažnyčios mokymo šviesoje. *Logos*, 2008, Nr. 55, p. 17.

⁵⁶ Tai, beje, yra pripažinęs ir popiežius Jonas Paulius II, nurodęs, kad „Šventojo Rašto tekstuose tyčinio aborto klausimas nė karto neminimas, dėl to jis ten nėra tiesiogiai pasmerktas“. – POPIEŽIUS JONAS PAULIUS II. *Enciklika „Evangelium vitae“*: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms apie žmogaus gyvybės vertę ir neliečiamumą. Vilnius, 1995, p. 97.

dar vieno vaiko, mirtinai nenusideda, tačiau ta, kuri abortą daro tam, kad nuslėptų neištikimybę savo vyrui, daro mirtiną nuodėmę⁵⁷. Be to, Šv. Augustinas smerkė abortus ir todėl, kad, anot jo, tai sutrikdo lytinių santykių ryšį su giminės pratęsimu⁵⁸. Įdomu pastebėti, kad atskiri autoriai skirtingai traktuoja Šv. Augustino požiūrį į sielos apsigyvenimo vaisiaus kūne momentą, kuris tam tikra dalimi taip pat turi įtakos aborto vertinimui⁵⁹. Vieni teigia, kad „Augustinas atvirai pripažino, kad jam neaišku, kada gemalas įsigyja sielą ir tampa žmogumi“⁶⁰, kiti, priešingai, nurodo Šv. Augustiną rašius, kad „žmogaus siela negalinti apsigyventi nesusiformavusiame kūne“⁶¹. Būtent dėl šios priežasties, t. y. dėl to, kad pirminiame žmogaus raidos etape siela nėra sunaikinama, manoma, Šv. Augustiną ankstyvąjį nėštumo nutraukimą nelaikius nusikaltimu⁶².

Popiežius Steponas V (pontifikato laikotarpis 885–891 m.) smerkė abortą bet kuriuo nėštumo metu, tuo tarpu popiežius Inocentas III (pontifikato laikotarpis 1198–1216 m.) ir Šv. Tomas Akvinitis⁶³ (gyvenęs apie 1225–1274 m.) manė, kad sielos apsigyvenimo vaisiaus kūne požymiu yra vaisiaus spurdėjimas, kurį gali pajauti jo motina⁶⁴. Todėl abortas iki pirmųjų vaisiaus judesių pajautimo galėjo būti moraliai priimtinas⁶⁵.

⁵⁷ PRUSKUS, Valdas. Klonavimo etiniai aspektai Katalikų Bažnyčios mokymo šviesoje. *Logos*, 2008, Nr. 55, p. 17.

⁵⁸ KLIMAS, V. Negimusios gyvybės apsauga, arba Kuriuo keliu pasuksime? *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 1, p. 6.

⁵⁹ Apie sielos įsikūnijimo žmogaus kūne momentą kalbama ne viename Katalikų bažnyčios dokumente, skirtame aborto klausimui. Pavyzdžiui, 1974 m. Tikėjimo mokymo kongregacijos deklaracijoje teigiama, kad nėra vieningos nuomonės dėl sielos įsikūnijimo žmogaus kūne momento, tačiau konkreti pozicija šiuo klausimu nėra formuluojama. Antra vertus, pripažįstama, kad kai kuriais istorijos laikotarpiais konkretus šio momento suvokimas turėjo įtakos vertinant abortą, kaip nuodėmės, sunkumą ir bausmės griežtumą. – SACRED CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Declaration on procured abortion* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 17 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19741118_declaration-abortion_en.html>.

⁶⁰ *Cit. op.* 57.

⁶¹ *Cit. op.* 58.

⁶² *Ibid.*

⁶³ Kitų autorių teigimu, Šv. Tomas Akvinitis laikėsi pozicijos, kad sielą žmogaus gemalas įgyja po 40 nėštumo dienų. – *Cit. op.* 57.

⁶⁴ Priklausomai nuo to, ar tai pirmasis moters nėštumas ar ne, vaisiaus judesius ji pradeda jausti 17-ąją–20-ąją nėštumo savaitę. Čia verta paminėti, kad iš tiesų gemalas (vaisius) pradeda judėti gerokai anksčiau: pirmieji tikslingi gemalo judesiai stebimi dar 8-ąją nėštumo savaitę, kurie 13-ąją–16-ąją savaitę stiprėja ir tampa labiau koordinuoti, tačiau dar yra per silpni, kad juos pajautų motina. –

1588 m. popiežius Sikstas V (pontifikato laikotarpis 1585–1590 m.) abortą prilygino žmogžudystei ir už tai paskyrė bausmę – ekskomuniką, t. y. atskyrimą nuo bažnyčios. Po jo mirties popiežius Grigalius XIV (pontifikato laikotarpis 1590–1591 m.) 1591 m. tokią poziciją sušvelnino ir paskelbė, kad abortas, kol vaisius dar neturi sielos, nėra žmogžudystė. Tokia nuostata galiojo iki pat 1869 m., kai popiežius Pijus IX (pontifikato laikotarpis 1846–1878 m.) pripažino, kad siela kūne apsigyvena jau apvaisinimo momentu. Taigi bet koks abortas vėl buvo prilygintas žmogžudystei ir turėjo būti baudžiamas ekskomunika⁶⁶.

Atskiru tyrimo dalyku galėtų būti gausūs popiežiaus Pijaus XII (pontifikato laikotarpis 1939–1958 m.) pareiškimai aborto klausimu. Tačiau šioje disertacijoje apsiribojama tik vienu šio popiežiaus teiginiu, atspindinčiu viso jo mokymo esmę: bet koks veiksmas, tiesiogiai nukreiptas į žmogaus gyvybės sunaikinimą, yra neteisėtas (nesvarbu, ar tas sunaikinimas laikomas *tikslu*, ar tik *priemone* tikslui pasiekti; nesvarbu, su kokia gyvybės stadija tas sunaikinimas yra susijęs)⁶⁷.

Tokio požiūrio laikėsi ir popiežius Paulius VI (pontifikato laikotarpis 1963–1978 m.), kuris, analizuodamas abortą gimimų reguliavimo kontekste, enciklikoje „*Humanae vitae*“ nurodė, kad „tiesioginis abortas, nors jis būtų daromas ir sveikatos sumetimais, yra neleistinas būdas vaikų skaičiui riboti ir todėl šį būdą reikia visiškai atmesti“⁶⁸.

Aiškią poziciją aborto atžvilgiu 1995 m. yra išreiškęs ir popiežius Jonas Paulius II (pontifikato laikotarpis 1978–2005 m.) enciklikoje „*Evangelium vitae*“ – viename reikšmingiausių šiuo klausimu Romos katalikų bažnyčios vadovų išleistų dokumentų. Joje popiežius iš kitų nusikaltimų, kurie gali būti

Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 104–106.

⁶⁵ KLIMAS, V. Negimusios gyvybės apsauga, arba Kuriuo keliu pasuksime? *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 1, p. 6.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ SACRED CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Declaration on procured abortion* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19741118_declaration-abortion_en.html>.

⁶⁸ *Popiežiaus Pauliaus VI enciklika „Humanae vitae“*: apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę. Vilnius, 1993, p. 12.

padaryti prieš gyvybę, abortą išskyrė kaip „ypač sunkų bei smerktiną“. Pasiūlęs „daiktus vadinti tikraisiais jų vardais“, Jonas Paulius II abortą įvardino kaip „tyčinį ir tiesioginį žmogaus nužudymą pradiniu jo gyvenimo laikotarpiu, trunkančiu nuo pastojimo iki gimimo, nesvarbu, kokiomis priemonėmis jis būtų atliekamas“⁶⁹.

Apibendrinant visa tai, kas išdėstyta, matyti, jog atskirais laikotarpiais Bažnyčios vadovų (autoritetų) požiūris į nėštumo nutraukimą varijavo *nuo visiškai griežto* (aborto prilyginimas nužudymui ir jo smerkimas bet kuriuo nėštumo metu) *iki liberalesnio* (aborto smerkimas tik nuo to momento, kai vaisiaus kūne apsigyvena siela⁷⁰). Tokio požiūrio į abortą, kokio laikomasi dabar, nuosekliai pradėta laikytis tik nuo XIX a. II pusės.

Atskleidus Katalikų bažnyčios požiūrį į abortą, būtina aiškintis, kuo toks požiūris yra grindžiamas. Tokios pozicijos išeitį tašku greičiausiai galima laikyti Bažnyčios pripažįstamą nuostatą, kad *žmogaus gyvybė yra šventa* (taigi – ir *neliečiama*), nes nuo pat jos pradžios jai reikalinga Dievo kuriamoji jėga⁷¹. Gyvybės valdovas, nuo pat pradžių iki galo, yra Dievas. Tai reiškia, kad būtent Jis patikėjo žmogui gyvybę, todėl pastarasis yra tik jam patikėtos gyvybės prižiūrėtojas, bet *ne* savininkas. Dėl šios priežasties žmogus ne tik negali elgtis su jam patikėta gyvybe taip, kaip jam patinka, bet ir jokiais aplinkybėmis neturi teisės tiesiogiai nužudyti nekaltą žmogų⁷². Šioje vietoje tenka tik priminti penktąjį⁷³ Dievo įsakymą – „*nežudyk*“. Būtent šio įsakymo pagrindu

⁶⁹ POPIEŽIUS JONAS PAULIUS II. *Enciklika „Evangelium vitae“*: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms apie žmogaus gyvybės vertę ir neliečiamumą. Vilnius, 1995, p. 93–94.

⁷⁰ Verta paminėti, kad kai kuriose kitose religijose (pavyzdžiui, islame) sielos įsikūnijimo momentas taip pat turi didelę reikšmę aborto vertinimui. – Plačiau apie tai žr. ŽAGUNYTĖ, Lina; GABDRACHMANOVAITĖ, Irma; ir ZAMARYTĖ, Kristina. *Pregnancy termination: religious and legal aspects*. In *Nėštumo nutraukimo etika*: projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga. Kaunas, 2005, p. 41, 43.

⁷¹ ŠV. TĖVAS JONAS XXIII. *Motina ir mokytoja*: enciklika apie socialinio klausimo pažangą krikščioniško mokslo šviesoje. Chicago, 1962, p. 58.

⁷² *Katalikų bažnyčios katekizmas*. Kaunas, 1996, p. 467; CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Instruction on Respect for Human Life in Its Origin and on the Dignity of Procreation “Donum Vitae”* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for-human-life_en.html>.

⁷³ Tokia įsakymo tekstinė išraiška ir numeracija pateikiama Katalikų bažnyčios katekizme. Verta pastebėti, kad aborto klausimas kaip tik ir yra nagrinėjamas katekizmo skirsnelyje, skirtame šio įsakymo analizei. Tuo tarpu minėtas įsakymas Šventojo Rašto Senojo Testamento Išėjimo knygoje

Bažnyčia smerkia bei draudžia ne tik nužudymą („tyčinę žmogžudystę“), eutanaziją ar savižudybę, bet ir abortą. Įdomumo dėlei verta paminėti, kad katekizme, analizuojant šio įsakymo turinį, abortas nagrinėjamas iš karto po tyčinės žmogžudystės, kas iš dalies taip pat gali rodyti šio klausimo svarbą Katalikų bažnyčiai.

Kita Katalikų bažnyčios mokymo pamatinė nuostata yra pripažinimas, kad *žmogaus gyvybė prasideda jau apvaisinimo metu*. Atsižvelgiant į tai, remiantis Bažnyčia, jau nuo pradėjimo momento žmogaus gyvybė turi būti absoliučiai gerbiama ir saugoma: „jau nuo pirmos žmogaus egzistavimo akimirkos turi būti jam pripažintos asmens teisės, tarp kurių ir nepažeidžiama kiekvienos nekaltos būtybės teisė gyventi“⁷⁴.

Katalikų bažnyčios požiūrį į abortą tam tikra apimtimi lemia ir jos mokymas apie santuokos esmę bei sutuoktinių pareigas. Viena vertus, Bažnyčia pripažįsta, kad „santuoka įsteigta ne vien vaikų gimdymui“⁷⁵. Kitaip tariant, jei sutuoktiniai palikuonių nesusilaukia, santuoka dėl to nepraranda nei vertės, nei neišardomumo. Antra vertus, Bažnyčia tvirtina, kad santuokos esmė ir paskirtis vis dėlto yra vaikų susilaukimas: „santuokai ir vedybinei meilei būdinga tai, kad jos skirtos palikuonims gimdyti ir auklėti. Vaikai išties yra vertingiausia santuokos dovana“⁷⁶. Iš čia sutuoktiniams kyla ir *žmogaus gyvybės perdavimo pareiga*⁷⁷: „Dievas, gyvybės Viešpats, yra paskyręs žmonėms kilnią gyvybės išlaikymo pareigą [...]. Todėl gyvybė nuo pat

(Penkiaknygė) suformuluotas kaip „*Nežudyti*“ ir paminėtas ne kaip penktas, bet kaip šeštas Dievo įsakymas. – *Katalikų bažnyčios katekizmas*. Kaunas, 1996, p. 462; *Šventasis Raštas*: Senasis ir Naujasis Testamentas. Vilnius, 1998, p. 101.

⁷⁴ CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Instruction on Respect for Human Life in Its Origin and on the Dignity of Procreation “Donum Vitae”* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 28 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for-human-life_en.html>.

⁷⁵ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“. In *Vatikano II susirinkimo nutarimai*: konstitucijos, deklaracijos, dekretai. Vilnius, 2001, p. 163.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 162–163.

⁷⁷ Šioje disertacijos vietoje verta užsiminti, jog Bažnyčios mokymas apie sutuoktinių pareigą perduoti gyvybę lemia ir Bažnyčios požiūrį į kontracepciją, kurios Bažnyčia iš esmės nepripažįsta: „lygiai neleistas yra bet koks veiksmas, kuriuo, ar rengiantis santuokiniam aktui, ar jį atliekant, ar jį atlikus ir numatant natūralias jo pasekmes, būtų siekiama sukliudyti pastoti“. – *Popiežiaus Pauliaus VI enciklika „Humanae vitae“*: apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę. Vilnius, 1993, p. 12–13.

prasidejimo turi būti kuo rūpestingiausiai saugoma⁷⁸. Atsižvelgiant į tai, „abortas ir kūdikio žudymas yra pasibaisėtini nusikaltimai“, nes iš esmės *paneigia* ne tik šią sutuoktiniams paskirtą pareigą, bet kartu ir „amžinąją žmogaus paskirtį“⁷⁹.

Be Bažnyčios mokymo apie žmogaus gyvybę, jos šventumą, neliečiamumą ir vertę („žmogaus gyvybė visada yra gėris“) ir su tuo susijusias sutuoktinių pareigas, Katalikų bažnyčios pozicija aborto atžvilgiu remiasi ir tokiais principais, kaip *pagarba žmogui* („kiekvienas žmogus visiškai gerbtinas tiesiog vien dėl to, kad egzistuoja“), *žmogaus vertė* („žmogus nesugriaunamai vertingas“), *žmogaus, įskaitant negimusį kūdikį, orumas, žmonių lygybė* („teisės į gyvybę atžvilgiu visi nekalti žmonės yra absoliučiai lygūs“), *principo „tikslas pateisina priemones“ visišku atmetimu* („priežastys, kad ir kokios rimtos bei skaudžios jos būtų, niekada negali pateisinti tyčinio nekalto žmogaus nužudymo“) ir pan.⁸⁰

Nagrinėjant Katalikų bažnyčios požiūrį į abortą, tenka paminėti ir kai kuriuos aspektus, susijusius su dirbtiniu (pagalbinu⁸¹) apvaisinimu. Toks poreikis atsiranda dėl to, kad kai kurie pagalbinio apvaisinimo aspektai glaudžiai susiję, o kai kada – *priešingai* – ne visai pagrįstai siejami su abortu.

Žinoma, kad atliekant pagalbinio apvaisinimo *in vitro* (liet. *mėgintuvėlyje*⁸²) procedūrą, paprastai sukuriama daugiau embrionų nei jų yra panaudojama vieno apvaisinimo metu. Todėl likę embrionai gali būti užšaldomi ir laikomi (angl. *embryo cryopreservation*), kol juos reikės panaudoti *kito* apvaisinimo metu, tuo atveju, jei pirmoji pagalbinio

⁷⁸ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“. In *Vatikano II susirinkimo nutarimai*: konstitucijos, deklaracijos, dekretai. Vilnius, 2001, p. 163.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 163–164.

⁸⁰ TIKĖJIMO MOKYMO KONGREGACIJA. Instrukcija kai kuriais bioetikos klausimais „*Dignitas personae*“. *Bažnyčios žinios*, 2008, Nr. 24 (312), p. 7–8; POPIEŽIUS JONAS PAULIUS II. *Enciklika „Evangelium vitae“*: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms apie žmogaus gyvybės vertę ir neliečiamumą. Vilnius, 1995, p. 4, 49, 69–72, 92, 94.

⁸¹ Anksčiau plačiai paplitusį terminą „*dirbtinis apvaisinimas*“ mokslinėje literatūroje siūloma keisti terminu „*pagalbinis apvaisinimas*“, tokį siūlymą grindžiant tuo, kad pastarasis terminas tiksliau atspindi ne tik angliško termino „*assisted reproduction*“, bet ir paties nevaisingumo gydymo esmę ir turinį. – Žr., pavyzdžiui, LEVKOV, Lev; ir JANICKIENĖ, Regina. *Pagalbiniai nevaisingumo gydymo metodai*. Kaunas, 2003, p. 9.

⁸² VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Posakių ir žodžių žodynas*: apie 7 000 (lotynų, anglų, prancūzų, lenkų, vokiečių, italų, ispanų ir kitomis kalbomis). Vilnius, 1998, p. 204.

apvaisinimo procedūra būtų nesėkminga arba jei ateityje būtų norima susilaukti daugiau vaikų.

Deja, nemaža dalis tokių, t. y. užšaldytų, embrionų į moters gimdą ateityje nebėra perkeliama. Taip atsitinka dėl to, kad daugeliu atvejų embrionai *žūsta savaimė* (dalis embrionų žūsta užšaldymo ir atitirpdymo procedūros metu) arba yra *sunaikinami* (pavyzdžiui, genetinių defektų turintys embrionai, embrionai, tapę neberekalingais dėl pirmiau pasisekusios pagalbinio apvaisinimo procedūros, embrionai, kurie sunaikinami suėjus įstatymų nustatytam embrionų laikymo terminui⁸³ *etc.*). Taigi, kaip matyti, pati apvaisinimo *in vitro* procedūros esmė lemia didelės dalies procedūroje naudojamų embrionų žūtį ar sąmoningą jų sunaikinimą. Katalikų bažnyčia tokį perteklinių embrionų naikinimą sieja su abortu: „Bažnyčios mokymas prilygina abortui naujausias *poveikio žmogaus embrionui* formas, [...] neišvengiamai nulemiančias embrionų sunaikinimą“⁸⁴. Tačiau toks šių dviejų procedūrų tapatinimas, manytina, nėra tikslus, nes, remiantis tradicine aborto samprata, dirbtiniu abortu pripažįstamas *nėštumo*, kaip specifinės *nėščios* moters būklės, nutraukimas. Taigi tol, kol embrionai nėra įterpti į moters kūną, jų sunaikinimas *negali būti* prilyginamas abortui.

Ką tik paminėta galioja ir kalbant apie *ikiimplantacinę genetinę diagnostiką* (angl. *preimplantation genetic diagnosis*), kurią Katalikų bažnyčia tiesiogiai sieja su selekciniu abortu. Tokios procedūros esmė – atskirti embrionus, turinčius genetinių defektų, sukeliančių sunkias įgimtas ligas, ir užtikrinti, kad apvaisinimo *in vitro* metu moteriai būtų perkelti *tik* tokių trūkumų neturintys embrionai. Dėl šios priežasties prieš embrionų perkėlimą į

⁸³ Užšaldyti embrionai gali būti laikomi ilgą laiką. Konkrečią embrionų laikymo trukmę turėtų nustatyti kiekviena valstybė atskirai, priimdama embrionų apsaugos ar panašius įstatymus. Įvairiose šalyse embrionai laikomi nuo 3 iki 10 metų: pavyzdžiui, Švedijoje, Estijoje, Latvijoje iki 5 metų, Norvegijoje – iki 3 metų. Per nustatytą laiką šeima turi apsispręsti, ką daryti su likusiais embrionais. – LEVKOV, Lev; ir JANICKIENĖ, Regina. *Pagalbiniai nevaisingumo gydymo metodai*. Kaunas, 2003, p. 51, 53.

⁸⁴ Arkivyskupo S. Tamkevičiaus viešas kreipimasis į LR Seimo narius, svarstančius įstatymų dėl dirbtinio apvaisinimo projektus. *Bažnyčios žinios*, 2011, Nr. 9 (369), p. 10.

moters gimdą gali būti⁸⁵ atliekamas jų „kokybinis vertinimas“, o genetiniu požiūriu „nekokybiški“ embrionai tampa nebereikalingais, taigi anksčiau ar vėliau yra sunaikinami.

Katalikų bažnyčia, atsižvelgdama, be kita ko, į tai, kad tokia diagnostika neleidžia gimti įvairių anomalijų turintiems vaikams ir todėl pažeidžia Bažnyčios mokymą, kad kiekviena gyvybė yra *vienodai vertinga*, tokią procedūrą visiškai atmeta: „preimplantacine diagnoze [...] linkstama į *kokybinę atranką ir nuoseklų embrionų naikinimą*, kuris yra aborto aktas“⁸⁶. Viena vertus, *negalima nesutikti su akivaizdžiu* tokios procedūros atrankiniu pobūdžiu, antra vertus, dėl anksčiau minėtos priežasties, t. y. dėl to, kad ir šiuo atveju yra sunaikinami ne moters kūne esantys embrionai, *negalima sutikti* su tokios procedūros prilyginimu abortui. Kaip turėtų būti kvalifikuojami ką tik aptarti pagalbinio apvaisinimo aspektai – nėra šios disertacijos tyrimo dalykas. Šio mokslinio tyrimo rėmuose pakanka konstatuoti, kad tokie atvejai su abortu *neturėtų* būti tapatinami.

Galiausiai paminėtina dar viena su pagalbinio apvaisinimu susijusi procedūra, kurios pobūdis šiuo atveju jau leidžia ieškoti jos bei aborto panašumo (tapatumo). Ne paslaptis, jog pastaruoju metu dėl kiaušidžių veiklą stimuliuojančių vaistų bei pagalbinio apvaisinimo, kuomet, siekiant padidinti moters pastojimo tikimybę, į moters gimdą iš karto perkeliama keli (paprastai ne daugiau kaip trys) embrionai, padaugėjo daugiavaisio nėštumo atvejų. Tačiau dėl daugiavaisio nėštumo didėja savaiminio persileidimo, priešlaikinio gimdymo, naujagimių mirtingumo ir sergamumo rizika, todėl daugiavaisis nėštumas visiškai neatsitiktinai pripažįstamas pagalbinio apvaisinimo *kompliacija*⁸⁷. Nenuostabu, kad tai savo ruožtu nulėmė vadinamosios *embrionų redukcijos* – procedūros, kai nepageidaujamas kiekis embrionų (vaisių) moters gimdoje yra sunaikinami – atsiradimą.

⁸⁵ Ikiimplantacinė genetinė diagnostika pripažįstama ir atliekama ne visose šalyse. Tokia diagnostika nėra atliekama ir Lietuvoje. – LEVKOV, Lev; ir JANICKIENĖ, Regina. *Pagalbiniai nevaisingumo gydymo metodai*. Kaunas, 2003, p. 63.

⁸⁶ TIKĖJIMO MOKYMO KONGREGACIJA. Instrukcija kai kuriais bioetikos klausimais „*Dignitas personae*“. *Bažnyčios žinios*, 2008, Nr. 24 (312), p. 11.

⁸⁷ *Cit. op.* 85, p. 69, 71, 78.

Katalikų bažnyčia visiškai aiškiai ir nedviprasmiškai konstatuoja, kad „embrionų redukcija“ yra selektyvusis abortas, tiesioginis ir tyčinis nekalto žmogaus nužudymas⁸⁸ jo pradinėje egzistavimo stadijoje. Iš tiesų embrionų redukcijos būdu galima *atrinkti* ir moters gimdoje palikti „pageidaujama“ – dažniausiai stipriausią – embrioną (vaisių), o likusį (likusius) – sunaikinti. Skirtingai nei pirmiau nagrinėtais atvejais, šiuo atveju sunaikinami jau *moters kūne* esantys embrionai (vaisiai), todėl yra pagrindo teigti, jog tokios procedūros metu yra atliekamas dirbtinis abortas. Nors ir šiuo atveju visiško aptariamų procedūrų tapatumo *nesama*: juk embrionų redukcijos metu sunaikinami *ne visi* moters gimdoje esantys embrionai (vaisiai) ir tokiu būdu tarsi nutraukiama tik „dalis“ nėštumo. Antra vertus, dirbtinio aborto esmė – nutraukti tolimesnį dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepageidaujamo moters organizme esančio embriono (vaisiaus) vystymąsi, kas iš esmės ir yra (pa)siekiama embrionų redukcijos procedūra⁸⁹.

Apibendrinant Katalikų bažnyčios poziciją aborto atžvilgiu, reikėtų akcentuoti keletą momentų. Iš atliktos analizės matyti, kad abortas Katalikų bažnyčiai yra itin rūpimas klausimas. Tą patvirtina daugybė⁹⁰ dokumentų, kuriuose abortas plačiau nagrinėjamas ar tik epizodiškai minimas šalia kitų, paprastai su gyvybės apsauga susijusių, problemų. Svarbu pabrėžti, kad savo požiūrį Katalikų bažnyčia yra išreiškusi ir *specializuotuose*, išskirtinai aborto klausimui skirtuose, dokumentuose (pavyzdžiui, 1974 m. Tikėjimo mokymo kongregacijos priimta deklaracija aborto klausimu (angl. *declaration on procured abortion*)).

⁸⁸ POPIEŽIŠKOJI ŠEIMOS TARYBA. Pareiškimas dėl „embrionų redukcijos. *Bažnyčios žinios*, 2000, Nr. 17 (113), p. 16.

⁸⁹ Verta pastebėti, jog embrionų redukcijos klausimas yra nagrinėjamas ir užsienio šalių teisės (be kita ko, baudžiamosios teisės) literatūroje. Antai embrionų redukcijos ir aborto santykio problemą nagrinėję J. K. Mason ir G. T. Laurie iškėlė klausimą, ar „nėštumo nutraukimas“ Jungtinės Karalystės nėštumo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose (konkrečiai, 1967 m. Abortų įstatyme; angl. *Abortion Act 1967*) reiškia nėštumą „apskritai“ ar „nėštumo nutraukimas“ šiuo atveju gali būti aiškinamas atskirai kiekvieno gemalo (vaisiaus) atžvilgiu. Kitaip tariant, keliamas klausimas, ar Abortų įstatymas, kuriame apibrėžtos nėštumo nutraukimo sąlygos, yra taikomas embrionų redukcijos atveju. – Plačiau apie tai žr. MASON, J. K.; ir LAURIE, G. T. *Law and Medical Ethics*. 7th ed. Oxford, 2006, p. 103–104, 167; CARD, Richard. *Criminal Law*. 12th ed. London, 1992, p. 232; SMITH, J. C.; ir HOGAN, Brian. *Criminal Law*. 7th ed. London, 1992, p. 392.

⁹⁰ Įdomumo dėlei galima paminėti, kad Šventojo Sosto internetinėje svetainėje (prieiga per internetą: <www.vatican.va>) atlikus paiešką pagal paieškos žodį „*abortion*“, gaunami rezultatai rodo, kad toks žodis minimas 536 *šios svetainės* dokumentuose.

Katalikų bažnyčios mokymas lemia tai, kad ji smerkia tiesioginį abortą, padarytą *bet kokiomis aplinkybėmis*⁹¹. Kitaip tariant, Bažnyčia nutraukti nėštumą draudžia ne tik tada, kai vaisius yra apsigimęs, moteris pastoję po išžagino ar kraujomaišos („abortas kaip tikslas“), bet ir tada, kai nėštumas kelia realią grėsmę moters sveikatai ar net gyvybei („abortas kaip priemonė tikslui pasiekti“)⁹².

Griežtas Bažnyčios požiūris į nėštumo nutraukimą lemia ir vienos griežčiausių bažnytinių bausmių – ekskomunikos – numatymą už aborto padarymą: „šia griežta bausme Bažnyčia aiškiai rodo, kad abortas – rimčiausias ir pavojingiausias nusikaltimas“⁹³. Svarbu pastebėti, kad ši bausmė taikoma *ipso facto*, t. y. tokią bausmę asmuo užsitraukia savaime, pačiu nėštumo nutraukimo veiksmu (1398 kan.)⁹⁴. Be to, ekskomunika apima ir tuos bendrininkus, be kurių pagalbos nusikaltimas nebūtų įvykdytas (1329 kan. § 2)⁹⁵. Šiame kontekste svarbu atkreipti dėmesį į Katalikų bažnyčios siekį įtakoti valstybėje priimamus sprendimus: esant reikalui, Bažnyčia nepamiršta priminti, kad bendrininkavimo, kuris užtraukia bažnytines bausmes, sąvoka apima ir politikus, kurie savo sprendimais sudaro sąlygas „negimusios gyvybės žudymui“⁹⁶.

Šios disertacinio tyrimo dalies pabaigoje reikėtų pasakyti, jog didelė tikimybė, kad tokio, koks čia buvo atskleistas, požiūrio į abortą Katalikų bažnyčia nuosekliai laikysis ir ateityje. Tokią prognozę suponuoja, be kita ko, tai, kad Katalikų bažnyčiai, naujai pasisakant aborto klausimu, būdinga gausiai remtis ir patvirtinti įžvalgas, pateiktas ankstesniuose, net prieš keletą

⁹¹ Katalikų bažnyčia pateisina tik „netiesioginį abortą, gelbstint motinos gyvybę“ (pavyzdžiui, kai moteriai dėl gimdos vėžio tenka pašalinti gimdą). Tokiu atveju, remiantis Bažnyčia, „vaiko mirtis nėra tikslas ir nėra priemonė, kad moteris pasveiktų nuo vėžio, bet yra neišvengiama pasekmė“. Tokiu pačiu pagrindu pateisinamas ir „netiesioginis abortas negimdinio nėštumo atveju“. – Lietuvos vyskupų kreipimasis dėl abortų. *Bažnyčios žinios*, 2002, Nr. 9 (153), p. 3–4.

⁹² *Ibid.*, p. 3.

⁹³ POPIEŽIUS JONAS PAULIUS II. *Enciklika „Evangelium vitae“*: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms apie žmogaus gyvybės vertę ir neliečiamumą. Vilnius, 1995, p. 100.

⁹⁴ *Kanonų teisės kodeksas*. Vilnius, 2012, p. 709.

⁹⁵ *Ibid.*, p. 675.

⁹⁶ Žr., pavyzdžiui, Arkivyskupo S. Tamkevičiaus viešas kreipimasis į LR Seimo narius, svarstančius įstatymų dėl dirbtinio apvaisinimo projektus. *Bažnyčios žinios*, 2011, Nr. 9 (369), p. 10.

dešimtmečių priimtuose, dokumentuose⁹⁷. Be to, mažai tikėtina, jog dabartinio Romos katalikų bažnyčios vadovo – popiežiaus Pranciškaus – požiūris į abortą esmingai skirtųsi nuo to („tragiška abortų rykštė“), kurį yra išreiškęs jo pirmtakas popiežius Benediktas XVI⁹⁸.

⁹⁷ Pavyzdžiui, 2008 m. Tikėjimo mokymo kongregacijos priimtoje instrukcijoje kai kuriais bioetikos klausimais „*Dignitas personae*“ nurodoma, kad 1987 m. Tikėjimo mokymo kongregacijos priimtoje instrukcijoje dėl pagarbos gimstančiai žmogaus gyvybei ir gimdymo orumo „*Donum vitae*“ išdėstytas mokymas „visiškai tebegalioja tiek principų, kuriais jis remiasi, tiek moralinių vertinimų, kuriuos jis išreiškia, atžvilgiu“. Atsižvelgiant į tai, 2008 m. priimtoje instrukcijoje „*Dignitas personae*“ Tikėjimo mokymo kongregacija tiek naujai iškilusius, tiek anksčiau jau nagrinėtus, tačiau papildomų paaiškinimų reikalaujančius klausimus, aptaria, kaip pati pripažįsta, *vadovaudamasi instrukcijoje „Donum vitae“ pateiktais kriterijais*. – TIKĖJIMO MOKYMO KONGREGACIJA. Instrukcija kai kuriais bioetikos klausimais „*Dignitas personae*“. *Bažnyčios žinios*, 2008, Nr. 24 (312), p. 6.

⁹⁸ POPIEŽIUS BENEDIKTAS XVI. *Enciklika „Caritas in veritate“ apie visapusišką žmogaus vystymąsi meilėje ir tiesoje*: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, į Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms. Kaunas, 2009, p. 106.

II. ABORTŲ PAPLITIMAS IR KRIMINALIZAVIMO RAIDA LIETUVOJE

1. Abortų paplitimas

Abortų statistika glaudžiai susijusi su tokiais aspektais kaip *moterų sveikata* (pavyzdžiui, abortai pagal medicininės indikacijas, galimybė nėštumą nutraukti saugiai *etc.*), *šėimos planavimas* (pavyzdžiui, kontraceptinių priemonių prieinamumas, galimybė nuspręsti, koku gyvenimo momentu susilaukti vaikų *etc.*), galiausiai – ir su *demografiniais procesais* apskritai. Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, kad tokiems statistiniams duomenims atitinkamą dėmesį skiria tiek įvairios organizacijos (pavyzdžiui, PSO, Jungtinės Tautos (angl. *the United Nations*)), tiek ir abortų tematiką nagrinėjantys autoriai bei su tuo susijusius tyrimus atliekantys mokslininkai.

Ekspertų teigimu, pasaulyje kasmet nutraukiama daugiau nei 40 mln. nėštumų (1995 m. – 45,6 mln., 2003 m. – 41,6 mln., 2008 m. – 43,8 mln.). Kitais žodžiais tariant, pasaulyje nutraukiamas bene *kas penktas* nėštumas (2008 m.). Šiame skaičiuje beveik 14 proc. (6,0 mln.) sudaro nėštumų nutraukimai išsivysčiusiose⁹⁹, likusią dalį (86 proc. arba 37,8 mln.) – nėštumų nutraukimai besivystančiose šalyse (2008 m.). Kalbant apie *abortų lygį* (angl. *abortion rate*) (abortų skaičių, tenkantį 1 000 15–44 metų¹⁰⁰ amžiaus moterų), minėtais metais jis pasaulyje sumažėjo nuo 35 (1995 m.) iki 29 (2003 m.) ir 28 (2008 m.)¹⁰¹.

⁹⁹ *Išsivysčiusiomis šalimis* (angl. *developed countries*) straipsnio autoriai laikė Europos, Šiaurės Amerikos valstybes, taip pat Australiją, Japoniją ir Naująją Zelandiją. Čia nepaminėtos valstybės priskirtos *besivystančių šalių* (angl. *developing countries*) kategorijai. – SEDGH, Gilda, *et al.* Induced abortion: incidence and trends worldwide from 1995 to 2008. *The Lancet*, 2012, vol. 379, no. 9816, p. 627.

¹⁰⁰ Abortų lygis gali būti apskaičiuojamas ir kitokiai (t. y. 15–49 metų) amžiaus moterų grupei. – *Unsafe abortion: global and regional estimates of the incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2008*. 6th ed. Geneva: World Health Organization, 2011, p. 43. Būtent tokia amžiaus grupei skaičiuojamas abortų lygio rodiklis Lietuvoje. Verta paaiškinti, kad šios amžiaus grupės siejamos su *vaisingu* moters gyvenimo laikotarpiu. Literatūros šaltiniuose anglų kalba šis laikotarpis vadinamas įvairiai („*childbearing age*“, „*reproductive age*“).

¹⁰¹ *Cit. op.* 99, p. 625, 627.

Kiek pasaulyje kasmet padaroma *neteisėtų abortų*, tiksliai nėra žinoma. Antra vertus, literatūroje dažnai teigiama, kad „neteisėtas abortas paprastai yra nesaugus abortas“¹⁰² (angl. *unsafe abortion*), todėl „nesaugaus aborto“ kategorija gali būti vertinga nagrinėjant neteisėto aborto paplitimą. Mokslininkų teigimu, nesaugių abortų dalis pasaulyje nuolat (nuo 1995 m.) auga: 2008 m. nesaugūs abortai sudarė 49 proc. visų dirbtinių abortų (plg. 2003 m. – 47 proc., 1995 m. – 44 proc.)¹⁰³.

Nesaugiu PSO įvardija tokį abortą, kuris atliekamas asmens, neturinčio tam būtinų įgūdžių, pavojingu būdu arba (ir) minimalių sanitarinių sąlygų neatitinkančiomis aplinkybėmis¹⁰⁴. Verta pastebėti, kad daugelyje valstybių šių reikalavimų nesilaikymas (pažeidimas) reikštų ne tik nesaugaus, bet kartu ir neteisėto aborto padarymą. Be to, svarbu pabrėžti, kad dauguma (apie 98 proc.) visų nesaugių abortų padaroma besivystančiose šalyse, kuriose paprastai galioja griežti, abortus draudžiantys (ženkliai ribojantys), įstatymai¹⁰⁵, taigi, kuriose neteisėti abortai, galima manyti, yra plačiai paplitę. Atsižvelgiant į paminėta, iš tiesų matyti, kad nors šio, PSO skelbiamoje statistikoje figūruojančio „nesaugaus aborto“, termino su neteisėtu abortu tapatinti ir negalima, tačiau bent iš dalies su juo susieti – įmanoma.

Lietuvoje duomenis apie abortus renka, apdoroja, analizuoja, kaupia, taip pat tokią statistinę informaciją skelbia Higienos institutas (konkrečiai – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras). Šiuos duomenis įvairiomis formomis (spaudiniuose (pavyzdžiui, statistikos rinkiniuose „Demografijos metraštis“), duomenų bazėse) taip pat skelbia Lietuvos statistikos departamentas.

Disertacinio tyrimo požiūriu neabejotinai svarbiausias – kasmet Lietuvoje padaromų *neteisėtų abortų* skaičius. Antra vertus, atsižvelgiant į tai, kad riba

¹⁰² Žr., pavyzdžiui, COHEN, Susan A. Facts and Consequences: Legality, Incidence and Safety of Abortion Worldwide. *Guttmacher Policy Review*, Fall 2009, vol. 12, no. 4, p. 2.

¹⁰³ SEDGH, Gilda, *et al.* Induced abortion: incidence and trends worldwide from 1995 to 2008. *The Lancet*, 2012, vol. 379, no. 9816, p. 628.

¹⁰⁴ *The Prevention and Management of Unsafe Abortion: Report of a Technical Working Group* (Geneva, 12–15 April 1992). Geneva, 1993, p. 3.

¹⁰⁵ *Unsafe abortion: global and regional estimates of the incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2008*. 6th ed. Geneva: World Health Organization, 2011, p. 1, 3.

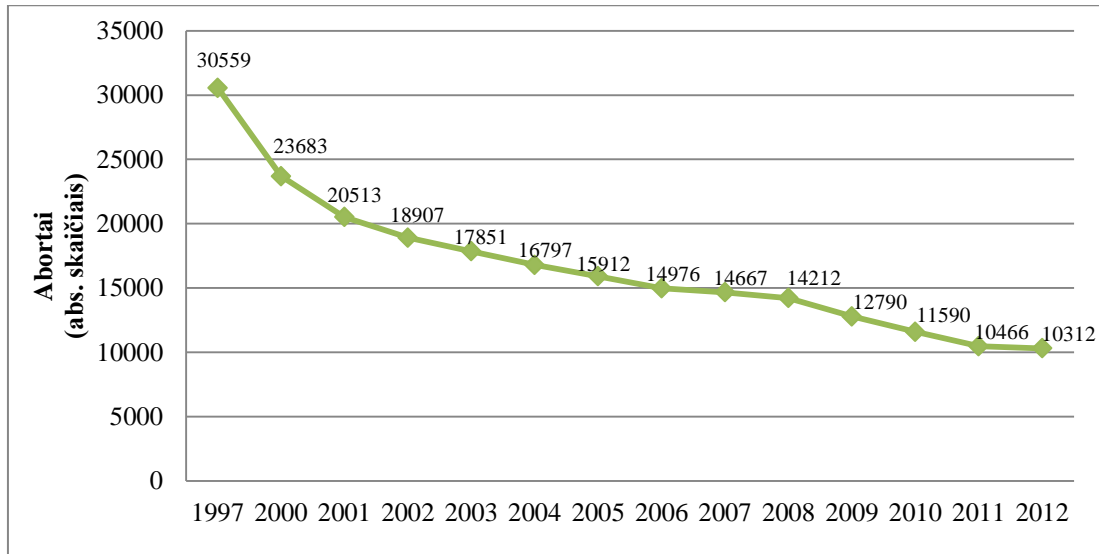
tarp teisėto ir neteisėto aborto kai kuriais atvejais gali būti ypač trapi¹⁰⁶, būtina aptarti ir *teisėto aborto* paplitimą Lietuvoje. Tokią būtinybę, be to, lemia ir iniciatyvos keisti esamą abortų teisinį reglamentavimą ir uždrausti nėštumo iki 12 savaičių nutraukimą moters pageidavimu, mat tokia analizė padeda atskleisti, kiek plačiai Lietuvoje yra paplitusi veika, kurią norima kriminalizuoti. Būtina pridurti, jog šioje tyrimo dalyje tenka atskleisti ir *abortų struktūrą*, mat ji suteikia tam tikrą kontekstą dirbtinio aborto paplitimo vertinimui, be to, negalima atmesti tikimybės, jog tarp kasmet užregistruojamų savaiminių persileidimų tam tikrą dalį sudaro užmaskuoti dirbtinio nėštumo nutraukimo atvejai (pavyzdžiui, kaip savaiminis užregistruotas persileidimas, kurį moteris sukėlė sąmoningai vartodama tam tikrus medikamentus).

Pirmiausia reikia pastebėti, kad *bendras* abortų skaičius Lietuvoje *nuosekliai mažėja*: nuo 1997 m. iki 2012 m. šis skaičius sumažėjo beveik 3 kartus (nuo 30 559 (1997 m.) iki 10 312 (2012 m.)) (1 paveikslas). Atitinkamai gerėja ir šalies abortų lygio rodiklis: 1997 m. 1 000 vaisingo (t. y. 15–49 metų) amžiaus moterų teko 32,7 aborto, 2012 m. – 14,6. Mažėja ir abortų skaičius, tenkantis 100 gyvų gimusiųjų (angl. *abortion ratio*¹⁰⁷): 1997 m. 100 gyvų gimusiųjų teko 81,0, 2012 m. – 33,9 aborto.

¹⁰⁶ Pavyzdžiui, nesant medicininių indikacijų, prašoma nutraukti 11 savaičių ir 6 dienų nėštumą (*teisėtas* abortas) ir prašoma nutraukti 11 savaičių ir 7 dienų (t. y. 12 savaičių) nėštumą (*neteisėtas* abortas).

¹⁰⁷ HAUPT, Arthur; KANE, Thomas T.; ir HAUB, Carl. *Population Reference Bureau's Population Handbook*. 6th ed. S. l., 2011, p. 15.

1 paveikslas. Abortų dinamika Lietuvoje 1997–2012 metais¹⁰⁸

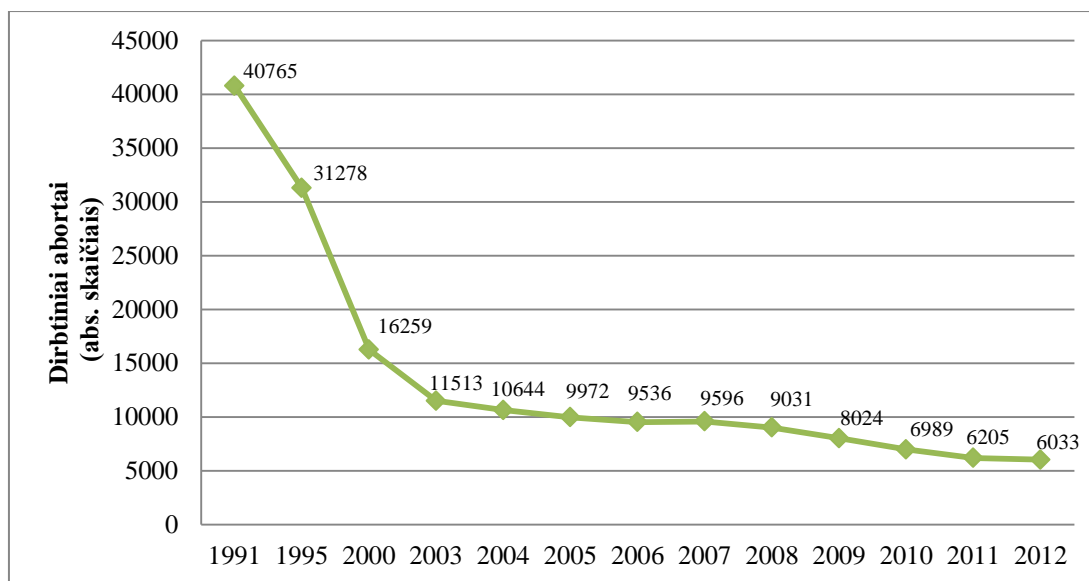
Kadangi savaiminiai persileidimai iš esmės nepriklauso (mažai priklauso¹⁰⁹) nuo žmonių valios, bendro abortų skaičiaus mažėjimą neabejotinai daugiausia lemia beveik¹¹⁰ kasmet šalyje mažėjantis *dirbtinių* abortų skaičius (2 paveikslas). Taip pat mažėja ir dirbtinių abortų skaičius, tenkantis 1 000 vaisingo (t. y. 15–49 metų) amžiaus moterų: 1997 m. 1 000 tokių moterų teko 24,3 dirbtinio aborto, 2012 m. – 8,5 dirbtinio aborto. Lyginant su gyvais gimusiaisiais, 1997 m. 100 tokių teko 60,1 dirbtinio aborto, 2012 m. – 19,8 dirbtinio aborto.

¹⁰⁸ Diagrama sudaryta remiantis Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis: Pagrindiniai abortų rodikliai (Abortai 1997–2012 m.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugšėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://sic.hi.lt/php/dm9.php?dat_file=dem9.txt>.

¹⁰⁹ Kiekviena nėščioji, žinodama, kas gali paskatinti savaiminį persileidimą, savo gyvenimo būdu šią riziką gali bent iš dalies sumažinti (pavyzdžiui, atsisakyti žalingų įpročių, vengti streso ir fizinio pervargimo ir pan.).

¹¹⁰ Kai kuriais, lyginant su prieš juos buvusiais, metais užfiksuotas nežymus dirbtinių abortų skaičiaus *augimas*. Tokie metai buvo 1992 m. (0,5 proc. augimas), 1995 m. (3,0 proc. augimas) ir 2007 m. (0,6 proc. augimas).

2 paveikslas. Dirbtinių abortų (moters sprendimu ir dėl medicininių indikacijų) dinamika Lietuvoje 1991–2012 metais¹¹¹

Mokslininkų teigimu, dirbtinių abortų skaičiaus mažėjimą gali lemti įvairūs veiksniai, pavyzdžiui: mažesnis nepageidajamų nėštumų skaičius, vaisingo amžiaus moterų mažėjimas, pasikeitusios (sugriežtintos) nėštumo nutraukimo sąlygos, kontracepcijos plitimas, kintantis požiūris į dirbtinį nėštumo nutraukimą ir pan.¹¹² Čia būtina paminėti, kad pastaroji tendencija (mažėjantis dirbtinių abortų skaičius Lietuvoje) neretai daugiausia siejama su išaugusiu kontracepcijos priemonių vartojimu ir dėl to sumažėjusiu neplanuotų (taigi ir nepageidajamų) nėštumų skaičiumi. Vis dėlto su tuo galima sutikti tik iš dalies (pavyzdžiui, nėštumo nutraukimo sąlygos Lietuvoje iš tiesų nesikeitė daugelį metų), tačiau, reikia pastebėti, mažėjantis dirbtinių abortų skaičius turėtų būti siejamas ir su ženkliai mažėjančiu vaisingo amžiaus moterų skaičiumi¹¹³.

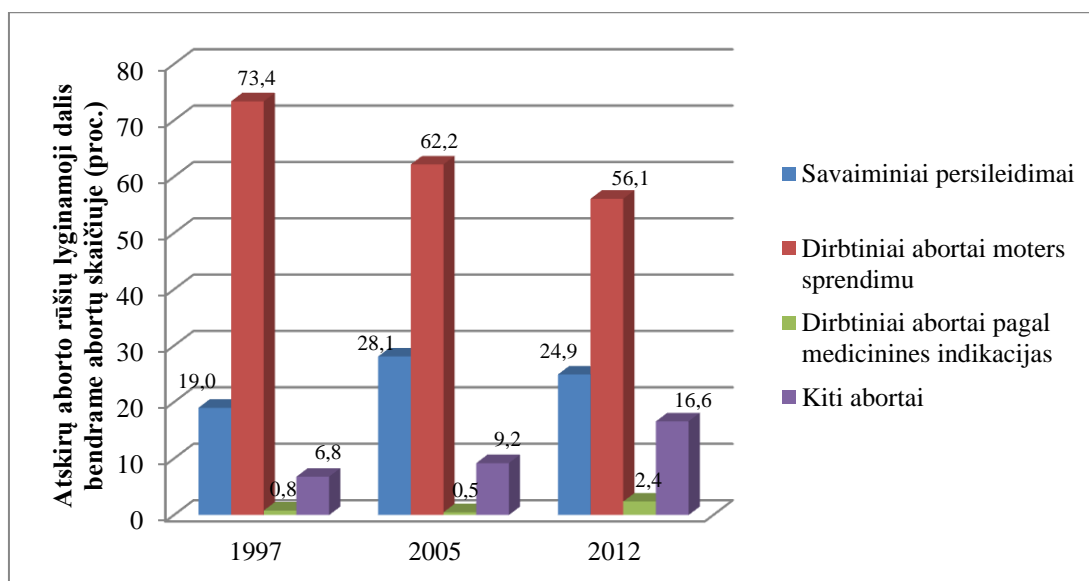
¹¹¹ Diagrama sudaryta remiantis Lietuvos statistikos departamento skelbtais duomenimis *Dirbtiniai abortai (1991 -> 2012)* (Lentelė M3140502) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.

¹¹² VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 30, 34.

¹¹³ Statistikos departamento duomenimis, vaisingo (t. y. 15–49 metų) amžiaus moterų skaičius nuo 2001 m. iki 2012 m. sumažėjo beveik 20 proc. (nuo 887 028 (2001 m.) iki 717 362 (2012 m.)). – Lietuvos statistikos departamento skelbti duomenys *Gyventojų skaičius metų pradžioje. Požymiai:*

Toliau būtina pabrėžti, kad Lietuvoje stebimas ne tik bendro dirbtinių abortų skaičiaus, bet ir jų *lyginamosios dalies* bendrame abortų skaičiuje mažėjimas (3 paveikslas). Atsižvelgiant į tai, kad dirbtinių abortų *pagal medicininės indikacijas* lyginamoji dalis kasmet išlieka panaši, didžiausią įtaką pasikeitimams abortų struktūroje turi mažėjanti nėštumo nutraukimų *moters sprendimu* dalis (73,4 proc. (1997 m.) ir 56,1 proc. (2012 m.)) ir didėjanti savaiminių persileidimų dalis (19,0 proc. (1997 m.) ir 24,9 proc. (2012 m.)). Dirbtinių abortų lyginamosios dalies sumažėjimą taip pat lemia abortų struktūroje išaugusi „kitų abortų“¹¹⁴ dalis (6,8 proc. (1997 m.) ir 16,6 proc. (2012 m.)) (3 paveikslas).

3 paveikslas. Abortų struktūra Lietuvoje 1997, 2005 ir 2012 metais¹¹⁵

administracinė teritorija, amžius (5 m. amžiaus grupės), lytis (2001 -> 2012) (Lentelė M3010203) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.

¹¹⁴ „Kitus abortus“ sudaro *negimdiniai nėštumai*, t. y. atvejai, kuomet apvaisintas kiaušinėlis implantuojasi ir auga už *gimdos ertmės ribų* (kiaušintakyje, kiaušidėje, pilvo ertmėje, gimdos kaklelyje ir pan.). „Kitiems abortams“ taip pat priskiriamos diagnozės, įvardijamos kaip „kitas abortas“ ir „nepatikslintas abortas“, remiantis TLK-10-AM, koduojamos atitinkamai O05.- ir O06.-. Tokią išvadą leidžia daryti Metų ataskaitos apie abortus Nr. 17 (sveikata) forma, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymu Nr. V-938 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 125-4765; Higienos instituto parengti *Metinių statistinių ataskaitų pildymo metodiniai nurodymai* (Forma Nr. 17) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://sic.hi.lt/data/metod_f17.doc>; taip pat atlikti skaičiavimai.

¹¹⁵ Diagrama sudaryta remiantis Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis: Pagrindiniai abortų rodikliai (Abortai 1997–2012 m.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://sic.hi.lt/php/dm9.php?dat_file=dem9.txt>.

Lyginant Lietuvos ir Europos Sąjungos valstybių narių statistinius abortų duomenis, galima pažymėti, kad kai kuriose valstybėse narėse (Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje) pastaraisiais metais dirbtinai nutraukiama daugiau nei 200 tūkst. nėštumų, kitose (Rumunijoje, Italijoje, Ispanijoje, Vokietijoje) šis skaičius viršija 100 tūkst., dar kitose (Vengrijoje, Švedijoje, Bulgarijoje, Nyderlanduose, Čekijoje) šis skaičius svyruoja tarp 20–50 tūkst. Apie 10–20 tūkst. nėštumų kasmet dirbtinai nutraukiama Portugalijoje, Belgijoje, Graikijoje, Danijoje, Slovakijoje. Suomijoje, Latvijoje užregistruojama apie 10 tūkst., o Estijoje, Lietuvoje, Slovėnijoje, Kroatijoje – iki 10 tūkst. dirbtinių abortų per metus. Lenkijoje dėl riboto nėštumo nutraukimo pagrindų sąrašo per metus užregistruojamų dirbtinių abortų skaičius nesiekia 1 tūkst.¹¹⁶ Galiausiai į atskirą kategoriją galima išskirti tas Europos Sąjungos valstybes nares (Airija, Austrija, Kipras, Liuksemburgas, Malta), kurių statistiniai abortų duomenys arba yra neprieinami¹¹⁷ (4 paveiksle pažymėta „ND“ [*Nėra duomenų – I. D.*]), arba įvairiuose šaltiniuose esmingai skiriasi ir dėl to turėtų būti vertinami atsargiai¹¹⁸.

Svarbu pastebėti, kad pirmiau minėti skaičiai pateikiami tik iliustraciniais tikslais, nes, atsižvelgiant į skirtingą Europos Sąjungos valstybių narių gyventojų skaičių, šie skaičiai, suprantama, neleidžia lyginti jų tarpusavyje. Lyginti valstybes nares tarpusavyje leidžia jau minėtas rodiklis, būtent – abortų skaičius, tenkantis 1 000 vaisingo (t. y. 15–44 metų) amžiaus moterų. Remiantis juo, daugiausiai dirbtinių abortų 1 000 tokių moterų tenka Estijoje

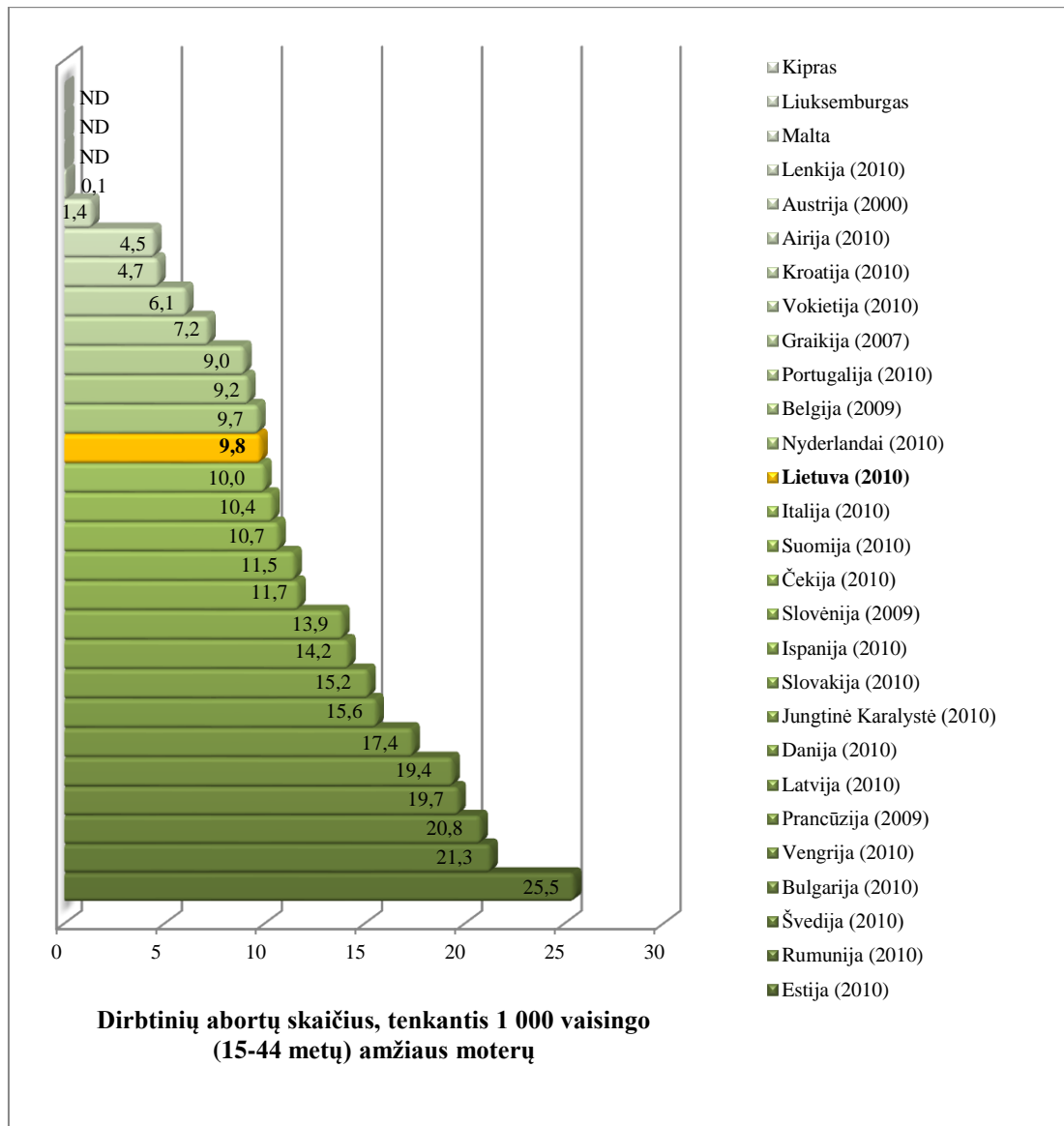
¹¹⁶ Pasaulio sveikatos organizacijos HFA-DB (angl. *European health for all database*) duomenys: Number of abortions, all ages (7011) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. liepos 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.euro.who.int/hfad/tables/tableA.php?w=1920&h=1080>>.

¹¹⁷ Pavyzdžiui, Pasaulio sveikatos organizacijos HFA-DB, Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato) duomenų bazėje, taip pat kai kuriuose Jungtinių Tautų leidiniuose: žr., pavyzdžiui, *Demographic Yearbook 2009-2010*. 61st issue. New York: United Nations, 2011, p. 447–451.

¹¹⁸ Pavyzdžiui, Austrijos abortų rodikliai daugelyje šaltinių minimi kaip „neprieinami“, kituose – jei ir yra pateikiami, tai ne pastarųjų metų. Atkreiptinas dėmesys ir į Airijos abortų statistiką, kuri daugelyje šaltinių *nėra* pateikiama. Tuo tarpu kitų šaltinių (pavyzdžiui, Jungtinių Tautų) duomenimis, airės kasmet nutraukia apie 4,5 tūkst. nėštumų. Būtina pabrėžti, kad šis skaičius greičiausiai reiškia *užsienyje* padarytus dirbtinius abortus, nes, atsižvelgiant į Airijoje galiojančią nėštumo nutraukimo tvarką (nėštumą šioje valstybėje galima nutraukti tik, jei jis kelia grėsmę moters gyvybei (įskaitant savižudybės riziką)), dirbtinių abortų skaičius šioje šalyje turėtų būti ženkliai mažesnis nei minėtasis. Tai iš dalies patvirtina S. D. Pattinson, nurodydamas, kad į Jungtinę Karalystę atvyksta nemažai moterų (ypač airių), dėl griežtų abortų įstatymų negalinčių nėštumo nutraukti savo šalyse. – PATTINSON, Shaun D. *Medical Law and Ethics*. 3rd ed. London, 2011, p. 242, 252.

(25,5) ir Rumunijoje (21,3), mažiausiai (neįskaitant Airijos, Lenkijos¹¹⁹ ir Austrijos¹²⁰) – Kroatijoje (4,7) ir Vokietijoje (6,1) (4 paveikslas).

4 paveikslas. Dirbtinių abortų skaičius, tenkantis 1 000 vaisingo (t. y. 15–44 metų) amžiaus moterų, Europos Sąjungos valstybėse narėse¹²¹

¹¹⁹ Dėl jose galiojančios griežtesnės nėštumo nutraukimo tvarkos.

¹²⁰ Dėl pastarųjų metų abortų statistikos neprieinamumo.

¹²¹ Diagrama sudaryta remiantis *World Abortion Policies 2013: Wall Chart* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WorldAbortionPolicies2013/WorldAbortionPolicies2013_WallChart.pdf>.

Kalbant apie *neteisėto aborto* Lietuvoje paplitimą, reikėtų pradėti nuo teisėsaugos institucijoms žinomų, t. y. *registruotų*, neteisėtų abortų. Iš karto reikia pažymėti, kad kasmet Lietuvoje užregistruojami *vos keli* neteisėti abortai (1 lentelė). Turint omenyje, kad Lietuvoje skirtingais metais iš viso užregistruojama apie 70–90 tūkst. nusikalstamų veikų¹²², akivaizdu, kad neteisėti abortai sudaro *itin nedidelę* lyginamąją jų dalį. Naujojo BK galiojimo laikotarpiu didžiausia šio nusikaltimo dalis bendroje registruoto nusikalstamumo struktūroje buvo 2009 m. ir sudarė 0,0024 proc. (2 neteisėti abortai iš 83 203 užregistruotų nusikalstamų veikų).

1 lentelė. Užregistruotų neteisėtų abortų skaičius Lietuvoje 2003–2012 metais¹²³

Metai	2003 ¹²⁴	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Užregistruota (abs. skaičiais)										
Neteisėtas abortas (BK 142 str.)	0	2	2	1	1	1	2	0	0	0

Iš pateiktos lentelės matyti, kad nuo 2003 m. gegužės 1 d., kuomet įsigaliojo šiuo metu galiojantis Baudžiamasis kodeksas, iš viso buvo užregistruoti tik 9 neteisėti abortai. Suprantama, šis skaičius *neatspindi* tikrosios padėties, nes neteisėtam abortui, kaip ir nusikalstamumui apskritai, būdingas tam tikras *latentiškumo* lygis. Todėl šiame disertacinio tyrimo etape

¹²² Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2003–2012 metų laikotarpiu daugiausiai nusikalstamų veikų užregistruota 2004 m. – 93 419, mažiausiai – 2007 m. – 73 741.

¹²³ Lentelė sudaryta remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos parengtomis statistinėmis ataskaitomis apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje: *Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje* (Forma_1G) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/infusions/report_manager/report_manager.php?metai=2013&menuo=9&idAta=1&rt=1&oldYear=2013&id=198&idStat=10®ionas=0&id3=1#Atas>.

¹²⁴ Dėl naujojo (2000 m.) BK įsigaliojimo 2003 m. gegužės 1 d., stulpelyje pateikiami ne visų metų, o tik gegužės–gruodžio mėnesių duomenys.

neišvengiamai tenka stabtelėti ties latentiniu, t. y. „paslėptu“, „nematomu“, „neregistruotu“, nusikalstamumu.

Kriminologijoje¹²⁵ paprastai išskiriamos trys latentinio nusikalstamumo rūšys: 1) *natūralus latentinis nusikalstamumas* (atvejai, kuomet nusikalstamos veikos padarymo faktas dėl tam tikrų priežasčių teisėsaugos institucijoms nėra žinomas); 2) *ribinis latentinis nusikalstamumas* (atvejai, kuomet apie nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijoms yra žinoma, tačiau ji neregistruojama dėl ją vertinant padarytos klaidos (pavyzdžiui, nužudymas įvertintas kaip savižudybė); 3) *dirbtinis latentinis nusikalstamumas* (atvejai, kuomet nusikalstama veika teisėsaugos institucijoms yra žinoma, tačiau, siekiant tam tikrų tikslų, sąmoningai neregistruojama (pavyzdžiui, siekiant nepagrįstai padidinti ištirtų nusikalstamų veikų dalį, neregistruojamos sunkiai atskleidžiamos nusikalstamos veikos).

Remiantis Baudžiamojo kodekso 142 str., būtinas neteisėto aborto sudėčių požymis – „pacientės“ (BK 142 str. 1 ir 2 d.) arba „pačios moters“ (BK 142 str. 3 d.) prašymas nutraukti nėštumą. Įprastu atveju moteris suvokia, kad prašo nėštumą nutraukti *neteisėtai*, t. y. pažeidžiant tokiai procedūrai keliamus reikalavimus (pavyzdžiui, nori nutraukti ilgiau nei 12 savaičių trunkantį nėštumą). Atsižvelgiant į tai, vargu ar galima tikėtis, kad apie neteisėto aborto jai padarymą teisėsaugos institucijoms praneštų pati moteris. Žvelgiant iš kitos pusės, negalima tikėtis, kad apie neteisėtą abortą praneštų ir tokį nusikaltimą padaręs asmuo. Kitais žodžiais tariant, tokį faktą išsaugoti paslapyje yra suinteresuotos *abi* jo pusės, dėl ko daugeliu atvejų neteisėto aborto padarymo atvejai lieka nežinomi, taigi – ir neregistruoti. Dėl šios priežasties nagrinėjamas nusikaltimas gali būti siejamas su pirmiau minėta *natūralaus* latentinio nusikalstamumo kategorija.

Nepaisant paminėta, apie padarytą neteisėtą abortą teisėsaugos institucijoms, kaip rodo 1 lentelėje pateikti duomenys, retkarčiais vis dėlto tampa žinoma. Nesiplečiant čia galima paminėti, jog tokie atvejai į viešumą

¹²⁵ Žr., pavyzdžiui, BABACHINAITĖ, Genovaitė, et al. *Kriminologija: vadovėlis*. Vilnius, 2010, p. 136; DRAKŠIENĖ, Anna; ir MICHAILOVIČ, Ilona. *Kriminologijos žinyras*. Vilnius, 2008, p. 89–90; BLUVŠTEINAS, J., et al. *Kriminologija*. Vilnius, 1994, p. 42–43.

paprastai iškyla *tik* tuomet, kai moteriai dėl nesėkmingo aborto ir dėl jo kilusių komplikacijų (pavyzdžiui, pradurtos gimdos ir dėl to prasidėjusio kraujavimo) tenka kreiptis pagalbos į atitinkamą sveikatos priežiūros įstaigą. Verta paminėti, kad dar tarpukariu tai yra pastebėję ir S. Gruodis, J. Jarašius, kurių teigimu, į oficialią policijos suvestinę pakliūdavo tik nenusisekę abortai, kai susirgusiai moteriai dėl kraujo užkrėtimo ar apsinuodijimo tekdavo ieškoti pagalbos ligoninėje¹²⁶.

Esmė ta, kad remiantis teisės aktų reikalavimais¹²⁷, gydytojai akušeriai ginekologai, apžiūrėję pacientę ir įtarę, kad jai galėjo būti atliktas kriminalinis abortas, privalo apie tai informuoti sveikatos priežiūros įstaigos vadovą, o pastarasis – teisėsaugos instituciją¹²⁸. Kitaip tariant, yra pagrindo teigti, kad neteisėto aborto atvejai paprastai paaiškėja tik iš *pašalinių*, t. y. su padarytu neteisėtu abortu nesusijusių, asmenų. Atsižvelgiant į paminėta, su išlyga galima teigti, kad naujojo BK galiojimo laikotarpiu yra užregistruoti 9 *nesėkmingai* atlikti neteisėti abortai.

Toliau nesiplečiant, reikėtų pasakyti, kad, nepaisant žinomų latentinio nusikalstamumo įvertinimo būdų¹²⁹, tikrasis kasmet Lietuvoje padaromų neteisėtų abortų, kaip ir kitų nusikalstamų veikų, skaičius lieka *nežinomas*. Verta prisiminti, kad latentiškumo lygis skirtingose nusikalstamų veikų grupėse yra *nevienodas*¹³⁰, tačiau dėl pirmiau minėtų priežasčių neteisėtas abortas, kaip ir kai kurios kitos nusikalstamos veikos (pavyzdžiui, kyšininkavimas), gali būti priskiriamas kriminologijoje išskiriamoms

¹²⁶ GRUODIS, Stanislovas. *Negimusios gyvybės panaikinimas*. Kaunas, 1935, p. 81, 85–86; JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 257.

¹²⁷ Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka, 1.18 p.

¹²⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad už šio reikalavimo nevykdymą, t. y. nepranešimą apie galimai padarytą neteisėtą abortą, asmeniui negali būti taikoma BK 238 str. („Nepranešimas apie nusikaltimą“) numatyta baudžiamoji atsakomybė. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad neteisėtas abortas, remiantis Baudžiamojo kodekso 11 str. 3 ir 4 d., gali būti *nesunkus* (BK 142 str. 1 ir 2 d.) arba *apysunkis* (BK 142 str. 3 d.) nusikaltimas, tuo tarpu asmuo pagal BK 238 str. atsako tik, esant visiems kitiems būtiniams nusikaltimo sudėties požymiams, už nepranešimą apie padarytą *labai sunkų* nusikaltimą.

¹²⁹ Žr., pavyzdžiui, BABACHINAITĖ, Genovaitė, et al. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos: metodinis leidinys [interaktyvus]*. [Vilnius]: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009 [žiūrėta 2012 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/centrai/mokslo_centras/leidiniai/dl_n.php?sfid=197308&id=64593>.

¹³⁰ BLUVŠTEINAS, J., et al. *Kriminologija*. Vilnius, 1994, p. 44.

*maksimalaus latentiškumo nusikalstamoms veikoms*¹³¹. Beje, tai, kad neteisėtas abortas pasižymi dideliu latentiškumu pastebi ir kiti Lietuvos bei užsienio valstybių autoriai (pavyzdžiui, A. Čaikovski, I. Žukovaitė, M. M. Minajeva, M. V. Kiseleva ir kt.)¹³².

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad, nors literatūroje ir esama bandymų įvertinti atskirų nusikalstamų veikų rūšių, įskaitant neteisėto aborto, latentškumą¹³³, neregistruotą padarytų neteisėtų abortų dalį, atsižvelgiant į visas anksčiau išdėstytas aplinkybes, prognozuoti sudėtinga. Tačiau požymių, rodančių, kad neteisėtas abortas gali būti labiau paplitęs, negu rodo oficialioji statistika, vis dėlto yra. Vienas iš tokių rodiklių galėtų būti Lietuvoje atliktas tyrimas, kurio metu paaiškėjo, kad 31,0 proc. apklaustų moterų, atvykusių nutraukti nėštumą, ryžtųsi neteisėtam nėštumo nutraukimui, jei ši procedūra būtų uždrausta Lietuvoje. Negalima atmesti tikimybės, kad tam tikra dalis šių moterų (pavyzdžiui, nespėjusios laiku nutraukti nėštumo) ryžtųsi neteisėtam abortui ir dabar, kai tokia sveikatos priežiūros paslauga yra prieinama Lietuvoje. Be to, 9,6 proc. apklaustųjų nurodė gyvenime turėjusios neregistruotą nėštumo nutraukimą¹³⁴. Šie duomenys ne tik nepaneigia, kad tarp jų tam tikra dalis gali būti *neteisėtai* atlikti abortai, bet taip pat reiškia, kad ir teisėtų abortų praktikoje padaroma *daugiau*, negu yra žinoma.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima daryti išvadą, kad nuosekliai mažėjantį bendrą abortų skaičių Lietuvoje lemia kasmet mažėjantis dirbtinių abortų skaičius. Be to, dirbtinių abortų moters sprendimu lyginamoji dalis bendrame abortų skaičiuje, nors ir mažėja, tačiau vis dar

¹³¹ Kriminologijoje, pagal nusikalstamų veikų latentškumo laipsnį, nusikalstamos veikos, be to, skirstomos į *minimaliai latentiškas* (pavyzdžiui, nužudymas, sunkus sveikatos sutrikdymas *etc.*) ir *vidutinio latentškumo* (pavyzdžiui, vagystė, sukčiavimas *etc.*) nusikalstamas veikas. – BABACHINAITĖ, Genovaitė, *et al. Kriminologija*: vadovėlis. Vilnius, 2010, p. 137.

¹³² ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 21; МИНАЕВА, Мария Михайловна. *Уголовно-правовая охрана жизни ребенка до и после рождения по законодательству России*: автореферат диссертации [...] канд. юрид. наук. Москва, 2012, p. 5; КИСЕЛЕВА, Мария. Уголовная ответственность за незаконное прерывание беременности. *Уголовное право*, 2008, Nr. 4, p. 31.

¹³³ *Cit. op.* 131, p. 138.

¹³⁴ JAKUBČIONYTĖ, Rita. *Nėštumo nutraukimą įtakojantys faktoriai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2000, p. 48.

išlieka didžiausia. Kiek Lietuvoje kasmet padaroma neteisėtų abortų – nėra žinoma, nes neteisėtam abortui būdingas didelis latentškumas.

2. Abortų priežastys

Žinant, kiek kasmet nutrūksta (yra nutraukiama) nėštumų, neišvengiamai kyla klausimas, *dėl kokių priežasčių* taip atsitinka (vyksta). Aborto priežasčių žinojimas leidžia vertinti, ar buvo galimybių savaiminio persileidimo ar dirbtinio aborto *išvengti* ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad to paties būtų išvengta ateityje. Kitaip tariant, tokie duomenys reikšmingi ne tik medicinos, sveikatos priežiūros, bet ir visos valstybės abortų politikos požiūriu.

Būtina pabrėžti, kad savaiminio persileidimo rizikos veiksnių bei nėštumo nutraukimo priežasčių analizė reikšminga ir šio disertacinio tyrimo požiūriu. Antai galima teigti, kad motyvai, nulemiantys moters pasiryžimą nutraukti nėštumą, tiek teisėto, tiek neteisėto aborto atveju yra *tie patys*, tačiau esant pastarajam, tie motyvai yra kur kas *stipresni*. Be to, žinodama savaiminio persileidimo rizikos veiksnius, moteris gali ryžtis nepageidaujamo nėštumo atsikratyti pati – sąmoningai atlikdama tam tikrus veiksmus persileidimui sukelti. Taigi šios tyrimo dalies reikšmė ypač atsiskleidžia moterų baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą kontekste – nustatius tokią atsakomybę, nėštumo nutraukimo priežastys padėtų atskleisti neteisėto aborto padarymo motyvus, o savaiminio persileidimo rizikos veiksnių žinojimas palengvintų veikos padarymo būdų supratimą. Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, šioje disertacijos dalyje ir yra nagrinėjama, dėl kokių priežasčių nėštumas dažniausiai nutrūksta ar yra nutraukiamas.

Pripažįstama, kad savaiminiam persileidimui įtakos gali turėti įvairūs faktoriai, pavyzdžiui: 1) tam tikros nėščiosios ligos (ligos, pasireiškiančios karščiavimu (pavyzdžiui, gripas, plaučių uždegimas *etc.*); lėtinės infekcinės ligos (pavyzdžiui, tuberkuliozė *etc.*); širdies ir kraujagyslių, inkstų, skydliaukės ir kt. organų ligos); 2) lytinių organų anomalijos (pavyzdžiui, neišsivysčiusi gimda); 3) netaisyklingas apvaisinto kiaušinėlio vystymasis arba netinkama jo

implantacija, dėl ko jis žūva; 4) lėtinis apsinuodijimas nikotinu, alkoholiu, narkotinėmis medžiagomis, gyvsidabriu, švinu, benzinu ar kt. medžiagomis; 5) vitaminų trūkumas; 6) anksčiau buvę persileidimai ir nėštumo nutraukimai; 7) fizinės ir (ar) psichinės traumos (pavyzdžiui, sutrenkimas, išgąstis *etc.*); 8) hormonų pusiausvyros sutrikimas; 9) kt. faktoriai^{135 136}. Svarbu paminėti, kad persileidimą neretai nulemia *kelios priežastys vienu metu*.

Iš pirmiau pateikto sąrašo matyti, kad savaiminiam persileidimui įtakos gali turėti tiek su moterimi (jos sveikata, gyvenimo būdu ir pan.), tiek su pačiu embrionu (vaisiumi) susiję veiksniai. Tyrimų metu pastebėta, kad ankstyvasis persileidimas dažniausiai susijęs su embriono (vaisiaus) chromosomų pakitimais, tuo tarpu esant vėlyvajam persileidimui, vaisius paprastai vystosi normaliai, o persileidimą lemia moters ligos ir sveikatos sutrikimai (pavyzdžiui, patologiniai pakitimai gimdoje)¹³⁷. Iš esmės galioja taisyklė, kad kuo anksčiau nutrūksta nėštumas, tuo didesnė tikimybė, kad tai įvyko dėl embriono (vaisiaus) raidos defektų, kuriuos lemia chromosomų anomalijos¹³⁸. Kitaip tariant, nemaža dalis savaiminių persileidimų įvyksta kaip vadinamosios „gamtos klaidos“ ištaisymo rezultatas, t. y. kai embrionas (vaisius), kaip negyvybingas ar dėl daugybinių raidos trūkumų, organizmo yra *natūraliai atmetamas*¹³⁹.

Toliau būtina paminėti, kad savaiminio persileidimo rizikos veiksniai yra dažnai ir plačiai nagrinėjami, tačiau atliktų tyrimų rezultatai priklauso nuo paties savaiminio persileidimo apibrėžimo, pasirinktos tyrimo metodikos ir

¹³⁵ *Sveikatos enciklopedija*. Vilnius, 2003, p. 121; *Medicinos enciklopedija*. Vilnius, 1991, t. 1, p. 9.

¹³⁶ Šie faktoriai išdėstyti atsitiktine tvarka: jų pateikimo eiliškumas *neriškia* jų dažnio ar svarbos masto.

¹³⁷ LAUŽIKIENĖ, Dalia. *Savaiminio persileidimo rizikos veiksniai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicinos mokslai, medicina (07 B). Vilnius, 2005, p. 9. Kitų autorių teigimu, chromosomų anomalijos lemia maždaug pusę ankstyvųjų ir trečdalį vėlyvųjų persileidimų. – Žr., pavyzdžiui, *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 197; ABRAITIS, Vytautas, *et al.* *Nėštumo patologija*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ II dalis. Kaunas, 2003, p. 6, 8.

¹³⁸ Teigiama, kad chromosomų anomalijų nustatoma 60–70 proc. 2–4 savaitę abortavusių embrionų, 50 proc. – per pirmąjį nėštumo trimestrą, 25–30 proc. – per antrąjį nėštumo trimestrą, 7 proc. – vaisių, žuvusių po 20 nėštumo savaitės. – *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 129.

¹³⁹ *Sveikatos enciklopedija*. Vilnius, 2003, p. 122.

pan.¹⁴⁰ Dėl šių priežasčių neretai išskiriami *skirtingi* su savaiminiu persileidimu susiję veiksniai, pateikiamos įvairios jų klasifikacijos, o jų įtaka savaiminiam persileidimui vertinama nevienareikšmiškai, o kai kada – ir visai prieštarinčiai¹⁴¹ (1 lentelė prieduose).

Šiame kontekste dėmesio vertas gydytojos akušerės ginekologės D. Laužikienės atliktas mokslinės literatūros nagrinėjama tema apibendrinimas ir apžvalga bei savarankiškas, pasiūlytos klasifikacijos pagrindu, pirmą kartą Lietuvoje atliktas kai kurių veiksnių įtakos savaiminiam persileidimui tyrimas. Tyrimo metu nustatyta, kad didesnę pavojų persileisti gali lemti, be kita ko: moters amžius (35 ir daugiau metų); du ir daugiau anksčiau atlikti dirbtiniai abortai gimdos išgrandymo būdu; rūkymas nėštumo metu (5 ir daugiau cigaretės per dieną); kavos gėrimas (2 ir daugiau puodeliai kavos per dieną); darbas kompiuteriu ilgiau nei 7 valandas per dieną ir kt. Moterys, kurios patyrė savaiminį persileidimą, lyginant su moterimis, naujagimius pagimdžiusiomis laiku, dažniau turėjo *iškart du ir daugiau rizikos veiksnių*¹⁴².

Kalbant apie dirbtinio aborto priežastis, pirmiausia būtina turėti omenyje, kad nėštumo nutraukimas yra *valingas* aktas, kitaip tariant, aktas, kurio galėjo ir nebūti. Tai, kad nėštumas vis dėlto yra nutraukiamas, lemia konkrečios, žmogaus apsisprendimui lemiamą įtaką turinčios, aplinkybės. Dėl to dirbtinio aborto priežasčių nagrinėjimas turi ypatingą reikšmę.

Įdomu tai, kad moterys, pasirinkusios nėštumo nutraukimą, dažniausiai pripažįsta, kad tai yra kažkas daugiau nei „paprasčia“ asmens sveikatos priežiūros paslauga. Lietuvoje atlikto tyrimo metu 90 proc. moterų, atvykusių nutraukti nėštumą, nurodė, kad tai yra „labai blogai“¹⁴³. Kito tyrimo metu, apklausus nėštumo nutraukimui atvykusias miesto ir kaimo moteris, paaiškėjo,

¹⁴⁰ LAUŽIKIENĖ, Dalia. *Savaiminio persileidimo rizikos veiksniai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicinos mokslai, medicina (07 B). Vilnius, 2005, p. 6, 7.

¹⁴¹ Pavyzdžiui, prieštarinčiai vertinama praelyje atlikto dirbtinio aborto sąsaja su savaiminiu persileidimu: vieni autoriai jokių sąsajų tarp jų nenustatė, kitų duomenimis, – praelyje buvęs nėštumo nutraukimas vakuumaspiracijos ar gimdos išgrandymo būdu *didina* pavojų persileisti. – *Ibid.*, p. 10.

¹⁴² *Ibid.*, p. 54.

¹⁴³ VANAGIENĖ, Virginija. Nenorimi nėštumai ir jų baigtys. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 32.

kad atitinkamai 58,2 proc. ir 72,6 proc. respondenčių į klausimą, ar abortas yra vaisiaus mirtis, atsakė *teigiamai*¹⁴⁴.

Toks moterų požiūris į abortą iš dalies paaiškina, kodėl, daugelio mokslininkų pripažinimu, nėštumo nutraukimas *nėra* lengvas moters sprendimas¹⁴⁵. Tą vėlgi patvirtina dirbtinio aborto priežasčių tyrimai: į klausimą, ar labai sunku buvo apsispręsti nutraukti nėštumą, *neigiamai* atsakė tik 16,7 proc. apklaustų nėštumo nutraukimui atvykusių moterų. Likusioms moterims tokį sprendimą priimti buvo arba „labai sunku“ (36,7 proc.), arba „šiek tiek sunku“ (46,7 proc.)¹⁴⁶. Atsižvelgiant į išdėstyta, t. y. į neigiamą moterų požiūrį nėštumo nutraukimo atžvilgiu bei į psichologinius sunkumus, kuriuos tenka įveikti priimant tokį sprendimą, reikėtų manyti, kad priežastys, dėl kurių moterys, nepaisydamos minėtų dalykų, vis dėlto ryžtasi nutraukti nėštumą, yra (turėtų būti) *ypač svarios*.

Vienos iš tokių priežasčių – *medicininės*, konkrečiai – reali grėsmė moters sveikatai ir gyvybei bei su gyvybe nesuderinami vaisiaus apsigimimai (vadinamasis nėštumo nutraukimas pagal medicinines indikacijas). Užsienio šalyse atlikti tyrimai rodo, kad tokiais atvejais nėštumas daug dažniau yra nutraukiamas nei išsaugomas¹⁴⁷. Remiantis tokiais duomenimis, yra pagrindo manyti, kad ir Lietuvoje tokiais atvejais nėštumas dažniausiai *nebėra* tęsiamas.

Ligos ir būsenos, kurios gali būti grėsmingos nėščios moters ir vaisiaus gyvybei bei sveikatai ir dėl kurių nėštumą gali tekti nutraukti, numatytos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymo Nr. 50 2-ame priede, tačiau mokslinių duomenų, dėl kokių šiame sąrašė nurodytų ligų ir būsenų nėštumas Lietuvoje nutraukiamas dažniausiai, –

¹⁴⁴ JAKUBČIONYTĖ, Rita. *Nėštumo nutraukimą įtakojantys faktoriai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2000, p. 48.

¹⁴⁵ SCHWARTZ, Lita Linzer; ir ISSER, Natalie K. *Child Homicide: Parents Who Kill*. Boca Raton (Florida), 2007, p. 65; OBELENIENĖ, Birutė. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai. In *Nėštumo nutraukimo etika: projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga*. Kaunas, 2005, p. 8.

¹⁴⁶ VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 64. Dėl šiame darbe atlikto skaičių suapvalinimo iki dešimtųjų jų suma *nėra* lygi 100 proc.

¹⁴⁷ Pavyzdžiui, Australijoje, Prancūzijoje, JAV atliktų tyrimų metu nustatyta, kad 95–98 proc. moterų, nėštumo metu informuotų apie tam tikrus įtariamus (nustatytus) vaisiaus susirgimus, nėštumo nusprendė *nebetęsti*. – ARAMINAITĖ, Violeta. Prenatalinė diagnostika: visuomenės sveikatos ir bioetikos aspektai. *Visuomenės sveikata*, 2011, Nr. 2 (53), p. 32.

*nėra*¹⁴⁸. Tai iš dalies galima paaiškinti tuo, kad minėtame priede remiamasi Tarptautinės ligų klasifikacijos 9-ąja redakcija, t. y. redakcija, kuri Lietuvoje *negalioja* nuo 1997 m. sausio 1 dienos¹⁴⁹. Todėl bent jau šiuo požiūriu Lietuvoje dabar galiojančią Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarką tikrai galima pavadinti „kuriozine“, kaip tą daro ir kai kurie Lietuvos gydytojai akušeriai ginekologai¹⁵⁰.

Kalbant apie nėštumo nutraukimus, atliekamus *moters prašymu*, čia, suprantama, priežastys visai kitokio, t. y. *socialinio, ekonominio ar grynai asmeninio*, pobūdžio. Apibendrinant visas tokio pobūdžio priežastis, literatūroje neretai jos įvardijamos kaip *noras arba atidėti gimdymą* (pavyzdžiui, dėl jauno moters amžiaus, sunkios finansinės padėties *etc.*), *arba nustoti gimdyti* (dėl turimų vaikų skaičiaus). Įvairių tyrimų duomenimis, maždaug kas antra moteris kaip svarbiausią aborto priežastį nurodo būtent vaiko gimdymo laiko pasirinkimą ir šeimos dydžio reguliavimą¹⁵¹.

Kita bendresnio pobūdžio dirbtinio aborto priežastis, kurią daugelis autorių¹⁵² pripažįsta *pagrindine*¹⁵³, – *neplanuotas* (ir dėl to dažnai *nenorimas*) *nėštumas*. Su tuo neabejotinai reikia sutikti, nes, savaime aišku, *planuoti* nėštumai dirbtiniu abortu baigiasi palyginti retai – dažniausiai dėl anksčiau aptartų medicininių indikacijų arba dėl reikšmingai po pastojimo pasikeitusių moters gyvenimo aplinkybių.

¹⁴⁸ ARAMINAITĖ, Violeta. Prenatalinė diagnostika: visuomenės sveikatos ir bioetikos aspektai. *Visuomenės sveikata*, 2011, Nr. 2 (53), p. 32.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1996 m. spalio 28 d. įsakymas Nr. 542 „Dėl 10-tos redakcijos Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos problemų klasifikacijos (TLK-10) įvedimo“ (neteko galios nuo 2011 m. vasario 25 d.). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 50-1758, 1 p.

¹⁵⁰ Žr., pavyzdžiui, MEČĖJUS, Gediminas. Abortas. Ginekologo vaidmuo. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 10.

¹⁵¹ VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 5, 23.

¹⁵² Žr., pavyzdžiui, SINGH, S., *et al.* *Abortion Worldwide: A Decade of Uneven Progress*. New York, 2009, p. 37; WARRINER, Ina K. Unsafe abortion: an overview of priorities and needs. In *Preventing unsafe abortion and its consequences: priorities for research and action*. New York, 2006, p. 2; VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 22.

¹⁵³ Įvairiais duomenimis, neplanuoti nėštumai kiekvienais metais pasaulyje sudaro apie 38 proc. visų nėštumų (apie 80 mln. per metus), daugiau nei pusė šių nėštumų baigiasi dirbtiniu abortu. – MESCE, Deborah; ir CLIFTON, Donna. *Abortion: Facts & Figures 2011*. S. 1., 2011, p. 19.

Ekspertų skaičiavimais¹⁵⁴, du trečdaliai moterų neplanuotai pastoja dėl to, kad nenaudoja kontracepcijos priemonių, trečdalis – dėl to, kad naudoja jas netinkamai (pavyzdžiui, pamiršta laiku išgerti hormoninę tabletę) arba dėl nesėkmių jas naudojant (pavyzdžiui, dėl lytinių santykių metu plyšusio prezervatyvo). Kitaip tariant, didelį dirbtinių abortų skaičių tam tikra prasme lemia nepakankamas arba netinkamas efektyvių kontracepcijos priemonių vartojimas.

Dalis neplanuotai pastojusių moterų nusprendžia gimdyti, tačiau didesnė dalis jų – nėštumą nutraukia. Būtent čia mokslininkus labiausiai domina, kokie faktoriai lemia tokius – kardinaliai skirtingus – moters sprendimus. Literatūroje nagrinėjama įvairių veiksnių įtaka moters pasirinkimui, pavyzdžiui: moters amžius, šeimtinė padėtis, santykiai su partneriu, vaikų skaičius, išsilavinimas, darbas ir pajamos, gyvenimo sąlygos (pavyzdžiui, naudingo gyvenamojo ploto dydis) ir kiti veiksniai (pavyzdžiui, vaisiaus lytis, partnerio ar kitų asmenų nuomonė nėštumo atžvilgiu ir pan.).

Šioje vietoje reikėtų paminėti, kad kai kurie autoriai tokį dirbtinio aborto priežasčių tyrimą, kai apsiribojama tik išvardintais faktoriais, laiko pernelyg paviršutinišku. Pavyzdžiui, B. Obelenienė, analizuojant „gilumines aborto priežastis“, siūlo įvertinti ir tokius aspektus, kaip nuo pat paauglystės ugdoma neigiama nuostata nėštumo atžvilgiu¹⁵⁵, aborto ir smurto prieš moterį sąsaja ir pan.¹⁵⁶

Apibendrinant visa tai, kas išdėstyta, reikėtų pasakyti, kad šiuo darbu *nesiekama* išsamiai atskleisti visus veiksnius, lemiančius dirbtinio aborto pasirinkimą, juo labiau, kad keletas reikšmingų dirbtinio aborto priežasčių

¹⁵⁴ Žr., pavyzdžiui, MESCE, Deborah; ir CLIFTON, Donna. *Abortion: Facts & Figures 2011*. S. 1., 2011, p. 19; SINGH, S., et al. *Abortion Worldwide: A Decade of Uneven Progress*. New York, 2009, p. 39.

¹⁵⁵ Tokią išvadą autorė daro atsižvelgdama į tai, kad įvairiose mokymo priemonėse nėštumas apibūdinamas tokiais žodžiais, kaip „nepatartinas“, „nepageidaujamas“, patariama, kaip jo „išvengti“ ir pan.

¹⁵⁶ OBELENIENĖ, Birutė. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai. In *Nėštumo nutraukimo etika: projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga*. Kaunas, 2005, p. 8–10, 13–14.

tyrimų¹⁵⁷ Lietuvoje (tiesa, ne pastaraisiais metais) jau yra atlikta. Vietoj to sudaromas moters, nusprendusios nutraukti nėštumą, *portretas*, kuris tam tikra dalimi taip pat leidžia spręsti apie priežastis, dėl kurių moteris nenori gimdyti. Remiantis vieno minėto tyrimo metu gautais rezultatais, yra pagrindo manyti, kad nėštumą Lietuvoje dažniausiai nutraukia moteris, kuri yra *20–24 metų amžiaus, lietuvė, katalikė, gyvenanti mieste (2–3 kambarių būste), turinti vidurinį išsilavinimą, kuri yra darbininkė arba be profesijos, savo santykius su partneriu (taip pat darbininku) vertinanti kaip „stabilius“, tačiau netekėjusi, jau auginanti vieną vaiką ir planuojanti turėti dar vieną vaiką ateityje, tačiau šiuo metu nenorinti gimdyti dėl finansinių problemų*¹⁵⁸.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima daryti išvadą, jog pagrindinė dirbtinių abortų moters sprendimu priežastis – neplanuotas ir dėl to dažniausiai nepageidaujamas nėštumas. Moters sprendimą nutraukti nėštumą bendriausiu požiūriu lemia noras arba atidėti gimdymą (paprastai dėl finansinių problemų), arba nustoti gimdyti.

3. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raida

Disertacinio tyrimo požiūriu reikšmingų nuostatų galima rasti beveik *seniausiuose* rašytiniuose baudžiamosios teisės šaltiniuose. Ikistatutiniu laikotarpiu (iki 1529 m.) kaip svarbiausi baudžiamosios teisės šaltiniai tradiciškai išskiriami *Pamedės teisynas* (dar kitaip vadinamas Prūsų teisyne) (ankstyvoji redakcija datuojama 1340 m., vėlyvoji – 1433 m.) bei *Kazimiero teisynas* (1468 m.). Pastarajame, atsižvelgiant į tai, kad jis iš esmės skirtas

¹⁵⁷ Pavyzdžiui, tuometinio Lietuvos filosofijos ir sociologijos instituto tyrimas (*Šeima ir gimstamumas Lietuvoje*. Vilnius, 1997), disertaciniai tyrimai (JAKUBČIONYTĖ, Rita. *Nėštumo nutraukimą įtakojantys faktoriai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2000; VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001).

¹⁵⁸ VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 46–54, 65–66.

nuosavybės apsaugai ir todėl apima tik turtinius nusikaltimus¹⁵⁹, šiam moksliniam tyrimui reikšmingų nuostatų *nesama*.

Apie abortą nėra kalbama ir Pamedės teisyne, tačiau viena šio teisyne nuostata šio darbo kontekste vis dėlto yra reikšminga. Remiantis Pamedės teisyne 91 str., užmušus nėščią moterį, *vaisiaus žuvimas vertinamas puse vyro*. Kai kurių mokslininkų (pavyzdžiui, V. Andriulio) vertinimu, tokia teisyne nuostata gali būti aiškinama kaip žmogaus gynimas nuo jo pradėjimo momento¹⁶⁰.

Greičiausiai *pirmuoju* rašytiniu šaltiniu, tiesiogiai įtvirtinusi atsakomybę už abortą, gali būti laikomas Lietuvos Statutas, kuris, atsižvelgiant į jo redakcijas, įsigaliojusias 1529 m., 1566 m. ir 1588 m., literatūroje dažniausiai vadinamas atitinkamai Pirmuoju, Antruoju ir Trečiuoju Lietuvos Statutais.

1588 m. Lietuvos Statute merginai, pačiai pasidariusiai abortą, taip pat kitam asmeniui, padėjusiam ar padariusiam jai abortą, buvo numatyta *mirties bausmė* (XI sk. 60 artikulą)¹⁶¹. Šiandieniniame kontekste paradoksaliai gali atrodyti tai, kad švelnesnė bausmė buvo numatyta net už kai kurių rūšių nužudymą. Pavyzdžiui, už savo vaiko nužudymą, kuris buvo laikomas privilegijuotu, tėvai buvo baudžiami tik *kalėjimu* (1588 m. Lietuvos Statuto XI sk. 7 artikulą)¹⁶².

Toks skirtingas šių nusikaltimų pavojingumo vertinimas pirmiausia gali būti aiškinamas *tėvų ir vaikų santykių ypatybėmis*, kurios detaliau¹⁶³ čia nėra analizuojamos. Be to, reikšmingos įtakos galėjo turėti ir tai, kad tuo metu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo itin saugomos dorovinės normos ir dėl to ypač griežtai vertinamas moters ištvirkavimas. Tą patvirtina dėl tokio – nedoro – gyvenimo būdo grėšę padariniai: tokios merginos galėjo išsižadėti tėvai, atimti krautį ir teisę į palikimą, o broliai arba kiti globėjai galėjo teisme

¹⁵⁹ *Kazimiero teisynas (1468 m.)*. Vilnius, 1967, p. 16–19.

¹⁶⁰ ANDRIULIS, V. Pamedės Teisyne (1340 m.) baudžiamoji teisė ir procesas. *Socialistinė teisė*, 1978, Nr. 1 (41), p. 53.

¹⁶¹ *Статут Вялікага княства Літоўскага 1588*. Мінск, 2010, p. 178. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai*: pagal 1529, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutus. Vilnius, 1981, p. 96.

¹⁶² *Ibid.*, p. 160–161; *Ibid.*

¹⁶³ Plačiau apie tėvų ir vaikų teisinius santykius žr., pavyzdžiui, ANDRIULIS, Vytautas. *Lietuvos Statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė*: monografija. Vilnius, 2003, p. 141–172.

reikalauti jai mirties bausmės. Nors, viena vertus, buvo reikalaujama, kad teismas išsiaiškintų, ar tokio pobūdžio artimųjų skundai neslepia noro užvaldyti teisiamajai priklausanti turtą, kita vertus, bandymas nuslėpti nėštumą, sunaikinant neteisėtai pradėtą vaisių, buvo laikomas neginčijamu merginos ištvirkavimo įrodymu¹⁶⁴.

Dėl kokių priežasčių ano meto visuomenėje moters įsčiose esančio vaisiaus sunaikinimas galėjo būti vertinamas griežčiau nei kai kurie nužudymai racionaliai aiškina ir A. Milinis. Jis, remdamasis Bažnyčios mokymu apie „amžinąjį gyvenimą“, nurodo, kad nužudymo atveju žmogus, kuris paprastai jau būna priėmęs krikšto sakramentą¹⁶⁵, nepraranda galimybės po mirties turėti „amžinąjį gyvenimą“, tuo tarpu sunaikinus negimusį, taigi dar nekrikštytą vaisių, pastarasis tokios galimybės netenka¹⁶⁶.

1588 m. Lietuvos Statutas kurį laiką galiojo ir po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1795 m., Lietuvai patekus į Rusijos imperijos sudėtį. Statuto galiojimas imperatoriaus Nikolajaus I įsaku buvo panaikintas 1840 m., o galiojančiu teisės šaltiniu Lietuvoje tais pačiais metais tapo Rusijos imperijos įstatymų sąvadas – 15 tomų rinkinys. Baudžiamajai teisei skirtas XV tomas – Įstatymai apie nusikaltimus ir bausmes bei baudžiamosios teisenos įstatymai – buvo laikomas labiausiai pasenusia Sąvado dalimi, todėl joje esančius baudžiamuosius įstatymus netrukus imta peržiūrėti¹⁶⁷.

Tokios peržiūros rezultatų ilgai laukti nereikėjo, nes jau 1845 m. buvo priimtas ir po metų Rusijos imperijos teritorijoje įsigaliojo Baudžiamųjų ir pataisos bausmių teisynas (**toliau – Teisynas**)¹⁶⁸ (sen. rus. *Уложение о*

¹⁶⁴ ANDRIULIS, Vytautas. *Lietuvos Statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė*: monografija. Vilnius, 2003, p. 170.

¹⁶⁵ Iš tiesų, kaip nurodo senuosius lietuvių papročius tyrinėję mokslininkai, gimusį kūdikį buvo stengiamasi pakrikštyti kuo greičiau, nes tikėta, kad nekrikštytam vaikui gresia visokie pavojai. – DUNDULIENĖ, Pranė. *Senieji lietuvių šeimos papročiai*. 3-ioji laida. Vilnius, 2005, p. 93.

¹⁶⁶ MILINIS, Albertas. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009, p. 32.

¹⁶⁷ ANDRIULIS, Vytautas, et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, p. 255, 276–277.

¹⁶⁸ Literatūroje esama ir kitokių šio teisės šaltinio pavadinimų, pavyzdžiui: „Baudžiamieji nuostatai“ (ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 76–77), „Kriminalinių ir teisiųjų bausmių statutai“ (ANDRIULIS, Vytautas, et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, p. 277). Šiame darbe „Baudžiamųjų ir pataisos bausmių teisyno“ terminas pasirinktas kaip labiausiai atitinkantis šaltinio turinį ir esmę bei šaltinio pavadinimą originalo kalba.

наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ). Baudžiamoji atsakomybė už abortą arba, remiantis Teisyno terminologija, – už „vaisiaus išvarymą“ („pašalinimą“) (sen. rus. *изгнаніе плода*) buvo numatyta Teisyno 10 skyriaus, įtvirtinusio nusikaltimus žmogaus gyvybei, sveikatai, laisvei ir garbei, 1 skirsnyje („apie nužudymą“) (sen. rus. *о смертоубиѣствѣ*)¹⁶⁹. Dėl šios priežasties, N. S. Tagancevo nuomone, šis nusikaltimas laikytinas viena iš *nužudymo* rūšių¹⁷⁰. Tokiai pozicijai iš tiesų yra pagrindo pritarti, nes, atsižvelgiant į šio nusikaltimo sudėties įtvirtinimo vietą Teisyne bei į kai kurias toliau aptariamąs Teisyno nuostatas (konkrečiai – nustatančias moters atsakomybę už savo pačios vaisiaus „išvarymą“), matyti, jog tuo metu buvo pripažįstama, kad šiuo nusikaltimu kėsিনamasi būtent į *vaisių*, jo, o ne motinos, gyvybę ar motinos sveikatą.

Svarbu pastebėti, kad Teisyne numatyta „vaisiaus išvarymo“ sąvoka teisės literatūroje buvo kritikuojama. Antai S. V. Poznyševos manymu, tokia sąvoka neatspindi šio nusikaltimo esmės, nes pastarąją sudaro ne vaisiaus „išvarymas“ ar pašalinimas iš moters kūno, bet jo *sunaikinimas*. Be to, tokios sąvokos įtvirtinimas turėjo tiesioginės įtakos aptariamo nusikaltimo baigtumo momento traktuotei. S. V. Poznyševos pastebi, kad, vadovaujantis įstatymo raide, nusikaltimas buvo laikomas baigtu ne nuo vaisiaus gyvybės atėmimo, bet nuo jo „išvarymo“, t. y. atskyrimo nuo motinos, momento. Todėl, nuosekliai laikantis Teisyno nuostatų, atvejais, kai vaisius numarinamas moters įsčiose, tačiau neatskiriant jo nuo pastarosios kūno, negalėjo būti vertinami kaip sudarantys objektyviąją šio nusikaltimo pusę. Atsižvelgiant į tai, tokios sąvokos įtvirtinimą Teisyne ir jos padiktuotą nusikaltimo baigtumo momento vertinimą S. V. Poznyševos laikė esminiu Teisyno trūkumu¹⁷¹.

Teisyne baudžiamoji atsakomybė pirmiausia numatyta už bet kokiomis priemonėmis padarytą tyčinį „vaisiaus išvarymą“ *be* nėščiosios žinios ir

¹⁶⁹ Уложение о наказанияхъ уголовныхъ и исправительныхъ. Санктпетербургъ, 1845.

¹⁷⁰ N. S. Tagancevas, kaip nurodo M. V. Kiseleva, „vaisiaus išvarymą“ laikė privilegijuoto nužudymo rūšimi. – КИСЕЛЕВА, М. В. Уголовно-правовая охрана материнства: монография. Москва, 2011, p. 24.

¹⁷¹ ПОЗНЫШЕВ, С. В. Очерк основных начал науки уголовного права: особенная часть. Москва, 1923, p. 35.

sutikimo (1932 str.). Toks pats „vaisiaus išvarymas“, tik padarytas *su* nėščiosios žinia ir sutikimu, baustas švelniau (Teisyno 1933 str.). 1932 str. įtvirtintos ir kvalifikuota bei itin kvalifikuota „vaisiaus išvarymo“ be moters žinios ir sutikimo sudėtys: veiką kvalifikuojančiu požymiu buvo laikomas didelės žalos nėščiosios sveikatai padarymas, tuo tarpu itin kvalifikuojančiu – nėščiosios mirties sukėlimas.

Lyginant su pirmiau minėtais atvejais, švelniausiai bausta pati moteris, kuri savo pačios sumanymu („savivale“) arba sutikdama su kitu asmeniu, panaudojo bet kokią priemonę savo pačios vaisiui išvartyti (Teisyno 1933 str.). Remiantis Teisyno 1934 str., bausmės, numatytos Teisyno 1932 ir 1933 str., buvo griežtinamos (t. y. didinamos vienu laipsniu) tais atvejais, kai veiką padarė gydytojas (išskyrus būtinojo reikalingumo aplinkybėmis padarytą „vaisiaus išvarymą“, kuris nebuvo laikomas nusikalstamu), akušeris, pribuvėja, vaistininkas arba asmuo, kuris jau anksčiau buvo kaltas dėl tokio nusikaltimo padarymo.

Šio disertacinio tyrimo kontekste reikšmingi ir keli Teisyno straipsniai, įtvirtinti visai kitame – 8 – skyriuje, skirtame visuomenės gerovės ir saugumo apsaugai. 1090 str. numatyta pribuvėjos atsakomybė už sukeltą, net ir nesant tyčios tą padaryti, priešlaikinį gimdymą (sen. rus. *произведение преждевременного разрешения отъ беременности*). Šią veiką kvalifikuojančiais požymiais laikyti dėl jos padarymo motiną arba naujagimį ištikusi mirtis. Atsakomybė pribuvėjai numatyta ir už nepranešimą vadovybei, jei kas būtų kreipęsis į ją su prašymu sukelti priešlaikinį gimdymą (Teisyno 1092 str.).

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytas Teisyno nuostatas, matyti, jog tuo metu jau buvo daromas skirtumas tarp aborto ir priešlaikinio gimdymo. Nors iki galo lieka neaišku, kokia riba tarp jų laikyta skiriamąja, tačiau baudžiamosios atsakomybės už priešlaikinio gimdymo sukėlimą nustatymas ir ypač kvalifikuotos sudėties įtvirtinimas (priešlaikinis gimdymas, sukėlęs naujagimio mirtį) dar kartą patvirtina, kad „vaisiaus išvarymas“, priešingai nei

priešlaikinio gimdymo sukėlimas, buvo nukreiptas būtent į vaisiaus sunaikinimą, t. y. jo gyvybės atėmimą.

Savo galiojimo laikotarpiu Teisynas ne kartą buvo taisytas ir keistas¹⁷², tačiau esminiai jo pakeitimai atsispindi 1885 m. priimtoje naujoje Teisyno redakcijoje¹⁷³, kuri su tam tikrais vėlesniais pakeitimais bei išlygomis, susijusiomis su daliniu naujai parengto (1903 m.) Baudžiamojo statuto įsigaliojimu, galiojo iki pat 1917 m. revoliucijos¹⁷⁴. Iš 1885 m. Teisyno redakcijos matyti, kad nagrinėjamų nusikaltimų sudėtyse esminių pakeitimų, išskyrus kai kuriuos nežymius kalbos stiliaus pakeitimus, *nebuvo padaryta*. Iš esmės pasikeitė tik čia nagrinėtų straipsnių numeracija (atsakomybė už „vaisiaus išvarymą“ reglamentuota 1461–1463 str., pribuvėjos atsakomybė už priešlaikinio gimdymo sukėlimą – 878–879 str.).

Lyginant 1845 ir 1885 m. Teisyno redakcijas, matyti, kad iš esmės pasikeitė ir bausmės, numatytos už nagrinėjamus nusikaltimus. Nesiplečiant galima paminėti, kad 1885 m. Teisyno redakcijoje, be kita ko, įtvirtinti pakeitimai, susiję su katorgos darbų bausme¹⁷⁵, taip pat nebenumatytas kūno bausmių taikymas bei įspaudų uždėjimas¹⁷⁶, kuris buvo panaikintas dar 1863 metais¹⁷⁷.

Atsižvelgiant į tai, už „vaisiaus išvarymą“ be nėsčiosios žinios ir sutikimo (1885 m. Teisyno redakcijos 1461 str.) asmenis buvo numatyta bausti visų su užimama padėtimi susijusių teisių atėmimu (sen. rus. *лишения всѣх правъ*

¹⁷² Be kitų pakeitimų galima paminėti tai, kad 1864 m. iš Teisyno į naują įstatymą – Bausmių įstatus (nuostatus) – buvo išskirti lengvesni nusikaltimai, dėl kurių bylas nagrinėti pavesta taikos teisėjams, o likusioji dalis paredaguota ir sutrumpinta 1866 m. virto Bausmių teisynu. – ANDRIULIS, Vytautas, *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, p. 277.

¹⁷³ ТАГАНЦЕВ, Н. С. *Уложение о наказанияхъ уголовныхъ и исправительныхъ 1885 года*. 17-е изд., пересмотр. и доп. С.-Петербургъ, 1913.

¹⁷⁴ НАУМОВ, А. В. *Российское уголовное право: курс лекций в 3 т.* М., 2011, т. 1, p. 125–126.

¹⁷⁵ 1885 m. Teisyno redakcijos 1461 str. sankcijose katorgos darbų rūšis nėra detalizuojama, tuo tarpu analogiškame 1845 m. Teisyno redakcijos 1932 str. katorgos darbus buvo numatyta atlikti *gamyklose* (už paprasto ir kvalifikuoto nusikaltimo padarymą) arba *tvirtovėse* (už itin kvalifikuoto nusikaltimo padarymą).

¹⁷⁶ Kūno bausmė (viešas išplakimas rykštėmis) buvo numatytas 1845 m. Teisyno 1931 ir 1932 str. Įspaudo „К. А. Т.“ (rus. *каторжный*, liet. *katorgininkas*) ant kaktos ir žandų uždėjimas buvo numatytas asmenims, padariusiems „vaisiaus išvarymą“ be nėsčios moters žinios ir sutikimo (1845 m. Teisyno 1931 str.). Toks įspaudas, remiantis Teisyno 28 str., nebuvo dedamas asmenims, sulaukusiems 70 metų amžiaus, bei moterims.

¹⁷⁷ *Cit. op.* 174, p. 123.

состоянія) bei katorgos darbais, kurių trukmė priklausė nuo padaryto nusikaltimo pavojingumo: nuo 4 iki 6 metų už paprasto, nuo 6 iki 8 metų – už kvalifikuoto, nuo 8 iki 10 metų – už itin kvalifikuoto nusikaltimo padarymą.

Už „vaisiaus išvarymą“ su moters žinia ir sutikimu (1885 m. Teisyno redakcijos 1462 str.) buvo baudžiama visų (asmeniškai suteiktų ar su užimama padėtimi susijusių) ypatingų teisių ir privilegijų atėmimu ir atidavimu į pataisos arešto padalinius nuo 5 iki 6 metų. Pati moteris be čia minėtų teisių ir privilegijų atėmimo bausta ir įkalinimu kalėjime nuo 4 iki 5 metų (1885 m. Teisyno redakcijos 1462 str.).

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu (1918–1940 m.) savas baudžiamasis kodeksas, kaip žinoma, nebuvo spėtas parengti, o pagrindiniu ir svarbiausiu šio laikotarpio baudžiamosios teisės šaltiniu laikomas šiame darbe kartą jau minėtas Rusijos 1903 m. Baudžiamasis statutas, galiojęs visoje Lietuvos teritorijoje, išskyrus Klaipėdos kraštą^{178 179}.

Baudžiamajame statute baudžiamajai atsakomybei už abortą buvo skirti du straipsniai, įtvirtinti 22-ajame statuto skyriuje „Gyvybės atėmimas“. Pirmajame (465 str.) baudžiamoji atsakomybė numatyta *pačiai moteriai*, kitame (466 str.) – *bet kuriam* kitam abortą padariusiam asmeniui¹⁸⁰. Taigi, kaip ir 1845 m. Teisyne, 1903 m. Baudžiamajame statute nagrinėjamas

¹⁷⁸ VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919–1940 metais*. Vilnius, 1996, p. 7.

¹⁷⁹ Pagrindinis baudžiamosios teisės šaltinis, likęs galioti Lietuvai grąžintame Klaipėdos krašte, buvo Vokietijoje 1871 m. priimtas Baudžiamasis kodeksas. Baudžiamoji atsakomybė už aborto padarymą ir kitas su tuo susijusias nusikalstamas veikas buvo numatyta šio kodekso 218–220 str., įtvirtintuose *gyvybės* apsaugai skirtame 16-ajame skyriuje („Nusidėjimai ir nusikaltimai prieš gyvybę“; vok. „*Straftaten gegen das Leben*“). Vokietijos BK 218 str. (1871 m. gegužės 15 d. redakcija) baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta nėščiajai, kuri „sąmoningai savo vaisių išmeta arba motinos kūne užmuša“. Tokia moteris galėjo būti baudžiama drausmės kalėjimu iki penkerių metų, tačiau esant atsakomybę lengvinančių aplinkybių – ne mažesne kaip šešių mėnesių kalėjimo bausme. Tokios pačios bausmės taisyklės turėjo būti taikomos ir tiems, kurie „su nėščiosios sutikimu pritaiko arba jai atgabena abortui arba nužudymui padaryti priemones“. Griežčiau (drausmės kalėjimu iki dešimties metų) galėjo būti baudžiamas tas, kuris „nėščiai, kuri savo vaisių išmetė arba nužudė, už atlyginimą yra parūpinęs, pritaikęs arba jai atgabėjęs priemones“ (Vokietijos BK 219 str. (1871 m. gegužės 15 d. redakcija)). To paties kodekso 220 str. (1871 m. gegužės 15 d. redakcija) baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta už „nėščios kūno vaisiaus be jos žinios arba valios sąmoningą išmetimą arba nužudymą“. Tokiu atveju turėjo būti baudžiama ne mažesne kaip dvejų metų drausmės kalėjimo bausme, o jeigu dėl to moteris mirė – ne mažesne kaip dešimties metų drausmės kalėjimo bausme arba drausmės kalėjimo bausme iki gyvos galvos. – *Vokietijos valstybės baudžiamojo įstatymo knyga: 1871 metų redakcija su pakeitimais bei papildymais ir Klaipėdos krašto svarbesniais baudžiamaisiais įstatymais*. Kaunas, 1935.

¹⁸⁰ *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934.

nusikaltimas taip pat buvo laikomas *gyvybės atėmimo rūšimi*. Svarbu pastebėti, kad teisiniu požiūriu vaisiaus išsivystymo lygis jokios reikšmės neturėjo, nes medicinoje žinomas ir pripažįstamas skirtumas tarp vaisiaus, galinčio ir negalinčio išgyventi atskirai nuo motinos organizmo, nebuvo daromas. Tą patvirtina V. Stankevičius, nurodydamas, kad nusikaltimo objektas šiuo atveju yra *vaisiaus gyvybė nuo jo prasidėjimo iki gimimo*¹⁸¹.

„Motina, kuri nusikalto padariusi galą savo gemalui“ buvo baudžiama kalėti [grasos]¹⁸² kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus (Baudžiamojo statuto 465 str.). Svarbu pabrėžti, kad šio straipsnio pagrindu buvo baudžiama tiek moteris, kuri pati padarė sau abortą, tiek *moteris, kuriai abortą padarė kitas asmuo*. Kitaip tariant, pastaruoju atveju iš esmės buvo baudžiama už moters *prašymą* padaryti jai abortą.

Kalėti [grasos] kalėjime turėjo ir tas, „kas nusikalto padaręs galą nėščios moters gemalui“ (Baudžiamojo statuto 466 str. 1 d.). Už aborto padarymą buvo baudžiami ir šio nusikaltimo bendrininkai¹⁸³. Pavyzdžiui, aborto padarymo kurstytoju būdavo laikomas „nevedus prigyvento vaiko kaltininkas“, davęs moteriai pinigų aborto operacijai ir nuvedęs ją pas gydytoją¹⁸⁴.

Griežčiau (iki 8 metų sunkiųjų darbų kalėjimu) buvo baudžiama tada, kai galas gemalui buvo padarytas be nėščiosios sutikimo (Baudžiamojo statuto 466 str. 3 d.). Toks abortas buvo laikomas *didžiuoju nusikaltimu*, todėl, skirtingai nei pirmiau aptartais – *nusikaltimo* – atvejais, už jį buvo baudžiama ir esant pasikėsinimui¹⁸⁵.

Aptariamų nusikaltimų baigtumas buvo siejamas su gemalo pašalinimo iš moters kūno momentu. Tą patvirtina Baudžiamojo statuto komentaras, kuriame nurodoma, kad „įstatymo numatytu atveju kaltės esmę sudaro tikras aborto

¹⁸¹ STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė*: paskaitos. Kaunas, 1925, p. 140.

¹⁸² Būtina paaiškinti, kad įvedant 1903 m. Baudžiamojo statuto galiojimą Lietuvoje, buvo susiaurinta jame įtvirtinta bausmių sistema, todėl vietoj Statute numatytos ir čia bei toliau tekste minimos grasos kalėjimo bausmės buvo nustatyta taikyti *sunkiųjų darbų kalėjimą*. – ANDRIULIS, Vytautas, *et al.* *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, p. 408–410; VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919–1940 metais*. Vilnius, 1996, p. 51–52.

¹⁸³ Baudžiamojo statuto 3 str. 1 ir 2 d., 51 str. 2 d.

¹⁸⁴ *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 393.

¹⁸⁵ Baudžiamojo statuto 3 str. 1 ir 2 d., 49 str. 2 d.

padarymas. Todėl baigtas ar padarytas abortas tebus tada, kai gemalas jau bus išvartytas¹⁸⁶.

Baudžiamojo statuto 466 str. taip pat įtvirtinta nuostata, pagal kurią, teismui leidžiama 1–5 metų laikotarpiui uždrausti abortą padariusiam gydytojui arba priėmėjai verstis savo praktika, tokį sprendimą paskelbiant viešai (spaudoje). Iš ano meto šaltinių galima spręsti, kad teismai tokia Baudžiamojo statuto jiems suteikta teise praktikoje *naudojosi*. Paminėta galima iliustruoti citata iš laikraščio „Medicina“, kuriame apie abortą padariusių asmenų patraukimą baudžiamojon atsakomybėn buvo skelbiama ne taip jau retai: „1932. XII. 4 d. Panevėžio apygardos teismo išvažiuojamoji sesija Utenos teismo salėje nubaudė Utenos miesto akušerę Emiliją Kumelienę, 46 metų, už du jos padarytus abortus po 2 metus s. d. [*sunkiųjų darbų – I. D.*] kalėjimo su b. s. [*Baudžiamojo statuto – I. D.*] padariniais, be to, uždrausta jai 3 metams akušerės praktika, apie tat paskelbiant per laikraštį¹⁸⁷“.

Verta paminėti, kad aborto padarymo faktai tuo metu buvo skelbiami ne tik specializuotuose leidiniuose, bet neretai ir kasdienėje spaudoje. Įdomu pastebėti, kad tokiuose pranešimuose dažnai būdavo nurodomos ne tik abortą padariusių, bet ir moterų, kurioms buvo padarytas abortas, pavardės, pavyzdžiui:

- „Pušaloto mieste gyventojai Barborai Spitlaitei buvo padarytas abortas to pat miestelio pil. Rutkauskienės Elenos. Spitlaitė 9. VII mirė Panevėžio apskr. ligoninėje. Prieš Rutkauskiene keliamo byla“.
(„Lietuvos žinios“, 1927 m. liepos 20 d.);
- „Kauno apygardos teismo sesija Alytuje nagrinėjo žinomos Alytuje abortininkės Antoninos Kundrotienės 52 m. moteries bylą. [...] O. Ak. policijai [*apie jai padarytą abortą – I. D.*] prisipažino. Abortą su kažin kokia mašinėle dariusi du kartus ir paėmusi 14 litų Antonina Kundrotienė iš Alytaus. Kaip išaiškinta ji važinėdavo po visą apskritį, turėjo savo agentus ir per tam tikrą laiką atvykusi rasdavo eilę

¹⁸⁶ *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 393.

¹⁸⁷ Už abortų darymą nubausta akušerė. *Medicina*, 1932, Nr. 12, p. 840.

klijenčių. [...] Ji [*Antonina Kundrotienė – I. D.*] gindamos šioje byloje pasisako, kad esanti padariusi apie 20 abortų, bet šioje byloje neprisipažįsta kalta. Ji nubaudžiama pusantrų metų kalėjimo, o Ona Ak., kaip prašiusi jos padaryti abortą, nubausta 4 mėn. kalėjimo“. (*Nubaudė abortų „specialistę“, „Lietuvos žinios“, 1929 m. sausio 2 d.*)

- „gruodžio 1 d. nuo aborto mirė pil. V. Žemaitytė. Policija tirdama įvykį nustatė, kad jai abortą padarė pil. Ona Okunytė. Pas Okunytę rasta aborto reikalams įvairių įrankių. Okunytė tardoma pasisakė, kad ji Žemaitytei dariusi abortą ir 1929 m., bet tuomet esą pavykę gerai“. (*„Lietuvos žinios“, 1930 m. gruodžio 5 d.*);
- „Ukmergės ligoninėje nuo aborto mirė viena Smėlių gyventoja. Kalbama, kad ji prieš mirtį prisipažinusi, kad šis abortas yra iš eilės ketvirtas. Visas „operacijas“ dariusi pati“. (*„Dienos naujienos“, 1932 m. gruodžio 15 d.*)

Tokie spaudos pranešimai leidžia daryti mažiausiai kelias išvadas. Pirmiausia, tokios žinutės rodo, kad abortai, nepaisant to, kad buvo draudžiami ir baudžiami, to meto Lietuvos visuomenei *svetimi nebuvo*. Pasakyta patvirtina ir gydytojų skaičiavimai, remiantis kuriais, kasmet Lietuvoje buvo atliekama ne mažiau kaip 10 000 abortų, tarp kurių apie 90 proc. buvo nusikalstamo¹⁸⁸ pobūdžio¹⁸⁹. Pirmiau pateiktos citatos taip pat leidžia teigti, kad aborto padarymo faktai į viešumą iškildavo tik tada, kai moteris dėl padaryto aborto mirdavo arba, pasijutusi blogai, būdavo priversta kreiptis pagalbos. Tą iš dalies patvirtina T. Goldbergas, nurodęs, kad per penkerius metus Lietuvoje iš viso būta 11 000 baudžiamųjų nuteisimų, tačiau Baudžiamojo statuto 465 str. buvo

¹⁸⁸ Baudžiamajame statute tiesioginių nuorodų apie tai, kad tam tikrais atvejais aborto padarymas nelaikomas nusikaltimu, nesama, todėl iš pirmo žvilgsnio kiekvienas abortas turėjo būti laikomas neteisėtu, taigi – užtraukiančiu baudžiamąją atsakomybę. Antra vertus, tiek teorijoje, tiek praktikoje buvo pripažįstama, kad nėra nusikalstamas toks abortas, kuris atliekamas nėščios moters gyvybei gelbėti. Toks pripažinimas buvo grindžiamas būtinojo reikalingumo institutu (Baudžiamojo statuto 46 str.). – *Baudžiamasis statusas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas, 1934, p. 392; STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė*: paskaitos. Kaunas, 1925, p. 141; GOLDBERGAS, T. Mūsų įstatymai ir mediciniškasis abortas. In *IV-ojo Lietuvos gydytojų kongreso 1928 m. lapkričio 1–3 d. darbai*. Kaunas, 1929, p. 423, 426.

¹⁸⁹ VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 163.

pritaikytas tik 8 asmenims, o 466 str. – 10 asmenų¹⁹⁰. Tiesa, po kelerių metų kiti autoriai (A. Vaitiekavičius) nurodo didesnius užregistruotų nelegalių abortų skaičius: 1931 m. policijoje buvo užregistruota 70, 1932 m. – 108, 1933 m. – 128 nelegalūs abortai¹⁹¹. Tačiau ir šie skaičiai leidžia teigti, kad abortas tuo metu pasižymėjo dideliu latentišku.

Didelius kasmet padaromų abortų skaičius to meto autoriai siejo su įvairiomis priežastimis. Gimdymo moterys vengė siekdamas reguliuoti šeimos dydį („dabar kaimą ir miestą [...] pagavo vaikų baimė – vienas, antras vaikas dar pakenčiamas; o toliau – šeima stengiasi nuo jų apsisaugoti“¹⁹²); taip pat dėl tuometinių socialinių ir ekonominių gyvenimo sąlygų (sunki materialinė padėtis daugelį moterų versdavo prisidėti prie šeimos išlaikymo, o sunkus darbas žemės ūkyje ar fabrikuose su nėštumu, suprantama, buvo sunkiai suderinamas); neigiamo požiūrio į nėščias netekėjusias moteris („netekėjusių moterų gėda“); gimdymo baimės ir kt.¹⁹³

Dėl minėtų priežasčių pastojusios ir nenorinčios gimdyti moterys nėštumo neretai stengdavosi atsikratyti. Neteisėti abortai, kaip tuo metu buvo pripažįstama, buvo atliekami dviem pagrindiniais būdais: „vidiniu (cheminiu) ir mechaniniu“. Atskirai galima išskirti vadinamuosius paruošiamuosius aborto darbus. Tokiems buvo priskiriami, pavyzdžiui, dėlių ant lytinių organų dėjimas, kraujo iš apatinių galūnių nuleidimas, karštos vonios, stiprus pilvo masažas ar elektrizacija ir pan.¹⁹⁴ Tokios procedūros, matyt, buvo daromos, siekiant palengvinti paties nėštumo nutraukimo eigą ar aborto komplikacijoms išvengti (sumažinti). Pavyzdžiui, dėlės galėjo būti naudojamos dėl jų nuskausminamojo poveikio, kraujo nuleidimas – dėl kraujo spaudimo sumažinimo, tuo tarpu kaitinimasis karštoje vonioje ar stiprus pilvo masažas patys savaime galėjo lemti nėštumo nutrūkimą ir pan.

¹⁹⁰ GOLDBERGAS, T. Mūsų įstatymai ir mediciniškasis abortas. In *IV-ojo Lietuvos gydytojų kongreso 1928 m. lapkričio 1–3 d. darbai*. Kaunas, 1929, p. 427.

¹⁹¹ VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 163.

¹⁹² JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 265.

¹⁹³ *Cit. op.* 191, p. 165–166.

¹⁹⁴ ŠIMAITIS, L. Kriminalinių abortų susekimo reikalu. *Policija*, 1931, Nr. 19 (119), p. 362.

Nėštumą nutraukiant cheminiu būdu, būdavo vartojami įvairūs vaistai, cheminiai ar kitokie preparatai, kurie, patekę į moters kraujo apytaką, iššaukia gimdos susitraukimus, dėl kurių gemalas (vaisius) iš moters gimdos yra išstumiamas (pašalinamas). Dėl tokio poveikio nėštumui nutraukti buvo vartojamos skalsės¹⁹⁵, alavijas, šafranas, vaistai nuo maliarijos (chininas) ir kitos medžiagos¹⁹⁶.

Nėštumą nutraukiant mechaniniu būdu, dažniausiai įvairių įrankių – virbalo, adatos ar tiesiog šiaudo – pagalba buvo stengiamasi pradurti vaisiaus pūslelę. Nėštumas taip pat galėjo būti nutraukiamas į gimdą švirkščiant įvairių žalingų medžiagų (muilo, lizolio¹⁹⁷, sublimato¹⁹⁸ tirpalo); į gimdą įvedant koki svetimkūnį (pavyzdžiui, tamponą); į gimdos kaklelį įstatant kateterį ir pan.¹⁹⁹ Nėštumui (jo pradžioje) nutraukti tuo metu plačiai buvo naudojamas ir koncentruoto jodo tirpalo į gimdą švirkštimas²⁰⁰. Reikėtų paminėti, kad neteisėti abortai buvo daromi ir medicinoje įprastais ir pripažintais nėštumo nutraukimo būdais, nes, kaip minėta, neteisėtu galėjo būti pripažintas ir kvalifikuoto gydytojo padarytas abortas.

Apibendrinant išdėstyta, matyti, kad siekdamos atsikratyti nepageidaujamo nėštumo, moterys arba stengdavosi įvairiais joms žinomais ir prieinamais būdais sukelti persileidimą (tam reikalui kaitinosi pirtyje, žiemą basos vaikščiojo per ledą, vartojo įvairius persileidimą sukeliančius augalus ar kitas priemones²⁰¹), arba, šioms priemonėms nepadėjus, ryždavosi ir

¹⁹⁵ Skalsė – tamsiai violetinis nuodingas vaistinis ragelis, kuris dėl parazitinio grybo rugiuose ar varpinėse žolėse išauga vietoj grūdo. – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 697.

¹⁹⁶ ŠIMAITIS, L. Kriminalinių abortų susekimo reikalai. *Policija*, 1931, Nr. 19 (119), p. 362.

¹⁹⁷ Lizolis – antiseptinė medžiaga, naudojama patalpoms dezinfekuoti. – VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2001, p. 582.

¹⁹⁸ Sublimatas – gyvsidabrio dichloridas; stiprūs nuodai. – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2008, p. 710.

¹⁹⁹ ŠIMAITIS, L. Kriminalinių abortų susekimo reikalai. *Policija*, 1931, Nr. 19 (119), p. 362; BALIUTAVIČIENĖ, Dalia Kotryna. Abortų klausimas tarpukario Lietuvoje. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2011, t. XIV, Nr. 1, p. 80.

²⁰⁰ MAŽYLIS, P. Jodo švirkštimų į gimtuvę nėštumui išvengti žalingumas. In *IV-ojo Lietuvos gydytojų kongreso 1928 m. lapkričio 1–3 d. darbai*. Kaunas, 1929, p. 52.

²⁰¹ Įdomumo dėlei galima paminėti, kad moterys nuo seno žinojo įvairių būdų persileisti: siekiant atsikratyti nėštumo, būdavo geriama rūtų arbata (antpilas), valgomos su taukais sumaišytas parakas, kilnojami sunkūs daiktai, greitai bėgiojama, kaip sukeliantis persileidimą, žinotas ir gyvsidabris, ievų žiedai. – DUNDULIENĖ, Pranė. *Senieji lietuvių šeimos papročiai*. 3-ioji laida. Vilnius, 2005, p. 63;

„tikrajam“ abortui²⁰². Pastarasis, kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, dažnai būdavo atliekamas moters sveikata žalojančiais būdais.

Dėl tokių nėštumo nutraukimo būdų abortai, kaip rodo to meto spauda, neretai baigdavosi moterų mirtimis: kasmet dėl jų mirdavo apie 700 moterų. Tokius skaičius lėmė ir neteisėtam nėštumo nutraukimui naudojami netinkami įrankiai, kraujo užkrėtimas dėl skubėjimo ir nešvaros, moters vidaus organų sužalojimas²⁰³. Tam įtakos turėjo ir tai, kad nelegalius abortus darė ne tik kvalifikuoti gydytojai ir akušeriai, bet ir pačios moterys bei vadinamosios „bobutės“ (kaimo pribuvėjos).

Atsižvelgiant į tokią padėtį (didelis abortų skaičius ir didelis jų latentiskumas, nėštumui nutraukti naudojamų būdų ir priemonių žalingumas, moterų mirtingumas *etc.*), matyti, kad abortas tarpukario Lietuvoje buvo opi problema. Pasakyta patvirtina ir to meto autorių reiškiamas susirūpinimas. Antai J. Jarašius nurodė, kad abortai „mažina tautos prieauglį, kenkia moteries sveikatai, kenkia ir visai tautai“²⁰⁴. A. Vaitiekavičius atkreipė dėmesį, kad draudimo daryti abortus paiso tik dalis gyventojų, o kiekvienas nevykdomas įstatymas, suprantama, nedaro garbės jokiai valstybei. Dėl to, anot jo, būtina ieškoti naujų priemonių, kurios priverstų gerbti įstatymą, o tokių priemonių neradus – „arba patį įstatymą panaikinti arba taip jį pakeisti, kad jo sankcijai visi pasiduotų“²⁰⁵.

Svarbu pastebėti, kad reiškiamas susirūpinimas buvo lydimas konkrečių pasiūlymų, kaip susidariusią situaciją galima būtų spręsti. Be įvairių socialinių ir ekonominių priemonių, skirtų abortų skaičiui mažinti (visuomenės švietimas apie aborto daromą žalą; globos namų steigimas ir tokiuose namuose globojamų vaikų integracija; santuokoje ir ne santuokoje gimusių vaikų

PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Gimimų reguliavimo būdai ir jų raiška istoriografiniame kontekste. *Liaudies kultūra*, 2008, Nr. 5 (122), p. 33.

²⁰² *Ibid.*, p. 34.

²⁰³ JURĖNIENĖ, Virginija. Abortų problema pirmojoje Lietuvos Respublikoje. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 38–39.

²⁰⁴ JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 257.

²⁰⁵ VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 162.

teisinės padėties sulyginimas; parama neturtingoms ir gausioms šeimoms *etc.*²⁰⁶), imta svarstyti ir baudžiamosios atsakomybės už abortą klausimus.

Pirmiausia buvo siūloma panaikinti moterų atsakomybę ar bent jau ženkliai sušvelninti joms numatytą bausmę^{207 208}. Toks siūlymas buvo grindžiamas tuo, kad baudžiamosios atsakomybės moterims nustatymas duoda priešingą, nei tikėtasi, rezultatą. Esmė ta, kad tokios atsakomybės įtvirtinimas *skatina* daryti abortus kitus asmenis. Toks poveikis atsiranda dėl to, kad abortą darantis asmuo suvokia, kad net ir nevykusiai atlikto aborto atveju, moteris, siekdama išvengti savo pačios patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, dėl jo (aborto) niekur nesikreips. Todėl tikėta, kad tokios atsakomybės panaikinimas ar kitoks moters teisinės padėties palengvinimas gali turėti dvejopą poveikį: sumažinti aborto paslaugų pasiūlą bei padidinti jau padarytų abortų išaiškinamumą.

Tarp kitų siūlomų tokio pobūdžio pakeitimų, buvo raginama įstatyminiu lygiu įtvirtinti teisėto aborto sąvoką, t. y. įtvirtinti (išplėsti²⁰⁹) pagrindus, kuriems esant padarytas abortas nebūtų laikomas nusikalstamu²¹⁰. Tuo metu svarstyta įvairių indikacijų nėštumui nutraukti įteisavimo būtinybė (galimybė): medicininių, socialinių, nėštumo nutraukimas dėl išžagino ar vaisiaus apsigimimo. Nesiplečiant reikėtų pripažinti, kad dėl kai kurių (daugiausia – socialinių) indikacijų įteisavimo bendro sutarimo nebuvo, tačiau dėl medicininių indikacijų daugelio autorių (pavyzdžiui, T. Goldbergo, J. Jarašiaus, A. Vaitiekavičiaus) pozicija buvo vieninga.

²⁰⁶ JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 267; VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 168.

²⁰⁷ JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 268.

²⁰⁸ Verta paminėti, kad bausmę švelninti buvo siūloma ir kitiems dėl aborto kaltiems asmenims. Tokiu siūlymu buvo siekiama sumažinti atotrūkį tarp įstatymo, nustatančio griežtas bausmes, ir jo taikymo praktikoje (pavyzdžiui, skiriamų švelnių bausmių tokiose bylose). – VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 167.

²⁰⁹ Kaip minėta, teisėtu tuo metu buvo pripažįstamas tik abortas, kurio padarymas buvo būtinas nėščiosios gyvybei išgelbėti. Tačiau teisėto aborto sąvoka įstatyminiu lygiu nebuvo įtvirtinta, o buvo išvedama iš būtiną reikalingumo instituto nuostatų. – *Cit. op.* 188.

²¹⁰ GOLDBERGAS, T. Mūsų įstatymai ir mediciniškasis abortas. In *IV-ojo Lietuvos gydytojų kongreso 1928 m. lapkričio 1–3 d. darbai*. Kaunas, 1929, p. 424–429; JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 267–268; VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 167.

Kai kurie iš pirmiau aptartų siūlymų buvo realizuoti 1935 m. rugsėjo 13 d. paskelbtame Medicinos gydytojų praktikos įstatyme²¹¹. Jame (10 str.) buvo numatyta, kad nutraukti nėštumą gali tik gydytojas viešoje ligoninėje, kai: 1) „moteris pristato prokuroro liudijimą, kad ji smurtu išgėdinta“; 2) „moteris pristato dviejų gydytojų, vienas jų turi būti valstybės tarnautojas, liudijimus apie būtiną reikalą nutraukti nėštumą“.

Taigi, kaip matyti, tarpukario Lietuvoje įstatyminiu lygiu buvo įteisinta keletas nėštumo nutraukimo pagrindų ir įtvirtinti reikalavimai tokiai procedūrai atlikti (nėštumas gali būti nutraukiamas tik gydytojo tik viešoje ligoninėje). Dėl šių priežasčių, suprantama, susiaurėjo ir baudžiamosios atsakomybės už aborto padarymą taikymo sritis.

Kalbant apie kitą įstatymų, reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raidos etapą, pirmiausia vertėtų priminti, kad 1940 m., Lietuvą inkorporavus į Sovietų Sąjungos sudėtį, prasidėjo²¹² Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos (**toliau – RTFSR**) įstatymų era. Remiantis Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos (**toliau – Lietuvos TSR, LTSR**) Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku²¹³, nuo 1940 m. gruodžio 1 d. Lietuvos TSR teritorijoje pradėtas taikyti 1926 m. RTFSR baudžiamasis kodeksas²¹⁴.

Šio kodekso įsigaliojimo Lietuvoje metu²¹⁵ jame jau buvo įtvirtinti pakeitimai (BK 140 str.) ir papildymai (BK 140-a ir 140-b str.)²¹⁶, susiję su

²¹¹ *Vyriausybės žinios*, 1935, Nr. 498-3465.

²¹² Objektivumo dėlei būtina paminėti, kad RTFSR teisės aktų galiojimas buvo panaikintas nacistinės Vokietijos okupacijos metais, tačiau vėl buvo atnaujintas 1944 m. prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai.

²¹³ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl laikino taikymo RTFSR baudžiamųjų, civilinių ir darbo įstatymų Lietuvos TSR teritorijoje“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios*, 1941, Nr. 1-39.

²¹⁴ RTFSR baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais iki 1940 m. lapkričio 15 d.): oficialus tekstas su pastraipsniui susistemintos medžiagos priedu. Kaunas, 1941.

²¹⁵ Iki tol 1926 m. RTFSR BK baudžiamoji atsakomybė už neteisėto aborto padarymą buvo reglamentuojama *kitaip*. Pirmiausia, jame abortas, kaip ir Rusijos imperijos teisės šaltiniuose, vėl buvo vadinamas „vaisiaus išvaymu“. Remiantis BK 140 str. 1 d., už „vaisiaus išvaymą“, padarytą esant moters sutikimui, buvo baudžiami asmenys, neturintys tam reikiamo medicininio pasiruošimo, arba, nors ir turintys tokį pasiruošimą, tačiau padarę veiką antisanitarinėmis sąlygomis. *Moters mirties sukėlimas*, veikos padarymas *be moters sutikimo* arba veikos padarymas, esant *versliškumo požymiui*, buvo laikomi veiką kvalifikuojančiais požymiais (BK 140 str. 2 d.). Tokį (skirtingą lyginant su 1937 m. gegužės 10 d. redakcija) reglamentavimą lėmė abortų moters prašymu RTFSR legalizavimas 1920 m. – Постановление НКЗдрава и НКЮ 18 ноября 1920 г. "Об охране здоровья женщины". In

abortų draudimu, nustatytu 1936 m. birželio 27 dieną. Remiantis tos dienos nutarimu²¹⁷, daryti abortus vėl buvo draudžiama, išskyrus atvejus, kai nėštumo tęsimas kelia grėsmę nėščios moters gyvybei ar sveikatai arba esant sunkioms tėvų ligoms, kurios gali būti perduodamos paveldėjimo keliu. Šiais išimtiniais atvejais nėštumą buvo leidžiama nutraukti tik ligoninėse arba gimdymo namuose.

Nenuostabu, kad šios nuostatos atsispindėjo ir pačiame RTFSR baudžiamajame kodekse. Antai, remiantis BK 140 str. 1 d., ligoninėje ar gimdykloje abortą padaręs gydytojas (išskyrus anksčiau minėtus išimtinius atvejus, kai nėštumo nutraukimas buvo leidžiamas) buvo baudžiamas kaliniu²¹⁸, t. y. laisvės atėmimu, nuo vienerių iki dvejų metų. Tokia pačia bausme visais atvejais, t. y. ir tada, kai nėštumo nutraukimas buvo leidžiamas²¹⁹, turėjo būti baudžiamas gydytojas, abortą padaręs ne ligoninėje ar gimdykloje (BK 140 str. 2 d.). Griežčiausia bausmė (kalinimas ne trumpiau kaip trejus metus²²⁰) buvo numatyta asmenims, abortą padariusiems antisanitarinėmis sąlygomis, taip pat medicininio išsilavinimo neturintiems abortą padariusiems asmenims (BK 140 str. 3 d.).

Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. Москва, 1953, р. 85–86; Уголовный кодекс РСФСР редакции 1926 года: первоначальная редакция документа [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gegužės 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kodeks-luks.ru/ciws/site?tid=0&nd=902180000&nh=1>>.

²¹⁶ Постановление ВЦИК и СНК РСФСР 10 мая 1937 г. "Об изменении действующего законодательства РСФСР в связи с постановлением ЦИК и СНК СССР 27 июня 1936 г. "О запрещении аборт, увеличении материальной помощи роженицам, установлении государственной помощи многодетным, расширении сети родильных домов, детских яслей и детских садов, усилении уголовного наказания за неплатеж алиментов и о некоторых изменениях в законодательстве о разводах". In Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. Москва, 1953, р. 400–401.

²¹⁷ Постановление ЦИК и СНК СССР 27 июня 1936 г. "О запрещении аборт, увеличении материальной помощи роженицам, установлении государственной помощи многодетным, расширении сети родильных домов, детских яслей и детских садов, усилении уголовного наказания за неплатеж алиментов и о некоторых изменениях в законодательстве о разводах". In Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. Москва, 1953, р. 390–392.

²¹⁸ Remiantis RTFSR BK 28 str. 2 d., laisvės atėmimo iki trejų metų bausmės buvo atliekamos bendrosiose kalinimo įstaigose.

²¹⁹ ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; ir МЕНЬШАГИН, В. Д. *Курс советского уголовного права: особенная часть*. Москва, 1955, т. 1, р. 613–614; ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953, р. 84.

²²⁰ Remiantis RTFSR BK 28 str. 2 d., laisvės atėmimo nuo trejų metų ir ilgesniam laikui bausmės buvo atliekamos pataisos darbų stovyklose.

Baudžiamoji atsakomybė už abortą, išskyrus nutarimo leidžiamus atvejus, buvo numatyta ir pačioms moterims (BK 140-b str.). Pagal šį straipsnį moterys buvo baudžiamos ir kai abortą padarydavo sau pačios, ir kai abortą joms jų sutikimu padarydavo kitas asmuo²²¹. Pirmą kartą moteris buvo baudžiama viešuoju papeikimu, vėliau („pakartotinės peržangos atveju“) – bauda iki trijų šimtų rublių. Atkreiptinas dėmesys, kad 1926 m. RTFSR baudžiamajame kodekse nagrinėjamu laikotarpiu atskirame straipsnyje buvo įtvirtinta ir baudžiamoji atsakomybė už moters vertimą darytis abortą. „Spyrimas moteries padaryti abortą“ užtraukdavo kalinimo iki dvejų metų bausmę (BK 140-a str.).

Reikšmingų pokyčių baudžiamosios atsakomybės už abortą reglamentavime įvyko XX a. 6 dešimtmetyje. Pirmiausia, LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1954 m. spalio 20 d. įsaku²²² buvo panaikintas BK 140-b str., numatęs moterų baudžiamąją atsakomybę už abortą. Tai padaryta atsižvelgus į TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaką „Dėl nėščių moterų baudžiamosios atsakomybės už aborto darymą panaikinimo“ bei tame įsake suformuluotą „siūlymą“ sąjunginių respublikų Aukščiausiosioms Taryboms suderinti su minėtu įsaku savo baudžiamuosius įstatymus.

Vėliau, TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1955 m. lapkričio 23 d. įsaku panaikinus 1936 m. nustatytą abortų draudimą²²³, buvo pakeistas ir BK 140 str.²²⁴, konkrečiai: BK 140 str. 1 d. buvo panaikinta, o buvusios BK 140 str. 2 ir 3 d. tokiu būdu tapo atitinkamai BK 140 str. 1 ir 2 d. Baudžiamojo kodekso 140 str. 2 d. (buvusioje BK 140 str. 3 d.) jokių pakeitimų padaryta

²²¹ РАШКОВСКАЯ, Ш. С. *Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*. Москва, 1956, p. 56; ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953, p. 80.

²²² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl Lietuvos TSR teritorijoje veikiančio Baudžiamojo Kodekso 140-b straipsnio panaikinimo“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios*, 1954, Nr. 12-1184.

²²³ Указ Президиума Верховного Совета СССР от 23 ноября 1955 года "Об отмене запрещения абортотв". *Ведомости Верховного Совета СССР*, 1955, Nr. 22-425.

²²⁴ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl Lietuvos TSR teritorijoje veikiančio Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio pakeitimo“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios*, 1956, Nr. 4-1438.

nebuvo, tuo tarpu Baudžiamojo kodekso 140 str. 1 d. (buvusi BK 140 str. 2 d.) buvo pakeista *nežymiai*²²⁵.

Sąlyginai naujas įstatymų, reglamentavusių atsakomybę už abortus Lietuvoje, raidos etapas prasidėjo sulig 1961 m. LTSR baudžiamuoju kodeksu²²⁶. Antra vertus, tuo pačiu reikia pripažinti, jog, nepaisant naujo baudžiamojo įstatymo priėmimo ir įsigaliojimo, esminių pasikeitimų baudžiamosios atsakomybės už abortą reglamentavime *neįvyko*. Didesnių pokyčių, matyt, ir nebuvo galima tikėtis, nes, kaip žinoma, 1961 m. LTSR baudžiamasis kodeksas buvo priimtas remiantis 1958 m. TSRS ir sąjunginių respublikų baudžiamųjų įstatymų pagrindais (be didesnių pakeitimų sudariusiais 1961 m. LTSR BK bendrąją dalį) bei pavyzdžiu sąjunginėms respublikoms laikytu nauju (1960 m.) RTFSR baudžiamuoju kodeksu²²⁷. Taigi nenuostabu, kad 1961 m. LTSR BK išliko sovietinių įstatymų dvasia, o kai kurie klausimai buvo reglamentuojami panašiai ar netgi taip pat, kaip iki tol Lietuvos TSR galiojusiam 1926 m. RTFSR baudžiamajame kodekse.

Kaip ir 1926 m. RTFSR BK, 1961 m. LTSR BK neteisėtas abortas buvo priskiriamas *nusikaltimams asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui* (1961 m. BK, ypatingoji dalis, 3-iasis skirsnis). Baudžiamajai atsakomybei už neteisėtą abortą buvo skirtas vienas 1961 m. BK straipsnis („Neteisėtas aborto padarymas“). BK 124 str. 1 d. baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta neteisėtą abortą padariusiam gydytojui. Pagal BK 124 str. 2 d. turėjo būti baudžiamas tas, kas abortą padarė antisanitarinėmis sąlygomis arba neturėdamas aukštojo medicinos mokslo. Griežčiausia baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta už neteisėtą aborto padarymą *pakartotinai* arba už neteisėtą aborto padarymą, *sukėlusį moteriai ilgalaikį sveikatos sutrikimą ar mirtį* (BK 124 str. 3 d.).

²²⁵ Buvo išbraukti žodžiai „visais atvejais“, o vietoj žodžių junginio „gimdymo namuose“ buvo įrašyti žodžiai „kitose gydymo įstaigose“. Tokiu būdu BK 140 str. 1 d. po aptariamo pakeitimo buvo išdėstyta taip: „Abortų darymas ne ligoninėse ar ne kitose gydymo įstaigose užtraukia padariusiajam abortą gydytojui [...]“.

²²⁶ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Priedas prie Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinių Nr. 18. Vilnius, 1961.

²²⁷ ANDRIULIS, Vytautas, *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, p. 481–482.

Taigi, kaip matyti, lyginant su 1926 m. RTFSR BK, 1961 m. LTSR BK galima pastebėti bei išskirti keletą žymesnių permainų: 1) 1961 m. BK buvo atsakyta baudžiamosios atsakomybės už moters vertimą darytis abortą; 2) 1961 m. BK buvo numatyti du nauji požymiai (pakartotinumai bei tam tikri dėl neteisėto aborto padarymo kilę padariniai) (BK 124 str. 3 d.), kuriems esant, neteisėtas aborto padarymas, lyginant su kitais neteisėto aborto atvejais, buvo laikomas *pačiu pavojingiausiu*.

Šioje vietoje galima išskirti ir dar kelis, tiesa, šiuo atveju ne tokius reikšmingus pokyčius. Vienas iš jų susijęs su BK 124 str. 1 d. dispozicija, kur, lyginant su 1926 m. RTFSR BK 140 str. 1 d.²²⁸, požymis „ne ligininėse arba kitose gydymo įstaigose“ buvo pakeistas požymiu „neteisėtai“, išryškinančiu *blanketinį* straipsnio dispozicijos pobūdį. Kitas pokytis susijęs su BK 124 str. 1 ir 2 d. sankcijomis, kurios, lyginant su 1926 m. RTFSR BK, tapo *švelnesnės*²²⁹.

1961 m. BK savo galiojimo laikotarpiu ne kartą buvo keistas ir pildytas, tačiau BK 124 str. esminių pakeitimų išvengė. Iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. BK 124 str. įtvirtintos neteisėto aborto padarymo sudėtys keistos *nebuvo*. Vieninteliu – 1982 m. gruodžio 29 d. – pakeitimu²³⁰ buvo sušvelninta tik BK 124 str. 1 d. sankcija²³¹.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1961 m. priimtas BK liko galioti iki pat 2003 m. gegužės 1 d., kuomet įsigaliojo dabartinis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Pasikeitus ekonominėms ir politinėms sąlygoms, pradėta teisės reforma vyko dviem lygiagrečiomis kryptimis: keičiant ir pildant sovietiniu laikotarpiu priimtą BK bei rengiant naujo baudžiamojo įstatymo projektą.

²²⁸ Čia omenyje turima Lietuvos TSR teritorijoje veikusio BK 140 str. 1 d. 1956 m. kovo 24 d. redakcija.

²²⁹ Lyginant su 1926 m. RTFSR numatytu kaliniu nuo vienerių iki dvejų metų, BK 124 str. 1 d. buvo numatyta laisvės atėmimo iki vienerių metų bausmė. Be to, greta laisvės atėmimo bausmės numatyta ir alternatyvi pataisos darbų iki vienerių metų bausmė. Lyginant su 1926 m. RTFSR numatytu kaliniu *ne trumpesniau* kaip trejų metų laikui, BK 124 str. 2 d. buvo numatyta laisvės atėmimo *iki* trejų metų bausmė.

²³⁰ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl pakeitimų ir papildymų Lietuvos TSR baudžiamajame kodekse“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1982, Nr. 36-400.

²³¹ Anksčiau numatyta laisvės atėmimo iki vienerių metų arba pataisos darbų tam pačiam laikui bausmė buvo pakeista pataisos darbų iki dvejų metų arba bauda iki trijų šimtų rublių bausme.

Nors dauguma 1961 m. BK straipsnių tuo laikotarpiu vienaip ar kitaip buvo keisti ar pildyti, tačiau BK 124 str. esminių pakeitimų ir vėl nebuvo padaryta. Vienintelis nežymus pakeitimas buvo padarytas 1994 m. liepos 19 d. įstatymu²³², kuriuo iš BK 124 str. 1 d. sankcijos po žodžio „bauda“ išbraukti žodžiai „iki trijų šimtų rublių“. Tokiu būdu, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta anksčiau, galima konstatuoti, kad viso 1961 m. Baudžiamojo kodekso galiojimo laikotarpiu – daugiau nei keturis dešimtmečius – BK 124 str. įtvirtintų neteisėto aborto padarymo sudėčių tekstinė išraiška *nesikeitė*, o du padaryti pakeitimai buvo susiję tik su BK 124 str. 1 d. sankcija.

Apibendrinant atskirais laikotarpiais Lietuvoje galiojusius baudžiamąją atsakomybę už abortus reglamentavusius įstatymus, matyti, kad abortas jau pačiuose seniausiuose Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose buvo laikomas nusikaltimu, o už jo padarymą buvo skiriamos atitinkamos bausmės. Atlikta analizė taip pat rodo, kad už aborto padarymą nustatytos bausmės ilgainiui *švelnėjo*. Be to, laikui bėgant nebeliko ir moterų baudžiamosios atsakomybės už aborto padarymą. Pastaruosius pokyčius galima sieti su pasikeitusiu požiūriu į abortą. Ilgą laiką abortas buvo laikomas viena iš gyvybės atėmimo rūšių – nusikaltimu, kuriuo kėsiamasi į vaisiaus gyvybę. Ilgainiui abortas (tiksliau, jau neteisėtas abortas) tapo nusikaltimu, kuriuo kėsiamasi ne į vaisiaus gyvybę, bet nusikaltimu, pavojingu nėščios moters sveikatai ir gyvybei.

4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 straipsnis ir abortų teisinio reglamentavimo problemos

Atskirais laikotarpiais Lietuvoje galiojusių baudžiamųjų įstatymų apžvalga nuosekliai veda prie *esamo* abortų bei baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą teisinio reglamentavimo. Iš karto galima pasakyti, jog neteisėtą abortą Lietuvoje uždraudžia 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

²³² Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 60-1182.

Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą numatyta šio kodekso 142 str. („Neteisėtas abortas“), kurį sudaro trys dalys:

- 1) BK 142 str. 1 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta *gydytojui, turinčiam teisę daryti aborto operacijas, padariusiam abortą pacientės prašymu, jeigu buvo kontraindikacijų arba tai padaryta ne sveikatos priežiūros įstaigoje;*
- 2) BK 142 str. 2 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta *sveikatos priežiūros specialistui, neturinčiam teisės daryti aborto operacijas, abortą sveikatos priežiūros įstaigoje padariusiam pacientės prašymu;*
- 3) BK 142 str. 3 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta *tam, kas, neturėdamas teisės daryti aborto operacijas, nutraukė nėštumą pačios moters prašymu.*

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, jog BK 142 str. pavadinime vartojamas žodis „neteisėtas“ suponuoja aborto padarymą esant bent vienai iš šių aplinkybių, konkrečiai: 1) abortas padarytas esant kontraindikacijų; 2) abortas padarytas ne sveikatos priežiūros įstaigoje; 3) abortas padarytas asmens, neturinčio tokios teisės. Antra vertus, iš karto reikia pastebėti, jog šių, aborto neteisėtumą lemiančių, aplinkybių turinys pačiame baudžiamajame įstatyme nėra atskleidžiamas – jis gali būti atskleidžiamas tik analizuojant kitus susijusius teisės aktus. Dėl šios priežasties Baudžiamojo kodekso 142 str. dispozicijos laikytinos *blanketinėmis*.

Tarp teisės aktų, galinčių padėti atskleisti, kokios konkrečiai veikos uždraustos Baudžiamojo kodekso 142 str., galima paminėti, be kita ko, Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymą²³³, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. V-170 patvirtintą Lietuvos medicinos normą MN 64:2008 „Gydytojas akušeris ginekologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“²³⁴, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugsėjo 9 d. įsakymu Nr. V-527 patvirtintus Ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos

²³³ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 66-1572; 1998, Nr. 109-2995.

²³⁴ *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 35-1250.

priežiūros paslaugų teikimo reikalavimus²³⁵, kurių nuostatos, reikšmingos šio disertacinio tyrimo požiūriu, nagrinėjamos toliau darbe.

Šiame kontekste neabejotinai reikia išskirti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 50 patvirtintą Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarką, kuri ne tik reglamentuoja nėštumo nutraukimo tvarką, bet ir rodo kai kurių Baudžiamojo kodekso 142 str. nuostatų kilmę.

Minėta tvarka išskiria du nėštumo nutraukimo pagrindus: 1) nėštumo nutraukimą pagal moters pageidavimą (1 p.); 2) kontraindikuotino nėštumo nutraukimą (2 p.). Pirmuoju atveju, t. y. moteriai pageidaujant, nėštumą leidžiama nutraukti iki 12 savaičių, jei nėra šiai operacijai kontraindikacijų (1.1 p.). Antruoju atveju, t. y. kai nėštumas kelia grėsmę moters gyvybei ir sveikatai, nėštumas gali būti nutraukiamas neatsižvelgiant į nėštumo laiką (2.1 p.).

Visais atvejais nėštumui nutraukti būtinas moters (pageidautina ir sutuoktinio) sutikimas (3 p.). Nutraukiant nėštumą nepilnametėms iki 16 metų, būtinas (o nuo 16 iki 18 metų – pageidautinas) raštiškas sutikimas vieno iš tėvų, įtėvių, globėjų, rūpintojų ar faktiškai jas auginančių asmenų (1.6 p.). Nėštumas visais atvejais gali būti nutraukiamas tik stacionaro ginekologijos skyriuje (1.3 p.). Nėštumo nutraukimo operacijas atlieka stacionarų ginekologijos skyrių gydytojai akušeriai ginekologai, o mikroabortus – moterų konsultacijų, kuriose įrengtos operacinės, gydytojai akušeriai ginekologai (1.10 p.).

Nebesiplečiant būtina pastebėti, jog minėtos tvarkos ir kitų susijusių teisės aktų nuostatų analizė atskleidžia nemenkus abortų teisinio reglamentavimo trūkumus, kuriuos, beje, pastebi ir kai kurie kiti autoriai²³⁶. Šioje vietoje būtina dar kartą priminti, jog šiuo metu galiojanti nėštumo nutraukimo tvarka buvo patvirtinta dar 1994 m. ir, reikia atkreipti dėmesį, nuo to laiko nė karto nekeista. Dėl šios priežasties šios tvarkos turinys daugeliu

²³⁵ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 89-4046.

²³⁶ Žr., pavyzdžiui, GRUODYTĖ, Edita. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19 (2), p. 745–749.

požiūrių yra pasenęs: joje vartojamos kituose teisės aktuose nebevertojamos sąvokos (pavyzdžiui, „mikroabortas“, „moterų konsultacija“), jos turinys nebedera su vėliau šioje srityje priimtų teisės aktų nuostatomis (antai, remiantis nėštumo nutraukimo tvarka, iš tiesų negalima pasakyti, kokiose įstaigose šią procedūrą galima atlikti – apie tai galima spręsti tik iš kitų, vėliau priimtų, teisės aktų), galiausiai – kontraindikuotino nėštumo nutraukimo požiūriu reikšmingas Motinos ir vaisiaus sveikatai bei gyvybei grėsmingų ligų ir būsenų sąrašas yra sudarytas remiantis Tarptautinės ligų klasifikacijos 9-ąja redakcija, kuri Lietuvoje *nebegalioja* nuo 1997 m. sausio 1 dienos²³⁷. Visa tai, kas paminėta, neabejotinai apsunkina ir Baudžiamojo kodekso 142 str. aiškinimą ir taikymą.

Antra vertus, iš karto reikia pasakyti, jog abortų teisinio reglamentavimo problematika susijusi ne tik su netinkamu minėto teisės akto turiniu, bet ir forma. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 1995 m. yra pažymėjęs, kad „demokratinėje visuomenėje prioritetas teikiamas žmogui, todėl viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, reguliuojama įstatymais. Tai ir žmogaus teisių bei laisvių patvirtinimas, ir jų turinio apibrėžimas, ir apsaugos bei gynimo teisinės garantijos, ir leistinas jų apribojimas, ir kt.“²³⁸.

Tai, kad abortų problema tiesiogiai susijusi su žmogaus teisių klausimais, patvirtina gausi Europos žmogaus teisių teismo praktika. Antai byloje *Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany* buvo pripažinta, kad nėštumo nutraukimą reglamentuojantys įstatymai liečia privataus gyvenimo sferą, tačiau kartu konstatuota, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos²³⁹ 8 str., įtvirtinantis teisės į privataus

²³⁷ *Cit. op.* 149.

²³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89-2007.

²³⁹ *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

ir šeimos gyvenimo gerbimą, negali būti aiškinamas kaip reiškiantis tai, kad nėštumas ir jo nutraukimas yra vien tik privataus moters gyvenimo reikalas. Taigi, prieita prie išvados, kad *ne kiekvienas* ribojimas nutraukti nepageidaujamą nėštumą reiškia minėtos teisės pažeidimą²⁴⁰.

Byloje *Boso v. Italy* Europos žmogaus teisių teismas neatmetė galimybės, kad, esant tam tikroms sąlygoms (kurių Teismas neįvardijo), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 str., įtvirtinantis teisę į gyvybę, gali būti taikomas ir žmogaus vaisiui. Šiame sprendime Teismas taip pat leido suprasti, jog šioje „jautrioje srityje“ turi būti siekiama sąžiningos pusiausvyros tarp poreikio užtikrinti vaisiaus apsaugą iš vienos pusės ir moters interesų iš kitos pusės²⁴¹.

Panašiai byloje *Vo v. France* Europos žmogaus teisių teismas konstatavo, kad Europoje nėra pasiektas konsensusas dėl mokslinio ir teisinio žmogaus gyvybės pradžios apibrėžimo ir todėl klausimas, kada atsiranda teisė į gyvybę, turėtų būti sprendžiamas remiantis valstybių nuožiūros laisve (angl. *margin of appreciation*). Tuo pačiu Teismas nurodė, kad jeigu negimęs vaisius ir turi „teisę“ į „gyvybę“, ši teisė yra ribojama motinos teisių ir interesų²⁴².

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, tenka konstatuoti, kad bent jau nėštumo nutraukimo pagrindai neabejotinai yra *įstatymo*, o ne poįstatyminio teisės akto reguliavimo dalykas. Dėl šios priežasties Lietuvoje turėtų būti priimtas abortų įstatymas (neturint omenyje, kad būtent toks turėtų būti šio įstatymo pavadinimas). Būtina pridurti, jog Lietuvos Respublikos Konstitucija²⁴³ (105 str.) nenumato galimybės Konstituciniam Teismui vertinti *ministro* priimtų įsakymų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams. Taigi, minėto įstatymo nebuvimas užkerta kelią abortų klausimu pasisakyti Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui (pavyzdžiui, ar nėštumo nutraukimas moters pageidavimu yra suderinamas su Konstitucijos 19 str. įtvirtinta

²⁴⁰ Report of the European Commission of Human Rights of 12 July 1977 on Application No. 6959/75, *Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany*, para. 54, 61.

²⁴¹ Decision of the European Court of Human Rights of 05 September 2002 on Application No. 50490/99, *Boso v. Italy*.

²⁴² Judgement of the European Court of Human Rights of 8 July 2004 adopted in the case of *Vo v. France* (Application No. 53924/00), para. 80, 82.

²⁴³ *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

žmogaus teise į gyvybę, ar Konstitucijos 22 str. 1 d. nuostata „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas“ gali būti aiškinama kaip apimanti teisę į abortą *etc.*²⁴⁴).

Apibendrinant, galima dar kartą pažymėti, kad neteisėtą abortą Lietuvoje uždraudžia 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Baudžiamojo kodekso 142 str. 1–3 d. dispozicijos laikytinos blanketinėmis. Atsižvelgiant į tai, BK 142 str. numatytos neteisėto aborto sudėtys toliau darbe analizuojamos ir šių sudėčių požymių turinys atskleidžiamas remiantis ne vien baudžiamojo įstatymo tekstu, bet (nepaisant įvardytų esamo abortų teisinio reglamentavimo trūkumų) ir kitais teisės aktais.

²⁴⁴ Šiame kontekste galima paminėti, jog B. Hilliard vertinimu, jokia kita problema nekelia tiek daug, be kita ko, *konstitucinio* pobūdžio klausimų kaip aborto problema. – HILLIARD, Bryan. *The U. S. Supreme Court and Medical Ethics: from contraception to managed health care*. St. Paul (Minn.), 2004, p. 109.

III. NETEISĖTO ABORTO IR PRIVERTIMO DARYTIS NETEISĖTĄ ABORTĄ SUDĖTYS

Nusikalstamos veikos sudėties požymių buvimas asmens padarytoje veikoje, kaip pripažįstama Lietuvos baudžiamojoje teisėje, sudaro teisinį tokio asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindą. Paminėta atsispindi ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, kurio 2 str. 4 d. numatyta, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Todėl, analizuojant įvairius baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą ir privertimą darytis neteisėtą abortą aspektus, „nusikalstamos veikos sudėties“ kategorijai (kuri, beje, vartojama ir pačiame Baudžiamajame kodekse (BK 33 str. 3 d.)) tenka ypatinga reikšmė.

Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamos veikos sudėtis paprastai apibrėžiama kaip visuma baudžiamajame įstatyme numatytų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, apibūdinančių pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą²⁴⁵. Verta pastebėti, kad *objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių* nusikalstamos veikos sudėties apibrėžime išskyrimas glaudžiai susijęs su jos, t. y. nusikalstamos veikos sudėties, *struktūra*.

Baudžiamosios teisės literatūroje tradiciškai teigiama²⁴⁶, kad nusikalstamos veikos sudėtį sudaro keturi struktūriniai elementai, konkrečiai: 1) nusikalstamos veikos objektas; 2) nusikalstamos veikos objektyvioji pusė; 3) nusikalstamos veikos subjektas; 4) nusikalstamos veikos subjektyvioji pusė. Laikantis tokios struktūros, toliau disertaciniame darbe ir yra analizuojamos neteisėto aborto (vėliau – ir privertimo darytis neteisėtą abortą) sudėtys, prieš

²⁴⁵ Žr., pavyzdžiui, PAVILONIS, Vladas; ir ŠVEDAS, Gintaras in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004, 2 str. para. 11; ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 145; KLIMKA, A. *Nusikaltimo sudėtis*: sąvoka ir subjektyvinė pusė. Vilnius, 1968, p. 1.

²⁴⁶ Žr., pavyzdžiui, PAVILONIS, Vladas; ir ŠVEDAS, Gintaras in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004, 2 str. para. 12; ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 150.

tai aptariant šių sudėčių vietą Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytų nusikalstamų veikų sudėčių sistemoje.

1. Neteisėto aborto ir privertimo darytis neteisėtą abortą sudėčių vieta
nusikalstamų veikų sudėčių sistemoje

Pačiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinta, kad jis yra *vientisas* baudžiamasis įstatymas, kuris, be kita ko, apibrėžia, kokios veikos yra nusikalstamos, bei jas uždraudžia (BK 1 str. 1 d., 1 str. 2 d. 1 p.). Svarbu pabrėžti, kad Baudžiamasis kodeksas, be to, yra ir *sistematizuotas* teisės aktas, kur visos teisės normos išdėstytos tam tikra logine tvarka, yra tarpusavyje susijusios ir sudaro išbaigtą visumą.

Išbaigtą visumą – nusikalstamų veikų sistemą – sudaro ir BK specialiojoje dalyje nurodytos nusikalstamos veikos. Čia, remiantis rūšiniu objektu, visi nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, kurių padarymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę, suskirstyti į atskirus skyrius. Būtina paminėti, kad BK specialiosios dalies skyrių išdėstymo tvarka, be to, rodo ir įstatymo leidėjo požiūrį į atskiriems skyriams priskirtas nusikalstamas veikas. Antai pirmiau BK specialiojoje dalyje išskirtos nusikalstamų veikų grupės laikomos labiau pavojingomis, o vertybės, į kurias jomis kėsinama, labiau vertingomis, lyginant su paskiau BK specialiojoje dalyje numatytais nusikalstamų veikų grupėmis.

Dabartiniame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, specialiojoje jo dalyje, yra išskirtos 32 nusikalstamų veikų grupės (XV–XLVI skyriai). Neteisėtas abortas ir privertimas darytis neteisėtą abortą laikomi vienomis iš nusikalstamų veikų žmogui, o šių nusikaltimų sudėtys įtvirtintos BK XIX skyriuje „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“²⁴⁷. Pastarasis seka po keturių, prieš jį išdėstytų, specialiosios dalies skyrių: XV skyriaus „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“; XVI skyriaus

²⁴⁷ BK XIX skyriuje taip pat įtvirtintos palikimo be pagalbos, kai gresia pavojus žmogaus gyvybei (BK 144 str.) bei grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą ir žmogaus terorizavimo (BK 145 str.) sudėtys.

„Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“; XVII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ ir XVIII skyriaus „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“.

Atkreiptinas dėmesys, jog dabartiniame BK „pavojingų žmogaus sveikatai ir gyvybei“ nusikaltimų kategorija įstatyminiu lygiu išskirta *pirmą kartą*. Ankstesnėje disertacinio tyrimo dalyje minėta, kad, pavyzdžiui, tiek 1926 m. RTFSR BK, tiek 1961 m. LTSR BK neteisėto aborto sudėtys buvo įtvirtintos skyriuje (skirsnyje) „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“.

Antra vertus, reikėtų pažymėti, kad, nors minėta nusikaltimų kategorija ankstesniuose baudžiamuosiuose įstatymuose atskirai ir nebuvo išskirta, tačiau tokia nusikaltimų grupė neretai buvo išskiriama to meto mokslininkų. Antai nusikaltimus, pavojingus žmogaus sveikatai ir gyvybei, savo darbuose yra išskyrę A. A. Piontkovskis, Š. S. Raškovskaja, I. I. Gorelikas, A. Klimka, J. Nocius²⁴⁸. Todėl, kaip matyti, tokios – pavojingų žmogaus sveikatai ir gyvybei – nusikaltimų grupės dabartiniame BK išskyrimas vis dėlto *nėra* visiškai naujas ir anksčiau nežinotas, o yra paremtas ankstesnių mokslininkų įžvalgomis, kad kai kuriais nusikaltimais tiesiogiai į žmogaus sveikatą ar gyvybę nėra kėsinamasi, tačiau, nepaisant to, jie kelia pavojų šioms vertybėms.

Kitose šalyse (neteisėto) aborto sudėties (sudėčių) vietos baudžiamajame įstatyme klausimas sprendžiamas *įvairiai*. Antai V. N. Dodonovas, O. S. Kapinus bei S. P. Ščerba valstybes šiuo požiūriu yra suskirstę į tris grupes²⁴⁹:

- 1) valstybes, kuriose abortas laikomas nusikaltimu *žmogaus vaisiui, jo gyvybei* ir kurių baudžiamuosiuose įstatymuose aborto sudėtis (sudėtys) dėl to yra įtvirtinta (įtvirtintos) arba atskirame – nusikaltimų

²⁴⁸ Žr., pavyzdžiui, ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; ir МЕНЬШАГИН, В. Д. *Курс советского уголовного права: особенная часть*. Москва, 1955, т. 1, р. 601–603; РАШКОВСКАЯ, Ш. С. *Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*. Москва, 1956, р. 6, 53; ГОРЕЛИК, И. И. *Квалификация преступлений, опасных для жизни и здоровья*. Минск, 1973, р. 6–9, 57–68; KLIMKA, A.; APANAČIUS, M.; ir MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: upatingoji dalis*. Vilnius, 1974, р. 116; NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, р. 62.

²⁴⁹ ДОДОНОВ, В. Н.; КАПИНУС, О. С.; ir ЩЕРБА, С. П. *Сравнительное уголовное право: монография*. Москва, 2010, р. 72–73.

negimusiai gyvybei – skyriuje²⁵⁰, arba – kartu su kitomis nusikaltimų žmogaus gyvybei (pavyzdžiui, nužudymo) sudėtimis – nusikaltimų žmogaus gyvybei skyriuje²⁵¹;

- 2) valstybes, kuriose neteisėtas abortas laikomas nusikaltimu *moters gyvybei ir (arba) sveikatai* ir kurių baudžiamuosiuose įstatymuose neteisėto aborto sudėtys dėl to paprastai yra įtvirtintos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai skyriuje²⁵²;
- 3) valstybes, kuriose (neteisėtas) abortas laikomas nusikaltimu, kuriuo kėsiniama į *kitas vertybes* (pavyzdžiui, šeimos santykius, visuomenės dorovę (morale), visuomenės sveikatos apsaugą, viešąją tvarką) ir kurių baudžiamuosiuose įstatymuose (neteisėto) aborto sudėtis (sudėtys) dėl to yra įtvirtinta (įtvirtintos) skyriuose, skirtuose būtent tokių vertybių apsaugai²⁵³.

²⁵⁰ Taip šis klausimas yra išspręstas, pavyzdžiui, Portugalijoje, kur su abortu susiję baudžiamosios atsakomybės klausimai (BK 140–142 str.) reglamentuojami *atskirame* BK skyriuje „Nusikaltimai negimusiai gyvybei“ (port. *Dos crimes contra a vida intra-uterina*): 2 knyga „Specialioji dalis“ → 1 antraštė „Nusikaltimai žmogui“ → 2 skyrius „Nusikaltimai negimusiai gyvybei“. – Portugalijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (port. *Código Penal Português*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fap.pt/fotos/gca/codigopenal2009-v1_8934351494e91862733eac.pdf>.

²⁵¹ Taip šis klausimas yra išspręstas, pavyzdžiui, Vokietijoje, kur BK skyriuje „Nusikaltimai gyvybei“ (vok. *Straftaten gegen das Leben*) – kartu su kitais – yra reglamentuojami *ir* su abortu susiję baudžiamosios atsakomybės klausimai (BK 218–219b str.): specialioji dalis → 16 skyrius „Nusikaltimai gyvybei“. – Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (vok. *Strafgesetzbuch* (StGB)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>>.

²⁵² Taip šis klausimas yra išspręstas, pavyzdžiui, Baltarusijoje ir Rusijoje, kur su neteisėtu abortu susiję baudžiamosios atsakomybės klausimai (Baltarusijos BK 156 str. ir Rusijos BK 123 str.) reglamentuojami šių valstybių baudžiamųjų įstatymų skirsnyje „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“ (rus. *преступления против жизни и здоровья*): specialioji dalis → 7 skyrius „Nusikaltimai žmogui“ (Baltarusijos BK), 7 skyrius „Nusikaltimai asmeniui“ (Rusijos BK) → 19 skirsnis „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“ (Baltarusijos BK), 16 skirsnis „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“ (Rusijos BK). – Baltarusijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (rus. *Уголовный кодекс Республики Беларусь*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.pravo.gov.ru/proxy/ips/?manyfragments.html&oid=102041597&version_num=110](http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=HK9900275&p2={NRPA}>; Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas (rus. <i>Уголовный кодекс Российской Федерации</i>) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 11 d.]. Prieiga per internetą: <.

²⁵³ Taip šis klausimas yra išspręstas, pavyzdžiui, Belgijoje ir Liuksemburge, kur su abortu susiję baudžiamosios atsakomybės klausimai (Belgijos BK 348–352 str. ir Liuksemburgo BK 348–353-1 str.) reglamentuojami šių valstybių baudžiamųjų įstatymų skyriuje „Nusikaltimai ir nusizengimai šeimai ir viešajai moralei“ (pranc. *Des crimes et des délits contre l'ordre des familles et contre la moralité publique*) – Belgijos Karalystės baudžiamasis kodeksas (ol. *Strafwetboek*; pranc. *Code pénal*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/arch_a.pl?N=&=&sql=%28text+contains+%28%27%27%29%29&rech=1&language=nl&tri=dd+AS+RANK&numero=1&table_name=wet&cn=1867060801&cal>

Šioje vietoje anksčiau minėtų autorių pateiktą valstybių klasifikaciją galima papildyti ir išskirti dar vieną grupę valstybių, konkrečiai:

- 4) valstybes, kuriose aborto sudėtis (sudėtys) yra įtvirtinta (įtvirtintos) atskirame skyriuje, kurio pavadinimas gali būti įvardijamas tik vienu žodžiu – „Abortas“, – ir todėl vien tik iš skyriaus pavadinimo negalima spręsti apie vertybes, į kurias, kaip pripažįstama šiose valstybėse, yra kėsiamasi šiuo nusikaltimu²⁵⁴.

Kaip žinoma, daugelyje pasaulio valstybių baudžiamąją atsakomybę užtraukia *ne* visi, o tik kai kurie aborto padarymo atvejai²⁵⁵. Todėl šio disertacinio tyrimo požiūriu svarbu ne tik tai, kokiuose baudžiamųjų įstatymų skyriuose įvairių šalių įstatymų leidėjas yra numatęs baudžiamąją atsakomybę už abortą, bet ir tai, *koks abortas* šiose šalyse yra kriminalizuotas, taip pat tai, kokios *kitos* su abortu susijusios veikos jose laikomos nusikalstamomis.

Teisės literatūroje²⁵⁶ paprastai išskiriamos trys pagrindinės baudžiamąją atsakomybę užtraukiančio aborto rūšys:

- 1) **neteisėtas abortas moters prašymu (su jos sutikimu);**
- 2) **abortas be moters prašymo (nesant jos sutikimo)** (kai kuriose šalyse laikomas arba *kvalifikuotu* (neteisėtu) abortu (pavyzdžiui, Vokietijos BK 218 str. 2 d. 1 p.), arba *savarankiška* nusikalstamo aborto rūšimi (pavyzdžiui, Austrijos BK 98 str.), arba *kitos rūšies nusikaltimu* (pavyzdžiui, sunkiu sveikatos sutrikdymu – Lietuvos BK 135 str. 2 d. 4 p.);
- 3) **„saviabortas“, t. y. (neteisėto) aborto pasidarymas**²⁵⁷.

ler=archive&fromtab=wet&la=N&ver_arch=084>; Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės baudžiamasis kodeksas (pranc. *Code pénal*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/codes/code_penal/CodePenal_PageAccueil.pdf>.

²⁵⁴ Taip šis klausimas yra išspręstas, pavyzdžiui, Austrijoje, kur su abortu susiję baudžiamosios atsakomybės klausimai (BK 96–98 str.) reglamentuojami *atskirame* BK skyriuje „Abortas“ (vok. *Schwangerschaftsabbruch*): specialioji dalis → 2 skyrius „Abortas“. – Austrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (vok. *Strafgesetzbuch* (StGB)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html>.

²⁵⁵ Išimtį šiame kontekste sudaro vos šešios pasaulio valstybės: 2009 m. abortas *visais atvejais* buvo draudžiamas tik Čilėje, Dominikos Respublikoje, Maltoje, Nikaragvoje, Salvadore bei Vatikane. – *World Population Policies 2009*. New York: United Nations, 2010, p. 23.

²⁵⁶ Žr., pavyzdžiui, ДОДОНОВ, В. Н.; КАПИНУС, О. С.; ir ЩЕРБА, С. П. *Сравнительное уголовное право*: монография. Москва, 2010, p. 73.

Būtina pridurti, kad kai kuriose valstybėse nusikaltimu laikomas ne tik paties (neteisėto) aborto padarymas, bet ir kai kurios kitos su nėštumo nutraukimu susijusios veikos, pavyzdžiui:

- 1) moters (pri)vertimas darytis neteisėtą ir (ar) teisėtą abortą (pavyzdžiui, Lenkijos BK²⁵⁸ 153 str. 1 d.);
- 2) moters kurstymas darytis neteisėtą abortą (pavyzdžiui, Lenkijos BK 152 str. 2 d.);
- 3) nėštumo nutraukimui tinkamų priemonių platinimas, turint tikslą (žinant), kad jos bus panaudotos neteisėtam nėštumo nutraukimui (pavyzdžiui, Vokietijos BK 219b str.);
- 4) nėštumo nutraukimo paslaugų reklamavimas (pavyzdžiui, Vokietijos BK 219a str.).

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse abortui ir su juo susijusioms veikoms yra skirti du atskiri straipsniai: BK 142 str., kuriame baudžiamoji atsakomybė numatyta už *neteisėto aborto padarymą pacientės* (BK 142 str. 1 ir 2 d.) *arba pačios moters* (BK 142 str. 3 d.) *prašymu*, ir BK 143 str., kuriame baudžiamoji atsakomybė numatyta už moters *privertimą darytis neteisėtą abortą*. Tyčinis nėštumo nutraukimas prieš moters valią, remiantis Lietuvos baudžiamuoju įstatymu, pripažįstamas sunkiu sveikatos sutrikdymu ir kvalifikuojamas pagal BK 135 straipsnį²⁵⁹. Tuo tarpu moters vertimas darytis teisėtą abortą vertinamas kaip žmogaus veiksmų laisvės varžymas ir kvalifikuojamas pagal BK 148 straipsnį²⁶⁰.

²⁵⁷ Plačiau apie moters baudžiamąją atsakomybę už (neteisėto) aborto pasidarymą ir (ar) sutikimą, prašymą ar leidimą, kad (neteisėtas) abortas jai būtų padarytas kito asmens žr. DAUKŠAITĖ, Inga. Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 65–75.

²⁵⁸ Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (lenk. *Kodeks karny*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>>.

²⁵⁹ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para. 2*.

²⁶⁰ *Ibid.*, 143 str. *para. 2*.

2. Neteisėto aborto sudėtys

Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą, kaip jau buvo minėta, numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 str., kurį sudaro trys dalys:

- 1) BK 142 str. 1 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta *gydytojui, turinčiam teisę daryti aborto operacijas, padariusiam abortą pacientės prašymu, jeigu buvo kontraindikacijų arba tai padaryta ne sveikatos priežiūros įstaigoje;*
- 2) BK 142 str. 2 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta *sveikatos priežiūros specialistui, neturinčiam teisės daryti aborto operacijas, abortą sveikatos priežiūros įstaigoje padariusiam pacientės prašymu;*
- 3) BK 142 str. 3 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta *tam, kas, neturėdamas teisės daryti aborto operacijas, nutraukė nėštumą pačios moters prašymu.*

Šioje disertacinio tyrimo vietoje kyla klausimas, koks yra šių – BK 142 str. sudarančių – dalių ir jose įtvirtintų neteisėto aborto sudėčių *santykis*: ar BK 142 str. yra numatytos pagrindinė (BK 142 str. 1 d.), kvalifikuota (BK 142 str. 2 d.) ir itin kvalifikuota (BK 142 str. 3 d.) neteisėto aborto sudėtys, ar toks ryšys šioms neteisėto aborto sudėtimis vis dėlto *nėra* būdingas ir jos gali būti laikomos iš dalies *savarankiškomis* sudėtimis.

Atsakymas į šį klausimą iš pirmo žvilgsnio atrodo galintis būti dvejopas. Viena vertus, tai, kad Baudžiamojo kodekso 142 str. yra įtvirtintos pagrindinė, kvalifikuota ir itin kvalifikuota neteisėto aborto sudėtys pirmiausia leidžia (verčia) manyti tiek paties BK 142 str. struktūra (trys straipsnio dalys), tiek Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių konstravimo principai. Kaip žinoma, kvalifikuotos nusikalstamų veikų sudėtys paprastai aprašomos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių, įtvirtinančių pagrindinę nusikalstamos veikos sudėtį, antrosiose, trečiosiose *etc.* dalyse. Be to, ankstesnę išvadą, regis, patvirtina ir visose BK 142 str. dalyse numatytu

sankcijų palyginimas²⁶¹, nes kvalifikuotos sudėties baudžiamajame įstatyme išskyrimas, kaip žinoma, visada reiškia *griežtesnės* (griežtesnių), lyginant su pagrindine sudėtimi, bausmės (bausmių) atitinkamoje straipsnio dalies sankcijoje nustatymą.

Nepaisant to, kas paminėta, reikia pastebėti, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vengiama aiškaus įvardijimo, kad BK 142 str. yra numatytos būtent pagrindinė, kvalifikuota ir itin kvalifikuota neteisėto aborto sudėtys. Antai apie tokį neteisėto aborto sudėčių tarpusavio ryšį neužsimena J. Nocius, komentuodamas BK 142 str.²⁶², o A. Čaikovski ir I. Žukovaitė vietoj to tiesiog pažymi, kad BK 142 str. yra įtvirtintos „trys neteisėto aborto sudėtys“, kurios išskiriamos remiantis subjekto ypatumais²⁶³.

Tokį mokslininkų atsargumą greičiausiai galima paaiškinti tuo, kad BK 142 str. 2 ir 3 d. įtvirtintos neteisėto aborto sudėtys yra sukonstruotos kiek kitaip nei kai kurios kitos kvalifikuotos nusikalstamų veikų sudėtys. Čia verta prisiminti, kad baudžiamosios teisės doktrinoje *kvalifikuota* laikoma tokia nusikalstamos veikos sudėtis, į kurią, lyginant su pagrindine sudėtimi, paprastai įtraukiami *papildomi* požymiai, didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą²⁶⁴. Kitaip tariant, kvalifikuotoje nusikalstamos veikos sudėtyje bendriausiu požūriu turėtų būti įtvirtinti ne tik *visi pagrindinėje sudėtyje numatytieji, bet pridedami ir kiti – nusikalstamą veiką kvalifikuojantys – požymiai*. Šiuo požūriu tokios – kvalifikuotos – sudėtys neabejotinai yra įtvirtintos, pavyzdžiui, BK 129 str. 2 d., BK 187 str. 2 d. ir pan.

Čia kvalifikuotas šių sudėčių pobūdis akivaizdus: plg. „tas, kas nužudė kitą žmogų“ (pagrindinė sudėtis – BK 129 str. 1 d.) ir „tas, kas nužudė [*kitą*

²⁶¹ BK 142 str. 1 d. sankcijoje numatytos alternatyvios viešųjų darbų, laisvės apribojimo bei laisvės atėmimo iki dvejų metų bausmės; BK 142 str. 2 d. – alternatyvios viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto bei laisvės atėmimo iki trejų metų bausmės; BK 142 str. 3 d. – alternatyvios arešto bei laisvės atėmimo iki ketverių metų bausmės.

²⁶² NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str.

²⁶³ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 23, 26.

²⁶⁴ Žr., pavyzdžiui, PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius, 2006, p. 188; PAVILONIS, Vladas; ir ŠVEDAS, Gintaras in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis* (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004, 2 str. *para.* 18.

žmogų – I. D.] dėl savanaudiškų paskatų“ (kvalifikuota sudėtis – BK 129 str. 2 d. 9 p.); „tas, kas sunaikino ar sugadino svetimą turtą“ (pagrindinė sudėtis – BK 187 str. 1 d.) ir „tas, kas sunaikino ar sugadino svetimą turtą *visuotinai pavojingu būdu*“ (kvalifikuota sudėtis – BK 187 str. 2 d.).

Tuo tarpu apie BK 142 str. to paties, akivaizdu, pasakyti negalima. Skirtingai nuo pirmiau minėtų atvejų, BK 142 str. 2 ir 3 d. *nėra įtvirtinti papildomi*, lyginant su BK 142 str. 1 d., požymiais, bet – priešingai – jose *vieni požymiai yra pakeisti kitais, o kai kurie* BK 142 str. 1 d. *požymiai į BK 142 str. 2 ir 3 d. visai nėra įtraukti*. Antai, lyginant BK 142 str. 1 ir 2 d. tekstinę išraišką, matyti, kad BK 142 str. 2 d. požymis „gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas“ pakeistas požymiu „sveikatos priežiūros specialistas, neturintis teisės daryti aborto operacijas“; požymis „ne sveikatos priežiūros įstaigoje“ pakeistas visiškai priešingu – „sveikatos priežiūros įstaigoje“; galiausiai – požymis „jeigu buvo kontraindikacijų“ BK 142 str. 2 d. visai nėra įtvirtintas. Pasakyta iš esmės galioja lyginant ir BK 142 str. 1 ir 3 d. numatytų sudėčių požymius. Atsižvelgiant į paminėta, matyti, kad BK 142 str. 1 ir 2 d. bei BK 142 str. 1 ir 3 d. įtvirtintos neteisėto aborto sudėtys *skiriasi gana ženkliai* ir dėl to galima būtų manyti, kad BK 142 str. iš tiesų yra įtvirtintos ne pagrindinė, kvalifikuota ir itin kvalifikuota, bet *iš dalies savarankiškos* neteisėto aborto sudėtys.

Vis dėlto čia iš karto reikia pastebėti tai, kad pirmiau aprašytas kvalifikuotų sudėčių konstravimo būdas, kai jose prie pagrindinės sudėties požymių *pridedami* ir papildomi – nusikalstamą veiką kvalifikuojantys – požymiai, baudžiamajame įstatyme taikomas ne visada. Kai kuriais atvejais įstatymų leidėjas konstruodamas kvalifikuotas nusikalstamų veikų sudėtis, jose, kaip ir BK 142 str., nusikalstamos veikos pavojingumą didinančius požymius *ne* prideda, bet jais *keičia* kai kuriuos pagrindinės sudėties požymius (pavyzdžiui, paprasta – *slaptoji* – vagystė (BK 178 str. 1 d.) ir kvalifikuota – *atviroji* – vagystė (BK 178 str. 2 d.)). Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad ir BK 142 str. yra numatytos ne kokios kitos, o būtent *pagrindinė* (BK 142

str. 1 d.), *kvalifikuota* (BK 142 str. 2 d.) ir *itin kvalifikuota* (BK 142 str. 3 d.) neteisėto aborto sudėtys.

Šioje disertacinio tyrimo vietoje reikėtų pastebėti, kad užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose galima rasti abiejų, pirmiau aprašytų, kvalifikuotų sudėčių konstravimo pavyzdžių. Antai esama tiek tokių (neteisėtą) abortą kvalifikuojančių požymių, kurie, kaip ir Lietuvos BK, *keičia* kai kuriuos pagrindinės sudėties požymius (pavyzdžiui, abortas, padarytas *prieš moters valią* (pavyzdžiui, Vokietijos BK 218 str. 2 d. 1 p.)), tiek ir tokių, kurie, skirtingai nuo Lietuvos BK, yra numatyti kaip *papildomi*, lyginant su pagrindine sudėtimi, (neteisėto) aborto sudėties požymiai (pavyzdžiui, abortas, *sukėlęs nėščiosios mirtį (mirties pavojų) ir (arba) sunkų sveikatos sutrikimą* (pavyzdžiui, Vokietijos BK 218 str. 2 d. 2 p., Lenkijos BK 154 str.); nėštumo nutraukimas, *kai vaisius jau būtų galėjęs išgyventi atskirai nuo moters organizmo* (pavyzdžiui, Lenkijos BK 152 str. 3 d. ir 153 str. 2 d.); abortas, padarytas *versliškai* (vok. *gewerbsmäßig*) (pavyzdžiui, Austrijos BK 96 str. 1 ir 2 d.)).

Dvejopai kvalifikuotos neteisėto aborto padarymo sudėtys buvo sukonstruotos ir anksčiau Lietuvoje galiojusiam 1961 m. BK. Šio kodekso 124 str. 1 d. baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta už „gydytojo neteisėtą padarymą aborto“. Tuo tarpu griežtesnė baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta už aborto padarymą *antisanitarinėmis sąlygomis* arba *neturint aukštojo medicinos mokslo* (1961 m. BK 124 str. 2 d.). Neteisėtą aborto padarymą itin kvalifikuojančiais požymiais buvo *pakartotinumai* bei *ilgalaikio sveikatos sutrikimo ar mirties*, kaip neteisėto aborto padarymo padarinių, *nukentėjusiajai sukėlimas* (1961 m. BK 124 str. 3 d.).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, reikėtų konstatuoti, kad dabartinio Baudžiamojų kodekso 142 str. yra įtvirtintos trys – *pagrindinė* (BK 142 str. 1 d.), *kvalifikuota* (BK 142 str. 2 d.) bei *itin kvalifikuota* (BK 142 str. 3 d.) – neteisėto aborto sudėtys. BK 142 str. konstrukcija paremta principu, kad padaryto neteisėto aborto pavojingumas priklauso nuo to, *kas* – gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas, sveikatos priežiūros specialistas,

neturintis teisės daryti aborto operacijas, ar bet kuris kitas tokios teisės neturintis asmuo – ir *kokiomis aplinkybėmis* tokį abortą padaro.

2.1. Objektas ir dalykas

Neteisėto aborto objektas gali būti laikomas, ko gero, vienu iš sudėtingiausių ir labiausiai diskutuotinių klausimų baudžiamosios teisės teorijoje. Prieš pereinant prie šių diskusijų apžvalgos ir analizės, būtina trumpai panagrinėti bendrąją nusikalstamos veikos objekto sampratą.

Nusikalstamos veikos objektu baudžiamojoje teisėje įprasta vadinti „tai, į ką yra nukreiptas nusikaltimas, kam nusikaltimu padaroma žala ar sukeliama žalos grėsmė“²⁶⁵. Kitaip tariant, nusikalstamos veikos objektas parodo *tai, į ką kėsinamasi* atitinkamu nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu, todėl tam tikra prasme jis atspindi visos nusikalstamos veikos esmę, atskleidžia jos pavojingumą, padeda ją atriboti nuo kitų panašių nusikalstamų veikų.

Taigi, nors dėl nusikalstamos veikos objekto reikšmės baudžiamojoje teisėje abejonių nekyla, vis dėlto nesutariama, ką savyje turėtų talpinti pirmiau minėtas žodis „tai“. Ankstesnėje baudžiamosios teisės literatūroje²⁶⁶ nusikalstamos veikos objektu ilgą laiką buvo pripažįstami *visuomeniniai santykiai*. Kartu buvo nurodoma, kad baudžiamosios teisės normos saugo ne visus visuomeninius santykius, o tik kai kuriuos iš jų, konkrečiai – tik tuos, kuriems žalos padarymas gali sukelti visuomenei pavojingus padarinius. Todėl ir nusikalstamos veikos objektu galėjo būti *tik* baudžiamojo įstatymo saugomi visuomeniniai santykiai²⁶⁷.

Šiuo metu Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje, regis, įsitvirtino nuostata, kad nusikalstamos veikos objektu turėtų būti pripažįstami *teisiniai gėriai*, kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo ir į kuriuos, nepaisant to, yra

²⁶⁵ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 150.

²⁶⁶ Žr., pavyzdžiui, KLIMKA, A. *Nusikaltimo sudėtis*: objektas, objektyvinė pusė ir subjektas. Vilnius, 1971, p. 1; НИКИФОРОВ, Б. С. *Объект преступления*. Москва. 1960, p. 29.

²⁶⁷ KLIMKA, A. *Nusikaltimo sudėtis*: objektas, objektyvinė pusė ir subjektas. Vilnius, 1971, p. 2–3.

kėsinamasi nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu²⁶⁸. Kai kurie autoriai (pavyzdžiui, V. Piesliakas²⁶⁹) *vietoj* (arba *šalia*) „gėrio“ sąvokos labiau linkę vartoti kitą – „vertybės“ – sąvoką. Verta pastebėti, kad pastarosios sąvokos vartojimo tokia pačia kontekste pavyzdžių galima rasti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje²⁷⁰. Manytina, kad abi šios sąvokos gali būti vartojamos *lygia greta*, nes iš esmės reiškia tą patį, konkrečiai: tam tikrą brangų, vertingą dalyką²⁷¹. Atsižvelgiant į tai, šiame disertaciniame darbe, pritariant šiuo metu vyraujančiai nusikalstamos veikos objekto traktuotei, sąvokos „teisiniai gėriai“ ir „baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės“, kaip nusikalstamos veikos objektą apibūdinantys požymiai, vartojamos kaip sinonimai.

Nuo nusikalstamų kėsinimūsi Lietuvos baudžiamasis įstatymas saugo pačius įvairiausių visuomenėje vertinamus dalykus. Kokie gėriai yra saugomi baudžiamojo įstatymo, pirmiausia atskleidžia Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies skyrių pavadinimai. Taip yra todėl, kad, kaip minėta, visos baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamų veikų sudėtys į skyrius sugrupuotos atsižvelgiant į jų rūšinį objektą arba, kitais žodžiais tariant, – atsižvelgiant į joms *bendras* vertybes, į kurias jomis yra kėsinamasi. Tokiu būdu tarp baudžiamojo įstatymo saugomų vertybių patenka tokios vertybės kaip žmogaus gyvybė, sveikata, seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas, garbė ir orumas, taip pat finansų sistema, valdymo tvarka *etc.*

Reikia pažymėti, kad klausimas, *į kokias baudžiamojo įstatymo saugomas vertybes yra nukreiptas neteisėtas abortas*, – ne iš lengvųjų. Antra vertus, išsiversti be išsamaus šio klausimo nagrinėjimo taip pat negalima. Būtinybė analizuoti su neteisėto aborto objektu susijusius aspektus atsiranda dėl to, kad

²⁶⁸ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 158.

²⁶⁹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 37, 57–67.

²⁷⁰ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis b. b. Nr. 2K-7-200/2008, kat. 1.2.19.4.; 1.2.29.1.

²⁷¹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 172, 924.

baudžiamąjį įstatymą saugomos vertybės, kaip vienos iš pagrindinių²⁷² nusikalstamos veikos sudėties požymių, įstatymo leidėjo, kaip žinoma, yra įtrauktos į *kiekvienos* baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos sudėtį ir todėl privalo būti įrodytos tiriant bet kurią nusikalstamą veiką – taigi ir neteisėtą abortą.

Neteisėto aborto objekto analizės sudėtingumą lemia ne tik nuomonių šiuo klausimu įvairovė, bet ir reikšmingi skirtumai tarp jų. Tai, kad nesama bendro sutarimo dėl to, ką derėtų laikyti (neteisėto) aborto objektu, iš esmės patvirtina ir pirmiau darbe pateikti (neteisėto) aborto sudėties (sudėčių) įtvirtinimo įvairių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose pavyzdžiai. Tai, kas paminėta toliau, atskleidžia ir tai, kad tokio sutarimo nesama *jau nuo seno*.

Atskirais istorijos laikotarpiais abortai buvo draudžiami (ženkliai ribojami) dėl įvairių priežasčių. Skirtingose visuomenėse abortų draudimu (ribojimu) buvo siekiama vis kitokių vertybių apsaugos. Antai istorijos tėkmėje būta nuomonių, kad abortu kėsiamasi, pavyzdžiui, į visuomenės dorovę (moralę), būsimo kūdikio tėvo interesus, vaisiaus gyvybę, moters sveikatą ir gyvybę, į tam tikrus visuomenės ir valstybės interesus (pavyzdžiui, gyventojų prieaugio, visuomenės sveikatos ir kt.)²⁷³.

Analizuojant su neteisėto aborto objektu susijusius aspektus, svarbu turėti omenyje, kad vienokia ar kitokia įvairių autorių nuomonė šiuo klausimu didžiausia dalimi yra nulemta tuo metu galiojusių *baudžiamųjų įstatymų turinio* ir to, kaip tuo metu buvo sureguliuoti baudžiamosios atsakomybės už (neteisėtą) abortą klausimai. Todėl įvairių mokslininkų poziciją aptariamam klausimui būtina vertinti atskirais istorijos laikotarpiais galiojusių baudžiamąją atsakomybę už abortus reglamentavusių įstatymų, nagrinėtų ankstesnėje disertacijos dalyje, kontekste.

²⁷² Kaip žinoma, baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamos veikos sudėties požymius įprasta skirstyti į *pagrindinius* ir *fakultatyvius*. Į tokias kategorijas nusikalstamos veikos sudėties požymiai sugrupuoti pagal tai, ar jie yra įtvirtinami kiekvienoje baudžiamajame įstatyme numatytoje nusikalstamos veikos sudėtyje, ar tik kai kuriose iš jų. Atsižvelgiant į tai, *pagrindiniais* nusikalstamos veikos sudėties požymiais vadinami tie, kurie naudojami konstruojant visas nusikalstamų veikų sudėtis, atitinkamai *fakultatyviais* – tie požymiai, kurie, priklausomai nuo kriminalizuojamos veikos specifikos, įtraukiami tik į kai kurių nusikalstamų veikų sudėtis.

²⁷³ ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против жизни и здоровья*. Москва, 1947, p. 412–424.

Abortą suvokiant kaip vieną iš nusikaltimų žmogaus gyvybei, atitinkamas buvo ir tokio nusikaltimo objekto vertinimas. Antai remdamasis 1903 m. Baudžiamojo statuto nuostatomis, V. Stankevičius nurodė, kad „nusikaltimo objektu čia yra vaisiaus (*fetus*) gyvybė nuo jo prasidėjimo iki gimimo“²⁷⁴.

Baudžiamosios teisės specialistai, rašę 1926 m. RTFSR baudžiamojo kodekso galiojimo laikotarpiu, pasisakydami dėl (neteisėto) aborto objekto, nenuostabu, tačiau *vieningi nebuvo*. Toks nuomonių išsiskyrimas, suprantama, buvo neišvengiamas turint omenyje tai, kad šio baudžiamojo įstatymo galiojimo laikotarpiu net du kartus – 1936 m. ir 1955 m. – kardinaliai keitėsi TSRS abortų politika ir tai atsispindėjo šio įstatymo nuostatose. Antra vertus, būtina pabrėžti, kad nuomonių išsiskyrimo būta ir tada, kai (neteisėto) aborto objekto klausimas buvo gvildenamas esant *toms pačioms* – abortų draudimo ar leidimo – aplinkybėms.

A. A. Piontkovskis abortų draudimo sąlygomis laikėsi pozicijos, kad aborto objektu pirmiausia yra moters sveikata, tačiau greta jos aborto objektu pripažino ir „patį vaisių“²⁷⁵. Vaisiaus, o tiksliau jo gyvybės, pripažinimas aborto objektu gali būti aiškinamas tuo, kad tuo metu bet koks abortas, išskyrus kelias nustatytas išimtis, buvo laikomas nusikalstamu, taigi už aborto pasidarymą ar sutikimą, kad abortas būtų padarytas kito asmens, baudžiamąja tvarka atsakė ir pačios moterys. Esant tokiam reglamentavimui, vaisiaus gyvybės pripažinimas aborto objektu atrodo visiškai logiškas ir pagrįstas.

Antra vertus, tuo pačiu – abortų draudimo laikotarpiu – kiti autoriai buvo kiek kitos nuomonės. Štai M. D. Šargorodskis, priešingai nei A. A. Piontkovskis, vaisiaus gyvybės aborto objektu *nelaikė*: tokiu pripažino tik *moters sveikatą ir gyvybę*. Be to, kartu su moters sveikata ir gyvybe, jo nuomone, aborto objektu taip pat esanti *dabarties bei ateities kartų sveikata*²⁷⁶. Tokia M. D. Šargorodskio pažiūra iš pirmo žvilgsnio iš tiesų atrodo turinti

²⁷⁴ STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė*: paskaitos. Kaunas, 1925, p. 140.

²⁷⁵ ПИОНТКОВСКИЙ, Андрей Андреевич. *Преступления против личности*. Москва, 1938, p. 69.

²⁷⁶ ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против жизни и здоровья*. Москва, 1947, p. 423; ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953, p. 74–75.

rimtą pagrindą. Tai, kad nutrauktas nėštumas neigiamai atsiliepia nėštumą nutraukusios moters sveikatai, didesnių abejonių nekelia. Tačiau, kaip rodo mokslinės literatūros duomenys, dirbtinis abortas neigiamos įtakos gali turėti ir kito, tai pačiai moteriai vėliau gimusio, kūdikio sveikatai. Antai įvairių tyrimų duomenys rodo, kad ankstesnis dirbtinis abortas padidina riziką kito nėštumo metu susilaukti neišnešiotu kūdikio, kuriems, kaip žinoma, yra didesnis pavojus sirgti tam tikromis ligomis ir turėti kai kurių sutrikimų, įskaitant cerebrinį paralyžių²⁷⁷.

Tokią M. D. Šargorodskio poziciją pagrįstai kritikavo I. I. Gorelikas. Pastarasis, viena vertus, sutiko, kad neigiamai veikdamas moters sveikatą, abortas gali atsilipti ir jos palikuonims. Antra vertus, kaip teisingai pastebėjo I. I. Gorelikas, tokia pozicija gali būti priimtina tik tais atvejais, kai moteris, kuri neteisėtai nutraukė ankstesnį nėštumą, ateityje apskritai planuoja susilaukti vaikų. Be to, šio autoriaus manymu, dabarties ir ateities kartų sveikatai iš esmės neigiamai gali atsilipti ir *bet kuris*, ypač sunkus, sveikatos sutrikdymas. Su tokio I. I. Goreliko argumentu taip pat galima sutikti. Antai sunkiai sutrikdžius moters, net ir nesančios nėščia, sveikatą (pavyzdžiui, susargdinus sunkia nepagydoma liga – ŽIV infekcija²⁷⁸), ateityje tokiai moteriai pastojus, didelė tikimybė, kad ir kūdikis gims infekuotas ŽIV. Taigi šiuo atveju neigiamas sveikatos sutrikdymo poveikis ateities kartų sveikatai *akivaizdus*, nepaisant to, kaip pelnytai pastebėjo I. I. Gorelikas, tokie nusikaltimai netraktuojami kaip „nusikaltimai, pavojingi ateities kartų sveikatai“²⁷⁹. Taigi, kaip matyti, toks platus, M. D. Šargorodskio pasiūlytas, aborto objekto traktavimas, ypač turint omenyje kai kuriuos konkrečius atvejus, gali būti vertinamas kaip ne visai pagrįstas.

²⁷⁷ RING-CASSIDY, Elizabeth; GENTLES, Ian. *Women's Health after Abortion: the Medical and Psychological Evidence*. 2nd ed. Toronto, 2003, p. 41, 48, 54, 277.

²⁷⁸ Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158/A1-86. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 52-2357, 6.7 p.

²⁷⁹ ГОРЕЛИК, И. И. *Ответственность за поставление в опасность по советскому уголовному праву*. Минск, 1964, p. 85–86.

Legalizavus abortą, įvairių autorių nuomonė neteisėto aborto objekto atžvilgiu vieninga netapo. Vieni autoriai neteisėto aborto objektu siūlė laikyti *moters sveikatą ir gyvybę*. Pavyzdžiui, Š. S. Raškovskaja yra pažymėjusi, kad neteisėtu abortu kėsিনamasi į moters sveikatą, o dėl jo pavojus neretai kyla ir moters gyvybei²⁸⁰. Kitiems autoriams tokia neteisėto aborto objekto traktuotė atrodė *per plati*, todėl tokiu, jų manymu, turėtų būti pripažįstama *tik moters sveikata*. Pavyzdžiui, G. A. Mendelsonas, remdamasis neteisėtų abortų daroma žala moters sveikatai, priėjo prie išvados, kad šio nusikaltimo objektas ir yra *nėščios moters sveikata*. Tokios nuomonės jis laikėsi nepaisant savo aiškaus pritarimo tam, kad neteisėtas abortas, priklausomai nuo jo padarymo būdo, gali nulemti ir moters mirtį²⁸¹.

Iš esmės toks pats nuomonių pasidalijimas išliko ir po to, kai buvo priimtas naujas – 1960 m. – RTFSR baudžiamasis kodeksas bei atitinkami sąjunginių respublikų baudžiamieji kodeksai. Pirmajai nuomonių grupei – kad neteisėto aborto objektas yra tiek moters sveikata, tiek jos gyvybė – priklausė jau minėtas I. I. Gorelikas. Jo teigimu, jeigu moters sveikatai pavojų kelia teisėtas, deramai atliktas, abortas, tai neteisėtas abortas, akivaizdu, tokį pavojų kelia ir jos gyvybei²⁸². Antrajai nuomonių grupei – kad neteisėto aborto objektas yra tik moters sveikata – atstovavo kitas baudžiamosios teisės specialistas N. I. Zagorodnikovas. Anot jo, tai, kad vienokiais ar kitokiais veiksmais keliamas pavojus žmogaus gyvybei, dar nereiškia, kad tie veiksmai yra nukreipti prieš žmogaus gyvybę. Be to, moters gyvybės pripažinimas neteisėto aborto objektu, N. I. Zagorodnikovo nuomone, verstų situacijas, kai kaltininkas nėštumo nutraukimo metu numato nėščiosios mirties galimybę ir dėl bet kokių priežasčių sąmoningai leidžia tokiems padariniams atsirasti ar

²⁸⁰ РАШКОВСКАЯ, Ш. С. *Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*. Москва, 1956, p. 58.

²⁸¹ МЕНДЕЛЬСОН, Г. А. *Ответственность за производство незаконного аборта по советскому уголовному праву*. Москва, 1957, p. 15–16.

²⁸² ГОРЕЛИК, И. И. *Ответственность за поставление в опасность по советскому уголовному праву*. Минск, 1964, p. 84–85.

netgi siekia jų, traktuoti tik kaip kvalifikuotą neteisėtą aborto padarymą²⁸³, o ne kaip tyčinį nužudymą²⁸⁴.

Vargu ar su tokia N. I. Zagorodnikovo nuomone galima sutikti. Kaip teisingai nurodoma to meto baudžiamojo įstatymo komentaruose, nukentėjusiosios mirties atžvilgiu neteisėtą abortą padariusiojo kaltė galėjo būti tik *neatsargi*²⁸⁵. Todėl tyčinis nėščiosios gyvybės atėmimas nėštumo nutraukimo metu, priešingai negu nurodo N. I. Zagorodnikovas, negalėjo būti kvalifikuojamas tik kaip kvalifikuotas neteisėtas aborto padarymas.

Kad neteisėto aborto objektas yra tiek nėščios moters sveikata, tiek gyvybė, buvo manoma ir Lietuvos sovietinėje baudžiamojoje teisėje. A. Klimka tokią išvadą priėjo atsižvelgęs į tai, kad neteisėtas aborto padarymas gali susargdinti moterį, o kartais – sukelti ir jos mirtį²⁸⁶. Tos pačios nuomonės, tiesa, jau atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, bet vis dar galiojant 1961 m. BK, buvo ir J. Nocius. Pastarasis nėščios moters sveikatos ir gyvybės neteisėto aborto objektu tiesiogiai neįvardijo, bet, kita vertus, pažymėjo, kad, pažeidžiant nustatytas nėštumo nutraukimo sąlygas, yra didelė tikimybė padaryti žalą moters sveikatai ar net gyvybei²⁸⁷. Iš to galima spręsti, kad šis autorius neteisėto aborto objektu pripažino būtent šias vertybes.

Tokia pati neteisėto aborto objekto traktuotė išliko ir priėmus naująjį, šiuo metu galiojantį, Baudžiamąjį kodeksą. Jo komentare nurodyta, kad neteisėto aborto objektu esanti nėščios moters, kuriai daromas abortas, sveikata ir gyvybė, nes nelegaliai darant aborto operaciją keliamas pavojus šioms vertybėms²⁸⁸. Tuo, be abejo, nereikėtų stebėtis, nes kitokio šių nusikaltimų objekto vertinimo būtų sunku tikėtis atsižvelgiant, pirmiausia, į Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies skyrių, kuriame yra numatytos neteisėto aborto

²⁸³ 1960 m. RTFSR BK 116 str. 3 d. vienas iš neteisėtą aborto padarymą kvalifikuojančių požymių buvo neteisėtas aborto padarymas, sukėlęs nukentėjusiosios mirtį. Analogiška nuostata buvo įtvirtinta 1961 m. LTSR BK 124 str. 3 d.

²⁸⁴ ЗАГОРОДНИКОВ, Н. И. *Преступления против здоровья*. Москва, 1969, p. 120, 125–126.

²⁸⁵ Žr., NOCIUS, J. in *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989, 124 str. para. 9; NOCIUS, J. in *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1974, 124 str. para. 13.

²⁸⁶ KLIMKA, A.; APANAČIUS, M.; ir MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974, p. 118.

²⁸⁷ NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, p. 63.

²⁸⁸ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius, 2009, 142 str. para. 3.

sudėtys, bei, antra, į ilgas tokio neteisėto aborto objekto suvokimo Lietuvos baudžiamojoje teisėje tradicijas.

Svarbu pastebėti, kad negausiuose Lietuvos mokslininkų, susidomėjusių neteisėto aborto tematika, darbuose neteisėto aborto objekto klausimas didesnio dėmesio, deja, nesulaukia. Šis klausimas arba visiškai apeinamas, arba – geriausiu atveju – apsiribojama jau žinomų „tiesų“ pristatymu. Pavyzdžiui, A. Čaikovski ir I. Žukovaitė, tiesa, bandę kelti kai kurių abejonių dėl neteisėto aborto objekto ir ypač dalyko (nukentėjusiojo) traktuotės šiuolaikinėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje, galiausiai apsiriboję nurodymu, kad „neteisėto aborto objekto samprata iš esmės nepakito“²⁸⁹.

Kaip tam tikra išimtis šiame kontekste gali būti minimas O. Fedosiukas, kurio pozicija neteisėto aborto atžvilgiu kiek kitokia, nei vyraujančioji. Šio autoriaus manymu, pagrindine baudžiamojo įstatymo saugoma vertybe šiuo atveju esanti tik nėščios moters sveikata. Įdomu pastebėti, kad, skirtingai nei kiti Lietuvos baudžiamosios teisės specialistai, be pagrindinio neteisėto aborto objekto O. Fedosiukas išskiria ir papildomą, kuriuo įvardija *nustatytą nėštumo nutraukimo operacijų darymo tvarką*²⁹⁰.

Turint omenyje tai, kaip baudžiamosios teisės teorijoje apibrėžiamas papildomas nusikalstamos veikos objektas, tokia O. Fedosiuko pozicija iš tiesų atrodo turinti pagrindą. Papildomu objektu, kaip žinoma, yra laikoma tokia baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, pasikėsinimas į kurią nėra nusikalstamos veikos tikslas, tačiau kuri, nepaisant to, visada yra pažeidžiama, kėsinant į pagrindinę baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę²⁹¹.

Baudžiamojo kodekso 142 str. prasme abortas pripažįstamas neteisėtu esant bent vienai iš toliau paminėtų aplinkybių: 1) abortas padarytas asmens, neturinčio teisės jo daryti; 2) abortas padarytas esant aplinkybių, dėl kurių

²⁸⁹ ČAIKOVSKI, Andžej; ir ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 23–25.

²⁹⁰ FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai* (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

²⁹¹ Žr., pavyzdžiui, PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius, 2006, p. 227.

aborto tuo metu nebuvo galima daryti; 3) abortas padarytas ne sveikatos priežiūros įstaigoje. Šios aborto teisėtumo sąlygos, kaip žinoma, kyla iš konkrečių teisės aktų, kaip antai: Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos, Ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimų, kai kurių Lietuvos medicinos normų ir kitų teisės aktų. Visų šių teisės aktų reikalavimų visuma bendriausiu požiūriu ir sudaro šalyje galiojančią *nėštumo nutraukimo tvarką*. Kitaip tariant, yra pagrindo teigti, kad darant neteisėtą – BK 142 str. prasme – abortą, kuris, kaip pripažįstama, kelia grėsmę nėščios moters sveikatai (ar net gyvybei), kaskart *neišvengiamai* yra pažeidžiama nustatyta nėštumo nutraukimo tvarka.

Antra vertus, vertinant, ar tam tikra vertybė yra atitinkamo nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo papildomas objektas, nepakanka konstatuoti, kad ji kaskart pažeidžiama darant vienokią ar kitokią nusikalstamą veiką: svarbiau yra tai, ar toji vertybė yra *saugoma* baudžiamojo įstatymo. Šiame kontekste reikėtų pastebėti keletą dalykų.

Iš vienos pusės, tam tikra *tvarka*, kaip kažkas, „kas atitinka darną, sistemą, normą“²⁹², iš tiesų neretai yra pripažįstama baudžiamojo įstatymo apsaugos *vertu* gėriu. Antai tokia apsauga suteikta „*Lietuvos Respublikos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytai vertimosi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla tvarkai*“²⁹³ (BK 202 str.), „*teisės aktais įtvirtintai elektroninių mokėjimo priemonių naudojimo ir disponavimo tvarkai*“²⁹⁴ (BK 214 str., BK 215 str.), „*Lietuvos Respublikos įstatymais nustatytai mokesčių mokėjimo tvarkai*“²⁹⁵ (BK 219 str.), „*teisės aktais nustatytai fizinio asmens ar juridinio asmens pajamų, pelno ar turto deklaravimo atitinkamoje valstybės įgaliotoje institucijoje tvarkai*“²⁹⁶ (BK 221 str.), „*teisės aktais nustatytai pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo*

²⁹² *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 865.

²⁹³ ABRAMAVIČIUS, Armanas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 202 str. *para. 2*.

²⁹⁴ IVOŠKA, Girius in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 214 str. *para. 1*, 215 str. *para. 1*.

²⁹⁵ ABRAMAVIČIUS, Armanas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 219 str. *para. 1*.

²⁹⁶ STASIULIS, Dainius in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 221 str. *para. 2*.

ženklų gaminimo, laikymo ar realizavimo tvarkai“²⁹⁷ (BK 224 str.), „įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta išvykimo į užsienio valstybę tvarkai“²⁹⁸ (BK 293 str.), „Lietuvos Respublikos teisės aktais nustatyta specialios technikos įrengimo ar panaudojimo tvarkai“²⁹⁹ (BK 295 str.), „įstatymais ir kitais norminiais teisės aktais nustatyta transporto priemonių identifikavimo tvarkai“³⁰⁰ (BK 306¹ str.) ir kt. tvarkoms. Pateikti pavyzdžiai, regis, leistų baudžiamojo įstatymo apsaugos vertu gėriu pripažinti ir dar vieną – nėštumo nutraukimo – tvarką.

Vis dėlto, būtina pastebėti, kad visais pirmiau minėtais atvejais nurodytos tvarkos yra pripažįstamos *pagrindiniu, bet ne papildomu* atitinkamų nusikalstamų veikų objektu. Maža to, sisteminė Baudžiamajame kodekse įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėčių analizė rodo, kad vienokios ar kitokios tvarkos pripažinimas *papildoma* baudžiamojo įstatymo saugoma vertybe Baudžiamajam kodeksui apskritai *nėra*³⁰¹ būdinga. Kitaip tariant, jei tam tikra tvarka yra įtraukiama į nusikalstamos veikos objekto kategoriją, čia ji figūruoja tik kaip pagrindinė baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė.

Dėl šios priežasties galbūt ir neteisėto aborto atveju nėštumo nutraukimo tvarkos *nederėtų* laikyti papildomu šių nusikaltimų objektu. Neneigiant nėštumo nutraukimo tvarkos ir jos pažeidimo reikšmės neteisėto aborto sudėtyse, jos ryšį su neteisėto aborto objektu galima būtų atskleisti tokiu būdu: neteisėto aborto objektas yra, kaip pripažįstama, nėščios moters sveikata ir

²⁹⁷ STASIULIS, Dainius in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 224 str. *para.* 1.

²⁹⁸ MILIUS, Vytas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 293 str. *para.* 2.

²⁹⁹ AIDUKAS, Marius in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 295 str. *para.* 1.

³⁰⁰ SINKEVIČIUS, Edvardas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 306¹ str. *para.* 2.

³⁰¹ Regis, vienintele išimtimi šiame kontekste gali būti minima saugomų objektų naikinimo, nacionalinių vertybių grobstymo, naikinimo ar gadinimo sudėtis (BK 106 str.), kurioje „visuotinai pripažinta elgesio su istoriniais paminklais, kultūros, meno, švietimo, auklėjimo, mokslo ar religijos objektais arba nacionalinėmis vertybėmis tvarka“ pripažįstama ne pagrindiniu, bet papildomu nusikaltimo objektu. – ŠVEDAS, Gintaras in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 106 str. *para.* 1.

gyvybė, kurioms pavojus kyla pažeidžiant teisės aktais nustatytą nėštumo nutraukimo tvarką³⁰².

Nepaisant to, kad O. Fedosiuko siūlymas nustatytą nėštumo nutraukimo operacijų darymo tvarką išskirti kaip papildomą neteisėto aborto objektą nepasirodė įtikinamas, dėmesį patraukia ir kitas šio autoriaus siūlymas, būtent: pagrindiniu neteisėto aborto objektu laikyti tik nėščios moters sveikatą, bet ne gyvybę. Ar pastaroji vertybė turi būti pripažįstama nagrinėjamų nusikaltimų objektu – klausimas, kuris Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje gilesnės analizės nesulaukia.

Ankstesnėje Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje vyravęs platesnis neteisėto aborto objekto supratimas (į neteisėto aborto objekto kategoriją įtraukiant ir nėščios moters, kuriai daromas neteisėtas abortas, gyvybę) yra suprantamas. Tai galima paaiškinti tuo, kad anksčiau galiojusio (1961 m.) Baudžiamojo kodekso 124 str. 3 d. nėščios moters mirties sukėlimas buvo numatytas kaip vienas iš neteisėtą aborto padarymą kvalifikuojančių požymių. Kitaip tariant, jei dėl neteisėto nėštumo nutraukimo dėl neatsargumo buvo sukeliama dar ir moters mirtis, veika turėjo būti kvalifikuojama tik kaip kvalifikuotas neteisėtas aborto padarymas.

Tuo tarpu nėščios moters mirties sukėlimas, kaip neteisėtą abortą kvalifikuojantis požymis, šiuo metu galiojančiame BK *nebėra* įtvirtintas. Tai reiškia, kad jeigu neteisėtas abortas sukelia minėtus padarinius, veika kvalifikuojama kaip neteisėto aborto ir neatsargaus gyvybės atėmimo (BK 132 str.) *sutaptis*³⁰³. Remiantis bendraisiais nusikalstamų veikų kvalifikavimo principais, galima teigti, kad veikos traktavimas ne kaip *pavienės*

³⁰² Verta pastebėti, kad ryšys tarp nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo objekto bei tam tikros tvarkos ir jos pažeidimo analogiškai atskleidžiamas ir kai kuriose kitose baudžiamajame įstatyme numatytose nusikalstamų veikų, pavyzdžiui, neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK 259 str.), neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėto disponavimo labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 str.), neteisėto disponavimo stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis (BK 267 str.), teisėto disponavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis taisyklių pažeidimo (BK 268 str.) *etc.*, sudėtyse. – BARANSKAITĖ, Agnė in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 259 str. *para.* 3, 260 str. *para.* 4, 267 str. *para.* 4, 268 str. *para.* 2.

³⁰³ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 9.

nusikalstamos veikos, bet jos kvalifikavimas pagal idealią kelių nusikalstamų veikų sutaptį, šiuo atveju gali reikšti vieną iš dviejų dalykų: 1) BK 142 str. nesaugo nėščios moters gyvybės; 2) BK 142 str. nėščios moters gyvybę saugo, tačiau ne visa apimtimi, o tik iš dalies – t. y. ne nuo realios žalos padarymo (gyvybės atėmimo), bet tik nuo grėsmės jai sukėlimo. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėščios moters gyvybė yra pripažįstama neteisėto aborto objektu, galima konstatuoti, kad tokiu ji pripažįstama tik dėl neteisėtu abortu jai keliamo pavojaus.

Antra vertus, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad BK XIX skyriuje be neteisėto aborto yra numatyta ir daugiau nusikalstamų veikų, kurios taip pat kelia pavojų žmogaus gyvybei, tačiau kurių objektu, nepaisant to, ši vertybė nėra pripažįstama. Antai ir baudžiamosios teisės doktrinoje, ir teismų praktikoje pripažįstama, kad tiek grasinimas nužudyti, tiek žmogaus terorizavimas (BK 145 str.) sukelia pavojų žmogaus gyvybei³⁰⁴. Nepaisant to, priešingai nei neteisėto aborto atveju, žmogaus gyvybė vien tik dėl jai keliamo pavojaus šių, BK 145 str. numatytų, nusikaltimų objektu *nelaikoma*. Objektu šiuo atveju pripažįstama tik žmogaus psichinė ir fizinė sveikata.

Kyla klausimas, ar tokiu pačiu būdu neturėtų būti sprendžiamas ir neteisėto aborto objekto klausimas. Verta pastebėti, kad tokių siūlymų esama ne tik lietuvių (O. Fedosiukas), bet ir šiuolaikinėje rusų baudžiamosios teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, tik nėščios moters sveikatą neteisėto aborto objektu pripažįsta A. V. Naumovas (*Наумов А. В.*)³⁰⁵, M. V. Kiseleva³⁰⁶ bei L. A. Lozanovič³⁰⁷. Objektyvumo dėlei būtina pridurti, kad pastarosios autorės neteisėto aborto objektu (tiesa, *papildomu*) pripažįsta ir nėščios moters gyvybę, tačiau čia būtina turėti omenyje, kad nėščios moters mirties dėl neatsargumo

³⁰⁴ Žr., pavyzdžiui, NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 145 str. *para.* 1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 4 d. nutartis b. b. Nr. 2K-495/2006, kat. 1.2.5.2.; 1.2.26.1.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis b. b. Nr. 2K-495/2006, kat. 1.2.5.; 1.2.26.1.

³⁰⁵ НАУМОВ, А. В. *Российское уголовное право: курс лекций*. 4-е изд. Москва, 2007, т. 2, р. 132.

³⁰⁶ КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011, р. 62.

³⁰⁷ ЛОЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство аборта: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: дис. [...] канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004, р. 87–88, 95.

sukėlimas šioje šalyje tebėra neteisėtą aborto padarymą kvalifikuojantis požymis (Rusijos BK 123 str. 3 d.). Todėl, pavyzdžiui, L. A. Lozanič visiškai aiškiai nurodo, kad nėščios moters sveikata neteisėto aborto objektas yra bet kuriuo šio nusikaltimo padarymo atveju, tuo tarpu nėščios moters gyvybė neteisėto aborto *papildomu* objektu yra tik tada, kai yra padarytas kvalifikuotas, t. y. nėščios moters mirtį sukėlęs, neteisėtas abortas³⁰⁸.

Apibendrinant išdėstyta, matyti, kad nėščios moters gyvybės, kaip neteisėto aborto objekto, klausimas sprendžiamas *dvejopai*: tiek pripažįstant, tiek nepripažįstant šios vertybės nagrinėjamų nusikaltimų objektu. Šiame disertaciniame tyrime neabejojama, kad neteisėtas abortas yra pavojingas ne tik moters sveikatai, bet ir gyvybei. Atsižvelgiant į skyriaus, kuriame įtvirtintos neteisėto aborto sudėtys, pavadinimą („Nusikaltimai, *pavojingi* žmogaus sveikatai ir gyvybei“), reikia manyti, jog to visiškai pakanka šių nusikaltimų objektu pripažinti ne tik moters sveikatą, bet ir jos gyvybę.

Toliau, pereinant prie kitų su neteisėto aborto objektu susijusių klausimų nagrinėjimo, reikėtų pastebėti, kad baudžiamosios teisės doktrinoje įvairių diskusijų kyla ne tik dėl nėščios moters gyvybės, kaip neteisėto aborto objekto, bet ir dėl jos *sveikatos*. Vienas iš pagrindinių klausimų šiame kontekste – ar neteisėtas abortas tik kelia pavojų nėščios moters sveikatai, ar vis dėlto daro *realią žalą* jai.

Kad neteisėtas abortas yra *pavojingas* nėščios moters sveikatai, abejonių nekyla. Net ir teisėtas, t. y. teisės aktų nustatyta tvarka atliktas, dirbtinis nėštumo nutraukimas, kaip ir bet kuri kita medicininė intervencija, neišvengiamai susijusi su tam tikra rizika. Dirbtinio aborto atveju susiduriama su kraujavimo (pavyzdžiui, dėl nėštuminių audinių likučių gimdoje), infekcijos, lyties bei kitų organų sužalojimo (pavyzdžiui, gimdos perforacijos (t. y. pradūrimo), gimdos kaklelio, kiaušidžių, kiaušintakių, šlapimo pūslės,

³⁰⁸ *Ibid.*

tiesiosios žarnos ir kitų organų pažeidimo), taip pat su anestezija susijusiomis ir kitomis grėsmėmis³⁰⁹.

Kad abortas gali būti lydimas įvairių komplikacijų, patvirtina ir teismų praktika, rodanti, kad su vienokiomis ar kitokiomis komplikacijomis susiduriama dažnoje neteisėto aborto baudžiamojoje byloje. Pavyzdžiui, Klaipėdos rajono apylinkės teismas, išnagrinėjęs P. B. baudžiamąją bylą, nustatė, kad pastarasis operacijos metu, atlikdamas gimdos ertmės išgrandymą, dėl neatsargumo *pažeidė gimdos kaklelį ir pradūrė gimdos kūną*³¹⁰. Kitoje baudžiamojoje byloje teismas konstatavo, kad kaltinamoji nėštumo nutraukimo operacijos metu *pažeidė nukentėjusiosios gimdos sienelę ir paliko dalį vaisiaus, kas komplikavosi į pūlingą gimdos gleivinės uždegimą*³¹¹.

Visai kitaip vertinamas klausimas, ar kiekvienas, net ir jokių komplikacijų nesukėlęs, abortas daro *realią žalą* nėštumą nutraukusios moters sveikatai. Ypač prieštaringai vertinama aborto įtaka moters sveikatai *ilgalaikėje perspektyvoje*. Ar abortas sukelia gimdos kaklelio vėžį, ar didina krūtų vėžio, nevaisingumo riziką, ar sukelia psichikos sutrikimų (depresiją, autoagresiją ir pan.) – klausimai, į kuriuos pateikiami įvairūs, dažnai visai *priešingi*, atsakymai. Vieni autoriai (pavyzdžiui, E. Ring-Cassidy, I. Gentles³¹², A. Stolygaitė, V. Grigaliūnienė, G. Steponavičienė³¹³, D. Serapinas, D. Bartkevičienė³¹⁴) sąsają tarp šių dalykų išvelgia, kiti (pavyzdžiui, V. Klimas³¹⁵) – ją neigia.

Pozicija, kad dirbtinis nėštumo nutraukimas kaskart ne tik kelia pavojų moters sveikatai, bet ir daro realią žalą jai, grindžiama tuo, kad nėštumas yra

³⁰⁹ *Complications of abortion: technical and managerial guidelines for prevention and treatment*. Geneva, 1995, p. 43–47; МИРОШНИЧЕНКО, В. П.; и СОЛЬСКИЙ, Я. П. *Аборт и его осложнения*. Киев, 1984, p. 6–16; privačios ginekologijos klinikos UAB *Duomenys neskeltini* sutikimo nutraukti nėštumą forma (viešai neskelbta).

³¹⁰ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

³¹¹ Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

³¹² RING-CASSIDY, Elizabeth; GENTLES, Ian. *Women's Health after Abortion: the Medical and Psychological Evidence*. 2nd ed. Toronto, 2003, p. 17–28, 35–38, 61–77, 189–211, 277–280.

³¹³ STOLYGAITĖ, Agnė; GRIGALIŪNIENĖ, Viktorija; ir STEPONAVIČIENĖ, Gitana. Psichologiniai nėštumo nutrūkimo aspektai. *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*, 2009, t. XIII, Nr. 9, p. 538–540.

³¹⁴ SERAPINAS, D.; ir BARTKEVIČIENĖ, D. Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba. *Sveikatos mokslai*, 2006, Nr. 1-2, p. 148.

³¹⁵ KLIMAS, Vytautas. Menama aborto žala moters fizinei ir psichinei sveikatai. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 21–28.

sudėtinga moters fiziologinė būklė, kurios metu visas moters kūnas prisitaiko išnešioti vaisių ir ruošiasi būsimei motinystei. Kitaip tariant, kiekvienas nėštumas yra susijęs su dideliais nėščiosios organizmo pokyčiais: didėja kūno apimtys ir masė, kaupiasi riebalinis audinys, kad būtų užtikrintas vaisiaus augimas ir brendimas bei būtų pasiruošta būsimei laktacijai, smarkiai keičiasi moters medžiagų apykaita, kinta hemodinamika (t. y. kraujo tekėjimas širdies ir kraujagyslių sistemos organais), persitvarko nėščiosios kraujo krešumo sistema, didėjant gimdai, pasikeičia pilve esančių organų padėtis, kinta įvairių organų veikla *etc.*³¹⁶

Neišvengiama aborto žala moters sveikatai aiškinama tuo, kad nutraukiant nėštumą tada, kai visas moters kūnas orientuojasi į nėštumą ir kai jame jau yra prasidėję esminiai pertvarkos procesai, pastarieji staiga nutrūksta ir organizmas dėl to patiria didelę įtampą. Teigiama, kad moters organizmas pusiausvyrą po to atgauna tik po daugelio savaičių. Dėl to esama nuomonių, kad bet kuris, net ir teisėtai atliktas, nėštumo nutraukimas „labai kenkia moters sveikatai“³¹⁷.

Kai kuriuos teisininkus (pavyzdžiui, M. V. Kiselevą) tokios pozicijos egzistavimas paskatino suabejoti, ar neteisėtas abortas pagrįstai laikomas nusikaltimu, tik *pavojingu* žmogaus sveikatai. Ji primena, kad pastariesiems priskiriamos tokios veikos, kurios šioms vertybėms kelia pavojų, tačiau realios žalos joms gali ir nepadaryti. Tuo tarpu neteisėto aborto atveju, laikantis anksčiau minėtos pozicijos, dėl kaltininko įsikišimo į įprastą nėščios moters organizmo veiklą, pastarosios sveikatai, M. V. Kiselevos manymu, *kaskart* padaroma *reali žala*, o ne tik sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė³¹⁸.

Vis dėlto su tokia M. V. Kiselevos pozicija sutikti nederėtų, nes pritarimas jai iš esmės turėtų reikšti ir šiuo metu teisėto aborto kriminalizavimą (juk ir jis daro žalą moters sveikatai). Atsižvelgiant į tai, tenka konstatuoti, kad BK 142 str. baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą yra numatyta ne dėl

³¹⁶ *Akušerijos ir ginekologijos praktikos vadovas*. Vilnius, 2008, p. 89, 91, 93; *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 221, 257, 327 ir kt.

³¹⁷ *Medicinos enciklopedija*. Vilnius, 1991, t. 1, p. 9.

³¹⁸ КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011, p. 62–63.

tokiu abortu daromos žalos moters sveikatai, bet dėl tokiu abortu jai (t. y. moters sveikatai) *keliamo padidinto pavojaus*.

Apibendrinant ir atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta šiame disertacinio tyrimo etape, darytina išvada, kad, remiantis dabartiniu reglamentavimu, tiesioginiu nusikaltimų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 str. 1–3 d., objektu turėtų būti pripažįstama moters, kuriai padarytas neteisėtas abortas, sveikata ir gyvybė.

Suformulavus kai kurias tarpines išvadas dėl neteisėto aborto objekto, atliekamą analizę būtina tęsti. Taip yra todėl, kad, kaip minėta, tam tikrą poziciją neteisėto aborto objekto atžvilgiu pirmiausia lemia *baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą klausimus, turinys*. Todėl, pavyzdžiui, padaryta išvada (kad, remiantis dabartiniu reglamentavimu, neteisėto aborto objektu yra moters sveikata ir gyvybė) visiškai nereiškia, kad neteisėto aborto objektu iš tiesų neturėtų būti pripažįstamas (ir) *kitas* teisinis gėris.

Atsiribojant nuo esamo teisinio reglamentavimo, būtina prisiminti, kad dirbtinio aborto paskirtis ir esmė – dėl tam tikrų priežasčių pašalinti gemalo (vaisiaus) audinius iš moters organizmo. Neteisėto aborto (BK 142 str. prasme) atveju siekiama ne tik ir ne tiek žmogaus gemalo (vaisiaus) pašalinimo, kiek jo *sunaikinimo*, be to, to siekiama pažeidžiant kai kuriuos galiojančios nėštumo nutraukimo tvarkos reikalavimus. Būtina pridurti, kad darant neteisėtą abortą, padaryti žalos moteriai nesiekama, tačiau pati nėštumo nutraukimo procedūra, kaip minėta, yra pavojinga moters sveikatai ir gyvybei. Tačiau čia reikia prisiminti, kad tokia procedūra *nėra* daroma prieš nėščios moters valią, bet – priešingai – atliekama jos prašymu, o dažnu atveju – ir iniciatyva. Atsižvelgiant į paminėta, yra pagrindo teigti, kad (nepaisant moters sveikatai ir jos gyvybei keliamo pavojaus) *neteisėtas abortas yra nukreiptas veikiau į moters gimdoje esantį gemalą (vaisių), bet ne į ją pačią*.

Dėl šios priežasties kyla klausimas, ar neteisėto aborto objektu neturėtų būti pripažįstamos (ir) tam tikros *žmogaus gemalui (vaisiui) priklausančios* vertybės. Atsižvelgiant į tai, kad neteisėtas abortas reiškia ne ką kita kaip

žmogaus gemalo (vaisiaus) *sunaikinimą*, t. y. padarymą, kad gemalo (vaisiaus) „nebebūtų“, kad jis „išnyktų“, „žūtų“³¹⁹, pirmoji mintis, kylanti svarstant, kokia vertybė galėtų būti vertinama, kaip atitinkanti neteisėto aborto objekto požymį, neabejotinai yra žmogaus gemalo (vaisiaus) *gyvybė*.

Šiame kontekste ypač svarbus tampa žmogaus gyvybės pradžios klausimas³²⁰, tačiau ne paslaptis, kad bendro sutarimo šia tema nesama ir dėl to, kokį momentą būtų galima manyti esant žmogaus gyvybės pradžiai, nuolat vyksta diskusijos, kurios *ypač* suaktyvėja svarstant abortų problematiką. Šiuo klausimu nuomonių esama įvairių: pavyzdžiui, žmogaus gyvybės pradžią siūloma sieti su „moters apvaisinimu“³²¹, „pirmuoju vaisiaus širdies dūžiu“, „vaisiaus smegenų veiklos impulsų fiksavimo pradžia“, „pirmuoju vaisiaus judesiu“, „naujagimio pasirodymu iš iščių“, „virkštelės nukirpimu“ *etc.*³²² Taigi, kaip matyti, nagrinėjant žmogaus gyvybės pradžios problematiką, požiūrių amplitudės esama plačios: vieni žmogaus gyvybės pradžią siūlo pripažinti jau pradines žmogaus vystymosi stadijas, tuo tarpu labiau liberalūs požiūriai šią ribą nukelia tolyn.

Egzistuojančių teorijų gausa nulėmė tai, kad baudžiamosios teisės literatūroje visas šias teorijas ilgainiui tapo įprasta grupuoti į atskiras kategorijas arba išskirti vadinamąsias *pagrindines* teorijas. Nors, reikia pripažinti, ir čia klasifikavimų esama įvairių³²³, pritartina autoriams, kurie, apibendrinę įvairias pozicijas žmogaus gyvybės pradžios klausimu, daro išvadą, kad baudžiamosios teisės doktrinoje šiuo metu vyrauja trys pagrindinės

³¹⁹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 519, 766.

³²⁰ Plačiau apie tai žr., pavyzdžiui, SINGER, Richard G.; ir LA FOND, John Q. *Criminal Law: Examples and Explanations*. 2nd ed. New York, 2001, p. 147–148; WILSON, William. *Criminal Law: Doctrine and Theory*. London, 1998, p. 364–366.

³²¹ Pavyzdžiui, pozicijos, kad žmogaus gyvybė prasideda apvaisinimo metu, savo disertaciniame darbe laikėsi S. Kirchner, analizavęs žmogaus teisės į gyvybę apsaugą prenatalinėje žmogaus vystymosi stadijoje. – KIRCHNER, Stefan. *The pre-natal personal scope of article 2 section 1 sentence 1 of the European Convention on Human Rights: summary of doctoral dissertation*. Social sciences, Law (01 S). Kaunas, 2012, p. 9–10.

³²² DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. Vilnius, 2000, d. 1, p. 120; DOCKA, Paulius. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, 1999, Nr. 3, p. 16–17.

³²³ Pavyzdžiui, A. V. Lunevos (Лунева А. В.) nuomone, pagrindinės pozicijos žmogaus gyvybės pradžios klausimu yra šios: 1) žmogaus gyvybė prasideda tam tikru nustatytu laiku po apvaisinimo; 2) žmogaus gyvybė prasideda nuo to momento, kai vaisius atsiskiria nuo motinos iščių ir pradeda savarankiškai kvėpuoti; 3) žmogaus gyvybė prasideda nuo gimdymo pradžios. – ЛУНЕВА, А. В. Проблема установления момента начала жизни новорожденного. *Проблемы в российском законодательстве*, 2008, Nr. 1, p. 360.

teorijos, kurios žmogaus gyvybės pradžią sieja su: 1) moters apvaisinimo momentu ; 2) tam tikru vaisiaus išsivystymo lygiu (tam tikra nėštumo stadija); 3) žmogaus gimimo momentu³²⁴.

Reikia pastebėti, kad nagrinėjant galimybę neteisėto aborto objektu pripažinti žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybę, iš esmės verta analizuoti tik anksčiau minėtos *pirmosios* teorijos pagrįstumą. Taip yra todėl, kad neteisėtas abortas, kaip pripažįstama baudžiamosios teisės teorijoje, iš esmės gali būti padarytas *bet kuriuo nėštumo metu*, t. y. jau pirmosiomis savaitėmis po apvaisinimo (pavyzdžiui, kelių savaičių nėštumą nutraukia asmuo, neturintis tokios teisės). Atsižvelgiant į tai, šiame disertacinio tyrimo etape – dėl to, kad toks nagrinėjimas tebutų savitiksliis – nėra nagrinėjamos kitos teorijos, kurios žmogaus gyvybės pradžios momentą nukelia tolyn link gimdymo proceso pradžios ar net žmogaus gimimo.

Pozicija, kad žmogaus gyvybė prasideda jau moters apvaisinimo metu, daugiausia³²⁵ grindžiama *medicinos* mokslo žiniomis. Medicinos mokslas itin akcentuoja žmogaus raidą kaip *vientisą* ir *nuoseklų* procesą, kuris prasideda būtent apvaisinimu, t. y. tada, kai moteriškoji lytinė ląstelė – kiaušinėlis – apvaisinama subrendusia vyriškąja lytine ląstele – spermatozoidu. Apvaisinimo (kuris šiaip jau yra sudėtingas ir nuoseklus lytinių ląstelių susijungimo procesas) rezultatas – zigotos, t. y. naujos ląstelės – *vienaląstės gemalo užuomazgos*, iš kurios ilgainiui išsivysto žmogus, susidarymas. Taigi jau apvaisinimo metu užbaigiamas kiaušinėlio brendimas, zigotoje atkuriamas³²⁶ unikalus diploidinis (t. y. 46-ių) chromosomų rinkinys, nulemiama būsimo kūdikio lytis, įsijungia tolesnis susidariusios ląstelės dalijimosi mechanizmas *etc.*³²⁷ Dėl to, kad būtent apvaisinimo metu suformuojamas pilnas žmogaus

³²⁴ MILINIS, Albertas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir ABRAMAVIČIUS, Armanas. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1125.

³²⁵ Tokia pozicija, tiesa, neretai grindžiama ir religinio pobūdžio argumentais.

³²⁶ Lytinių ląstelių raidos metu, t. y. tuomet, kai jos rengiasi apvaisinimui, vyksta lytinių ląstelių mejozė (t. y. dalijimasis), todėl chromosomų kiekis sumažėja dvigubai nuo diploidinio (46-ių) chromosomų iki haploidinio (23-ių) chromosomų rinkinio. Lytinėms ląstelėms susijungus, susidariusioje zigotoje vėl atkuriamas diploidinis (46-ių) chromosomų rinkinys.

³²⁷ *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 87–88, 90.

genomas, apvaisinimo reikšmę žmogaus raidoje akcentuoja ir gydytojai genetikai³²⁸.

Kaip žinoma, prenatalinė, t. y. iki gimimo vykstanti, žmogaus raida prasideda būtent apvaisinimo momentu ir iki gimimo trunka maždaug 266 dienas (atitinkamai 38 savaites arba 9 kalendorinius mėnesius). Tvirtinama, kad sklaidos, augimo ir brendimo procesai, vykstantys *iki gimimo*, yra labai spartūs lyginant su šių procesų tempu po gimimo. Įdomu ir tai, kad, embriologijos mokslo žiniomis, ryškiausi organizmo sandaros pokyčiai stebimi būtent ankstyviausiose žmogaus raidos stadijose, konkrečiai – nuo 3-osios iki 8-osios gemalo savaitės³²⁹.

Antai jau nuo 3-iosios savaitės gemale pradeda rasti bei formotis audiniai bei organai. Atskirai paminėtina tai, kad, remiantis Lietuvoje galiojančių teisės aktų nuostatomis, žmogaus gyvybingumo kriterijai siejami su žmogaus *kvėpavimo* ir *kraujotakos* sistemomis³³⁰. Šiuo požiūriu svarbu pastebėti, kad gemalo širdies ir kraujagyslių sistema kaip tik ir yra *pirmoji* organų sistema, kuri pradeda funkcionuoti: baigiantis vos 3-iajai gemalo savaitei, užsimezga širdies užuomazga, kuri 21–22-ąją dieną po apvaisinimo pradeda pulsuoti 65 kartų per minutę dažniu, šiuo laiku taip pat formuojasi pirmosios gemalo kraujagyslės.

4-ąją savaitę pradeda ryškėti gemalo kūno kontūrai (atsiranda rankų, o keliomis dienomis vėliau – ir kojų užuomazgos); 5-ąją savaitę ženkliai kinta galva, ryškėja veido kontūrai; 6-ąją savaitę pirminės burnos dantų plokštelėse pradeda megztis pieninių dantų užuomazgos, pradeda formotis gomurys; 7-ąją savaitę ryškėja nosies, burnos, akių vokų kontūrai, pradeda kaulėti viršutinių galūnių kaulai; 8-ąją savaitę vienas nuo kito visiškai atsiskiria rankų (šiek tiek vėliau – ir kojų) pirštai, per alkūnes ir kelius sulinksta galūnės, kojų kauluose atsiranda kaulėjimo židinių, pradeda kaulėti stuburas, stebimi pirmieji

³²⁸ Žr., pavyzdžiui, SERAPINAS, D. Pavojai pradėtos žmogaus gyvybės prigimčiai. *Sveikatos mokslai*, 2004, Nr. 3, p. 77.

³²⁹ *Cit. op.* 327, p. 87–88.

³³⁰ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo 2 str. 2 d. numatyta, kad „vaiko gyvybingumo požymiai – savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas“. – *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.

tikslingi galūnių judesiai, vis trumpėja ir visai išnyksta uodega – gemalas po truputį įgauna žmogaus pavidalą³³¹.

Nuo 9-osios savaitės gemalas jau vadinamas *vaisiumi*. Nuo šios savaitės iki pat gimimo toliau auga ir bręsta vaisiaus audiniai ir organai, kurie, kaip minėta, užsimezgė dar gemalo laikotarpiu. Šiuo (vaisiaus) laikotarpiu taip pat sparčiai auga vaisiaus kūnas: didėja ūgis, auga svoris³³².

Toliau nesiplečiant į sudėtingus žmogaus vystymosi procesus, pastebėtina, kad neretai, ypač abortų priešininkų leksikoje, vartojami gana absoliutūs pasakymai, jog tai, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo, „galutinai yra įrodęs šiandieninis mokslas“³³³. Dėl to, atsižvelgiant į specialių žinių panaudojimo teisėje galimybę (o kai kuriais atvejais – ir būtinybę)³³⁴, galima būtų manyti, kad ir tarp teisininkų vykstančiuose ginčiuose (dėl to, koks momentas pripažintinas žmogaus gyvybės pradžia) ne tik galima, bet ir reikia remtis šiais „galutiniais šiandieninio mokslo įrodymais“.

Tačiau su pirmiau minėtais pasakymais, kuriuose teiginys, kad žmogaus gyvybė prasideda sulig apvaisinimu, pateikiamas kaip *neiginčijama mokslo tiesa*, vargu ar galima sutikti. Viena vertus, mokslas iš tiesų pateikia kai kuriuos nagrinėjamai problematikai reikšmingus faktus, pavyzdžiui: kad apvaisinimo metu susidaro nauja ląstelė – vienaląstė gemalo užuomazga, – turinti unikalų genetinės informacijos rinkinį; kad praėjus maždaug savaitei nuo apvaisinimo, vyksta gemalo užuomazgos implantacija gimdoje; kad 21-22-ąją parą po apvaisinimo pradeda pulsuoti gemalo širdies užuomazga; kad nuo 22 nėštumo savaitės vaisius yra gyvybingas, t. y. pakankamai susiformavęs

³³¹ *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 88, 98, 99, 102–104.

³³² *Ibid.*, p. 88.

³³³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos vyskupų kreipimasis dėl dirbtinio apvaisinimo. *Bažnyčios žinios*, 2002, Nr. 9 (153), p. 2; NARBKOVAS, A.; ir MEILIUS, K. Biotechnologijos: pagalba ar iššūkis santuokai kaip institucijai. *Sveikatos mokslai*, 2002, Nr. 2 (18), p. 88.

³³⁴ Antai procesiniuose įstatymuose yra numatyta, kad tais atvejais, kai tenka spręsti specialių mokslo, medicinos *etc.* žinių reikalaujančius klausimus, procese gali būti pasitelktas asmuo, kuris turi tokių žinių (žr., pavyzdžiui, Baudžiamojo proceso kodekso 84 str. 1 d., 89 str. 1 d., 180 str., 205 str. 3 d., 208 str., 284 str. 3 d., 286 str. 1 d. ir kt.; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340) 212 str. 1 d. ir kt.; Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (*Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566) 61 str. 1 d., 62 str. 1 d. ir kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikrais atvejais specialių žinių turinčio asmens dalyvavimas, ypač baudžiamajame procese, yra tiesiog neišvengiamas (pavyzdžiui, sprendžiant asmens nepakaltinamumo ar riboto pakaltinamumo klausimus, nustatant sveikatos sutrikdymo mastą ir pan.).

egzistuoti savarankiškai (ne moters gimdoje) bei, suteikus reikalingą pagalbą ir priežiūrą, turi galimybę išgyventi *etc.*

Antra vertus, mokslas savaime neatskleidžia, kada prasideda žmogaus gyvybė ir savaime nesako, kad ji prasideda kažkuriuo būtent pirmiau nurodytu momentu. Koks momentas laikytinas žmogaus gyvybės pradžia, atsižvelgdamas *ir* į mokslo teikiamas žinias³³⁵, sprendžia *žmogus*. Kitaip tariant, būtent pastarasis vertina mokslo teikiamus duomenis ir kažkuriuos iš jų pripažįsta indikuojančiais žmogaus gyvybės pradžia. Dėl šios priežasties „kad žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo“ įrodo ne mokslas, bet taip, remdamasis ir mokslo teikiamomis žiniomis, *mano, galvoja, yra tokios nuomonės, yra įsitikinęs* ar viso labo tik *tiki*, žmogus. Atsižvelgiant į tai, ir šiame disertaciniame tyrime *laikomasi pozicijos*, kad žmogaus gyvybė prasideda pačioje ankstyviausioje žmogaus raidos stadijoje, t. y. lytinių ląstelių susiliejimo arba, kitais žodžiais tariant, apvaisinimo metu.

Tai, kad neteisėto aborto objektu turėtų būti pripažįstamos ir tam tikros žmogaus gemalo (vaisiaus) vertybės, patvirtina ir kai kurios Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytos nusikalstamų veikų sudėtys bei jų aiškinimas baudžiamosios teisės doktrinoje. Konkrečiau, omenyje turimas BK 129 str. 2 d. 4 p., kuriuo remiantis, nėščios moters nužudymas pripažįstamas ne paprastu, bet *kvalifikuotu* nužudymu. T. Plaksina (*Плаксина Т.*) išskiria tris pozicijas, kurios skirtingai aiškina, kodėl nėščios moters nužudymas yra (turi būti) pripažįstamas labiau pavojingu nusikaltimu, lyginant su „eilinio“ žmogaus nužudymu.

³³⁵ Šiame kontekste omenyje svarbu turėti ir tai, kad žmogaus gyvybės pradžios klausimas yra *kompleksinis*, t. y. susijęs ne tik su biomedicinos (biologijos bei medicinos) mokslų, bet ir kitų sričių (religijos, moralės, etikos) aspektais. Atkreiptinas dėmesys, kad kompleksinį žmogaus gyvybės pradžios klausimo pobūdį akcentuoja ir daugelis kitų autorių. – Žr., pavyzdžiui, ГОЛОЛОБОВА, А. В. Проблема определения начала и окончания жизни в доктрине американского уголовного права. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право, 2008, Nr. 1, p. 82; MILINIS, Albertas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir ABRAMAVIČIUS, Armanas. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1124; OBELENIENĖ, Birutė, *et al.* Žmogaus gyvybės pradžios ir apsaugos problematika Lietuvos studentų požiūriu. *Soter*, 2012, Nr. 43 (71), p. 11. Kitokios nuomonės laikosi G. Andrulionis, pažymėjęs, kad gyvybė iki gimimo yra išimtinai „gyvybės mokslų“ (pavyzdžiui, biologijos) tyrimo objektas, todėl būtent šių mokslų žiniomis, anot jo, turi vadovautis ir teisė, teisės aktais reglamentuodama pradėto žmogaus organizmo apsaugą. – ANDRULIONIS, Gytis. Gyvybės iki gimimo statusas teisėje – probleminiai terminologijos aspektai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 3 (93), p. 39–40.

Skirtingi autoriai griežtesnės baudžiamosios atsakomybės už nėščios moters nužudymą grindžia tuo, kad: 1) tokio nužudymo metu ne tik atimama moters gyvybė, bet yra sunaikinamas³³⁶ ir dar negimęs kūdikis³³⁷; 2) nėščia moteris dėl savo būklės negali veiksmingai pasipriešinti kaltininkui ir todėl šiuo požiūriu ji suartėja su asmeniu, esančiu bejėgiškos būklės; 3) kaltininkas tokiu atveju kėsina ne tik į moters teisę į gyvybę, bet ir į jos reprodukcinę teisę³³⁸.

Svarbu pastebėti, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje laikomasi *pirmosios* pozicijos, nes griežtesnės baudžiamosios atsakomybės už nėščios moters nužudymą nustatymas siejamas su išskirtine psichologine, fiziologine, moraline, socialine nėščios moters padėtimi bei tuo, kad, atimant gyvybę nėščiai moteriai, sunaikinamas ir žmogaus gemalas, vaisius, pradėjusi formuotis gyvybė³³⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad veika, esant kitoms būtinoms sąlygoms, pagal BK 129 str. 2 d. 4 p. kvalifikuojama nepriklausomai nuo moters nėštumo laiko³⁴⁰. Kitaip tariant, šiuo požiūriu kvalifikavimui neturi reikšmės tai, ar moters organizme gemalas buvo ką tik užsimezgęs, ar – atvirkščiai – jau buvo pakankamai subrendęs, kad galėtų egzistuoti savarankiškai. Atsižvelgiant į tai, yra pagrindo teigti, kad, remiantis BK 129 str. 2 d. 4 p., gemalas (vaisius), *nepriklausomai nuo jo išsivystymo lygio*, vis dėlto yra pripažįstamas tam tikra *vertybe*. Todėl šiame kontekste neišvengiamai kyla klausimas, kodėl gemalas (vaisius) vertybe nepripažįstamas neteisėto

³³⁶ Tikslumo dėlei reikėtų paminėti, kad retais atvejais gyvybingo, t. y. pakankamai subrendusio egzistuoti savarankiškai, vaisiaus gyvybę galima išsaugoti net ir motinos mirties atveju.

³³⁷ Žr., pavyzdžiui, БОРОДИН, С. В. *Преступления против жизни*. Москва, 1999, p. 103.

³³⁸ ПЛАКСИНА, Татьяна. Основание повышения уголовной ответственности за убийство женщины, находящейся в состоянии беременности. *Уголовное право*, 2006, Nr. 2, p. 64.

³³⁹ MILINIS, Albertas. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009, p. 153; ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis*. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001, p. 166; NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, p. 16; KLIMKA, A.; APANAČIUS, M.; ir MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974, p. 98–99.

³⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, 15 p.

aborto atveju, kai kaltininko veiksmai, skirtingai nei nėščios moters nužudymo atveju³⁴¹, yra *tiesiogiai nukreipti į gemalo (vaisiaus) sunaikinimą*.

Toks pozicinis nesuderinamumas, manytina, gali būti sprendžiamas tik vienu iš dviejų būdų: nėščios moters nužudymą traktuojant ne kaip kvalifikuotą, bet kaip paprastą nužudymą *arba* išplečiant žmogaus vaisiaus apsaugą, tam tikra vertybe jį pripažįstant ir kitais (pirmiausia – neteisėto aborto) atvejais, kai nusikalstamos veikos vienaip ar kitaip yra susijusios su kėsanimusi į jo interesus. Atsižvelgiant į tai, kad nėščios moters nužudymas, kaip pastebi kai kurie autoriai, yra „*akivaizdžiai [kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.] didesnio pavojingumo*“³⁴² nusikaltimas, minėtas nesuderinamumas, regis, gali būti sprendžiamas tik antruoju keliu.

Svarbu pastebėti, kad toks siūlymas atitinka ir šiuolaikinėje baudžiamosios teisės doktrinoje stebimas tendencijas. Nors, reikia pripažinti, visuotinio pritarimo tam nėra, vis dėlto pastaruosiu metu tiek Lietuvoje, tiek užsienyje randasi vis daugiau teisės specialistų, kalbančių apie būtinybę žmogaus vaisiui baudžiamąją teisinę apsaugą suteikti dar *iki jo gimimo*. Pavyzdžiui, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė (Lietuvoje iki šiol bene plačiausiai nagrinėjusi žmogaus vaisiaus gyvybės apsaugos baudžiamojoje teisėje aspektus) tai, kad žmogaus gyvybė (ir) baudžiamosiomis priemonėmis būtų ginama *visose žmogaus vystymosi stadijose*, nurodė kaip tam tikrą siekį, tačiau pripažino, kad jam įgyvendinti būtinas visuomenės pritarimas³⁴³.

Apie būtinybę paankstinti momentą, nuo kurio baudžiamojoje teisėje žmogaus vaisiui suteikiama apsauga, Lietuvoje yra rašiusi ir K. Grinevičiūtė. Minėta autorė, analizavusi vaiko teisių baudžiamosios teisinės apsaugos

³⁴¹ Čia būtina paaiškinti, kad nėščios moters nužudymo motyvai gali būti tiek susiję, tiek ir nesusiję su jos nėštumu (pavyzdžiui, nėščios moters nužudymas dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų, iš keršto *etc.*). Antra vertus, tais atvejais, kai nėščios moters nužudymo motyvai yra susiję būtent su nėštumu, kai kuriais atvejais šis nusikaltimas bent jau vienu aspektu gali tapti panašus į neteisėtą abortą: pavyzdžiui, kaltininkas, įtardamas ar žinodamas, kad žmona laukiasi ne jo vaiko, nužudo moterį vien tam, kad tas kūdikis negimtų.

³⁴² MILINIS, Albertas. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009, p. 156.

³⁴³ KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 2006, Nr. 2 (52), p. 77–80; KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2 (48), p. 8.

pradžios problematiką, priėjo išvadą, kad „vaikas yra žmogus nuo 22 nėštumo savaitės“ ir todėl būtent nuo šio momento jam turi būti garantuojama baudžiamoji teisinė apsauga³⁴⁴.

K. Grinevičiūtė, formuluodama savo poziciją, nemažai rėmėsi rusų mokslininko R. D. Šarapovo įžvalgomis. Pirmiausia reikia paminėti, kad pastarasis aiškiai atskyrė sąvokas „žmogaus gyvybės pradžia“ (rus. *начало жизни человека*) bei „žmogaus gyvybės baudžiamosios teisinės apsaugos pradžia“ (rus. *начало уголовно-правовой охраны жизни человека*). Žmogaus gyvybės pradžia, remdamasis medicinos mokslo žiniomis, R. D. Šarapovas pripažino apvaisinimo momentą. Tuo tarpu sprendamas, koks momentas laikytinas žmogaus gyvybės pradžia *teisės požiūriu*, R. D. Šarapovas rėmėsi žmogaus mirties nustatymo kriterijais³⁴⁵ ir, žvelgdamas iš priešingos pusės, pripažino, kad toks momentas turi būti siejamas su galvos smegenų veikla. Kitaip tariant, žmogaus gyvybė baudžiamosios teisės priemonėmis, anot jo, turi būti saugoma bent jau nuo tada, kai vaisiaus galvos smegenys pasiekia tokį išsivystymo lygį, kuris užtikrina vaisiaus gebėjimą egzistuoti nepriklausomai nuo moters organizmo, t. y. nuo 22 nėštumo savaitės³⁴⁶.

Apie poreikį baudžiamosios teisės priemonėmis saugoti žmogų prenataliniu jo raidos laikotarpiu ir atitinkamai keisti nėštumo nutraukimo tvarką reglamentuojančius teisės aktus savo darbuose yra užsiminę ir kai kurie kiti rusų mokslininkai (pavyzdžiui, G. B. Romanovskis³⁴⁷). M. V. Kiseleva, aptariamą problematiką nagrinėjusi neteisėto aborto objekto kontekste, priėjo prie išvados, kad vaisiaus gyvybė ir sveikata yra *papildomi* šio nusikaltimo objektai ir pridūrė, kad šios vertybės pagrindiniu objektu negali būti laikomos dėl to, kad moteriai, remiantis Rusijos teisės aktais, nėra numatyta baudžiamoji

³⁴⁴ GRINEVIČIŪTĖ, Kristina. Vaikas ir šeima kaip baudžiamąjo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8 (98), p. 85, 87.

³⁴⁵ Kaip žinoma, negrįžtamas visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veiklos nutrūkimas (smegenų mirtis) pripažįstamas savarankišku žmogaus mirties fakto nustatymo kriterijumi. – Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 30-712; 2002, Nr. 43-1601, 2 str. 4, 5, 7 d., 6 str. 1 d.

³⁴⁶ ШАРАПОВ, Роман. Начало уголовно-правовой охраны жизни человека: опыт юридического анализа. *Уголовное право*, 2005, Nr. 1, p. 75.

³⁴⁷ РОМАНОВСКИЙ, Г. Б. Начало жизни человека в уголовном праве. *Криминологический журнал БГУЭП*, 2012, Nr. 3 (21), p. 43, 47.

atsakomybė už neteisėto aborto pasidarymą³⁴⁸. Remiantis tokia M. V. Kiselevos samprotavimo seka, galima manyti, kad šios vertybės, jos nuomone, atsižvelgiant į neteisėto aborto, kaip nusikaltimo, esmę, *turėtų būti* pripažįstamos pagrindiniu neteisėto aborto objektu, tačiau tokia išvada negalima tik dėl esamo baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą reglamentavimo.

Su tokia M. V. Kiselevos pozicija iš esmės reikėtų sutikti, tačiau tam tikras pataisymas čia vis dėlto būtinas. Šioje disertacinio tyrimo vietoje tenka dar kartą priminti, kad neteisėto aborto esmė – pažeidžiant teisės aktais nustatytą nėštumo nutraukimo tvarką, *sunaikinti* moters organizme esantį gemalą (vaisių). Sunaikinimas šiuo atveju reiškia siekį (tiek nėščiosios, tiek kaltininko), kad gemalas (vaisius) išnyktų, žūtų, kad jo nebebūtų. Tokiu būdu, akivaizdu, neteisėtas abortas yra nukreiptas į žmogaus gemalo (vaisiaus) *gyvybę* (su sąlyga, kad jos pradžia siejama su moters apvaisinimo momentu), bet ne į jo sveikatą. Dėl šios priežasties pagrindiniu ar papildomu (priklausomai nuo baudžiamosios atsakomybės už šį nusikaltimą reglamentavimo) neteisėto aborto objektu turi būti pripažįstama tik gemalo (vaisiaus) *gyvybė*, bet ne sveikata.

Toliau, analizuojant, kiek pagrįsta neteisėto aborto objektu pripažinti (ir) gemalo (vaisiaus) *gyvybę*, reikia pastebėti, kad neteisėtas abortas visais atvejais padaromas pacientės (BK 142 str. 1 ir 2 d.) arba pačios moters *prašymu* (142 str. 3 d.). Kitaip tariant, iniciatyva nutraukti nėštumą (be to, paprastai suvokiant, kad nėštumą prašoma nutraukti neteisėtai) visais atvejais³⁴⁹ kyla iš pačios moters. Todėl šiame kontekste iš karto kyla klausimas, ar moters prašymas nutraukti jos nėštumą kartu nereiškia ir jos *išankstinio sutikimo* priiimti dėl tokios procedūros galinčius atsirasti neigiamus jos sveikatai ar net gyvybei padarinius. Kitaip tariant, tampa neaišku, kodėl Baudžiamajame kodekse yra kriminalizuota veika, kurios,

³⁴⁸ КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011, р. 63.

³⁴⁹ Čia, tiesa, būtina turėti omenyje, kad kai kuriais atvejais moters „iniciatyva“ nutraukti jos nėštumą gali būti veikiau formali nei reali. Neatmestini atvejai, kai nutraukti nėštumą moteris „prašo“ tik dėl kitų asmenų įtakos.

suvokdama, kad ji yra pavojinga jos sveikatai ir gyvybei, *siekia* pati „nukentėjusioji“. Dėl šios priežasties šiame tyrimo etape būtina aiškintis, ar tai, kad baudžiamoji atsakomybė, nepaisant paminėto, už neteisėtą abortą vis tiek yra nustatyta, nereiškia, kad iš tiesų yra siekiama ir kitų (nei tik nėštumą nutraukusios moters sveikata ir gyvybė) teisinių gėrių apsaugos.

Kaip žinoma, baudžiamosios teisės teorijoje nukentėjusiojo sutikimas pripažįstamas viena iš baudžiamajame įstatyme nenumatytų *baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių*³⁵⁰, t. y. aplinkybių, kurioms esant, padaryta veika, nors ir turi nusikalstamos veikos požymių, tačiau tokia (t. y. nusikalstama) nelaikoma. Bendriausiu požiūriu nukentėjusiojo sutikimas, kaip baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, reiškia, kad tam tikrais atvejais, kai žala padaryta baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, baudžiamoji atsakomybė nekyla, nes tokia žala padaryta su asmens, kuriam tos vertybės priklauso, sutikimu.

Nukentėjusiojo pritarimas, kad jam būtų padaryta tam tikro pobūdžio ir dydžio žala, iš esmės reiškia, kad pats nukentėjusysis yra *suinteresuotas* tam tikros veikos padarymu ar – mažų mažiausiai – jai neprieštarauja. Kaip teisingai pastebi M. Liesis, „žmogaus sutikimas [dėl žalos jam padarymo – I. D.] yra ne kas kita kaip dviejų žmonių susitarimas“³⁵¹. Todėl šios aplinkybės priskyrimas baudžiamąją atsakomybę šalinančioms aplinkybėms iš esmės pateisinamas tuo, kad veika tokiu atveju praranda savo pavojingumą – vieną iš būtinų nusikalstamos veikos požymių.

Kaip pastebi ir kai kurie kiti autoriai³⁵², kaip tam tikra nukentėjusiojo sutikimo taikymo baudžiamojoje teisėje išraiška gali būti vertinamas

³⁵⁰ LIESIS, Mantas. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008, p. 151; DRAKŠAS, Romualdas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis* (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004, 28 str. para. 1; ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid.* Vilnius, 2003, p. 221, 235–236; KUJALIS, Pavelas. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 34 (26), p. 69.

³⁵¹ LIESIS, Mantas. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008, p. 152.

³⁵² Žг., pavyzdžiui, КУЗЬМИНЫХ, Р. А. Согласие лица как частноправовой элемент в уголовном праве РФ. *Альманах современной науки и образования*, 2009, Nr. 1 (20), d. 1, p. 99.

privataus³⁵³ kaltinimo bylų baudžiamajame procese išskyrimas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso³⁵⁴ (**toliau – BPK**) 407 str.). Privataus kaltinimo bylų procesas pirmiausia reiškia tai, kad už tam tikras veikas kaltininkas gali atsakyti *tik tada, jei yra nukentėjusio nuo tokios veikos asmens skundas*³⁵⁵. Kitaip tariant, pripažįstama, kad kai kuriais atvejais (dėl nusikalstamų veikų pobūdžio) pats nukentėjusysis turi įvertinti, ar tomis veikomis jo interesai paliesti taip reikšmingai, kad dėl to būtų verta kreiptis į teismą ir inicijuoti baudžiamosios atsakomybės kaltininkui taikymą³⁵⁶. Tokiu būdu nukentėjusysis, nusprendęs privataus kaltinimo proceso *nepradėti*, tarsi išreiškia savo sutikimą (pritarimą) dėl žalos, kuri jam jau yra padaryta. Antra vertus, toks nukentėjusiojo sprendimas gali reikšti ir tai, kad jis *patvirtina* savo sutikimą, duotą dar prieš veikos padarymą.

Privataus kaltinimo veikoms priskiriama, pavyzdžiui: žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148 str.), seksualinis priekabiavimas (BK 152 str.), šmeižimas (BK 154 str.), įžeidimas (BK 155 str.), neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas (BK 165 str.) *etc.* Tačiau neteisėtas abortas nei privataus, nei privačiai viešo kaltinimo veikoms nepriskiriamas, nors moters sutikimas dėl neigiamų jos sveikatai padarinių gali būti išreikštas tiek prieš, tiek po veikos padarymo.

Nepritariantys tokiai, čia dėstomai, samprotavimo sekai galėtų pateikti kelis, reikia pripažinti, dėmesio vertus argumentus. Pirmiausia, negalima pamiršti, kad neteisėtas abortas gali būti padarytas ir nepilnametei (pavyzdžiui, penkiolikmetei), ir net mažametei, kurios iš esmės negali duoti sutikimo dėl neigiamų jų sveikatai padarinių. Be to, neteisėto aborto minėtoms veikoms

³⁵³ Tokia išraiška atitinkamai laikytina ir „privačiai viešo kaltinimo bylų“ baudžiamajame procese išskyrimas (BPK 167 str. 1 d.). – GODA, Gintaras; KAZLAUSKAS, Marcelis; ir KUCONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius, 2005, p. 305.

³⁵⁴ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

³⁵⁵ Šiame kontekste būtina paminėti, kad baudžiamosios atsakomybės už šias veikas taikymą be nukentėjusiojo kai kuriais atvejais gali inicijuoti ir kiti asmenys: 1) teisėti nepilnamečio, fizinių ar psichinių trūkumų turinčio nukentėjusiojo, negalinčio dėl to pasinaudoti visomis nukentėjusiojo teisėmis, atstovai (BPK 408 str. 2 d.); 2) prokuroras (kai nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ar žala dėl jos padaryta asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų) (BPK 409 str. 1 d.).

³⁵⁶ KAZLAUSKAS, Marcelis in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras: V–XI dalys* (221–461 straipsniai). Vilnius, 2003, 407 str. *para.* 7.

nepriskyrimas galėtų būti grindžiamas ir tuo, kad dėl neteisėto aborto gali kilti ir labai sunkių padarinių (pavyzdžiui, mirtis ar sunkus sveikatos sutrikdymas), dėl kurių savo sutikimo moteris taip pat duoti negali. Toks kontrargumentas, reikia pripažinti, iš tiesų gali būti vertinamas kaip pakankamai svarus – ypač turint omenyje kai kurias klasikinėje baudžiamosios teisės doktrinoje tebevyraujančias nuostatas.

Antai pripažįstama, kad kai kuriais atvejais net ir nukentėjusiojo sutikimas, kad jam būtų padaryta žalos, kaltininko baudžiamosios atsakomybės *nepašalina*. Tokia padėtis aiškinama tuo, kad egzistuoja *ribotas* vertybių, kuriomis nukentėjusysis gali laisvai disponuoti, sąrašas arba ribojamas šioms vertybėms tokiomis aplinkybėmis galimos padaryti žalos dydis. Pavyzdžiui, manoma, kad asmuo negali laisvai disponuoti savo *gyvybe* (todėl tyčinis kito žmogaus gyvybės atėmimas jo prašymu arba sutikimu pripažįstamas nužudymu), o savo *sveikata* gali disponuoti tik tam tikra apimtimi³⁵⁷.

Antra vertus, nereikėtų pamiršti to, kad dėl neteisėto aborto moters sveikatai gali būti padaryta tik nedidelė žala (pavyzdžiui, nesunkus ar nežymus sveikatos sutrikdymas) arba tokia žala apskritai gali būti nepadaryta. Antai *Visagino miesto apylinkės teismo nuosprendžiu V. Z. pagal BK 142 str. 2 d. nuteista už tai, kad, dirbdama gydytoja akušere ginekologe, [...] pirminės sveikatos priežiūros centre, kuriame, remiantis nusikalstamos veikos padarymu metu galiojusiais teisės aktais, nėštumo nutraukimo operacijos negalėjo būti atliekamos, nukentėjusiosios O. A. prašymu padarė jai abortą (vakuuminę aspiraciją)*. Atkreiptinas dėmesys, kad byloje nėra duomenų, kad nukentėjusiosios O. A. sveikatai būtų padaryta kokia nors žala. Paminėta pirmiausia patvirtina tai, kad V. Z. nebuvo pateikti jokie kiti (nei nurodyta pirmiau) kaltinimai³⁵⁸.

Atsižvelgiant į paminėta, gali būti neaišku, kodėl privataus ar privačiai viešo kaltinimo veikoms (tokiu būdu apribojant moters teisę pačiai įvertinti, ar

³⁵⁷ LIESIS, Mantas. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008, p. 156; ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 235–236.

³⁵⁸ Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-64-545/2005.

(kiek) reikšmingai buvo pažeisti jos interesai) nėra priskiriamas bent jau toks neteisėtas abortas, kuris moters sveikatai nepadarė jokios ar padarė tik nedidelę žalą. Tokią abejonę galėtų sustiprinti tai, kad, remiantis BK, baudžiamoji atsakomybė už nesunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo kyla tik esant nukentėjusiojo skundai (BK 139 str. 1 ir 3 d.), o baudžiamoji atsakomybė už nežymų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo (kaip savarankišką nusikalstamą veiką) BK apskritai nėra numatyta.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, reikia pastebėti, kad neteisėto aborto nepriskyrimas privataus ar privačiai viešo kaltinimo veikoms net ir tada, kai jis nesukelia sunkių padarinių moters sveikatai ir dėl to moteris neturi jokių pretenzijų neteisėtą abortą padariusiam asmeniui, iš dalies gali būti vertinamas ir kaip patvirtinimas to, kad šių sudėčių įtvirtinimu Baudžiamajame kodekse iš tiesų yra siekiama ir kitų (nei tik nėštumą nutraukusios moters sveikata ir gyvybė) teisinių gėrių apsaugos.

Kad šiuo metu vyraujančioje neteisėto aborto objekto sampratoje būtini tam tikri pokyčiai patvirtinta ir kai kurios kitos aplinkybės. Antai Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstama, kad neteisėto aborto sudėtys yra materialios ir kad baigtu nusikaltimu abortas laikomas *nutraukus nėštumą*³⁵⁹. Dėl šios priežasties, manytina, kaip baigtas neteisėtas abortas negali būti kvalifikuojami atvejai, kai kaltininkas, to nesuvokdamas, „nutraukia“ *tariamą* nėštumą. Tokios pačios pozicijos, beje, laikosi ir kai kurie kiti autoriai (pavyzdžiui, M. V. Kiseleva³⁶⁰).

Pripažinus, kad tokia situacija negali būti traktuojama kaip baigtas neteisėtas abortas, kyla klausimas, su koku – tinkamu (BK 22 str. 1 d.) ar netinkamu (BK 22 str. 2 d.) – pasikėsiniu šiuo atveju susiduriama. Tinkamo pasikėsinimo atveju, kaip žinoma, veika *nėra baigiama* dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių, tačiau šios aplinkybės nėra susijusios su

³⁵⁹ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 25; NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 8; ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis. 2-asis papild. leid.* Vilnius, 2001, p. 202; NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė.* Vilnius, 1998, p. 64.

³⁶⁰ КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства: монография.* Москва, 2011, p. 64.

neteisingu daromos veikos požymių suvokimu. Tuo tarpu tariamo nėštumo atveju – priešingai – iš esmės susiduriama su *faktine kaltininko klaida*, kuri ir lemia tai, kad veika apskritai *negali būti baigta*. Todėl kaltininko siekis nutraukti tariamą (to nežinant) nėštumą turėtų būti vertinamas kaip *netinkamas* pasikėsinimas.

Įdomu tai, kad Baudžiamasis kodeksas numato du netinkamo pasikėsinimo atvejus (BK 22 str. 2 d.): 1) kai kėsiniama į netinkamą objektą; 2) kai naudojamos netinkamos priemonės. Aptariamu atveju pasikėsinimas nutraukti tariamą nėštumą, akivaizdu, nėra susijęs su netinkamų priemonių (ar įrankių) naudojimu, todėl tenka daryti išvadą, kad netinkamą pasikėsinimą šiuo atveju lemia *kėsinimasis į netinkamą objektą*. Verta pažymėti, kad tariamo nėštumo nutraukimą kaip *netinkamą pasikėsinimą dėl objekto* vertina ir kai kurie kiti baudžiamosios teisės mokslininkai (pavyzdžiui, M. Bohlander³⁶¹). Taigi čia belieka pripažinti, kad padaryta išvada, be jokios abejonės, niekaip nedera³⁶² su Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vyraujančia neteisėto aborto objekto samprata, tačiau dar kartą patvirtina būtinybę tokią sampratą keisti.

Šioje disertacinio tyrimo vietoje tenka aptarti ir kelis kitus – su faktinėmis kaltininko klaidomis susijusius – atvejus: pirmiausia, kai kaltininkas, to nesuvokdamas, neteisėto aborto metu siekia sunaikinti ir iš moters organizmo pašalinti gemalą (vaisių), kuris veikos padarymo metu jau buvo žuvęs. Iš pirmo žvilgsnio toks atvejis lyg ir galėtų būti vertinamas kaip baigtas neteisėtas abortas: juk tokiu atveju yra atliekami visi nėštumo nutraukimo veiksmai, nėštumas tarsi yra nutraukiamas – gemalas (vaisius) iš moters organizmo yra pašalinamas.

Antra vertus, čia būtina turėti omenyje, kad moteris, prašanti nutraukti jos nėštumą, iš esmės siekia, kad jos nėštumas *nesibaigtų gimdymu*. Kitaip tariant,

³⁶¹ BOHLANDER, Michael. *Principles of German Criminal Law*. Oxford, 2009, p. 145.

³⁶² Toks nederėjimas įžvelgtinas dėl to, kad nėštumo nutraukimo atveju grėsmė moters sveikatai ir gyvybei bendriausiu požiūriu kyla dėl pačios nėštumo nutraukimo procedūros. Kitaip tariant, tokia grėsmė sukeliama net ir tais atvejais, kai yra nutraukiamas tik tariamas nėštumas. Todėl, pagrindiniu neteisėto aborto objektu pripažįstant nėščios moters sveikatą ir gyvybę, netinkamas (dėl kėsinimosi į netinkamą objektą) pasikėsinimas padaryti neteisėtą abortą iš esmės yra neįmanomas.

moteris nenori, kad jos organizme užsimezgęs gemalas vystytųsi toliau ir gimtų gyvas. Dar kitais žodžiais tariant, moteriai, žinančiai, kad jos nėštumas *objektyviai negali baigtis gyvo naujagimio gimimu*, nėra prasmės siekti neteisėto aborto, nes moters gimdoje esantis žuvęs gemalas (vaisius) gali būti teisėtai pašalintas bet kuriuo nėštumo metu³⁶³. Visa paminėta reiškia, kad neteisėto aborto atveju ir kaltininko veiksmai visada yra nukreipti į gyvo gemalo (vaisiaus) sunaikinimą.

Taigi, kaip matyti, ir šioje situacijoje iš esmės susiduriama su kaltininko klaida dėl objekto³⁶⁴, todėl, remiantis klaidų teorijoje suformuluotomis sprendimo taisyklėmis, kaltininkas ir šiuo atveju turėtų atsakyti už *pasikėsinimą* padaryti neteisėtą abortą. Būtina pridurti, kad lygiai taip pat turėtų būti vertinami ir kai kurie kiti panašūs atvejai (pavyzdžiui, kai kaltininkas, to nesuvokdamas, neteisėtai nutraukia *nesivystantį nėštumą*).

Neteisėto aborto objekto analizės pabaigoje būtina pateikti dar kelis paaiškinimus, kurių reikalauja šiame disertaciniame tyrime padaryta išvada, kad neteisėto aborto objektas yra ir gemalo (vaisiaus) gyvybė. Tokia būtinybė atsiranda dėl to, kad baudžiamosios teisės literatūroje vis dar gajus požiūris, kad, pripažinus, jog žmogaus gyvybė prasideda dar prenataliniu jo raidos laikotarpiu, „kiekvienas abortas taptų nužudymu“³⁶⁵.

Su minėtu požiūriu negalima sutikti mažiausiai dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, toks požiūris neatitinka teisinės tikrovės. Antai net ir tose užsienio valstybėse, kuriose negimusio žmogaus gyvybė baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis saugoma visose jo raidos stadijose, aborto padarymas *nėra* tapatinamas su tyčiniu jau gimusio žmogaus gyvybės atėmimu. Pavyzdžiui, Maltoje, kurioje laikomasi bekompromisės abortų politikos ir kurioje

³⁶³ Žuvęs gemalas (vaisius) pripažįstamas viena iš kontraindikacijų nėštumui tęsti (*Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 459), todėl toks gemalas (vaisius) iš moters organizmo *privalo* būti pašalintas. To nepadarius, gresia gimdos uždegimo ir kitos komplikacijos.

³⁶⁴ Tokios pačios pozicijos ir šiuo klausimu laikosi M. V. Kiseleva. – КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011, p. 63.

³⁶⁵ Žr., pavyzdžiui, ДОСКА, Paulius. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, 1999, Nr. 3, p. 16.

nusikalstamu laikomas bet kurio aborto padarymas³⁶⁶, baudžiamoji atsakomybė už nužudymą ir abortą numatyta ne tik skirtinguose baudžiamojo kodekso straipsniuose (atitinkamai 211–212 str. ir 241–243A str.), bet ir skirtinguose (nors ir tam pačiam skyriui priklausančiuose) jo skirsniuose. Maža to, minėtų straipsnių sankcijų palyginimas rodo³⁶⁷, kad skirtingai vertinamas ir šių nusikalstamų veikų pavojingumas. Taigi, kaip matyti, abortas nėra tapatinamas su tyčiniu jau gimusio žmogaus gyvybės atėmimu net ir tose valstybėse, kuriose tokiam tapatinimui būtų netgi labai palankios sąlygos.

Dar daugiau, kaip rodo kitų šalių patirtis, net ir konstitucinio lygmens pripažinimas, kad žmogaus gyvybė prasideda dar prenataliniu jo raidos laikotarpiu, *neriškia*, kad kiekvienas abortas dėl to tampa (turi tapti) nusikalstamu (ar baudžiamu) apskritai. Šiame kontekste būtina stabtelėti ir kiek plačiau aptarti Vokietijos patirtį, kuri gali būti vertinga ir Lietuvai, ateityje keičiant esamus ar priimant naujus abortą reglamentuojančius teisės aktus.

Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas 1975 m. vasario 25 d. sprendime dėl abortų^{368 369} pirmiausia nurodė, kad, remiantis biologijos-

³⁶⁶ *Cit. op.* 255. Čia dar verta pridėti, kad paprastai tose valstybėse, kuriose, kaip ir Maltoje, laikomasi itin griežtos abortų politikos, pripažįstama, jog abortas yra *teisėtas* tais atvejais, kai nėštumo nutraukimas būtinas *nėščiosios gyvybei* išgelbėti. Tokia išimtis grindžiama *būtiną reikalingumo* instituto nuostatomis: pripažįstama, kad tam tikrais atvejais moters gyvybei gresiantis pavojus negali būti pašalintas kitomis (negu aborto padarymu) priemonėmis ir padaryta žala (vaisiaus sunaikinimas) yra mažesnė už tą, kurios siekta išvengti. Panašios nuostatos, pripažinusios abortą *teisėtu* pirmiau minėtu atveju, buvo numatytos ir Maltos baudžiamajame kodekse, tačiau 1981 m. jos buvo panaikintos. Minėtas pakeitimas lėmė, jog abortas šioje valstybėje *de iure* laikomas *nusikalstamu* net ir šiuo atveju. – *Abortion Policies: a Global Review*. New York, 2001, vol. 2, p. 126.

³⁶⁷ Maltos BK už nužudymą numatyta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė (211 str.), už abortą, nesant jį kvalifikuojančių požymių, – laisvės atėmimo nuo 18 mėnesių iki trejų metų bausmė (241 str.). – Maltos Respublikos baudžiamasis kodeksas (angl. *Criminal code*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8574&l=1>>.

³⁶⁸ The German Federal Constitutional Court's decision of 25 February 1975 in case no. 1 BvF 1, 2, 3, 4, 5, 6/74. BVerfGE 39, 1. Translated by Robert E. Jonas and John D. Gorby. *The John Marshall Journal of Practice and Procedure*, 1976, vol. 9, no. 3, p. 605–684.

³⁶⁹ Rengiant baudžiamojo įstatymo nuostatą, susijusią su abortais, pakeitimus, išsiskyrė nuomonės dėl to, remiantis kokių principu turėtų būti nustatoma baudžiamoji atsakomybė už aborto padarymą. Vienu nuomone, nustatant tokią atsakomybę, turėtų būti remiamasi „indikaciniu“ modeliu, kai nėštumą leidžiama nutraukti esant tam tikroms indikacijoms (medicininėms, socialinėms ir kt.), tuo tarpu kitų nuomone, nustatant tokią atsakomybę turėtų būti remiamasi „periodiniu modeliu“, kai nėštumą leidžiama nutraukti iki tam tikro nustatyto laiko, per kurį moteris gali apsispręsti atlikti abortą. Baudžiamąją atsakomybę nustačius remiantis „periodiniu modeliu“, kita pusė kreipėsi į Vokietijos Federacinį Konstitucinį Teismą, teigdama, kad nėštumo nutraukimas pirmaisiais trimis nėštumo mėnesiais yra nesuderinamas su Konstitucijos garantuojama žmogaus vaisiaus teise į gyvybę. – KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 2006, Nr. 2 (52), p. 68.

fiziologijos žiniomis, gyvybė bet kuriuo atveju (vok. *jedenfalls*; vertime į angl. k. *in any case*) prasideda nuo 14 dienos po apvaisinimo – gemalo užuomazgos implantacijos gimdoje – ir kad teisė į gyvybę yra garantuojama kiekvienam, įskaitant ir dar negimusį žmogų. Dėl šios priežasties valstybei kyla pareiga, be kita ko, besivystančią gyvybę skatinti bei ginti (net ir nuo motinos). Kaip valstybė šiuos įsipareigojimus vykdys – sprendžia visų pirma įstatymų leidėjas: jis nustato, kokių apsaugos priemonių šiuo atveju reikia imtis.

Analizuodamas, ar negimusi gyvybė turi būti saugoma baudžiamosios teisės priemonėmis, Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį į keletą dalykų. Pirmiausia teismas pažymėjo, kad nėštumo nutraukimas negrįžtamai sunaikina egzistuojančią žmogaus gyvybę, todėl baudžiamųjų teisinių priemonių pasitelkimas bent jau šiuo požiūriu turi būti vertinamas kaip pagrįstas. Iš kitos pusės, teismas priminė, kad baudžiamoji atsakomybė pagal savo prigimtį visada yra kraštutinė priemonė³⁷⁰ ir kad bausmė niekada negali būti tikslas savaime. Dėl šios priežasties teismas nurodė, kad baudžiamoji teisė gali ir turi būti pasitelkta tais atvejais, kai besivystančios gyvybės apsaugos negalima užtikrinti jokiais kitomis priemonėmis.

Tuo pačiu Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas įspėjo, kad baudžiamosios teisės priemonių taikymas gali sukelti kai kurių problemų, kylančių dėl specifinės nėščios moters padėties. Teismo pastebėjimu, nėštumas daro ženkliai įtaką tiek fizinei, tiek emocinei moters būsenai, o tai savo ruožtu lemia esmingą jos gyvenimo pasikeitimą bei asmeninio tobulėjimo galimybių ribojimą. Atskirais atvejais dėl to gali kilti sudėtingos, netgi gyvybei pavojų keliančios, konfliktinės situacijos. Atsižvelgdamas į tai, teismas iškėlė

³⁷⁰ Dėmesį į tai, kad *ultima ratio* testą naudojo ir Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas, motyvuodamas „garsų“ sprendimą dėl abortų kriminalizavimo konstitucingumo, yra atkreipęs ir O. Fedosiukas, analizavęs baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės idėjos teisinio statuso ir privalomumo kuriant ir taikant baudžiamuosius įstatymus problematiką. Autoriaus pastebėjimu, istorinė žmonijos patirtis kovojant, be kita ko, su abortais, lytiškai plintančiomis ligomis, netradicine seksualine orientacija *etc.*, rodo, kad baudimas jokio teigiamo rezultato neduoda ir visada būna arba simboliškas, arba reiškia valstybės „karą“ su nedrausmingais gyventojais. – FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19 (2), p. 719, 723.

klausimą, ar gali valstybė baudžiamosios teisės priemonėmis *versti* moterį nešioti vaisių iki gimdymo net ir tokiais atvejais.

Toliau šiame sprendime galima rasti ir šios problemos sprendimą menančių teismo išvalgų. Teismui pasirodė, kad kai kuriais atvejais tęsti nėštumą gali būti ne visai pagrįsta (vok. *unzumutbar*). Prie pastarųjų teismas pirmiausiai priskyre tokius atvejus, kai dėl nėštumo kyla grėsmė pačios moters gyvybei arba nėštumas gali sukelti rimtą jos sveikatos būklės pablogėjimą. Maža to, teismas nurodė, kad įstatymų leidėjas yra laisvas nebaudžiamais pripažinti ir kitus nėštumo nutraukimo atvejus, kai susiduriama su moteriai nepaprasta našta tapusiu nėštumu. Teismas pažymėjo, kad šiame kontekste gali būti minima ir tokia indikacija abortui – socialinė indikacija, – kuri kyla iš vadinamosios „bendros sunkios padėties“ (vok. *die Indikation der allgemeinen Notlage (soziale Indikation)*); vertime į angl. k. *the indication arising from general emergency (social indication)*).

Teismas pridūrė, kad moters ir jos šeimos socialinė padėtis gali sukelti tokio sunkumo konfliktus, dėl kurių moteris negali baudžiamosios teisės priemonėmis būti verčiama aukotis negimusios gyvybės labui. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas privalo taip apibrėžti šios indikacijos ribas, kad konflikto sunkumas galėtų būti aiškiai atpažįstamas. Galiausiai teismas konstatavo, kad jeigu įstatymų leidėjas iš baudžiamosios teisės taikymo sferos pašalins tikrąsias tokio pobūdžio konfliktines situacijas, jam tenkanti gyvybės apsaugos pareiga *nebus pažeista*. Negimusio žmogaus gyvybės apsaugos tokiu atveju gali būti siekiama kitomis (ne baudžiamosios teisės) priemonėmis – pagalba moteriai, jos konsultavimu, siekiant ją paskatinti nėštumą tęsti, o ne jį nutraukti.

Kai kurių autorių (pavyzdžiui, A. Eser³⁷¹) pastebėjimu, šis Vokietijos Federacinio Konstitucinio Teismo sprendimas nulėmė tokias Vokietijos baudžiamojo įstatymo nuostatas, kuriomis, atsižvelgus tiek į vaisiaus, tiek į moters interesus, buvo pasiektas tam tikras kompromisas. Tokiu būdu

³⁷¹ Žr., pavyzdžiui, ESER, Albin. Reform of German abortion law: first experiences. *The American Journal of Comparative Law*, 1986, vol. 34, no. 2, p. 374.

Vokietijos baudžiamajame kodekse buvo įtvirtintas bendras abortų draudimas, tačiau tuo pačiu buvo numatytos ir indikacijos abortui (vok. *Indikation zum Schwangerschaftsabbruch*)³⁷². Tarp kitų leistino aborto atvejų buvo išskirtas ir toks abortas, kuris padarytas dėl „sunkios (nepaprastos (kritiškos)) padėties“ (vok. *Notlage*), t. y. iš esmės dėl ypatingų socialinių-ekonominių priežasčių. Ar tokia padėtis konkrečiu atveju egzistuoja, pati moteris konstatuoti negalėjo – šią aplinkybę turėjo patvirtinti kitas, nei nėštumą galimai nutrauksiantis, gydytojas³⁷³.

Toliau būtina paminėti, kad kompromiso abortų klausimu Vokietijos Federacinei Respublikai vėliau teko ieškoti dar kartą. Tokia būtinybė iškilo vykstant deryboms dėl Rytų ir Vakarų Vokietijos susivienijimo. Rasti kompromisą šiuo klausimu, kaip vėliau pasirodė, buvo ne taip paprasta, nes Rytų Vokietijoje abortas iki tol bendriausiu požiūriu buvo laisvai prieinamas, t. y. atliekamas moters pageidavimu. Atsižvelgiant į tai, pastaroji derybų pusė siekė, kad abortų reglamentavimas, lyginant su tuo metu buvusiu Vakarų Vokietijoje, po susivienijimo būtų liberalizuotas³⁷⁴.

Kad derybos nebuvo paprastos iš dalies patvirtina tai, kad šio toks kompromisas šiuo klausimu buvo pasiektas Vokietijai jau susivienijus (1992 m.)³⁷⁵. Didžiausi pokyčiai palietė abortus, daromus pagal socialines indikacijas. Skirtingai nei ligi tol Vakarų Vokietijoje, galutinio sprendimo teisė, vertinant savo padėties kritiškumą, dabar buvo palikta pačiai moteriai. Tuo tarpu lyginant su iki tol Rytų Vokietijoje buvusiu abortų reglamentavimu, dabar abortas nebebuvo daromas vien tik moters pageidavimu – iš nėščiosios buvo reikalaujama atlikti konsultavimo procedūrą bei pateikti nėštumą nutrauksiančiam gydytojui tai patvirtinančią pažymą.

³⁷² Fünfzehntes Strafrechtsänderungsgesetz (vom 18. Mai 1976). *Bundesgesetzblatt I*, 1976, Nr. 56-1213 (BGBl. I S. 1213), Art. 1 Abs. 2, Art. 1 Abs. 4.

³⁷³ *Abortion Policies: a Global Review*. New York, 2001, vol. 2, p. 25.

³⁷⁴ ROBERTSON, John A. Reproductive Technology in Germany and the United States: An Essay in Comparative Law and Bioethics. *Columbia Journal of Transnational Law*, 2004, vol. 43, no. 1, p. 198.

³⁷⁵ Gesetz zum Schutz des vorgeburtlichen / werdenden Lebens, zur Förderung einer kinderfreundlicheren Gesellschaft, für Hilfen im Schwangerschaftskonflikt und zur Regelung des Schwangerschaftsabbruchs (Schwangeren- und Familienhilfegesetz) (vom 27. Juli 1992). *Bundesgesetzblatt I*, 1992, Nr. 37-1398 (BGBl. I S. 1398), Art. 13 Abs. 1.

Ypatingą šio klausimo delikatumą liudija ir tai, kad netrukus po aptariamo įstatymo priėmimo jo konstitucingumas buvo ginčytas Vokietijos Konstituciniame Teisme. Pastarasis 1993 m. gegužės 28 d. sprendimu kai kurias šio įstatymo nuostatas pripažino prieštaraujančiomis Vokietijos Pagrindiniam Įstatymui. Didelė dalis teismo argumentavimo buvo skirta formuluotės „nėra neteisėtas“ (vok. *nicht rechtswidrig*), kuria įstatyme buvo apibrėžti nebaudžiamo aborto atvejai, analizei³⁷⁶.

Nesiplečiant čia būtina paminėti tik tiek, kad, teismo vertinimu, įstatymo tekstinė išraiška, pagal kurią, nėštumo nutraukimas dėl sunkios ar konfliktinės moters padėties įvardijamas kaip „nesantis neteisėtas“, yra nesuderinama su valstybės pareiga ginti negimusią gyvybę. Kitais žodžiais tariant, teismas nurodė, kad konstitucinė negimusios gyvybės vertė suponuoja įstatymų leidėjo pareigą išaiškinti, kad abortas minėtais atvejais iš esmės yra neteisėtas. Antra vertus, teismas tuo pačiu užsiminė, kad efektyvios konsultavimo procedūros, skirtos negimusios gyvybės apsaugai, buvimas gali lemti *bausmės* už tokio aborto padarymą *netaikymą*. U. Werner Vokietijos Konstitucinio Teismo išaiškinimo esmę taikliai atskleidė keliais žodžiais – galimybė egzistuoti „neteisėtam, bet nebaudžiamam abortui“ (angl. *the „Illegal“ but „Unsanctioned“ Abortion*)³⁷⁷.

Šioje vietoje svarbu paminėti dar ir tai, kad įstatyme aprašyta konsultavimo procedūra teismui pasirodė nepakankama negimusios gyvybės apsaugai, todėl prieštaraujančiomis Pagrindiniam Įstatymui buvo pripažintos ir šios įstatymo nuostatos. Teismas nurodė, kad būsimasis įstatymas turėtų būti parengtas taip, kad jo nuostatos būtų konkrečiai nukreiptos negimusios gyvybės apsaugai bei moters įtikinimui nesirinkti aborto. Maža to, teismas šiame sprendime išdėstė detalias tokios konsultavimo procedūros reglamentavimo gaires³⁷⁸.

³⁷⁶ WERNER, Udo. The Convergence of Abortion Regulation in Germany and the United States: A Critique to Glendon's Rights Talk Thesis. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 1996, vol. 18, no. 3, p. 593.

³⁷⁷ *Ibid.*, 594–595.

³⁷⁸ *Abortion Policies: a Global Review*. New York, 2001, vol. 2, p. 26.

Minėtas Vokietijos Konstitucinio Teismo sprendimas nulėmė būtinybę dar kartą grįžti prie abortų reglamentavimo klausimo. Sutarimas dėl naujų įstatyminių nuostatų buvo rastas praėjus keleriems metams po Konstitucinio Teismo sprendimo priėmimo (1995 m.). Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriomis šio įstatymo nuostatomis buvo pakeista ir dalis Vokietijos baudžiamojo kodekso straipsnių, susijusių su baudžiamosios atsakomybės už aborto padarymą taikymu³⁷⁹.

Tokiu būdu šiuo metu galiojančio Vokietijos baudžiamojo kodekso 218 str. tebėra įtvirtintas bendras abortų draudimas³⁸⁰ (taip valstybės vardu išreiškiant neigiamą poziciją aborto atžvilgiu), tačiau tuo pačiu yra numatytos ir baudžiamosios atsakomybės už abortą išimtys arba, laikantis Vokietijos BK terminologijos, yra numatyti „abortų nebaudžiamumo“ (vok. *Straflosigkeit des Schwangerschaftsabbruchs*) atvejai (Vokietijos BK 218a str.).

Kaip nebaudžiamą Vokietijos baudžiamasis įstatymas pripažįsta moters prašymu (sutikimu) gydytojo atliktą abortą, kuris: 1) ne vėliau kaip per 12 savaičių po apvaisinimo padarytas moteriai, turinčiai pažymą, patvirtinančią, kad ji yra atlikusi konsultavimo procedūrą (*abortas dėl sunkios ir konfliktinės moters padėties*); 2) mediciniškai buvo būtinas, siekiant pašalinti dėl nėštumo moters gyvybei arba fizinei ar psichinei jos sveikatai iškilusią grėsmę, jei tokia grėsmė negalėjo būti pašalinta jokiais kitais būdais (*abortas pagal medicininės indikacijas*); 3) ne vėliau kaip per 12 savaičių po apvaisinimo padarytas moteriai, kurios nėštumas yra nulemtas nusikalstamos veikos (*abortas pagal kriminalines indikacijas*)³⁸¹.

Apibendrinant Vokietijos patirtį ieškant optimalaus abortų teisinio reglamentavimo, matyti, kad net ir konstitucinio lygmens pripažinimas, jog

³⁷⁹ Schwangeren- und Familienhilfeänderungsgesetz (SFHÄndG) (vom 21. August 1995). *Bundesgesetzblatt I*, 1995, Nr. 44-1050 (BGBl. I S. 1050), Art. 8.

³⁸⁰ Abortu, Vokietijos baudžiamojo kodekso prasme, nelaikomi veiksmai, dėl kurių padariniai atsiranda iki gemalo užuomazgos implantacijos pabaigos (Vokietijos BK 218 str. 1 d.).

³⁸¹ Atskirai reikėtų paminėti tik moteriai taikomą aborto nebaudžiamumo sąlygą: moteris pagal BK 218 str. neatsako, jeigu ji yra atlikusi konsultavimo procedūrą, o jos nėštumą ne vėliau kaip per 22 savaites po apvaisinimo nutraukia gydytojas (Vokietijos BK 218a str. 4 d.). Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje diskutuojama, ar ši nuostata taikoma visais atvejais, ar tik tada, kai moters nėštumas tokiomis aplinkybėmis buvo nutrauktas užsienyje. – Plačiau apie tai žr. *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*: §§ 185–262 StGB. Bandredakteure: Klaus Mießbach, Günther M. Sander. München, 2003, bd. 3, p. 610–611.

žmogaus gyvybė prasideda dar prenataliniu jo raidos laikotarpiu ir kad teisė į gyvybę priklauso ir dar negimusiam žmogui, visiškai nereiškia, kad kiekvienas abortas dėl to turi užtraukti baudžiamąją atsakomybę. Priešingai – nepaisant valstybei nustatytos pareigos ginti negimusią gyvybę, Vokietija – dėl to, kad galutinio apsisprendimo teisė (konfliktinėje situacijoje nėštumą nutraukti ar jį tęsti) po konsultavimo procedūros priklauso pačiai moteriai – priskiriama tai grupei valstybių, kuriose, kaip ir Lietuvoje, abortas atliekamas *moters pageidavimu*³⁸².

Verta pastebėti, jog nebaudžiamo aborto tokiu atveju egzistavimo galimybė galbūt galėtų būti įrodinėjama ir kitaip, konkrečiai – remiantis žmogaus teisių teorijos nuostatomis. Antai, nepaisant to, kad demokratiškos šalių teisėje žmogaus gyvybė laikoma aukščiausia vertybe³⁸³, šiuolaikinėje žmogaus teisių doktrinoje pripažįstama³⁸⁴, kad teisė į gyvybę vis dėlto nėra absoliuti. Kitaip tariant, esama nuomonių (pavyzdžiui, T. Birmontienė, N. A. Belobragina (*Белобрагина Н. Д.*)³⁸⁵, I. G. Kon (*Конь Г. И.*)³⁸⁶, kad ji priklauso tai kategorijai teisių, kurios tam tikromis sąlygomis *gali būti ribojamos*. Šiame kontekste dėmesio vertas T. Birmontienės apibūdinimas, pagal kurį, „teisė į gyvybę, kuri nors su tam tikromis išlygomis ir priartėja prie absoliučių teisių statuso, kaip tokia tarptautinėje žmogaus teisių doktrinoje nėra traktuojama“³⁸⁷.

³⁸² *World Abortion Policies 2013: Wall Chart* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WorldAbortionPolicies2013/WorldAbortionPolicies2013_WallChart.pdf>.

³⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004.

³⁸⁴ Objektvumo dėlei reikia paminėti, kad esama ir priešingos nuomonės (pavyzdžiui, A. Milinis, A. E. Ušamirskis (*Ушамирский А. Э.*)), pagal kurią, teisė į gyvybę pripažįstama absoliučia teise. – Žr., pavyzdžiui, MILINIS, Albertas. Teisės į gyvybę kaip pamatinės žmogaus teisės apsauga baudžiamosios teisės priemonėmis. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2011, Nr. 2 (22), p. 128; БЕЛОБРАГИНА, Надежда Александровна. Ограничение конституционного права на жизнь. *Проблемы в российском законодательстве*, 2010, Nr. 3, p. 24.

³⁸⁵ БЕЛОБРАГИНА, Надежда Александровна. Ограничение конституционного права на жизнь. *Проблемы в российском законодательстве*, 2010, Nr. 3, p. 24–26.

³⁸⁶ КОНЬ, Г. И. Обеспечение права на жизнь в решениях Межамериканского и Европейского судов по правам человека. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право, 2006, Nr. 6, p. 86.

³⁸⁷ BIRMONTIENĖ, Toma. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2007, Nr. 1 (5), p. 214.

Apibendrinant šiame disertacinio tyrimo etape atliktos analizės rezultatus, darytina išvada, kad, atsižvelgiant į Baudžiamojo kodekso skyrių, kuriame šiuo metu įtvirtintos neteisėto aborto sudėtys, tiesioginiu neteisėto aborto objektu turėtų būti pripažįstama moters, kuriai padarytas neteisėtas abortas, sveikata ir gyvybė. Tačiau, atsižvelgiant į neteisėto aborto, kaip nusikaltimo, esmę bei į kitus šiame darbe išdėstytus argumentus, pagrindiniu tiesioginiu neteisėto aborto objektu vis dėlto turėtų būti pripažįstama žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybė. Šiuo siūlymu tačiau nėra raginama baudžiamąją atsakomybę taikyti už bet kurio aborto padarymą, nes, kaip rodo Vokietijos atvejo analizė, negimusi gyvybė gali būti ir pirmiausiai turi būti ginama kitomis, nei baudžiamosios atsakomybės taikymas, priemonėmis (konsultavimo procedūra, socialinė parama *etc.*). Moters sveikata ir gyvybė tokiu atveju, turint omenyje dėl neteisėto aborto moteriai kylantį pavojų, galėtų būti pripažįstama papildomu šių nusikaltimų objektu. Dėl kitokios (negu vyraujančioji) šiame darbe pateiktos pagrindinio neteisėto aborto objekto traktuotės, baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą turėtų būti numatyta kitame, nei šiuo metu esama, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso skyriuje (pavyzdžiui, atskirame „Nusikaltimų negimusiai gyvybei“ skyriuje).

Su nusikalstamos veikos objektu, kaip žinoma, glaudžiai siejasi kitas nusikalstamos veikos sudėties požymis, būtent – **dalykas**. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo dalyku įprasta vadinti materialius daiktus, kuriuos veikiant, pažeidžiamos baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, t. y. joms padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė³⁸⁸.

Neteisėto aborto dalyku – arba nukentėjusiąja³⁸⁹ – Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstama (*nėščia*) moteris, kurios atžvilgiu

³⁸⁸ Žr., pavyzdžiui, PAVILONIS, Vladas; ir ŠVEDAS, Gintaras in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004, 2 str. *para.* 14; ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 166; PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 110.

³⁸⁹ Teisės literatūroje esama nuomonės, kad tais atvejais, kai materialiai tam tikro teisinio gėrio išraiška realiaje pasaulyje yra *žmogus*, jo tapatinimas su daiktu yra „nelabai vykęs“. Todėl tais atvejais, kai žala padaroma tokioms baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, kaip gyvybė, sveikata ir pan.,

(daromas) padarytas neteisėtas abortas³⁹⁰. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į nusikalstamos veikos dalyko sampratą bei nusikalstamos veikos dalyką ir objektą siejantį ryšį: veikiant moterį („materialų daiktą“), yra pažeidžiamas neteisėto aborto objektas – sukeliamas pavojus moters sveikatai ir gyvybei. Atkreiptinas dėmesys, jog dėl tų pačių priežasčių, remiantis šiame darbe pasiūlyta neteisėto aborto objekto samprata, neteisėto aborto dalyku turėtų būti pripažįstamas ir žmogaus gemalas (vaisius). Antai gydytojui, moters prašymu atliekant nėštumo nutraukimo procedūrą (pavyzdžiui, gimdos išgrandymą), akivaizdu, veikiama ne tik pati moteris (dėl ko jos sveikatai ir gyvybei sukeliamas pavojus), bet ir joje esantis žmogaus gemalas (vaisius), dėl ko padaroma žala jo gyvybei.

Toliau analizuojant su neteisėto aborto dalyku susijusius klausimus, būtina paminėti, kad neteisėto aborto atveju poveikis moteriai ir jos gemalui (vaisiui) daromas jos pačios *prašymu*. „Pacientės“ (BK 142 str. 1 ir 2 d.) arba „pačios moters“ (BK 142 str. 3 d.) prašymas nutraukti jos nėštumą yra *būtinasis* neteisėto aborto sudėčių požymis, atskirais atvejais galintis turėti lemiamos įtakos kvalifikuojant veiką. Antai, laikantis visų kitų nėštumo nutraukimo teisėtumo reikalavimų, vien tik nėščios moters prašymo nutraukti jos nėštumą nebuvimas gali lemti veikos kvalifikavimą pagal BK 135 straipsnį³⁹¹. Be to, moters prašymas nutraukti nėštumą, kuris buvo išreikštas *ne*

žmogus, kuriam priklauso šios vertybės, vadinamas *nukentėjusiuoju*, bet ne nusikalstamos veikos dalyku. – ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 167.

³⁹⁰ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 4; ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė*: specialioji dalis. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001, p. 203; NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*: mokomoji priemonė. Vilnius, 1998, p. 65; FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis)*: nusikaltimai žmogaus sveikatai (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/mru_It_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

³⁹¹ Šioje vietoje būtina aptarti, kaip konkrečiai turėtų būti kvalifikuojamas nėštumo nutraukimas prieš moters valią. Reikalas tas, kad tokiu atveju atsiranda padariniai – *nėštumo netekimas*, – kurie gali būti vertinami dvejopai. Iš vienos pusės, tokia veika, rodos, turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 4 p., nes veika padaryta *nėščios moters* atžvilgiu. Iš kitos pusės, akivaizdu, jog nėštumo gali netekti *tik* nėščia moteris. Todėl veiką kvalifikuojant ne kaip paprastą, bet kaip *kvalifikuotą* sunkų sveikatos sutrikdymą, kyla klausimas, ar tokiu atveju į tą pačią aplinkybę – moters nėštumą – nėra atsižvelgiama du kartus ir tuo pačiu – nepagrįstai griežtinama kaltininko atsakomybė. Šį klausimą savo disertaciniame tyrime yra kėlus ir R. Aliukonienė. Jos siūlymu, veika, sukėlusį nėštumo netekimą, pagal BK 135 str. 1 d. turėtų būti kvalifikuojama tik tada, kai kaltininkas, darydamas nusikaltimą,

laisva valia, o paremtas psichine prievarta, priklausomai nuo kitų aplinkybių, gali reikšti psichinę prievartą panaudojusio asmens baudžiamąją atsakomybę pagal BK 148 str. („Žmogaus veiksmų laisvės varžymas“) ar BK 143 str. („Privertimas darytis neteisėtą abortą“).

Nors, kaip matyti, teisingas moters prašymo nutraukti jos nėštumą teisinis vertinimas gali turėti esminės reikšmės nusikalstamų veikų kvalifikavimo procese, nei Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje, nei teismų praktikoje šio neteisėto aborto sudėčių požymio analizei iki šiol didesnio dėmesio nebuvo skiriama.

Moters prašymas nutraukti jos nėštumą yra ne kas kita kaip jos *valios išraiška*, todėl, sprendžiant, ar konkrečiu atveju abortas iš tiesų buvo padarytas moters valia, būtina nustatyti tam tikrų aplinkybių visumą. Pirmiausia, akivaizdu, toks moters pageidavimas privalo būti išreikštas *iki* nėštumo nutraukimo pradžios. Atsižvelgiant į baudžiamojo įstatymo formuluotę, akivaizdu ir tai, kad prašyti nutraukti nėštumą turi pati *nėščioji*. Antra vertus, kai kuriais atvejais prašymą nutraukti nėštumą pirmiausia gali išreikšti ne pati moteris, bet kiti asmenys (pavyzdžiui, nėščiosios sutuoktinis (sugyventinis), tėvai, draugė ir pan.) („prašymas per tarpininką“). Paminėta iš esmės galima patvirtinti ir pavyzdžiu iš teismų praktikos. Antai vienoje baudžiamojoje byloje buvo nustatytos tokios aplinkybės:

nežinojo ir nesuvokė, kad moteris yra nėščia, nes tokiu atveju nebuvo kaltininko tyčios padaryti sunkų sveikatos sutrikdymą būtent nėščiai moteriai. Priešingu atveju – kaltininkui žinant (suvokiant) nėštumo faktą – tokia veika pripažintina kvalifikuotu sunkiu sveikatos sutrikdymu (BK 135 str. 2 d. 4 p.). – ALIUKONIENĖ, Rita. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2007, p. 99, 156. Su tokia R. Aliukonienės pozicija iš esmės reikėtų sutikti. Pirmiausia, būtina pabrėžti, kad nėštumo netekimas yra lygiavertis kitiems BK 135 str. numatytiems padariniams ir įstatymo leidėjo vertinamas kaip sunkus padarinys žmogaus sveikatai. Verta pastebėti, kad kai kuriais atvejais šis padarinys moteriai gali būti ypač skausmingas (pavyzdžiui, nėštumo neteko moteris, kuri ilgą laiką prieš tai gydėsi nuo nevaisingumo, patyrė kelis persileidimus, o jos galimybė pastoti ateityje dėl tam tikrų aplinkybių yra labai ribota). Be to, dėmesį būtina atkreipti į tai, kad nustatymas griežtesnės baudžiamosios atsakomybės už veikos padarymą nėščios moters atžvilgiu *nera* atsitiktinis ir savitiktis. Tokio sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančio požymio išskyrimas rodo įstatymų leidėjo požiūrį į nėščią moterį ir *išskirtinę* jos padėtį. Atsižvelgiant į tai, veikos, padarytos nėščios moters atžvilgiu, ir sukėlusios pagal sunkumą *lygiaverčius* padarinius (pavyzdžiui, nėštumo netekimą ir regos netekimą), neturėtų būti kvalifikuojamos skirtingai. Todėl tyčinis dirbtinis nėštumo nutraukimas prieš moters valią – t. y. veika, padaryta nėščios moters atžvilgiu ir sukėlusį nėštumo netekimą – turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 4 p. kaip kvalifikuotas sunkus sveikatos sutrikdymas.

2006 m. rugsėjo mėn. pabaigoje ji [nukentėjusiosios motina – I. D.] sužinojo, kad dukra yra nėščia. Dukra nuvyko į Širvintų polikliniką pas gydytojus, grįžusi pasakė, kad gydytoja nustatė 13 savaičių nėštumą. Kadangi dukra nenorėjo gimdyti, ji giminaičių paprašė surasti gydytoją [kitame mieste – I. D.], kuri galėtų padaryti abortą. Greitai jai buvo pranešta, kad [tame mieste – I. D.] yra gydytoja, kuri sutiko padaryti abortą. Kaltinamoji R. T. teisiamojo posėdžio metu parodė, kad 2006-10-25 pas ją į polikliniką atvyko nukentėjusiosios giminaitė susitarti dėl konsultacijos. Kitą dieną, spalio 26 d. atvyko ir mergina su mama, merginos paklausė, ar planuoja gimdyti. Mergina sakė, kad nėštumą nori nutraukti³⁹².

Iš pateikto pavyzdžio matyti, jog pirminis prašymas nutraukti nėštumą buvo pateiktas kito asmens, o nėščioji vėliau tokį prašymą tik patvirtino. Atkreiptinas dėmesys, jog tokiais atvejais pati moteris gali ir neišreikšti „prašymo“ nutraukti nėštumą (tiesiogine šio žodžio prasme), tačiau apie moters valią nutraukti nėštumą gali būti sprendžiama iš kitų aplinkybių – pavyzdžiui, iš to, kad nėščioji kitų asmenų iš anksto sutartu laiku atvyko pas abortą padaryti sutikusį asmenį, vykdo jo nurodymus, padavė už nėštumo nutraukimo procedūrą sutartą pinigų sumą ir pan.

Ką tik pasakyta iš esmės verčia aiškiai įvardyti, kad, sprendžiant, ar asmens padarytoje veikoje yra neteisėto aborto sudėties požymių, prašymo nutraukti nėštumą *forma* neturėtų būti pernelyg sureikšminama. Daugeliu atvejų toks moters pageidavimas gali būti išreikštas tik žodžiu („paklausė, ar jis negalėtų atlikti jai išvalymo (aborto)“³⁹³). Kitais kartais prašymas nutraukti nėštumą gali būti išreikštas raštu, t. y. surašant ir pasirašant atitinkamą tekstą arba tik pasirašant, jei tekstas (pavyzdžiui, patvirtintos formos sutikimas nutraukti nėštumą) buvo parengtas iš anksto. Antai su raštu išreikšta moters valia nutraukti nėštumą gali būti susiduriama tais neteisėto aborto padarymo atvejais, kai tikrovėje siekiama sudaryti *teisėto* aborto įspūdį. Toks įspūdis gali būti sudaromas tiek gydytojui, tiek moteriai užpildant tokioms procedūroms

³⁹² Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

³⁹³ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

būtiną medicininę dokumentaciją (taigi ir sutikimą nutraukti nėštumą³⁹⁴), tačiau kai kuriuos tokios dokumentacijos duomenis klastojant – pavyzdžiui, įrašant tikrovės neatitinkančią (trumpesnę nei iš tiesų) nėštumo trukmę.

Kaip jau buvo minėta, atskirais atvejais, atsižvelgiant į kitas veikos padarymo aplinkybes, moteris savo valią nutraukti nėštumą gali išreikšti ne tik žodiniu ir (ar) raštišku prašymu, bet ir atitinkamu savo elgesiu (pirmiausia – *atvykimu* pas abortą padaryti sutikusį asmenį), kuriuo ji patvirtina prieš tai kitų asmenų išreikštą prašymą nutraukti jos nėštumą.

Atkreiptinas dėmesys, jog dažnu atveju sprendimą nutraukti nėštumą moteris priima ne viena, bet kartu su kitais asmenimis – partneriu, tėvais (ypač jei pastojusioji yra nepilnametė) ir pan.³⁹⁵ Dėl šios priežasties galima situacija, kai nėštumą neteisėtai nutraukia asmuo, kuriam pirmiausia ir kilo toks sumanymas. Pavyzdžiui, mergina praneša tėvams, kad laukiasi ir kad jos nėštumas siekia jau 13 savaičių. Merginos motina, manydama, kad mergina yra per jauna tapti motina, kad pirmiau jai reikia įgyti bent šiokią tokį išsilavinimą, patarė merginai nėštumą nutraukti. Merginai sutikus, merginos motina, būdama gydytoja akušerė ginekologė, pati tą nėštumą ir nutraukė.

Atsižvelgiant į pateiktą pavyzdį, iš karto kyla klausimas, ar veika gali būti kvalifikuojama kaip neteisėtas abortas, jei sumanymas nutraukti nėštumą kilo ne nėščiajai, bet pačiam kaltininkui, o nėščioji tokiame sumanyme viso labo tik pritarė (neprieštaravo). Toks klausimas kyla dėl to, kad tokiu atveju iš esmės susiduriama ne su moters *prašymu*, bet jos *sutikimu* nutraukti nėštumą.

Kaip pastebi M. Liesis, savo disertaciniame tyrime taip pat analizavęs nusikalstamos veikos sudėtį, kurioje, kaip ir neteisėtame aborte, nukentėjusiojo

³⁹⁴ Apie tai, kad moteris turi raštu išreikšti savo valią nutraukti nėštumą ir kad sutikimas tą padaryti yra vienas iš būtinųjų tokią procedūrą lydinčių dokumentų, galima spręsti iš kai kurių Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos nuostatų, būtent: „iki nėštumo nutraukimo operacijos moteris turi raštu pareikšti apie savo apsisprendimą nutraukti nėštumą“ (1.9 p.), „visais atvejais nėštumui nutraukti būtinas moters [...] sutikimas“ (3 p.), „turi būti užpildyta istorija (fNr. 003-1/a), į kurią įklijuojamas [...] moters raštiškas sutikimas nutraukti nėštumą“ (1.11 p.).

³⁹⁵ Paminėta iš esmės patvirtina vienas Lietuvoje atliktas disertacinis tyrimas, po kurio paaiškėjo, kad nutraukti nėštumą *pačios* nusprendė mažiau nei 40 proc. visų apklaustų moterų. Apie 60 proc. atvejų toks sprendimas buvo priimtas abiejų partnerių kartu. – VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 64.

prašymas yra vienas iš būtinųjų sudėties požymių³⁹⁶, „sutikimas“ yra *silpnesnė* nukentėjusiojo valios išraiška nei „prašymas“³⁹⁷. Tokiam pastebėjimui neabejotinai reikėtų pritarti atsižvelgiant į žodžių „sutikti“, t. y. „neprieštarauti“, ir „prašyti“, t. y. „kreiptis su pageidavimu“, reikšmes³⁹⁸. Atsižvelgiant į čia išdėstyta ir perfrazuojant pirmiau iškeltą klausimą, būtina aiškintis, ar neteisėto aborto sudėtimis konstatuoti *tokia*, t. y. silpnosio, intensyvumo moters valios išraiška yra pakankama.

Viena vertus, pacientės arba pačios moters „prašymas“, kaip vienas iš būtinųjų neteisėto aborto sudėčių požymis, suponuoja tai, kad būtent jis – *prašymas* – turi būti tas *pirminis* motyvas, kuris ir paskatino kaltininką padaryti šią nusikalstamą veiką (savanaudiškos ir (ar) kitokios paskatos šiuo atveju paliekamos nuošalyje). Atsižvelgiant į tai, galima būtų manyti, kad moters „sutikimas“ nutraukti nėštumą neteisėto aborto sudėtimis vis dėlto yra nepakankamas ir todėl sumanymas padaryti abortą negali kilti pačiam neteisėtą abortą padariusiam asmeniui.

Antra vertus, būtina prisiminti, kad nėštumo nutraukimas kaip sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas tik tada, kai jis atliekamas *prieš moters valią*. Tuo tarpu minėtu atveju, nors ir silpniau, tačiau moters valia nutraukti nėštumą vis dėlto yra išreiškiama. Todėl vertinant, ar asmens padaryta veika atitinka neteisėto aborto ar vis dėlto sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtį, dėmesys turėtų būti koncentruojamas ties tuo, ar nėštumo nutraukimas *atitinka* tikrąją moters valią. Dėl šios priežasties, nesant aplinkybių, kurios rodytų priešingą, veika turėtų būti kvalifikuojama kaip neteisėtas abortas, nepaisant to, kad iniciatyvą nutraukti nėštumą parodė pats neteisėtą abortą padaręs asmuo.

Iš to, kas pasakyta, tampa aišku, kad neteisėto aborto sudėtyse svarbiau yra ne tai, kokia forma išreiškiamas moters prašymas (sutikimas) nutraukti nėštumą, bet tai, kad toks prašymas (sutikimas) būtų išreikštas *laisva* moters

³⁹⁶ Čia omenyje turima padėjimo nusižudyti sudėtis, numatyta BK 134 str.: „Tas, kas beviltiškai sergančio žmogaus *prašymu* [kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.] padėjo jam nusižudyti [...]“.

³⁹⁷ LIESIS, Mantas. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008, p. 65.

³⁹⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 590, 786.

valia. Tokią valią, suprantama, gali išreikšti tik normalios fizinės bei psichinės būsenos asmuo, kuris adekvačiai suvokia savo veiksmų padarinius ir kuris nėra veikiamas tam tikrų išorinių aplinkybių (apgaulės, fizinės bei psichinės prievartos (grasinimų), taip pat ekonominės ar kitokios priklausomybės nuo kitų asmenų). Tik atitinkant minėtus reikalavimus, galima konstatuoti, kad moters prašymas (sutikimas) nutraukti nėštumą atitinka jos *tikrąją* valią.

Šiame kontekste būtina aptarti dar vieną su moters prašymu nutraukti nėštumą susijusį klausimą. Remiantis Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos 1.6 p., „nutraukiant nėštumą nepilnametėms iki 16 metų, būtinas, o nuo 16 iki 18 metų pageidautinas raštiškas sutikimas vieno iš tėvų, įtėvių, globėjų, rūpintojų ar faktiškai jas auginančių asmenų“. Šis reikalavimas gali būti siejamas su Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymu³⁹⁹, kurio 14 str. 2 d. numatyta, kad nepilnamečiam pacientui iki 16 metų sveikatos priežiūra, išskyrus būtinąsias medicinos pagalbos paslaugas teikimo atvejus, teikiama tik esant jo atstovų sutikimui.

Nepaisant to, kad kasmetinis nepilnametėms iki 16 metų jų pačių pageidavimu padaromų abortų skaičius neturėtų būti itin didelis⁴⁰⁰, minėto reikalavimo egzistavimas suponuoja būtinybę aiškintis, kaip turėtų būti vertinamas atvejis, kai nėštumas, laikantis visų kitų tokiai procedūrai keliamų teisėtumo reikalavimų, nutraukiamas nepilnametei iki 16 metų, nesant pirmiau nurodytų asmenų raštiško sutikimo:

- 1) ar veika, nepaisant paminėta, baudžiamosios teisės požiūriu turėtų būti vertinama kaip *teisėta*, tačiau gydytojui, nutraukusiam nėštumą minėtomis aplinkybėmis, turėtų (galėtų) būti taikoma kitos rūšies teisinė atsakomybė (drausminė);

³⁹⁹ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 102-2317; 2004, Nr. 115-4284; 2009, Nr. 145-6425.

⁴⁰⁰ Pavyzdžiui, Statistikos departamento duomenimis, laikotarpiu nuo 1997 m. iki 2011 m. nepilnametėms iki 15 metų daugiausiai abortų (jų pačių sprendimu) buvo padaryta 2005 m. (aštuoni), mažiausiai – 2001 m. (vienas). Būtina paaiškinti, kad tiksliai įvardyti, kiek abortų kasmet padaroma nepilnametėms iki 16 metų, negalima dėl viešai skelbiamų duomenų grupavimo pagal amžiaus grupes (iki 15 metų, 15–19 metų ir t. t.). – Lietuvos statistikos departamento skelbti duomenys *Abortai. Požymiai: priežastis, amžius (1997 -> 2011)* (Lentelė M3140501) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

- 2) ar veika turėtų būti kvalifikuojama kaip *neteisėtas abortas* (BK 142 str. 1 d.), atsižvelgiant į tai, kad nėštumas buvo nutrauktas nesilaikant visų galiojančios nėštumo nutraukimo tvarkos reikalavimų;
- 3) ar veika turėtų būti kvalifikuojama kaip *sunkus sveikatos sutrikdymas* (BK 135 str. 2 d. 4 p.), pripažįstant, kad raštiško minėtų asmenų sutikimo nebuvimas nepilnametės iki 16 metų prašymą nutraukti nėštumą daro negaliojantį ir todėl tokiomis aplinkybėmis atliktas nėštumo nutraukimas turi būti traktuojamas kaip padarytas *be moters* prašymo.

Nesiplečiant galima pasakyti, jog iš visų trijų pasiūlytų veikos, padarytos minėtomis aplinkybėmis, kvalifikavimo galimybių optimali atrodo *pirmoji* – baudžiamoji atsakomybė už tokią veiką asmeniui vis dėlto neturėtų būti taikoma. Tokią išvadą vėlgi lemia šiame darbe jau ne kartą išsakytas požiūris, kad didžiausias dėmesys turi būti teikiamas *ne moters* prašymo nutraukti formai, bet *turiniui*. Atsižvelgiant į tai, nesant požymių, kad nepilnametė iki 16 metų dėl savo socialinės brandos ar kitų priežasčių nesuvokė savo prašymo esmės⁴⁰¹, veika baudžiamosios teisės požiūriu turėtų būti vertinama kaip *teisėta*, nepaisant to, kad nepilnametės valia nutraukti nėštumą nebuvo patvirtinta reikalingų asmenų raštišku sutikimu. Tačiau, jeigu nepilnametė iki 16 metų dėl įvairių priežasčių savo prašymo nutraukti jos nėštumą esmės nesuvokė ir kaltininkas tokios nepilnametės nėštumą nutraukė tokią aplinkybę suvokdamas, jo veika turėtų būti kvalifikuojama kaip kvalifikuotas sunkus sveikatos sutrikdymas.

Kad nepilnametė iki 16 metų iš esmės gali būti pajėgi priimti su jos sveikata susijusius sprendimus, patvirtina ir kai kurios teisės aktuose įtvirtintos nuostatos. Pavyzdžiui, Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme numatyta, kad nepilnametis pacientas iki 16 metų, išskyrus *įstatymų* nustatytus

⁴⁰¹ Šiame kontekste būtent socialinė nepilnametės branda (angl. *maturity*) pabrėžiama ir daugelio kitų autorių darbuose. – Žr., pavyzdžiui, LEVESQUE, Roger J. R. *Child Maltreatment and the Law*. New York, 2008, p. 28–29; BRAZIER, Margaret; ir CAVE, Emma. *Medicine, Patients and the Law*. 4th ed. London, 2007, p. 403.

atvejus⁴⁰², turi teisę savarankiškai kreiptis ir spręsti dėl jam reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, jeigu toks nepilnametis, gydytojo pagrįsta nuomone, išreikšta medicinos dokumentuose, gali pats teisingai vertinti savo sveikatos būklę (14 str. 3 d.). Kad nepilnamečio iki 16 metų valiai turi būti teikiamas deramas dėmesys, rodo ir tai, kad sveikatos priežiūros specialistams yra nustatyta pareiga, ieškant labiausiai nepilnamečio interesus atitinkančių sprendimų, atsižvelgti „pirmiausia [kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.] į nepilnamečio, taip pat į jo atstovų valią“ (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 14 str. 2 d.).

Siūlomas veikos, padarytos minėtomis aplinkybėmis, kvalifikavimas gali būti grindžiamas ir kitais argumentais. Kaip teisingai pastebi ir kiti autoriai (pavyzdžiui, A. Čaikovski bei I. Žukovaitė⁴⁰³), Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nėra numatyta, kad baudžiamąją atsakomybę užtraukia visi (ar bet kurie) galiojančios nėštumo nutraukimo tvarkos pažeidimai. Iš tiesų, atsižvelgiant į BK 142 str. dalių dispozicijas, galima teigti, jog įstatymų leidėjo yra kriminalizuoti ne visi neteisėto aborto padarymo atvejai, bet tik kai kurie iš jų, t. y. konkrečių asmenų konkrečiomis aplinkybėmis padarytos veikos. Dėl šios priežasties nors, viena vertus, egzistuoja papildomi, su jaunu nėsčiosios amžiumi susiję, nėštumo nutraukimo procedūrai keliami reikalavimai, tačiau BK 142 str. jie nėra atspindėti ir todėl tokio reikalavimo pažeidimas baudžiamosios atsakomybės pagal šį straipsnį užtraukti neturėtų.

⁴⁰² Čia vėlgi dėmesį būtina atkreipti į tai, kad atvejai, kuomet net ir teisingai savo sveikatos būklę gebantis įvertinti nepilnametis iki 16 metų *negali* savarankiškai kreiptis ir spręsti dėl jam reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, remiantis minėta nuostata, turi būti nustatyti *įstatyme*. Būtina pastebėti, kad kitose to paties (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo) įstatymo vietose (pavyzdžiui, 10 str. 1 d.) yra numatyta, kad tam tikros išimtys gali būti nustatytos *teisės aktuose*. Atsižvelgiant į tai, yra pagrindo teigti, kad žodis „įstatymas“ minėto įstatymo 14 str. 3 d. vartojamas siaurąja (formaliąja) šio žodžio prasme, t. y. turint omenyje, kad teisės akto, galinčio (turinčio) nustatyti minėtus išimtinis atvejus, forma turi būti „įstatymas“. Tuo tarpu Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos nuostata, pagal kurią, nutraukiant nėštumą nepilnametėms iki 16 metų, būtinas jos atstovų sutikimas, reiškia, kad toks išimtinis atvejis yra nustatytas ne įstatymu, bet poįstatyminiu teisės aktu. Visa išdėstyta, kartu su prieš tai darbe pateiktais argumentais, dar kartą patvirtina būtinybę peržiūrėti ir keisti ne tik nėštumo nutraukimo tvarką reglamentuojančių teisės aktų turinį, bet ir formą.

⁴⁰³ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 24.

Galiausiai toks samprotavimas ir siūlomas veikos kvalifikavimas dera ir su baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstamais baudžiamųjų įstatymų aiškinimo principais, reikalaujančiais, kad kylant neaiškumų dėl tikrosios baudžiamojo įstatymo prasmės, pirmenybė būtų teikiama tokiam aiškinimui, kuris kaltininkai yra *palankesnis*, t. y. kuris susiaurina baudžiamosios atsakomybės ribas arba kitaip palengvina kaltininko padėtį⁴⁰⁴.

Tęsiant su moters prašymu nutraukti nėštumą susijusios problematikos analizę, reikia dar kartą paminėti, kad moters valios trūkumus – be kitų aplinkybių – gali lemti ir apgaulės panaudojimas, t. y. tam tikros tikrovės neatitinkančios informacijos pateikimas arba – priešingai – tam tikros reikšmingos informacijos nutylėjimas (nuslėpimas)⁴⁰⁵. M. M. Minajeva yra išsakiusi nuomonę, kad moters sutikimas nutraukti nėštumą negali būti pripažįstamas *savanorišku*, kai jis, be kita ko, duotas negavus visos reikalingos informacijos. Todėl, jos nuomone, veika tokiais atvejais negali būti kvalifikuojama kaip neteisėtas aborto padarymas (Rusijos BK 123 str.)⁴⁰⁶.

Toks M. M. Minajevos siūlymas, reikia pastebėti, nėra be pagrindo. Pirmiausia būtina prisiminti, kad nėštumo nutraukimas yra viena iš daugelio asmeniui teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų⁴⁰⁷, kurias, kaip žinoma, draudžiama teikti be paciento sutikimo (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 14 str.). Dėl šios priežasties moters sutikimui nutraukti nėštumą, kaip ir bet kurio kito paciento sutikimui dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, yra taikomi tam tikri reikalavimai. Pačiu bendriausiu požiūriu toks sutikimas turi būti *pagrįstas informacija ir tinkamas* (Pacientų

⁴⁰⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 104–106.

⁴⁰⁵ Kiti autoriai (pavyzdžiui, D. Beyleveld, R. Brownsword, S. Y. Tan) taip pat akcentuoja, kad medicinos teisėje asmens sutikimas bendriausiu požiūriu turi būti laisvas ir *informuotas*. – BEYLEVELD, Deryck; ir BROWNSWORD, Roger. *Consent in the Law*. Oxford, 2007, p. 7 ir kt.; TAN, S. Y. *Medical Malpractice: Understanding the Law, Managing the Risk*. Hackensack (New Jersey), 2006, p. 88.

⁴⁰⁶ МИНАЕВА, Мария Михайловна. Проблемы квалификации детоубийств и преступлений, связанных с незаконным прерыванием беременности. *Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации*, 2008, Nr. 6 (8), p. 69.

⁴⁰⁷ Apie tai, kad nėštumo nutraukimas yra pripažįstamas *asmens sveikatos priežiūros paslauga*, galima spręsti iš kai kurių teisės aktų. – Žr., pavyzdžiui, Mokamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų, teikiamų valstybės ir savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose, sąrašas ir kainos, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. liepos 30 d. įsakymu Nr. 357 (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 67-2175.

teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 15 str. 2 d.). Iš to, kas pasakyta, akivaizdu, kad tokiu, t. y. pagrįstu informacija ir tinkamu, sutikimas gali būti laikomas tik jeigu jis buvo duotas, „gavus pakankamą ir aiškią informaciją“ (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 15 str. 3 d. 2 p.). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog ir moteris savo tikrąją valią dėl nėštumo nutraukimo gali pareikšti tik tada, kai jai buvo suteikta *visa* jos apsisprendimui įtakos galinti turėti informacija.

Tačiau čia būtina prisiminti, kad nėštumo nutraukimas gali būti atliekamas tiek pagal moters pageidavimą, tiek pagal medicininės indikacijas. Galima manyti, jog abiem atvejais moters apsisprendimui reikalingos informacijos *kiekis* ir *pobūdis* gali būti skirtingas. Antai nėštumą nutraukiant moters pageidavimu, sprendimui priimti moteriai gali pakakti žinoti prašomos atlikti procedūros esmę, žinomas ir galimas komplikacijas ir pan. Tuo tarpu nėštumą nutraukiant pagal medicininės indikacijas, moteriai daug svarbiau gali būti žinoti, pavyzdžiui, tikrąją savo ir vaisiaus sveikatos būklę, galimybes nėštumą tęsti, galimi padariniai, atsisakius nėštumo nutraukimo procedūros ir pan.

Šioje vietoje būtina pridurti, jog Lietuvos teismų praktikoje yra išsakyta pagrįsta nuomonė, kad nėštumo nutraukimo procedūra pati savaime yra moters organizmą ir psichiką žalojantis faktorius ir kad tai yra žinoma kiekvienam protingam asmeniui⁴⁰⁸. Toks teismų vertinimas leidžia manyti, jog nėštumo nutraukimas pačios moters pageidavimu nebūtų kvalifikuojamas kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, net ir nesuteikus visos tokiais atvejais reikalaujamos suteikti informacijos. Kitais žodžiais tariant, pirmiau minėtas M. M. Minajevos siūlymas – moters sutikimą, duotą negavus pakankamos informacijos, laikyti *nesavanorišku*, o nėštumo nutraukimą traktuoti kaip padarytą be jos prašymo (prieš jos valią) (t. y. kaip sunkų sveikatos sutrikdymą) – praktikoje galėtų būti realizuotas tik aborto pagal medicininės indikacijas atvejais.

⁴⁰⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. sprendimas c. b. O. A. v. *viešoji įstaiga Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 2-1861-41/2006.

Apibendrinant šioje tyrimo dalyje išdėstytus argumentus, galima daryti išvadą, kad baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą turėtų būti numatyta kitame, nei šiuo metu esama, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso skyriuje (pavyzdžiui, atskirame „Nusikaltimų negimusiai gyvybei“ skyriuje⁴⁰⁹), nes pagrindiniu tiesioginiu neteisėto aborto objektu turėtų būti pripažįstama žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybė. Moters sveikata ir gyvybė šiuo atveju galėtų būti pripažįstama papildomu šių nusikaltimų objektu⁴¹⁰. Atsižvelgiant į Baudžiamojo kodekso skyrių, kuriame neteisėto aborto sudėtys numatytos šiuo metu, tiesioginiu neteisėto aborto objektu laikytina moters, kuriai padarytas neteisėtas abortas, sveikata ir gyvybė.

Kitoks, šiame darbe siūlomas, neteisėto aborto objekto vertinimas lemia ir kitokį neteisėto aborto dalyko supratimą. Dalyku šiose sudėtyse pirmiausiai turėtų būti pripažįstamas žmogaus gemalas (vaisius), kuris dėl neteisėto aborto buvo sunaikintas. Dalyku (nukentėjusiąja materialinės baudžiamosios teisės požiūriu) galėtų būti pripažįstama ir pati moteris, kuriai padarytas neteisėtas abortas. Vertinant, ar abortas buvo padarytas moters prašymu, didžiausias dėmesys turėtų būti teikiamas ne tokio prašymo formai, bet *turiniui*. Dėl šios priežasties nesant aplinkybių, iš kurių abortą padaręs asmuo būtų galėjęs neginčijamai spręsti, kad moters prašymas nutraukti nėštumą neatitinka tikrosios jos valios⁴¹¹, jo padaryta veika, esant kitiems būtiniais sudėties požymiais, turėtų būti kvalifikuojama kaip neteisėtas abortas.

⁴⁰⁹ Realizuojant tokį siūlymą praktikoje, BK 142 str. numatytų neteisėto aborto sudėčių tik „perkelti“ į kitą skyrių greičiausiai nepakaktų – turėtų būti peržiūrėta ir paties straipsnio konstrukcija. Pavyzdžiui, sekant Austrijos, Belgijos, Liuksemburgo, Portugalijos, Šveicarijos, Vokietijos *etc.* pavyzdžiu, aborto draudimą Lietuvos BK numatant kaip bendrąją normą, tačiau kartu nustatant išlygą, t. y. aplinkybes, kurių visumai esant, aborto padarymas nebūtų baudžiamas.

⁴¹⁰ Neteisėto aborto papildomo objekto klausimas turėtų būti peržiūrėtas, jei ateityje moterims būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė už prašymą (sutikimą), kad joms būtų padarytas neteisėtas abortas ir (ar) aborto tam tikromis aplinkybėmis pasidarymą.

⁴¹¹ Pavyzdžiui, moterį, atvykusią nutraukti nėštumą, atlydėjo asmuo, kuris akivaizdžiai daro jai neigiamą poveikį, prieš nėštumo nutraukimo procedūrą moteris verkia, blaškosi, o ją atlydėjęs asmuo moterį ramina, sako, jog „taip reikia“ ir pan. Panašios aplinkybės, beje, buvo nustatytos vienoje Jonavos rajono apylinkės teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje, būtent: septyniolikos metų mergina, kuri į nėštumo nutraukimo procedūrą atvyko kartu su savo motina, prieš intervenciją „verkė, blaškėsi, motina ją ramino“. Lieka neaišku, ar veiką teismas būtų kvalifikavęs kitaip, jei gydytoja prieš nėštumo nutraukimo operaciją merginos nebūtų paklausiusi, ar ji planuoja gimdyti, o pastaroji nebūtų atsakiusi, kad nėštumą nori nutraukti. – Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

2.2. Objektyvioji pusė

Kiekviena nusikalstama veika vienokiu ar kitokiu būdu pasireiškia išoriškai. Baudžiamosios teisės doktrinoje toks, t. y. matomas, išorinis, nusikalstamos veikos pasireiškimas vadinamas *objektyviaja* nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo *pusė*. Atsižvelgiant į tai, kad daugelis nusikalstamų veikų (pavyzdžiui, vagystė ir plėšimas, išžagininimas ir seksualinis prievartavimas *etc.*) skiriasi tarpusavyje ir yra atibojamos būtent pagal objektyviosios pusės požymius, konstruojant nusikalstamų veikų sudėtis, šiems požymiams tenka tikrai ne paskutinis vaidmuo.

Tradiciškai prie požymių, apibūdinančių nusikalstamos veikos objektyviają pusę, priskiriami: 1) veika; 2) padariniai; 3) priežastinis ryšys tarp veikos ir kilusių padarinių; 4) veikos padarymo būdas; 5) laikas; 6) vieta; 7) įrankiai ir priemonės; 8) kitos aplinkybės⁴¹². Tačiau baudžiamajame įstatyme įtvirtintose nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų sudėtyse paprastai numatomi ne visi, bet tik kai kurie iš jų – atskiroms nusikalstamų veikų rūšims *būdingiausi* objektyviosios pusės požymiai.

Konstruodamas Baudžiamojo kodekso 142 str., įstatymų leidėjas šių nusikaltimų objektyviają pusę apibūdino: 1) *veika* (neteisėtas moters nėštumo nutraukimas (aborto padarymas)); 2) *padariniais* (gemalo (vaisiaus) sunaikinimas (pašalinimas iš moters organizmo?) (diskutuojama toliau)); 3) *priežastiniu ryšiu* tarp veikos ir padarinių. Atskirose neteisėto aborto sudėtyse įtvirtinti ir kai kurie kiti objektyviosios pusės požymiai – *vieta* ((ne) sveikatos priežiūros įstaigoje) (BK 142 str. 1 ir 2 d.), *aplinkybės* (jeigu buvo kontraindikacijų) (BK 142 str. 1 d.).

Šiame kontekste galima paminėti, kad kai kurių kitų valstybių (Belgijos, Liuksemburgo, Maltos) baudžiamuosiuose įstatymuose į neteisėto aborto sudėtis yra įtraukti ir kai kurie kiti objektyviosios pusės požymiai (pavyzdžiui,

⁴¹² Žr., pavyzdžiui, PAVILONIS, Vladas; ir ŠVEDAS, Gintaras in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004, 2 str. *para.* 12; ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 170.

veikos padarymo būdas, priemonės). Pavyzdžiui, Belgijos BK 350 str. numatyta, kad nėštumas gali būti nutrauktas *maistu, gėrimais, vaistais ar bet kokiomis kitomis priemonėmis*. Kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatyta, kad nėštumas (be to, kas jau paminėta) gali būti nutrauktas ir *smurtu* (Liuksemburgo BK 348 str., Maltos BK 241 str.) ar tam tikrais *sumaniais veiksmais* („*manevrais*“) (pranc. *manœuvres*) (Liuksemburgo BK 348 str.).

Analizės patogumo bei teksto aiškumo sumetimais objektyvioji Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 str. numatytų nusikaltimų pusė toliau darbe analizuojama dviem etapais: pirmiausia atskleidžiant visoms neteisėto aborto sudėtims būdingus veikos, padarinių bei priežastinio ryšio požymius, vėliau – kitus objektyviosios pusės požymius, būdingus tik atskiroms neteisėto aborto sudėtims.

2.2.1. Veika, padariniai, priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių

Tikrovėje niekas neatsitinka savaimė – vieni ar kiti vykstantys dalykai yra nulemti vienokių ar kitokių priežasčių, tarp kurių gali būti ir žmogaus padaryta *veika*. Baudžiamajoje teisėje terminas „veika“ žymi tam tikrą išoriškai pasireiškiantį žmogaus elgesį (poelgį). Tačiau baudžiamasis įstatymas, kaip žinoma, draudžia ne bet kokį žmogaus elgesį, bet tik tokį, kuris, įstatymų leidėjo vertinimu, yra *pavojingas*, t. y. kuris objektyviai gali padaryti žalos baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms.

Baudžiamojo kodekso 142 str., kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą, veika įvardijama *dvejopai* – „padaręs abortą“ (BK 142 str. 1 ir 2 d.) ir „nutraukė nėštumą“ (BK 142 str. 3 d.). Kaip ir kai kurių kitų valstybių (Austrijos, Baltarusijos, Estijos⁴¹³, Latvijos⁴¹⁴,

⁴¹³ Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (est. *Karistusseadustik*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>>.

⁴¹⁴ Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (lat. *Krimināllikums*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/The_Criminal_Law.doc>.

Portugalijos, Rusijos, Šveicarijos⁴¹⁵, Vokietijos) baudžiamuosiuose įstatymuose, Lietuvos BK veikos požymis *nėra* detalizuojamas.

Tai, kad veika neteisėto aborto sudėtyse gali pasireikšti įvairiais kaltininko veiksmais, nukreiptais į gemalo (vaisiaus) sunaikinimą, galima spręsti ne tik iš šių užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų pavyzdžių, bet ir iš kitų šaltinių. Antai tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad nėštumas gali būti nutraukiamas ir chirurgine operacija, ir kitokiu (pavyzdžiui, mechaniniu, terminiu, medikamentiniu, toksiniu *etc.*) poveikiu moters organizmui ar gemalui (vaisiui)⁴¹⁶. Svarbu pastebėti, kad tam pačiam nėštumui nutraukti gali būti panaudota ir kelių nėštumo nutraukimo būdų kombinacija (pavyzdžiui, nepavykus nėštumo nutraukti medikamentiniu būdu, vėliau dar atliekama ir chirurginė operacija).

Veikos pasireiškimas konkrečiu atveju nemaža dalimi priklauso nuo šią nusikalstamą veiką padariusiojo išsilavinimo bei profesijos. Reikia sutikti, kad vienaip nėštumą gali nutraukti gydytojas, kuriam nėštumo nutraukimo procedūrų atlikimas yra įprasta jo profesinės praktikos dalis, ir visiškai kitaip – asmuo, kuris neturi jokių specialių medicinos žinių ir įgūdžių. Dėl to pirmuoju atveju nėštumas, didelė tikimybė, gali būti nutrauktas ir vienu iš ginekologijos praktikoje įprastų nėštumo nutraukimo metodų, tuo tarpu kitais atvejais veika greičiausiai pasireikš tokiais veiksmais, kuriuos sugebėtų atlikti ir reikiamų specialių žinių neturintis žmogus.

Iš to, kas pasakyta, tampa aišku, kad, nagrinėjant galimas neteisėto aborto pasireiškimo formas, būtina analizuoti tiek tuos nėštumo nutraukimo būdus, kurie medicinoje yra žinomi kaip galintys nulemti nėštumo pabaigą, bet dėl

⁴¹⁵ Šveicarijos Konfederacijos baudžiamasis kodeksas (vok. *Schweizerisches Strafgesetzbuch*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf>>.

⁴¹⁶ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 5; ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: specialioji dalis. 2-asis papild. leid.* Vilnius, 2001, p. 201; NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė.* Vilnius, 1998, p. 64; CARD, Richard. *Criminal Law.* 12th ed. London, 1992, p. 231; КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства: монография.* Москва, 2011, p. 64; НАУМОВ, А. В. *Российское уголовное право: курс лекций.* 4-е изд. Москва, 2007, т. 2, p. 133; ЛЮЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство аборта: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. [...] канд. юрид. наук.* Ставрополь, 2004, p. 107; Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-64-545/2005.

savaime suprantamų priežasčių nėra naudojami (pavyzdžiui, nėštumas nutrauktas traumuoiant nėščios moters pilvą), tiek tuos, kurie medicinoje yra ne tik žinomi, bet ir *taikomi praktikoje* (pavyzdžiui, nėštumas nutrauktas vakuuminės aspiracijos būdu, t. y. būdu, kuris yra įprastas nedidelės trukmės nėštumui nutraukti, tačiau tai padaryta ne sveikatos priežiūros įstaigoje).

Medicinos moksle žinomas ir praktikoje taikomas ne vienas būdas nėštumui nutraukti. Šiam tikslui gali būti pasitelkiami tiek specialūs instrumentai (prietaisai), kurių pagalba atliekama nėštumo nutraukimo operacija (*chirurginis abortas*), tiek ir įvairūs vaistai (*medikamentinis abortas*). Kuris metodas gydytojo bus pasirinktas konkrečiu atveju, nemaža dalimi priklauso nuo nėštumo, kurį norima nutraukti, trukmės.

Vienas dažniausių praktikoje naudojamų nėštumo iki 12–14 nėštumo savaičių nutraukimo metodų – pirmiau jau minėta vakuuminė aspiracija (vakuumaspiracija), kuri gali būti atliekama kartu su gimdos kaklelio išplėtimu arba be jo. Dėl jos esmės ši procedūra neretai dar vadinama tiesiog „atsiurbimu“ ar „išsiurbimu“. Jos metu pro gimdos kaklelį į gimdos ertmę įstatoma prie vakuumo šaltinio (vakuuminio siurblio) prijungta plastikinė ar metalinė kaniulė (tuščiaviduris vamzdelis), vakuumo pagalba gemalas (vaisius) atplėšiamas nuo gimdos sienelių, o visas išsiurbtas gimdos turinys patenka į specialų surinkimo indą. Priklausomai nuo nėštumo trukmės, naudojamos skirtingo dydžio (skersmens) kaniulės bei skirtingas vakuuminio siurblio slėgis⁴¹⁷.

Verta paminėti, kad vienoje baudžiamojoje byloje, kurioje abortas buvo padarytas būtent vakuuminės aspiracijos būdu, teismas atmetė kaltinamosios gynėjo argumentą, kad vakuuminė aspiracija nelaikoma operacija ir – atitinkamai – kad tai nėra abortas. Teismas pažymėjo, kad šių veiksmų esmė – nėštumo nutraukimas, o nutraukti nėštumą galima skirtingais būdais⁴¹⁸.

Pirmo trimestro nėštumas praktikoje taip pat gali būti nutraukiamas atliekant gimdos turinio išsiurbimą ir ertmės išgrandymą. Šios procedūros

⁴¹⁷ RAILAITĖ, Dalia Regina, *et al.* *Ginekologija*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ III dalis. 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas, 2008, p. 89.

⁴¹⁸ Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-64-545/2005.

metu, išplėtus gimdos kaklelį, pirmiausia kaniule išsiurbiamas gimdos turinys. Esant reikalui, gimdos sienos nugrandomos specialiu aštriu kilpos pavidalo instrumentu (kiurete) ir dar kartą išsiurbiamas gimdos turinys, tokiu būdu pašalinant gemalą ar vaisių iš gimdos. Medicinoje ši procedūra, atsižvelgiant į jos metu naudojamus instrumentus bei atliekamų veiksmų pobūdį, žinoma tiek *gimdos kiuretažo*, tiek *gimdos abrazijs* (lot. *abrasio* – nugrandymas) pavadinimu. Lyginant su vakuumine aspiracija, toks nėštumo nutraukimas laikomas ne tik labiau rizikingu, bet ir moteriai labiau skausmingu.

Vėlesnėse nėštumo stadijose (maždaug nuo 13–15 nėštumo savaitės), kai nėštumą reikia nutraukti dėl tam tikrų medicininių priežasčių (abortas pagal medicines indikacijas), vaisius iš moters organizmo paprastai pašalinamas dirbtinai sužadinant persileidimą (vadinamoji aborto indukcija). Šiam tikslui akušerijoje ir ginekologijoje dėl gebėjimo sukelti gimdos kaklelio pokyčius bei gimdos susitraukimus dažnai vartojami *prostaglandinai* – tam tikros fiziologiškai aktyvios medžiagos. Pavyzdžiui, siekiant sužadinti persileidimą 13–21 nėštumo savaitę ir tokiu būdu iš moters organizmo pašalinti gyvą vaisių, moteriai vartoti į makštį gali būti skiriamos atitinkamos mizoprostolio⁴¹⁹ (prostaglandino analogo) dozės. Atskirais atvejais (pavyzdžiui, nepasišalinus placentai) po mizoprostolio gali būti skiriama kitos gimdos tonusą didinančios medžiagos – oksitocino⁴²⁰.

Kai kuriose šalyse (Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Danijoje, Suomijoje, Šveicarijoje *etc.*) medikamentai jau kurį laiką⁴²¹ naudojami ne tik vėlyvajam, bet ir ankstyvajam⁴²² nėštumui nutraukti.

⁴¹⁹ Verta pastebėti, kad įvairiuose literatūros lietuvių kalba šaltiniuose mizoprostolis – greičiausiai dėl tiesioginio šios medžiagos pavadinimo vertimo iš kitų kalbų (angl. *misoprostol*; lot. *misoprostolum*) – neretai ne visai tiksliai įvardijamas „mizoprostoliu“. Šiame darbe vartojamas Lietuvoje patvirtintas šios medžiagos pavadinimas – mizoprostolis. – Vaistinių medžiagų ir vaistinių preparatų, esančių Europos farmakopėjoje, pavadinimų atitikmenų lietuvių kalba sąrašas, patvirtintas Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos viršininko 2009 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. 1A-551 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2828.

⁴²⁰ BARTUSEVIČIUS, Arnoldas. Prostaglandinų vartojimas akušerijoje ir ginekologijoje. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 3, p. 236, 238, 239.

⁴²¹ Pirmąja pasaulio šalimi, kurioje ankstyvąjį nėštumą pradėta nutraukinėti medikamentais (mifepristono ir prostaglandino analogo deriniu) 1988 m. tapo Prancūzija, kurioje ir buvo sukurti vieni iš tokio nėštumo nutraukimo metu naudojamų vaistų – mifepristonas.

⁴²² Ne didesnę kaip 49 (kai kur – 63) dienų nėštumą (skaičiuojant nuo paskutinių menstruacijų pradžios).

Omenyje čia turimas nėštumo nutraukimas *mifepristonu* (t. y. sintetiniu steroidu), kuris dar žinomas daugeliu kitų pavadinimų (kurie čia nėra įvardijami sąmoningai).

Nutraukiant nėštumą šiuo metodu, moteriai pirmiausia skiriama išgerti atitinkama mifepristono dozė. Jo veikimas pasireiškia nėštumą palaikančio hormono – progesterono – receptorių blokavimu, dėl ko nėštumas negali vystytis toliau. Nustatyta, kad mifepristonas, jei vartojamas vienas, nėštumą visiškai nutraukia apie 80 proc. atvejų, tačiau kombinuojant jį su prostaglandiniais – metodo veiksmingumas išauga iki 92–98 procentų. Dėl šios priežasties po dviejų dienų po mifepristono vartojimo moteriai skiriama ir atitinkama geriamo arba vaginalinio prostaglandino (mizoprostolio arba gemeprost) dozė. Prostaglandinas, kaip jau buvo minėta, stimuliuoja gimdos susitraukimus, dėl kurių gemalas yra išstumiamas (pašalinamas) iš moters organizmo. Apie 90 proc. atvejų nėštuminiai audiniai pasišalina per 4–6 val. po prostaglandino suvartojimo, todėl (nors esama ir kitokių nuomonių⁴²³) šiuo laikotarpiu, kad galėtų būti prižiūrima specialistų, moteris paprastai turi likti sveikatos priežiūros įstaigoje. Maždaug po dviejų savaičių moteriai atliekami tyrimai ir patikrinama, ar nėštumas buvo nutrauktas visiškai. Atskirais atvejais (pavyzdžiui, nėštumui tebesitęsiant ar prasidėjus smarkiam kraujavimui) po medikamentinio aborto vis dėlto prireikia chirurginės intervencijos⁴²⁴.

Be mifepristono medicinos ir kitokio pobūdžio literatūroje yra aprašyta ir kita ankstyvąjį nėštumą galinti nutraukti medžiaga – *metotreksatas*. Metotreksatas yra antimetabolitas (biologiškai aktyvus junginys), kuris nėštumą nutraukia slopindamas atitinkamo fermento aktyvumą ir tokiu būdu stabdydamas DNR sintezę. Pastebėta, jog nėštumą nutraukiant per pirmąsias 49 dienas nuo paskutinių mėnesinių pradžios, jo veiksmingumas siekia 88–95

⁴²³ Esama nuomonių, kad metodas (jei moteriai išsamiai ir suprantamai paaiškinama visa šiuo atveju būtina informacija) išlieka pakankamai saugus ir tada, kai po prostaglandino suvartojimo moteris iš karto palieka sveikatos priežiūros įstaigą ar netgi prostaglandiną suvartoja ne sveikatos priežiūros įstaigoje, bet namuose. – *Safe abortion: technical and policy guidance for health systems*. 2nd ed. S. 1: World Health Organization, 2012, p. 44–45.

⁴²⁴ RAILAITĖ, Dalia Regina, *et al.* *Ginekologija*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ III dalis. 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas, 2008, p. 90; *Ankstyvo nėštumo nutraukimas*: informacija specialistams. Vilnius, 2005, p. 4, 6, 7, 9–10, 12, 23–25.

procentus. Skirtingai nei mifepristonas, kuris vartojamas geriamas, metotreksato dozė suleidžiama į raumenis, po 5–7 dienų skiriama prostaglandinų, o dar po kurio laiko tyrimais įvertinama, ar metodas suveikė⁴²⁵.

Svarbu pabrėžti, kad, skirtingai nei mifepristonas, kuris vartojamas *vien tik* nėštumo nutraukimo procedūrų metu, pirminė metotreksato paskirtis visiškai kita. Nedidelėmis metotreksato dozėmis (jeigu kitoks gydymas neveiksmingas) gydomos kai kurios odos ligos (pavyzdžiui, žvynelinė), sąnarių uždegimas, didesnės šios medžiagos dozės (dėl gebėjimo trikdyti greitai besigaminančių organizmo ląstelių augimą) gali būti naudojamos tam tikrų rūšių vėžiui gydyti⁴²⁶. Dėl šios priežasties kai kurių valstybių (įskaitant Lietuvos) vaistų rinkoje preparatai su šia veikliąja medžiaga gali būti legalūs, tačiau paprastai jie būna registruoti ne kaip nėštumui nutraukti skirtos priemonės⁴²⁷, bet *kitoms* indikacijoms, t. y. pirmiau nurodytų ligų gydymui.

Tai, kad metotreksatas gali būti veiksminga nėštumo nutraukimo priemonė, tačiau – nepaisant to – „medikamentinis nėštumo nutraukimas“ gali būti nenumatytas tarp patvirtintų jo vartojimo indikacijų, yra visiškai suprantama. Pirmiausia, esant kitų, moters organizmui, ko gero, mažiau kenksmingų, nėštumo nutraukimo būdų, metotreksatą nėštumo nutraukimui naudoti neracionalu, nes ši medžiaga, kuri skirta iš esmės sunkioms ligoms gydyti, pasižymi ir tokiu pačiu (t. y. sunkiu) šalutiniu poveikiu. Kenksmingą šios medžiagos poveikį žmogaus organizmui liudija vien tai, kad po gydymo ja moteris ilgą laiką turi saugotis pastojimo⁴²⁸. Be to, metotreksatas gali sukelti jau užsimezgsio gemalo apsigimimus, kas gali būti reikšminga tais atvejais,

⁴²⁵ *Ibid.*; *Ibid.*, p. 5–6.

⁴²⁶ Žr., pavyzdžiui, vaistinio preparato „[...]“ (veiklioji medžiaga metotreksatas) charakteristikų santrauką (4.1. „Terapinės indikacijos“), to paties preparato pakuotės lapelį (1. „Kas yra [...] ir kam jis vartojamas“). – Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos skelbiami duomenys apie vaistus *Vaistų paieška* (paieškos žodis „metotreksatas“) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://extranet.vvkt.lt/paieska/details.php?id=20819&thislanguage=lang_lt>.

⁴²⁷ Priešingai – nėštumo ir žindymo laikotarpis dažniausiai numatytas tarp kitų preparatų su šia veikliąja medžiaga vartojimo *kontraindikacijų*, t. y. atvejų, kai šį preparatą vartoti draudžiama. Informacijoje, pateikiamoje apie šiuos vaistinius preparatus, aiškiai nurodyta, kad „žmogui metotreksatas daro teratogeninį poveikį: sukelia vaisiaus mirtį ir (arba) sklaidos trūkumus“. – *Ibid.*, 4.3. „Kontraindikacijos“, 4.6. „Nėštumo ir žindymo laikotarpis“.

⁴²⁸ *Ibid.*, 4.6. „Nėštumo ir žindymo laikotarpis“.

kai nėštumas po metotreksato vartojimo nenutrūksta (vystosi toliau)⁴²⁹, o moteris nusprendžia nėštumą tęsti (t. y. nesutinka jo nutraukti kitais nėštumo nutraukimo būdais). Galiausiai, nėštumo nutraukimui naudojant metotreksatą, nėštumo nutraukimas, lyginant su nėštumo nutraukimu naudojant mifepristoną, užtrunka ilgiau⁴³⁰.

Visa išdėstyta paaiškina, kodėl ankstyvąjį nėštumą nutraukiant medikamentiniu būdu, prioritetą (lyginant su metotreksatu) siūloma teikti mifepristonui. Antra vertus, būtina pridėti, kad ir jis – ankstyvojo nėštumo nutraukimas mifepristonu – vertinamas prieštarigai, taigi yra įteisintas ne visose šalyse. Daugiausia diskusijų kyla dėl šio metodo saugumo: teigiama, kad mifepristono sukeltos nepageidaujamos reakcijos pasitaiko 4–6 kartus dažniau nei nėštumą nutraukiant chirurginiu būdu. Nekalbant apie tokį šalutinį poveikį kaip šaltkrėtis, pykinimas, vėmimas, viduriavimas, kurį gali sukelti daugelio kitų vaistų vartojimas, mifepristono vartojimas gali būti lydimas infekcijos (dažniausiai – gimdos gleivinės uždegimo), užsitęsusio ir (ar) smarkaus kraujavimo (atskirais atvejais reikalaujančio net chirurginės intervencijos ar kraujo perpylimo), esama pranešimų ir apie mirties, įskaitant mirties nuo sepsio, atvejus⁴³¹. Maža to, dėl nepavykusio nėštumo nutraukimo mifepristonu (pavyzdžiui, nėštumui tebesitęsiant (vystantis) toliau ar įvykus tik daliniam abortui (persileidimui)), nėštumą galiausiai vis tiek gali tekti nutraukti chirurginiu būdu.

Nebesiplečiant, būtina pažymėti, kad bandymų įregistruoti nėštumą nutraukiantį vaistą „[...]“, kurio veiklioji medžiaga mifepristonas, bei įteisinti medikamentinį abortą būta ir Lietuvoje. 2002 m. šio vaisto registravimo klausimas buvo sprendžiamas Valstybinėje vaistų kontrolės tarnyboje. Galimybė nėštumą moters pageidavimu nutraukti ne tik chirurgine intervencija, bet ir panaudojant „tam tikras medikamentines priemones“ buvo

⁴²⁹ *Safe abortion: technical and policy guidance for health systems*. 2nd ed. S. 1: World Health Organization, 2012, p. 46.

⁴³⁰ *Ankstyvo nėštumo nutraukimas: informacija specialistams*. Vilnius, 2005, p. 6.

⁴³¹ MASKELIŪNAITĖ, Margarita; ir STAKIŠAITIS, Donatas. Amerikos Maisto ir vaistų administracija (FDA) paskelbė svarbią informaciją dėl mifepristono vartojimo saugumo. *Farmakologinis budrumas: Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos „Pharmacon“ biuletenio priedas*, 2004, Nr. 6 (24), p. 1–3.

numatyta ir tuo metu rengiamo Reprodukcinės sveikatos įstatymo projekte⁴³². Visuomenėje kilus diskusijoms dėl minėto vaisto vartojimo etinių bei socialinių aspektų, buvo nuspręsta sudaryti komisiją ir pirmiausia įvertinti minėto vaisto registravimo Lietuvoje tikslingumą⁴³³. Sveikatos apsaugos ministro įsakymu sudaryta komisija, susipažinusi su šio vaisto registracijai pateikta medžiaga bei įvertinusi etinius ir socialinius šio klausimo aspektus, 2002 m. spalio 11 d. nusprendė, kad „[...]“ Lietuvoje registruoti *netikslinga*⁴³⁴. Taigi nėštumo nutraukimui skirti vaistai Lietuvoje liko neregistruoti, o vėliau atmetus ir pirmiau minėto įstatymo projektą – nebuvo įteisintas ir medikamentinis nėštumo nutraukimas.

Nepaisant to, kad mifepristono turintys vaistiniai preparatai Lietuvoje nėra registruoti ir juos pardavinėti draudžiama, jų paklausa – nemaža. Tokį įspūdį galima susidaryti iš įvairių skelbimų internetinėje erdvėje. „Sveiki, reikia mifepristono ir mizoprostolio komplekto, kas turi – rašykite, reikia skubiai, *nurodytas telefono numeris [tekstas redaguotas – I. D.]*“ – tik vienas iš daugelio tokio pobūdžio skelbimų. Kaip žinoma, esant paklausai – atsiranda ir pasiūla. Internete perskaičius vos vieno vadinamojo forumo medikamentinio aborto tema žinutes, rasta bent 16 skelbimų (su skirtingais kontaktiniais duomenimis), siūlančių tokius vaistus įsigyti. Įsigyti šių vaistų (bent jau teoriškai) galima ir įvairiose specialiose svetainėse (elektroninėse parduotuvėse) (kurios čia nėra įvardijamos sąmoningai).

Iš pirmo žvilgsnio nei tokių vaistinių preparatų platinimas, nei jų įgijimas šio disertacinio tyrimo kontekste neturėtų būti svarbus, nes tokios veikos neturi neteisėto aborto sudėčių požymių. Be to, skirtingai nei kai kurių užsienio

⁴³² 2002 m. liepos 5 d. Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas Nr. IXP-1775 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170862&p_query=Reprodukcin%EBs%20veikatos%20E1statymo%20projektas&p_tr2=2>, 2 str. 11 d.

⁴³³ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymas Nr. 469 „Dėl komisijos vaisto [...] registravimo tikslingumui įvertinti sudarymo“. Pateikus užklausą, įsakymo kopija gauta iš Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos.

⁴³⁴ Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos *Pranešimas spaudai – [...]* (2002 m. spalio 21 d.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vvkt.lt/lit/Pranesimas-spaudai---Myfegine/251>>.

valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose (pavyzdžiui, Kanados BK⁴³⁵ 288 str., Vokietijos BK 219b str.), Lietuvos BK atskirai nėra numatyta atsakomybė už neteisėtą priemonių (vaistų, nuodingų medžiagų *etc.*) ar įrankių (instrumentų, prietaisų *etc.*), skirtų nėštumui nutraukti, platinimą. Todėl pirmiau nurodytu atveju asmenims, internetu ar bet koku kitu būdu neteisėtai platinantiems nėštumą nutraukiančius vaistus, galėtų būti taikoma tik administracinė atsakomybė už neteisėtą vertimąsi su vaistais (vaistiniais preparatais) susijusia veikla (Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (**toliau – ATPK**)⁴³⁶ 44¹ str.).

Antra vertus, svarbu pastebėti, kad minėtus nėštumą nutraukiančius vaistus nėra paprasta įgyti net ir tose šalyse, kuriose jie yra oficialiai registruoti: paprastai jie nėra parduodami vaistinėse, bet tiekiami tiesiogiai sveikatos priežiūros įstaigoms, kuriose atliekamas medikamentinis abortas. Atsižvelgiant į tai, bandant įsigyti nėštumą nutraukiančius vaistus interneto pagalba (pagal fizinių asmenų skelbimus internete ar specialiose elektroninėse parduotuvėse), nemaža tikimybė, pervedus nurodytą pinigų sumą, nėštumą nutraukiančio vaisto apskritai negauti arba gauti tik tokio vaisto falsifikatą (t. y. vaistą be veikliųjų medžiagų; vaistą su kita, nei mifepristonas, veikliąja medžiaga; vaistą, kurio veikliosios medžiagos (mifepristono) stiprumas skiriasi (yra mažesnis) nuo originalaus preparato ir pan.). Dėl šios priežasties vietoj pirmiau minėtos administracinės atsakomybės (ATPK 44¹ str.) neva nėštumą nutraukiančius vaistus platinantiems asmenims, priklausomai nuo veikos padarymo aplinkybių, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už sukčiavimą (BK 182 str.⁴³⁷) ar neteisėtą farmacinę veiklą (BK 275 str.).

⁴³⁵ Kanados baudžiamasis kodeksas (angl. *Criminal Code*; pranc. *Code criminel*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/FullText.html>>.

⁴³⁶ ATPK 44¹ str. atsakomybė numatyta už „vertimąsi su vaistais (vaistiniais preparatais) susijusia veikla, kuriai reikalinga licencija, be licencijos ar kitokiu neteisėtu būdu, jeigu tai nesukėlė sunkių pasekmių ar nebuvo daroma stambiu mastu“. – Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1985, Nr. 1-1.

⁴³⁷ Atsižvelgiant į siūlomų įsigyti vaistų kainą (200–400 Lt) galimybę taikyti administracinę atsakomybę pagal ATPK 50 str. („Smulkusis svetimo turto pagrobimas“) čia reikia atmesti.

Nepaisant to, kas paminėta, yra pagrindo teigti, kad nėštumui nutraukti skirtus (tinkamus) vaistus arba kitokias šiam tikslui tinkamas ir veiksmingas priemones moterims vis dėlto pavyksta įsigyti. Tą patvirtina gydytojų akušerių ginekologų liudijimai, kad jų darbo praktikoje tenka susidurti su moterimis, kurios nėštumą nutraukia būtent vaistais, tačiau dėl kilusių komplikacijų (dažniausiai staigaus ir stipraus kraujavimo, kuris, laiku nesuteikus medicinos pagalbos, gali baigtis mirtinu nukraujavimu) yra priverstos kreiptis pagalbos į sveikatos priežiūros įstaigas⁴³⁸.

Tokie praktikuojančių gydytojų pranešimai (iš kurių pagrįstai galima spręsti, kad moterys pastaruoju metu nėštumą, be kita ko, nutraukia ir vaistais) leidžia kalbėti apie besikeičiančias neteisėto aborto padarymo tendencijas. Kitaip tariant, yra pagrindo manyti, kad dėl nėštumą nutraukiančių vaistų (pa)plitimo keičiasi neteisėto aborto objektyviosios pusės pasireiškimo praktikoje formos. Būtent čia tampa aišku, kad šiam disertaciniam tyrimui nėštumą nutraukiančių vaistų platinimas ir, atitinkamai, galimybės juos įsigyti sudarymas vis dėlto yra svarbus.

Bendriausiu požiūriu iki atsirandant veiksmingiems nėštumą nutraukiantiems vaistams, moteris, norėdama nėštumą nutraukti ne teisės aktų nustatyta tvarka, iš esmės turėjo tris pasirinkimo galimybes (kurios čia išdėstytos atsitiktine tvarka): 1) pasikliauti vadinamaisiais liaudiškais nėštumo nutraukimo būdais ir priemonėmis (maudymasis karštoje vonioje, įvairių augalų (pavyzdžiui, žaliosios rūtos, alavijo) vartojimas ir pan.); 2) ieškoti gydytojo, sutiksiančio padaryti neteisėtą abortą (paprastai, nutraukti didesnės, negu leidžiama, trukmės nėštumą); 3) ieškoti bet kurio kito asmens, kuris galėtų nutraukti nepageidaujamą nėštumą. Atsižvelgiant į tai, neteisėto aborto objektyvioji pusė galėjo pasireikšti tiek, pavyzdžiui, chirurginės operacijos atlikimu (paprastai toks turėtų būti gydytojo padarytas neteisėtas abortas), tiek visiškai neprofesionaliais, moters sveikatai ir gyvybei ypatingą pavojų

⁴³⁸ ZONYTĖ, Ona. Nauja savigydos rūšis – medikamentinis abortas. In *Klaipėda* [interaktyvus]. 2012, rugpjūčio 7 [žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/priedai/sveikata/nauja-savigydos-rusis-medikamentinis-abortas-441742>>.

keliančiais, nėštumo nutraukimo būdais (pavyzdžiui, nėštumo nutraukimas mezgimo virbalais ar kitais panašiais daiktais pažeidžiant vaisiaus vandenių pūslelę).

Nėštumo norinčioms atsikratyti moterims „atradus“ medikamentinį abortą, poreikis taikyti kai kuriuos kitus neteisėto nėštumo nutraukimo būdus galėjo sumažėti. Tai, be jokios abejonės, pirmiausia pasakytina apie mažiau veiksmingus bei moters sveikatai ir gyvybei didesnę pavojų keliančius nėštumo nutraukimo metodus. Dėl šios priežasties gali būti, kad nepageidaujamas nėštumas, nesilaikant nėštumo nutraukimo tvarkos, pastaruoju metu daugiausia nutraukiamas arba pačios moters (tam naudojant persileidimą sukeliančius vaistus ar kitas priemones bei būdus), arba gydytojo, kuris sutiko padaryti neteisėtą abortą ir, didelė tikimybė, tą padarė taikydamas ginekologijos praktikoje įprastus nėštumo nutraukimo metodus. Pasakyta gali būti grindžiama tiek gydytojų pranešimais apie į juos besikreipiančias kraujuojančias, kaip įtariama, po medikamentinio aborto, moteris, tiek ir negausios Lietuvos teismų praktikos neteisėto aborto baudžiamosiose bylose pavyzdžiais. Autorės žiniomis, naujojo Baudžiamojo kodekso galiojimo laikotarpiu pagal BK 142 str. nebuvo nuteistas nei vienas ne gydytojas akušeris ginekologas, o baudžiamąją atsakomybę užtraukęs abortas buvo padarytas tik ginekologijos praktikoje įprastomis nėštumo nutraukimo operacijomis (vakuumine aspiracija, gimdos ertmės išgrandymu).

Nepaisant besikeičiančių, kaip pagrįstai galima manyti, nepageidaujamo nėštumo nutraukimo tendencijų, būtina aptarti ir kitas galimas veikos neteisėto aborto sudėtyse pasireiškimo formas. Tokia būtinybė atsiranda dėl to, kad moteris dėl įvairių priežasčių (pavyzdžiui, dėl nepavykusio nėštumo nutraukimo kitais jai prieinamais būdais, dėl to, kad nepavyko rasti gydytojo, kuris sutiktų padaryti neteisėtą abortą, dėl lėšų trūkumo įsigyti nėštumą nutraukiančius vaistus *etc.*) gali nuspręsti dėl aborto jai padarymo kreiptis į savamoksliskai tai darančius asmenis.

Tokiais atvejais, kai neteisėtą abortą padaro *ne* gydytojas akušeris ginekologas, bet kiti, ypač medicininio išsilavinimo neturintys, asmenys,

verčiausia kalbėti apie nėštumo nutraukimą medicinoje žinomais, bet dėl akivaizdžių priešasčių netaikomais nėštumo nutraukimo būdais. Atsižvelgiant į tokių asmenų abortui padaryti naudojamus įrankius bei priemones, teismo medicinoje išskiriami veiksmai, kuriais tokiu atveju gali pasireikšti kaltininko veika⁴³⁹:

1) naudojant mechaninius įrankius:

- a) *į gimdą kišant įvairius daiktus* (medicinos instrumentus, zondus, vielas, mezgimo virbalus ir pan.), *pažeidžiančius vaisiaus vandenų pūslę arba patį vaisių*;
- b) *į gimdą švirksčiant įvairius skysčius* (muilo tirpalą, alkoholį, vario sulfatą, dezinfekuojamąsias priemones ir pan.);
- c) *įvairiomis priemonėmis išplečiant gimdos kaklelį*;
- d) *atliekant mechaninio ir terminio pobūdžio veiksmus* (darant įvairius masažus, traumuojant nėščiosios pilvą, naudojant karštas vonias ir pan.).

2) naudojant vidines (chemines) priemones (*tokių priemonių pagalba sukeltant gimdos kraujavimą, suaktyvinant sūrėmių veiklą arba pažeidžiant vaisių toksiškai*).

Kaip minėta, tokius būdus nėštumui nutraukti turėtų rinktis asmenys, negalintys ir nemokantys nėštumo nutraukti medicinos praktikoje pripažintomis nėštumo nutraukimo procedūromis. Tačiau šioje vietoje kyla klausimas, kaip veika turėtų būti kvalifikuojama, jei nėštumą moters prašymu vienu iš minėtų būdų (nesiaiškinant tokio elgesio motyvų) vis dėlto nutrauktų *gydytojas*, turintis teisę ir mokantis daryti medicinoje „įprastas“ aborto operacijas.

Antai kaip turėtų būti vertinama situacija, kai nėštumą gydytojas nutraukė moters sveikatai ir gyvybei ypač pavojingu, todėl medicinoje netaikomu, būdu, tačiau *nesant* jokių kitų BK 142 str. 1 d. nurodytų aborto neteisėtumą lemiančių aplinkybių. Pavyzdžiui, gydytojas, turintis teisę daryti aborto

⁴³⁹ MADEA, Burkhard; ir DETTMEYER, Reinhard. *Teisės medicinos pagrindai*. Vilnius, 2010, p. 193.

operacijas, sveikatos priežiūros įstaigoje, nesant kontraindikacijų, pacientės prašymu nutraukė nėštumą – į gimdą sušvirktė muilo tirpalo ar dezinfekuojamųjų priemonių.

Vertinant, kaip turėtų būti kvalifikuojama tokia gydytojo padaryta veika, būtina dar kartą prisiminti, kad abortas laikomas neteisėtu (BK 142 str. požiūriu) tik esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) abortą padarius esant kontraindikacijų; 2) abortą padarius ne sveikatos priežiūros įstaigoje; 3) abortą padarius asmeniui, kuris neturi teisės to daryti. Tuo tarpu aptariamam atveju nei vienos iš išvardytų aplinkybių nėra. Atsižvelgiant į tai, tenka konstatuoti, kad toks gydytojo padarytas abortas BK 142 str. požiūriu *negali* būti vertinamas kaip neteisėtas.

Antra vertus, akivaizdu, kad net ir nesant papildomų, BK 142 str. 1 d. numatytų, aborto neteisėtumą lemiančių aplinkybių, tokia gydytojo padaryta veika vis tiek išlieka *pavojinga*. Veikos pavojingumą šiuo atveju lemia ne sąlygos, kuriomis veika buvo padaryta, bet – dėl pasirinkto nėštumo nutraukimo būdo – *veika pati savaime*. Dėl šios priežasties svarstyтина, ar Baudžiamojo kodekso 142 str. 1 d. nederėtų numatyti baudžiamosios atsakomybės ir už „nėštumo nutraukimą neteisėtu būdu“⁴⁴⁰ (nepriklausomai nuo to, kokiomis aplinkybėmis (esant ar nesant kontraindikacijų, sveikatos ar ne sveikatos priežiūros įstaigoje) tokia veika buvo padaryta).

Atkreiptinas dėmesys, jog tokia konstrukcija („nėštumo nutraukimas neteisėtu būdu“, o ne „aborto padarymas neteisėtu būdu“) siūloma neatsitiktinai. Šiame kontekste svarbu pastebėti, kad BK 142 str. 1 ir 2 d. bei BK 142 str. 3 d. veikai apibūdinti vartojami *skirtingi* terminai – „padaręs abortą“ ir „nutraukė nėštumą“. Juridinės technikos požiūriu toks įstatymo leidėjo pasirinkimas negali būti vertinamas kaip atsitiktinumas. Priešingai, remiantis viena iš lingvistinio teisės aiškinimo taisyklių (skirtingi terminai

⁴⁴⁰ Antai teisės aktuose yra numatyta gydytojų akušerių ginekologų pareiga „taikyti Lietuvos Respublikoje tik įteisintus tyrimo, diagnostikos ir gydymo metodus“. – Lietuvos medicinos norma MN 64:2008 „Gydytojas akušeris ginekologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. V-170. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 35-1250, 11.3 p. Taikytinus nėštumo nutraukimo metodus žr. Ginekologijos antrinio lygio paslaugų teikimo specialieji reikalavimai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. lapkričio 14 d. įsakymu Nr. V-870. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 137-4945.

neturėtų būti aiškinami ta pačia prasme), yra pagrindo teigti, jog terminai „padarė abortą“ ir „nutraukė nėštumą“ BK 142 str. kontekste turi *skirtingą* reikšmę.

Atsižvelgiant į BK 142 str. konstrukciją, matyti, kad „aborto padarymas“ siejamas su gydytoju arba sveikatos priežiūros specialistu, t. y. asmenimis, turinčiais atitinkamų žinių ir įgūdžių medicinos srityje. Todėl terminas „padaręs abortą“ turėtų būti aiškinamas kaip reiškiantis tokius kaltininko veiksmus, kuriuos geba atlikti tik minėtų žinių ir įgūdžių turintis žmogus (pavyzdžiui, gydytojas akušeris ginekologas, akušeris ir pan.). Kitais žodžiais tariant, „aborto padarymas“ turėtų reikšti, kad nėštumas buvo nutrauktas medicinos praktikoje taikomais (įteisintais) nėštumo nutraukimo būdais (vakuumine aspiracija, gimdos kiuretažu ir pan.), nes būtent šioms procedūroms atlikti reikalingas specialių žinių ir įgūdžių turėjimas.

Tuo tarpu terminas „nutraukė nėštumą“ turėtų būti suprantamas *plačiau* ir aiškinamas kaip reiškiantis *bet kokius* nėštumui nutraukti kaltininko atliktus veiksmus. Toks siūlymas gali būti grindžiamas tuo, kad abortas, padarytas asmens, neturinčio teisės daryti aborto operacijas (BK 142 str. 3 d.) paprastai turėtų pasireikšti medicinos praktikoje netaikomų nėštumo nutraukimo būdų naudojimu (pavyzdžiui, nėštumo nutraukimas mezgimo virbalais), tačiau gali būti ir taip, kad toks asmuo nėštumą nutraukia ir medicinoje pripažinta nėštumo nutraukimo technika (pavyzdžiui, anksčiau gydytojo akušerio ginekologo praktika vertęsis ir nėštumo nutraukimui reikalingus įrankius tebeturintis asmuo nėštumą gali nutraukti ir chirurgine operacija). Atsižvelgiant į tai, matyti, kad sąvokas „nutraukė nėštumą“ ir „padarė abortą“ sieja visumos-dalies santykis.

Atsižvelgiant į visa išdėstyta, tenka konstatuoti, kad veikos kvalifikavimui įtakos gali turėti ne tik sąlygos, kuriomis veika buvo padaryta, bet ir kaltininko pasirinktas nėštumo nutraukimo būdas. Antai gydytojui, turinčiam teisę daryti aborto operacijas, nėštumą nutraukus medicinos praktikoje netaikomu (neįteisintu) nėštumo nutraukimo būdu, jo padaryta veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 142 str. 1 d., nes gydytojas tokiu atveju

„nutraukia nėštumą“, o ne „padaro abortą“. Atitinkamai nėštumo nutraukimo būdas gali lemti ir sveikatos priežiūros specialisto, neturinčio teisės daryti aborto operacijas, padarytos veikos kvalifikavimą. Tuo atveju, jei sveikatos priežiūros specialistas padaro abortą, t. y. nėštumą nutraukia medicinos praktikoje taikomu (įteisintu būdu), jo padaryta veika, esant ir kitiems būtiniams neteisėto aborto sudėties požymiams, kvalifikuotina pagal BK 142 str. 2 d., tačiau jei toks asmuo nėštumą nutraukia kitu būdu – jo padaryta veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 142 str. 3 dalį⁴⁴¹.

Iš pirmiau įvardytų nėštumo nutraukimo būdų galima pastebėti, kad neteisėtas abortas gali būti padaromas tik aktyvia kaltininko elgesio forma, t. y. *veikimu*. Iš tiesų, chirurginės operacijos atlikimas, gimdos susitraukimus skatinančių vaistų suleidimas, įvairių daiktų į gimdą įvedimas ar skysčių sušvirkštimas *etc.* reiškia *aktyvius* kaltininko veiksmus, nukreiptus į žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimą. Būtina pridurti, kad tokios pačios pozicijos laikosi daugelis baudžiamosios teisės mokslo atstovų⁴⁴².

Antra vertus, reikia paminėti, kad atskirais atvejais nėštumo pabaigą gali nulemti ir tam tikras sąmoningas *pasyvus* elgesys. Tačiau čia reikalinga pridėti, kad neveikimas, kaip veikos padarymo forma, iš esmės aktuali tik taioms

⁴⁴¹ Čia gali kilti klausimas, ar pagrįstai *sveikatos priežiūros specialistas*, neturintis teisės daryti aborto operacijas, būtų baudžiamas pagal tą BK 142 str. dalį, kurioje baudžiamoji atsakomybė numatyta *kitiems*, tokios teisės neturintiems asmenims. Vis dėlto čia, kaip analogija, remiamasi baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiamu išaiškinimu, kad sveikatos priežiūros specialistas už aborto padarymą pagal BK 142 str. 2 d. atsako tik tada, jei abortą padaro sveikatos priežiūros įstaigoje. Jeigu toks asmuo abortą padaro *ne* sveikatos priežiūros įstaigoje – jis atsako pagal BK 142 str. 3 d., kaip ir kiti teisės daryti aborto operacijas neturintys asmenys. – NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 13; FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai* (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

⁴⁴² Žr., pavyzdžiui, ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 24; CARD, Richard. *Criminal Law*. 12th ed. London, 1992, p. 231; КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства: монография*. Москва, 2011, p. 64; ВОЛКОВА, Т. Н., *et al.* *Уголовное право Российской Федерации: особенная часть*. Под редакцией Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рапога, А. И. Чучаева. Москва, 2005, p. 70; ЛОЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство абортa: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: дис. [...] канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004, p. 95, 109; ТАСАКОВ, Сергей; ir ШУМИЛОВ, Алексей. Искусственное прерывание беременности (аборт). Уголовно-правовые аспекты. *Уголовное право*, 2004, Nr. 2, p. 68.

valstybėms, kuriose už aborto tam tikromis aplinkybėmis pasidarymą moterims yra numatyta baudžiamoji atsakomybė. Taip yra todėl, kad abortą neveikimu iš esmės gali padaryti tik pati nėščioji, kuri, siekdama nutraukti savo nėštumą, sąmoningai neatlieka tam tikrų veiksmų, kurie būtini, kad nėštumas sėkmingai vystytųsi toliau. Antai moteris, norėdama persileisti, sąmoningai badauja (nesimaitina), negeria nėštumui būtinų ir moters organizme trūkstamų vitaminų, susirgusi persileidimą galinčia sukelti liga – sąmoningai nesigydo ir pan.

Kaip žinoma, baudžiamosios teisės doktrinoje veika priskiriama prie tų nusikalstamos veikos sudėties požymių, kuriuos įstatymų leidėjas įtraukia į kiekvieną baudžiamajame įstatyme įtvirtinamą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Taigi, veika, būdama vienu iš *pagrindinių* nusikalstamos veikos sudėties požymių, privalo būti įrodyta tiriant bet kurią nusikalstamą veiką. Tuo tarpu apie nusikalstamos veikos padarinius to paties pasakyti negalima. Veikos kvalifikavimui padariniai tampa reikšmingi tik tada, kai įstatymų leidėjas, atsižvelgęs į kriminalizuojamos veikos specifiką, įtraukia juos į nusikalstamos veikos sudėtį, t. y. tada, kai susiduriama su vadinamosiomis *materialiosiomis* nusikalstamų veikų sudėtimis. Tuo tarpu kitais atvejais, įstatymų leidėjui nusikalstamą veiką aprašius *formaliąja* sudėtimi, nusikalstamos veikos padariniai lieka už šios sudėties ribų arba, kitais žodžiais tariant, į šią sudėtį nėra įtraukiami.

Toks nusikalstamų veikų sudėčių skirstymas turi labai aiškią teisinę reikšmę: kai nusikalstama veika aprašoma formaliąja sudėtimi, įstatymų leidėjas baudžiamosios atsakomybės atsiradimą sieja vien tik su pavojingos veikos padarymu, tuo tarpu materialiosios sudėties atveju baudžiamajai atsakomybei už baigtą nusikalstamą veiką kilti būtinas ne tik veikos padarymas, bet ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimas.

Nepaisant tos reikšmės, kuria pasižymi minėtas sudėčių klasifikavimas, analizuojant BK specialiosios dalies straipsnių dispozicijas, ne visada paprasta nuspręsti, ar jose numatytos sudėties yra formaliosios, ar materialiosios. Tai, kas paminėta, iš esmės gali būti pasakyta ir apie neteisėto aborto sudėtis.

Baudžiamojo kodekso 142 str. nėra įtvirtinta požymių (pavyzdžiui, sunkių padarinių – moters, kuriai padarytas neteisėtas abortas, mirties ar sunkaus jos sveikatos sutrikdymo), kurie neabejotinai liudytų neteisėto aborto sudėtis (ar tik kai kurias iš jų) esant materialiosiomis sudėtimis. Dėl šios priežasties, vertinant, kokios visgi tai – formaliosios ar materialiosios – sudėtys, būtina aiškintis, ką savyje talpina sąvokos „padaręs abortą“ ir „nutraukė nėštumą“: ar jos išreiškia tik veikos požymį, ar be veikos tuo pačiu žymi ir nusikalstamos veikos padarinius ir jeigu taip – kokius.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje visuotinai pripažįstama, kad neteisėto aborto sudėtys yra *materialiosios*. Antra vertus, toks pripažinimas nepašalina neaiškumo, kokių padarinių atsiradimas yra būtinas, kad neteisėtas abortas būtų laikomas baigtu nusikaltimu. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare teigiama, kad neteisėto aborto padarinys yra „nėštumo nutrūkimas, negimusio vaisiaus žūtis“. Be to, nurodžius, kad „ši sudėtis yra materialioji“, dar kartą paaiškinama, kad nusikaltimas laikomas baigtu „nutraukus nėštumą“⁴⁴³. Tokios pačios pozicijos laikosi ir A. Čaikovski bei I. Žukovaitė: nors šie autoriai neteisėto aborto sudėčių rūšies tiesiogiai neįvardija, tačiau pažymi, kad neteisėtas abortas yra baigta nusikalstama veika, kai atsiranda pagrindinis aborto padarinys – „nėštumo nutrūkimas“⁴⁴⁴. O. Fedosiukas neteisėto aborto padarinius įvardija kiek kitaip: jais pripažįsta „vaisiaus pašalinimą iš moters organizmo“⁴⁴⁵.

Galiojant ankstesniam (1961 m.) Baudžiamajam kodeksui, neteisėto aborto padariniai buvo traktuojami panašiai. Vyraujanti pozicija buvo ta, kad neteisėto aborto padarymo sudėtys yra materialiosios, o nusikaltimas yra

⁴⁴³ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 5.

⁴⁴⁴ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 25.

⁴⁴⁵ FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai* (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

baigtas nuo to momento, kai „nutraukiamas nėštumas“⁴⁴⁶. Antra vertus, reikia pažymėti, kad tuo metu šio nusikaltimo padariniai buvo apibūdinami ir kitaip. Antai V. Piesliakas yra pasisakęs, kad neteisėto aborto padarymo atveju įrodinėtini padariniai yra „negimusios gyvybės nutraukimas“⁴⁴⁷. Panašiai šio nusikaltimo padarinius yra apibrėžęs ir A. Pėstininkas: jis šio nusikaltimo pabaigą susiejo su „vaisiaus sunaikinimu“⁴⁴⁸.

Nepaisant, regis, bendro sutarimo, kad nagrinėjami nusikaltimai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse aprašyti materialiosiomis sudėtimis, šis klausimas vis dėlto nėra toks paprastas, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Pirmiausia, dėl nusikalstamos veikos padarinius ir nusikalstamos veikos objektą siejančio ryšio neteisėto aborto sudėtis visiškai pagrįsta būtų laikyti formaliosiomis sudėtimis. Neteisėtas abortas, kaip ne kartą buvo minėta, pripažįstamas nusikaltimu, pavojingu žmogaus sveikatai ir gyvybei. Kitaip tariant, neteisėto aborto sudėčių įtvirtinimas Baudžiamojo kodekso XIX skyriuje leidžia tvirtinti, kad baudžiamoji atsakomybė už šias nusikalstamas veikas yra numatyta ne todėl, kad dėl jų žūsta žmogaus gemalas (vaisius), bet todėl, kad, nėštumą nutraukiant nesilaikant nustatytų nėštumo nutraukimo tvarkos reikalavimų, moters sveikatai ir gyvybei sukeliama grėsmė. Tačiau čia būtina pastebėti, kad neteisėtas nėštumo nutraukimas *savaimė* kelia tokią grėsmę. Kitais žodžiais tariant, pavojus šioms vertybėms iškyla nepriklausomai nuo to, kuo baigėsi kaltininko veiksmai: ar nėštumas faktiškai buvo nutrauktas, ar ne.

Aiškumo čia, deja, neįneša ir lingvistinė sąvokų „padarė abortą“ ir „nutraukė nėštumą“ analizė. Reikalas tas, kad šios sąvokos iš esmės gali būti aiškinamos dvejopai. Tiek priešdėlis „pa-“, tiek priešdėlis „nu-“ lietuvių kalboje vartojami, be kita ko, *veiksmo galui* (pabaigai) nusakyti⁴⁴⁹. Tai reiškia, kad šios sąvokos gali būti suprantamos kaip reiškiančios tam tikrą kaltininko

⁴⁴⁶ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis*. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001, p. 202; NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, p. 64; NOCIUS, J. in *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989, 124 str. para. 4.

⁴⁴⁷ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 88.

⁴⁴⁸ PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius, 1984, p. 69.

⁴⁴⁹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 428–429, 465.

veiksmų, kuriuos būtina atlikti norint nutraukti nėštumą, *visumą*. Antai kaltininkas, norėdamas nutraukti nėštumą ir šio tikslo siekdamas chirurgine operacija, vieną po kito turi atlikti daugelį veiksmų: atlikti nuskausminimą, išplėsti gimdos kaklelį, pro gimdos kaklelį į gimdos ertmę įstatyti kaniulę, išsiurbti gimdos turinį, esant reikalui – kiurete nugrandyti gimdos sienas ir t. t. Taigi nagrinėjamas sąvokas aiškinant būtent tokiu būdu, nusikaltimas galėtų būti laikomas baigtu atlikus paskutiniąjį veiksma iš visos šiam tikslui pasiekti būtinų veiksmų sekos.

Antra vertus, akivaizdu, kad „veiksmo iki galo“ atlikimas paprastai turėtų reikšti tam tikro *rezultato* atsiradimą. Antai medicinos literatūroje teigiama, kad chirurginio nėštumo nutraukimo veiksmingumas yra apie 99 proc., medikamentinio – 80–95 procentai⁴⁵⁰. Kitaip tariant, daugeliu atvejų, tiksliai atlikus visus nėštumo nutraukimui būtinus veiksmus, nėštumas *yra* nutraukiamas, vadinasi – atsiranda tas rezultatas, kurio šiais veiksmiais ir buvo siekiama. Dėl šios priežasties sąvokos „padarė abortą“ ir „nutraukė nėštumą“ visiškai pagrįstai gali būti suprantamos kaip vienu metu išreiškiančios ir tam tikrų kaltininko veiksmų atlikimą (veika), ir rezultato dėl jų atlikimo atsiradimą (padariniai). Taigi pastarasis šių sąvokų supratimas suponuotų būtinybę veiką kaip baigtą neteisėtą abortą kvalifikuoti tik tada, jei dėl kaltininko veiksmų atlikimo atsirado jo norimi padariniai.

Tačiau čia iš karto kyla papildomų klausimų: kokių konkrečiai padarinių atsiradimas yra būtinas, kad būtų galima konstatuoti baigto neteisėto aborto padarymą. Patogumo dėlei verta dar kartą priminti, kad atskiri autoriai neteisėto aborto padariniams nusakyti vartoja *skirtingus* pasakymus. Bendriausiu požiūriu kaip neteisėto aborto padariniai minimi: 1) *nėštumo nutraukimas* (nutrūkimas); 2) *žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimas* (negimusio vaisiaus žūtis; negimusios gyvybės nutraukimas); 3) *vaisiaus pašalinimas iš moters organizmo*.

⁴⁵⁰ RAILAITĖ, Dalia Regina, *et al.* *Ginekologija*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ III dalis. 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas, 2008, p. 90.

Dažniausiai teisės literatūroje minimus neteisėto aborto padarinius išdėdčius paeiliui, nesunku pastebėti keletą dalykų. Pirmiausia dėmesį patraukia tai, kad kai kurių šių padarinių atsiradimas gali nesutapti laike. Pavyzdžiui, nėštumą nutraukiant vakuumine aspiracija, žmogaus gemalo (vaisiaus) *sunaikinimas* ir jo *pašalinimas* iš moters organizmo iš esmės įvyksta tuo pačiu (ar beveik tuo pačiu) metu. Tačiau nėštumą nutraukiant kitais būdais, šiuos padarinius gali skirti gerokas laiko tarpas. Antai dėl toksinio poveikio gemalas (vaisius) jau gali būti žuvęs (būti sunaikintas), tačiau dar kurį laiką likti moters gimdoje.

Atskleidus, kad žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo ir jo pašalinimo iš moters organizmo tapatinti negalima, savaime kyla kitas klausimas: ką tuomet omenyje turi autoriai, teigiantys, kad neteisėtas abortas laikomas baigtu „nutraukus nėštumą“. Kitais žodžiais tariant, iš esmės lieka neaišku, koks konkrečiai momentas baudžiamojoje teisėje suprantamas kaip žymintis nėštumo nutraukimo faktą: ar nėštumas pripažįstamas nutrauktu, kai žmogaus gemalas (vaisius) dėl kaltininko veiksmų nustoja vystytis (žūsta), ar nėštumas laikomas nutrauktu tik tada, kai gemalas (vaisius) yra visiškai pašalinamas iš moters organizmo.

Visa tai, kas išdėstyta, neabejotinai rodo, kad neteisėto aborto sudėčių rūšies ir, atitinkamai, neteisėto aborto baigtumo momento nustatymas vis dėlto nėra toks paprastas, kaip gali atrodyti, ir kad šiai problematikai Lietuvos baudžiamojoje teisėje iki šiol nebuvo skiriamas deramas dėmesys. Verta pastebėti, kad kai kurių kitų valstybių (pavyzdžiui, Rusijos) baudžiamosios teisės doktrinoje, priešingai – minėti klausimai yra dažnų diskusijų objektas. Rusijoje šia tema vykstančią diskusiją pravartu aptarti dėl labai paprastos priežasties. Tenykštėje baudžiamosios teisės teorijoje neteisėtas aborto padarymas, kaip ir Lietuvoje, paprastai pripažįstamas nusikaltimu, *pavojingu* žmogaus sveikatai ir gyvybei (nors Rusijos BK nėra skirsnio tokiu pavadinimu⁴⁵¹), todėl rusų autorių išvalgos, pateiktos nagrinėjamais

⁴⁵¹ Rusijos BK neteisėto aborto padarymo sudėtys (BK 123 str.) įtvirtintos 7 skyriaus „Nusikaltimai asmeniui“ 16 skirsnyje „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“.

klausimais, gali būti naudingos ir Lietuvos baudžiamosios teisės teorijai bei praktikai.

Iš karto reikia pasakyti, kad manymų šia tema ten esama įvairių. Kai kurie autoriai (pavyzdžiui, D. I. Aminovas (*Аминов Д. И.*)) yra tos pačios nuomonės kaip ir Lietuvos mokslininkai ir šio nusikaltimo sudėtį (pagrindinę) laiko *materialiija*⁴⁵². Tačiau vyraujanti pozicija vis dėlto yra ta, kad paprastas (t. y. nesukėlęs moters mirties ar sunkaus jos sveikatos sutrikdymo) neteisėtas aborto padarymas Rusijos baudžiamajame įstatyme aprašytas *formaliija* sudėtimi.

Bendriausius principus, kuriais grindžiamas toks požiūris, yra išdėstęs V. F. Karaulovas (*Карaulов В. Ф.*). Teiginius, kad pagrindinė neteisėto aborto padarymo sudėtis yra materialioji, nes nusikaltimas yra baigtas „nutraukus nėštumą“, šis autorius laiko klaidingais. Jo nuomone, taip teigiantys nepagrįstai mano, kad nėštumo nutraukimas šioje sudėtyje reiškia nusikaltimo padarinius, nes iš tiesų ši sąvoka apibūdina *veikos*, bet ne padarinių požymį. Be to, V. F. Karaulovas primena, kad tiesioginis šio nusikaltimo objektas yra moters sveikata, vadinasi, ir šio nusikaltimo padariniais gali būti pripažįstama tik moters sveikatai padaryta žala⁴⁵³.

Įdomu tai, kad net ir pritariančiųjų tokiai pozicijai autorių gretose šio nusikaltimo baigtumo momentas (tarsi dar kartą patvirtinant šio klausimo problemišumą) traktuojamas *skirtingai*. Dalis autorių (T. G. Poniatskaja (*Понятовская Т. Г.*), A. V. Naumovas, N. I. Vetrovas (*Ветров Н. И.*)) pagrindinės neteisėto aborto padarymo sudėties priskyrimą formaliųjų sudėčių kategorijai aiškina tuo, kad nusikaltimas yra baigtas atlikus veiksmus, nukreiptus į vaisiaus pašalinimą iš moters organizmo (rus. *с момента совершения действий, направленных на изгнание плода*), nepriklausomai

⁴⁵² АМИНОВ, Д. И. *Полный курс уголовного права России в таблицах и схемах*. Москва, 1999, р. 153.

⁴⁵³ ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. В., *et al.* *Уголовное право Российской Федерации: особенная часть*. Под редакцией Б. В. Здравомыслова. 2-е изд. Москва, 1999, р. 66.

nuo padarinių atsiradimo. Svarbu pastebėti, kad padariniais, kaip minėta, šiuo atveju laikomas bet kokios žalos moters sveikatai padarymas⁴⁵⁴.

Kita dalis autorių (A. S. Michlinas (*Михлин А. С.*), A. B. Borisovas (*Борисов А. Б.*), G. A. Jesakovas (*Есаков Г. А.*), J. A. Krasikovas (*Красиков Ю. А.*), O. F. Šišovas (*Шишов О. Ф.*), V. I. Zubkova (*Зубкова В. И.*)) pagrindinę neteisėto aborto padarymo sudėtį taip laiko formaliąja ir šio nusikaltimo baigtumo taip pat nesieja su tų pačių padarinių atsiradimu – bet kokios žalos moters sveikatai padarymu. Tačiau, skirtingai nei pirmieji, šie mokslininkai neteisėto aborto padarymą baigtu laiko nuo veiksmų, *pasibaigusių* vaisiaus pašalinimu iš moters organizmo, atlikimo arba, paprasčiau tariant, – nuo vaisiaus pašalinimo iš moters organizmo momento (rus. *с момента изгнания плода*)⁴⁵⁵.

Nesigilinant, ar teisūs šie autoriai, teigdami, kad nagrinėjamo nusikaltimo sudėtis yra formalioji, jų pozicijai galima būtų pritarti mažų mažiausiai dėl to, kad ji bent iš dalies atitinka medicininę aborto sampratą. Čia verta dar kartą prisiminti, kad medicinoje abortas yra suprantamas būtent kaip vaisiaus audinių pa(si)šalinimas ar ištraukimas bet koku būdu⁴⁵⁶. Tai, kad medicinoje akcentuojamas būtent visiškas gimdos ertmės turinio pašalinimas, yra visiškai suprantama, nes gimdoje palikus bent dalį vaisiaus audinių, moteriai gresia gimdos gleivinės uždegimas ir kitos komplikacijos. Be to, omenyje būtina turėti ir tai, kad, skirtingai negu teisėje, medicinoje iš esmės nėra reikšmingas

⁴⁵⁴ КОМИССАРОВ, В. С., *et al.* *Уголовное право России: особенная часть*. Под редакцией А. И. Рарога. 4-е изд. Москва, 2010, р. 78; НАУМОВ, А. В. *Российское уголовное право: курс лекций*. 4-е изд. Москва, 2007, т. 2, р. 133; НАУМОВ, Анатолий Валентинович. *Практика применения Уголовного кодекса Российской Федерации: комментарий судебной практики и доктринальное толкование*. Москва, 2005, р. 261; ВЕТРОВ, Н. И. *Уголовное право: особенная часть*. 2-е изд. Москва, 2002, р. 65.

⁴⁵⁵ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Отв. ред. В. И. Радченко, науч. ред. А. С. Михлин. Москва, 2008, р. 197; БОРИСОВ, А. Б. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: с постановочными материалами и практическими разъяснениями*. 2-е изд. Москва, 2008, р. 327; ЕСАКОВ, Г. А., *et al.* *Российское уголовное право: в 2-х т.* Под ред. А. И. Рарога. Москва, 2005, т. 2, р. 88; ИГНАТОВ, А. Н., *et al.* *Уголовное право России: в 2-х т.* Под ред. А. Н. Игнатова и Ю. А. Красикова. Москва, 2005, т. 2, р. 107; РАРОГ, А. И.; СТЕПАЛИН, В. П.; ир ШИШОВ, О. Ф. *Уголовное право: особенная часть в вопросах и ответах*. 2-е изд. Москва, 2003, р. 67; БОРЗЕНКОВ, Г. Н., *et al.* *Курс уголовного права: особенная часть*. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, 2002, т. 3, р. 203.

⁴⁵⁶ *TLK-10-AM, АСНІ ir Kodavimo standartų elektroninis vadovas* [interaktyvus]. [s. l.]: s. n., s. a. [žiūrėta 2011 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp>>, standartas 1510.

gemalo (vaisiaus) sunaikinimo klausimas, nes abortu ten pripažįstamas tik vaisiaus pa(si)šalinimas, kol vaisius dar nėra gyvybingas. Kitaip tariant, toks gemalas (vaisius) bet koku atveju yra sunaikinamas, nes, pašalintas iš moters organizmo, jis neturi galimybių egzistuoti savarankiškai.

Tuo tarpu baudžiamosios teisės požiūriu neteisėtas abortas gali būti padarytas *bet kuriuo nėštumo metu*, t. y. ir tada, kai vaisius jau pasižymi gyvybingumo savybe. Todėl pritarimas šiai pozicijai suponuoja būtinybę atvejus, kai, nepaisant į vaisiaus sunaikinimą nukreiptų kaltininko veiksmų, vaisius vis dėlto gimsta gyvas, traktuoti kaip *baigto* neteisėto aborto padarymą (kaip ir yra siūloma vyraujančioje baudžiamosios teisės doktrinoje⁴⁵⁷), nes nėštumas, vaisiui pasišalinus, tarsi yra nutraukiamas (nėštumas pasibaigia).

Tačiau sutikti su tokiu veikos kvalifikavimu *negalima*. Antai ir pačiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare abortas (dirbtinis moters nėštumo nutraukimas) apibrėžiamas kaip „žmogaus gemalo, vaisiaus sunaikinimas [*kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.*] iki gimdymo pradžios“, o jo padariniais greta nėštumo nutrūkimo įvardijama „negimusio vaisiaus žūtis“⁴⁵⁸. Todėl akivaizdu, kad toks veikos kvalifikavimas neatitiktų neteisėto aborto, kaip nusikaltimo, esmės. Iš tiesų, juk tiek nėščioji, kuri prašo, kad jai būtų padarytas abortas, tiek kaltininkas, kuris tą prašymą įgyvendina, iš esmės siekia, kad vaisius nustotų buvęs (kad jo nebebūtų), todėl gyvo vaisiaus gimimas negali būti vertinamas kaip šio tikslo pasiekimas. Vadinasi, ir tokia veika turėtų būti kvalifikuojama tik kaip pasikėsinimas padaryti neteisėtą abortą⁴⁵⁹.

Atsižvelgiant į tai, kas paminėta, reikia manyti, jog visoje šioje problematikoje didesnė (lyginant su vaisiaus pašalinimu iš moters organizmo)

⁴⁵⁷ Žr., pavyzdžiui, NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 8; ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 25.

⁴⁵⁸ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 5.

⁴⁵⁹ Dėl šios priežasties pozicija, kai vienu metu pripažįstama, kad abortas yra žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimas, tačiau, nepaisant to, gyvo vaisiaus gimimą, įvykusį dėl neteisėtą abortą padariusiojo veiksmų, siūloma kvalifikuoti kaip baigtą neteisėtą abortą, dėl nuoseklumo stokos vertintina kritiškai.

reikšmė turėtų būti teikiama būtent vaisiaus sunaikinimo momentui. Dėl šios priežasties bet kuris neteisėtas abortas, kaip baigtas nusikaltimas, turėtų būti kvalifikuojamas *tik* tada, jei dėl kaltininko veiksmų žmogaus gemalas (vaisius) žuvo (buvo *sunaikintas*). Svarbu pastebėti, kad toks siūlymas dera tiek su neteisėto aborto, kaip nusikaltimo, esme, tiek su nusikaltimo padarymo tikslu. Tokią poziciją, be to, lemia ir ankstesnėje disertacinio tyrimo dalyje prieita išvada, kad pagrindiniu tiesioginiu nagrinėjamų nusikaltimų objektu (dėl daugelio darbe nagrinėtų priežasčių) turėtų būti pripažįstama gemalo (vaisiaus) gyvybė.

Būtina pridurti, kad, nepritariant kai kurių rusų baudžiamosios teisės mokslininkų pateikiamam platesniam veikos požymio traktavimui (kai į veikos požymį įtraukiamas ne tik pačių kaltininko veiksmų atlikimas, bet ir dėl jų atsiradęs rezultatas (vaisiaus pašalinimas)), žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimas turėtų būti aiškinamas kaip išreiškiantis neteisėto aborto *padarinių* požymį ir todėl neteisėto aborto sudėtys turėtų būti priskiriamos materialiujų sudėčių kategorijai.

Nesutinkantys su tokiu, čia dėstomu, samprotavimu galėtų teigti (ir būtų visiškai teisūs), kad neteisėtu abortu siekiama ne tik gemalo (vaisiaus) sunaikinimo, bet ir jo pašalinimo iš moters organizmo. Atsižvelgiant į tai, galima būtų svarstyti, ar nagrinėjamas nusikaltimas neturėtų būti vertinamas kaip baigtas tik tada, jei kaltininkui pavyksta pasiekti abu šiuos tikslus.

Vis dėlto reikia manyti, kad kaltininko veiksmų nulemta žmogaus gemalo (vaisiaus) žūtis, dar nepašalinus jo iš moters organizmo, jau leidžia kalbėti apie baigto neteisėto aborto padarymą, nes pagrindinis tikslas, nusakantis šio nusikaltimo esmę, šiuo atveju yra pasiekiamas. Pagrindiniu tiesioginiu neteisėto aborto objektu pripažįstant žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybę, tokia nuomonė apskritai tampa visiškai aiški: juk sunaikinus žmogaus gemalą (vaisių), bet jo dar nepašalinus, jo gyvybei žala jau yra padaryta. Be to, sunaikinus gemalą (vaisių), jo pašalinimo moteris gali pasiekti kitais būdais (pavyzdžiui, žuvęs gemalas (vaisius) iš moters organizmo gali pasišalinti pats; moteris dėl žuvusio gemalo (vaisiaus) gali (gali būti priversta) kreiptis į

sveikatos priežiūros įstaigą, kurioje toks gemalas (vaisius) neabejotinai bus pašalintas, nes žuvęs vaisius, kaip žinoma, pripažįstamas viena iš kontraindikacijų nėštumui tęsti).

Atkreiptinas dėmesys, jog tai, kad veika kaip baigtas neteisėtas abortas kvalifikuojama *jau tada*, kai gemalas (vaisius) yra sunaikintas, bet iš moters organizmo dar nepašalintas ar pašalintas neviseškai, gali būti iliustruojama ir teismų praktikos pavyzdžiais⁴⁶⁰:

Antai Jonavos rajono apylinkės teismas išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje R. T., be kitų nusikalstamų veikų, buvo kaltinama padariusi paprastą neteisėtą abortą (BK 142 str. 1 d.). Šioje byloje teismas nustatė, kad 2006 m. spalio 28 d. R. T. pacientės A. P. prašymu, esant kontraindikacijoms (keturioliktai nėštumo savaitei), neteisėtai padarė jai abortą, nėštumo nutraukimo metu pažeidė gimdos sienelę ir gimdoje paliko dalį vaisiaus. Specialisto išvada nustatyta, kad vaisius žuvo dėl žaizdos gimdoje, kuri galėjo būti padaryta kietu buku nedidelį ribotą paviršių arba duriančių savybių turinčiu daiktu per makštį bei gimdos kaklelį paveikus gimdą. Atkreiptinas dėmesys, kad veika buvo kvalifikuota kaip baigtas neteisėtas abortas, nepaisant to, kad žuvęs ir dėl pūlingo gimdos uždegimo irti pradėjęs vaisius kitoje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje ir kitų asmenų visiškai buvo pašalintas tik po dviejų dienų (2006 m. spalio 30 d.).

Analizuojant objektyviuosius neteisėto aborto sudėčių požymius, būtina pridurti, kad praktikoje gali būti atvejų, kai kaltininkas, įgyvendindamas vienos nėščios moters prašymą nutraukti jos nėštumą, dėl tam tikrų priežasčių (pavyzdžiui, gemalui (vaisiui) nežuvus (vystantis toliau); vaisiui žuvus, tačiau nepavykus jo pašalinti iš moters gimdos ar pavykus pašalinti tik dalį vaisiaus audinių) tam tikru laikotarpiu atlieka kelis tapačius ar vienarūšius veiksmus (pavyzdžiui, nepavykus nėštumo nutraukti vienos chirurginės operacijos metu, po kurio laiko atlieka kitą operaciją; nepavykus nėštumo nutraukti medikamentais, nėštumą nutraukia chirurginiu būdu ir pan.).

⁴⁶⁰ Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

Tokiais atvejais (nors kaltininkas atlieka keletą veiksmų, iš kurių *kiekvienas*, vertinant juos atskirai, visiškai atitinka baudžiamajame įstatyme aprašytos pavojingos veikos („padarė abortą“ arba „nutraukė nėštumą“) požymį ir todėl galima būtų manyti, kad tokių veiksmų atlikimas turėtų būti vertinamas kaip atskirų nusikalstamų veikų padarymas) kaltininkui turėtų būti inkriminuojamas vienos – *tęstinės* – nusikalstamos veikos padarymas (BK 63 str. 10 d.).

Baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje *tęstine* nusikalstama veika pripažįstama veika, susidedanti iš dviejų (ar daugiau) tapačių ar vienu metu laiko požiūriu vienas nuo kito dažniausiai nenutolusių, padarytų analogišku būdu, analogiškais aplinkybėmis veiksmų, iš kurių kiekvienas, vertinamas atskirai, atitinka to paties Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo objektyviuosius sudėties požymius, tačiau visus juos sieja vienas nusikalstamas sumanymas (vieninga tyčia) dėl to paties dalyko⁴⁶¹.

Remdamasis šiais, teorijos ir praktikos aprobuotais tęstinės nusikalstamos veikos požymiais, Visagino miesto apylinkės teismas V. Z. pripažino kalta, padarius nusikalstamą veiką, numatytą Baudžiamojo kodekso 142 str. 2 d., o jos atliktus veiksmus traktavo kaip tęstinės nusikalstamos veikos padarymą⁴⁶²:

Šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad 2004 m. sausio 29 d. V. Z., neturėdama teisės daryti aborto operacijas, pacientės O. A. prašymu padarė jai abortą (vakuuminę aspiraciją), o vėliau tyrimų metu nustatė, kad gimdoje liko placentos liekanų – 2004 m. vasario 12 d. abortą (vakuuminę aspiraciją) padarė pakartotinai. Teismas, V. Z. inkriminuotus du veikos epizodus pripažindamas viena (tęstine) nusikalstama veika, atsižvelgė į tai, kad abortas (vakuuminė aspiracija) padarytas vienos nukentėjusiosios atžvilgiu, per nedidelį laiko tarpą, kad vakuuminė aspiracija buvo atlikta per du kartus dėl to

⁴⁶¹ Žr., pavyzdžiui, PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius, 2006, p. 251–252; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis b. b. Nr. 2K-16/2011, kat. 1.1.8.10.6.; 1.2.19.4(S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis b. b. Nr. 2K-650/2010, kat. 1.1.8.3.; 1.1.8.8.; 1.1.8.10.6.; 2.1.15.7.; 2.3.2.1.3.4.; 2.3.2.2.11.

⁴⁶² Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-64-545/2005.

paties, o ne skirtingų nėštumų, ir kad V. Z. dėl to veikė turėdama vieningą tyčią nutraukti tą patį nėštumą.

Neteisėto aborto padariniais pripažinus žmogaus gemalo (vaisiaus) žūtį (jo sunaikinimą), nederėtų pamiršti, kad ši nusikalstama veika sukelia ir kitokius padarinius. Omenyje čia turima tam tikra fizinio pobūdžio žala, padaryta moteriai, kurios nėštumas neteisėtai nutrauktas jos pačios prašymu. Tai, kad neteisėtas abortas yra pavojingas moters sveikatai ir gyvybei – abejonių nekyla, tačiau prieš tai darbe analizuoti nėštumo nutraukimo būdai (chirurginės operacijos atlikimas, medikamentų, pasireiškiančių ir šalutiniu poveikiu, naudojimas *etc.*) leidžia tvirtinti, kad iš esmės bet kurio neteisėto aborto padarymas yra *žalingas* moters sveikatai.

Tačiau tais atvejais, kai neteisėto aborto padarymas nėra lydimas kažkokių rimtesnių komplikacijų, moters sveikatai neteisėtu abortu padaromą žalą apima pačios neteisėto aborto sudėtys ir todėl tokie padariniai kaltininkui papildomai *nėra* inkriminuojami. Sistemine Baudžiamojo kodekso XVIII skyriaus („Nusikaltimai žmogaus sveikatai“) straipsnių dispozicijų ir sankcijų⁴⁶³ analizė bei jų palyginimas su BK 142 str., leidžia teigti, jog bet kuri neteisėto aborto sudėtis apima tokius toliau išvardytus dėl neteisėto aborto kilusius padarinius:

- 1) *dėl neatsargumo moteriai padarytą nežymų sveikatos sutrikdymą* (tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad nežymus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo atskirai, kaip savarankiška veika, BK apskritai nėra kriminalizuotas);
- 2) *dėl neatsargumo moteriai padarytą nesunkų sveikatos sutrikdymą* (tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad net BK 142 str. 1 d.

⁴⁶³ Vertingų minčių apie sankcijos įtaką nusikalstamų veikų kvalifikavimui yra pateikęs E. Bieliūnas. Žr. BIELIŪNAS, Egidijus. Sankcijos įtaka nusikalstamų veikų kvalifikavimui. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius, 2011, p. 517–519.

(nekalbant apie BK 142 str. 2 ir 3 d.) sankcija yra *griežtesnė*⁴⁶⁴ nei BK 139 str. 1 d. sankcija).

Kita vertus, praktikoje gali būti ir taip, kad dėl kaltininko padaryto neteisėto aborto atsiranda sunkesni, nei ką tik minėti, padariniai. 1961 m. BK 124 str. 3 d. sunkių padarinių (ilgalaikio moters sveikatos sutrikimo ar jos mirties) dėl neteisėto aborto padarymo atsiradimas buvo numatytas kaip veiką kvalifikuojantis požymis, todėl tokie padariniai kaltininkui papildomai inkriminuojami nebuvo. Tačiau šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse sunkių padarinių (sunkaus moters sveikatos sutrikdymo ar jos mirties) atsiradimas nėra įtrauktas nei į vieną neteisėto aborto sudėtį. Dėl šios priežasties veika tokiais atvejais⁴⁶⁵ kvalifikuojama kaip neteisėto aborto ir atitinkamo neatsargaus nusikaltimo (BK 137 str. ar 132 str.) ideali sutaptis⁴⁶⁶.

Čia gali kilti klausimas, pagal kurią – 1 ar 3 – nurodytų straipsnių dalį turėtų būti kvalifikuojami tokie dėl neteisėto aborto padarymo kilę padariniai. Viena vertus, galima sakyti, kad sunkus moters sveikatos sutrikdymas ar mirtis tokiais atvejais atsiranda kaltininkui pažeidus teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles: pavyzdžiui, gydytojas gali pažeisti Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos 1.2 p., kuriame išvardytos kontraindikacijos nėštumui nutraukti ir išaiškinta, kad nėštumo nutraukimo operaciją leidžiama atlikti tik išgydžius nurodytas ligas. Atsižvelgiant į tai, galima būtų manyti, kad tokiais atvejais kaltininkui turėtų būti inkriminuojama BK 137 str. 3 d. ar BK 132 str. 3 d. numatyta nusikalstama veika.

⁴⁶⁴ Tokį santykį tarp BK 142 str. 1 d. ir 139 str. 1 d. sankcijų leidžia konstatuoti kelios aplinkybės: 1) BK 142 str. 1 d. sankcijoje numatytas *ilgesnis* maksimalus griežčiausios sankcijoje numatytos bausmės dydis – laisvės atėmimas iki dvejų metų (BK 139 str. 1 d. – laisvės atėmimas iki vienerių metų); 2) BK 139 str. 1 d. sankcijoje numatyta *daugiau* laisvės atėmimui alternatyvių (švelnesnių) bausmės rūšių – be tų, kurios numatytos ir BK 142 str. 1 d. sankcijoje (viešieji darbai ir laisvės apribojimas), dar numatyta bausmė ir areštas.

⁴⁶⁵ Išimtį šiuo atveju gali sudaryti tik itin kvalifikuotas neteisėtas abortas, kurio sudėtis, reikia manyti, apima *dėl neatsargumo moteriai padarytą sunkų sveikatos sutrikdymą*. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad BK 142 str. 3 d. sankcija yra *griežtesnė* nei BK 137 str. 1 d. sankcija. Tokį santykį tarp BK 142 str. 3 d. ir 137 str. 1 d. sankcijų leidžia konstatuoti tai, kad BK 142 str. 3 d. sankcijoje numatytas *ilgesnis* maksimalus griežčiausios sankcijoje numatytos bausmės dydis – laisvės atėmimas iki ketverių metų (BK 137 str. 1 d. – laisvės atėmimas iki trejų metų), o vienintelė laisvės atėmimui alternatyvi (švelnesnė) bausmės rūšis, kuri numatyta abiejose sankcijose, – sutampa (areštas).

⁴⁶⁶ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 9.

Antra vertus, svarbu pastebėti, kad šiuo atveju iš esmės pažeidžiamos tos specialios elgesio saugumo taisyklės, kurių pažeidimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal kitą Baudžiamojo kodekso straipsnį (BK 142 str.). Dėl šios priežasties į tą pačią veikos padarymo aplinkybę (specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimą) neturėtų būti atsižvelgiama du kartus, tokiu būdu sunkinant kaltininko teisinę padėtį. Atsižvelgiant į tai, dėl neteisėto aborto atsiradę sunkūs padariniai (sunkus moters sveikatos sutrikdymas ar mirtis) kaltininkui baudžiamąją atsakomybę turėtų užtraukti pagal BK 137 str. 1 d. ar BK 132 str. 1 dalį. Verta pažymėti, kad tai, kas pasakyta, iš esmės patvirtina ir Lietuvos teismų praktika. Antai baudžiamosiose bylose, kuriose neteisėtu abortu dėl neatsargumo buvo sunkiai sutrikdyta moterų sveikata, kaltinamiesiems (gydytojams akušeriams ginekologams) buvo inkriminuojama būtent BK 137 str. 1 d. numatyta nusikalstama veika (paprastas sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo)⁴⁶⁷.

Tačiau gali būti taip, kad dėl neteisėto aborto sunkūs padariniai kyla, kai kaltininkas pažeidžia ir tokias specialias elgesio saugumo taisykles, kurių pažeidimas BK 142 str. nėra numatytas. Pavyzdžiui, sunkus sveikatos sutrikdymas padarytas gydytojui nėštumą nutraukiant ne tik esant kontraindikacijų (BK 142 str. numatyta aplinkybė), bet ir nenuskausminus (BK 142 str. nenumatyta aplinkybė) – tokiu būdu pažeidžiant Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos 1.12 p. reikalavimą, kad „nėštumo nutraukimo operacijos turi būti atliekamos tik nuskausminus“. Vis dėlto, reikia manyti, ir tokiais atvejais „teisės aktų nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas“ (BK 137 str. 3 d. ar BK 132 str. 3 d.) kaltininkui papildomai *neturėtų* būti inkriminuojamas.

Toliau būtina paminėti, kad kaip sveikatos sutrikdymo požymis negali būti traktuojamas pats nėštumo nutraukimas („nėštumo netekimas“). Kaip teisingai pastebi O. Fedosiukas, kaltininkui inkriminuojant BK 137 str. 1 d.,

⁴⁶⁷ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008; Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-20-174/2010; Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

sunkaus sveikatos sutrikdymo turinį turi sudaryti *kitokie*, nei nėštumo netekimas, dėl neteisėto aborto kilę padariniai⁴⁶⁸ (pavyzdžiui, vaisingumo netekimas, kitoks sunkus suluošinimas ir pan.). Nepaisant to, Lietuvos teismų praktikoje esama ir kitokių pavyzdžių⁴⁶⁹:

Antai Jonavos rajono apylinkės teismas, nusikalstamos veikos (BK 137 str. 1 d.) aplinkybes pripažindamas įrodytomis bei grįsdamas savo išvadas, be kitų įrodymų, rėmėsi ir specialisto išvada. Joje nurodyta, kad nukentėjusiosios A. P. „sužalojimas vertinamas sunkiu sveikatos sutrikdymu dėl gimdos pažeidimo, nustatyto [kitos, po neteisėto aborto padarymo atliktos, – I. D.] operacijos metu. Be to, sužalojimas vertinamas sunkiu dėl nėštumo nutraukimo, kuris įvyko dėl gimdos pažeidimo“.

Ištyręs ir įvertinęs visus įrodymus, teismas pripažino įrodyta, kad R. T. „nėštumo nutraukimo operacijos metu pažeidė nukentėjusios A. P. gimdos sienelę ir paliko dalį vaisiaus, dėl ko [originaliame nuosprendžio tekste „ko pasėkoje“ – I. D.] nukentėjusioji buvo operuojama, o operacijos metu buvo nustatytas didelis pūlingas gimdos uždegimas ir dėl uždegimo yrantis vaisius gimdoje, kas kėlė grėsmę A. P. sveikatai, ir tuo dėl neatsargumo sunkiai sutrikdė A. P. sveikatą, padarė nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 137 str. 1 d.“

Analizuojant šį teismo nuosprendį, galima pastebėti keletą dalykų. Pirmiausia tai, kad teismas minėtos specialisto išvados nevertino kritiškai toje išvados dalyje, kurioje nukentėjusiajai padarytas sužalojimas sunkiu pripažintas ir dėl paties „nėštumo nutraukimo“ (nors teismas kritiškai vertino kai kuriuos kitus byloje pateiktus įrodymus (ekspertizės aktus)). Be to, iš aprašomosios nuosprendžio dalies taip ir lieka neaišku, kokie konkrečiai padariniai (greičiausiai „kitoks sunkus suluošinimas“ dėl uždaro pilvo organų

⁴⁶⁸ FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai* (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

⁴⁶⁹ Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

sužalojimo, nustatyto operacijos metu⁴⁷⁰) šiuo atveju sudarė sunkaus sveikatos sutrikdymo turinį.

Tuo tarpu visiškai kitaip šiuo požiūriu vertintinas kitas – Klaipėdos rajono apylinkės teismo priimtas – nuosprendis⁴⁷¹:

Šioje byloje P. B. buvo pripažintas kaltu neteisėtu abortu padaręs ir sunkų sveikatos sutrikdymą (BK 137 str. 1 d.). Aprašomojoje nuosprendžio dalyje teismas nurodė, kad P. B., operacijos metu atlikdamas gimdos ertmės išgrandymą, dėl neatsargumo pažeidė gimdos kaklelį ir pradūrė gimdos kūną, dėl ko 2007 m. balandžio 5 d. apie 20.30 val., t. y. praėjus dviem valandoms po neteisėto aborto padarymo, VšĮ Klaipėdos universitetinėje ligoninėje, t. y. kitoje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, L. P. buvo pašalinta gimda, dėl ko nukentėjusioji neteko vaisingumo – gebėjimo pastoti, išnešioti bei gimdyti, todėl gimdos netekimas L. P. sunkiai sutrikdė sveikatą.

Galiausiai būtina pažymėti, kad veikos kvalifikavimui įtakos neturi dėl neteisėto aborto kilusių (sunkių) padarinių atsiradimo laikas. Antai žmogaus gemalas (vaisius) dėl kaltininko veikos gali žūti iš karto (pavyzdžiui, nėštumą nutraukiant vakuuminė aspiracija), tačiau gali žūti ir po kurio laiko (pavyzdžiui, nėštumą nutraukiant toksinėmis priemonėmis). Atitinkamai mirtis moterį gali ištikti ir neteisėtai atliekamos chirurginės nėštumo nutraukimo operacijos metu, ir gerokai po jos atlikimo (pavyzdžiui, moteris dėl sepsio (kraujo užkrėtimo) gali mirti praėjus kelioms dienoms po to, kai buvo padarytas neteisėtas abortas).

Svarbesnis nei padarinių atsiradimo laikas šiuo atveju yra *priežastinio ryšio* tarp padarytos veikos ir atsiradusių padarinių nustatymas. Kaip žinoma, priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių yra objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio įrodinėjimas yra *būtinis* susiduriant su nusikalstamomis veikomis, aprašytais materialiosiomis sudėtimis. Tokiomis, t. y. materialiosiomis, sudėtimis

⁴⁷⁰ Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės, 6.6 p. (6.6.11).

⁴⁷¹ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

pripažinus ir neteisėto aborto sudėtis, priežastinio ryšio klausimas tampa aktualus ir šiame darbe.

Nustatant priežastinį ryšį tarp veikos (kaltininko veiksmų, kuriais „padarytas abortas“ ar „nutrauktas nėštumas“) ir padarinių (žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo), turi būti remiamasi baudžiamosios teisės teorijoje suformuluotomis priežastinio ryšio nustatymo taisyklėmis. Tokiomis pačiomis taisyklėmis turi būti remiamasi ir tada, kai turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp kaltininko padaryto neteisėto aborto ir dėl jo kilusių sunkių padarinių (sunkaus moters sveikatos sutrikdymo ar mirties).

Baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstama, jog priežastiniam ryšiui konstatuoti būtina išspręsti du klausimus: 1) nustatyti būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklę; 2) nustatyti priežastinio ryšio pobūdį⁴⁷². Pirmojo klausimo sprendimas susijęs su fakto – kad baudžiamajame įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo *būtina* baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo sąlyga – nustatymu. Kitaip tariant, šiame priežastinio ryšio nustatymo etape būtina išsiaiškinti, ar padariniai būtų kilę, jei pavojinga veika nebūtų padaryta. Konstatavus, kad veika *buvo* būtinoji padarinių atsiradimo sąlyga, tenka įvertinti priežastinio ryšio pobūdį. Baudžiamajai atsakomybei atsirasti, be kitų nusikalstamos veikos sudėties požymių, būtina nustatyti *būtinąją* veiką ir padarinius siejantį priežastinį ryšį. Toks ryšys reiškia, kad esant atitinkamoms aplinkybėms, tam tikra veika dažniausiai (ar netgi visada) sukelia atitinkamus pavojingus padarinius. Kitais žodžiais tariant, jis žymi būdingą, dėsninę reiškinį santykį ir dėl šios priežasties tokio ryšio vystymasis žmogaus gali būti iš anksto numatomas, t. y. asmuo, elgdamasis vienokiu ar kitokiu būdu, gali numatyti, kokius padarinius gali sukelti toks jo elgesys⁴⁷³.

Nors priežastinio ryšio nustatymas pagrįstai pripažįstamas vienu sudėtingiausių baudžiamosios teisės teorijos ir praktikos klausimų, neteisėto aborto kontekste šis klausimas sunkumų gali kelti ne visada. Tais atvejais, kai

⁴⁷² PIESLIAKAS, Vytautas. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7 (85), p. 8.

⁴⁷³ *Ibid.*, p. 8–9.

nėštumas nutraukiamas chirurginiu būdu ar naudojant tam tikrus mechaninius įrankius (pavyzdžiui, mezgimo virbalus), nustatyti priežastinį ryšį tarp kaltininko padarytos veikos ir atsiradusių padarinių neturėtų būti keblu⁴⁷⁴. Iš vienos pusės, tokiais atvejais gali būti visiškai aišku, kad, pavyzdžiui, gydytojo akušerio ginekologo padaryta nėštumo nutraukimo operacija buvo *būtina* žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo kilimo sąlyga. Kitaip tariant, išvada, kad tokie padariniai nebūtų atsiradę, jei nėštumo nutraukimo operacija nebūtų atlikta, tokiais kartais galima padaryti be didesnio vargo. Iš kitos pusės, neturėtų būti sunkumų konstatuojant ir tai, kad šią gydytojo padarytą veiką ir dėl jos atsiradusius padarinius sieja būtent *būtinasis* priežastinis ryšys. Juk nėštumo nutraukimo operacijos atlikimas paprastai (kaip minėta pirmiau darbe – net 99 proc. atvejų) sukelia atitinkamus padarinius (nėštumo pabaigą) ir kaltininkas dėl to šiuos padarinius numato iš anksto.

Antra vertus, keblumų nustatant priežastinį ryšį bylose dėl neteisėto aborto padarymo gali kilti tais atvejais, kai nėštumas nutraukiamas sukeliant gimdos kraujavimą, stimuliuojant (suaktyvinant) sąrėmių veiklą ir sukeliant persileidimą. Antai kaltininkui nėštumui nutraukti panaudojus tam tikras vaistines ar kitokias medžiagas, gali būti sunku nustatyti, dėl kokios iš tikrųjų priežasties įvyko persileidimas. Ar tokius padarinius nulėmė būtent kaltininko panaudotos medžiagos ar (ar ir) kitos priežastys (pavyzdžiui, žalingi moters įpročiai (rūkymas iki nėštumo ir viso nėštumo metu, alkoholio vartojimas dideliais kiekiais, kavos gėrimas)⁴⁷⁵). Situacija gali tapti dar labiau komplikauta, jei, pavyzdžiui, be kaltininko pastangų sukelti persileidimą,

⁴⁷⁴ Paminėta galima iliustruoti ir teismų praktikos pavyzdžiais. Antai vienoje byloje, nustatyta, kad „vaisius žuvo dėl žaizdos gimdoje, kuri galėjo būti padaryta kietu, buku, nedidelį ribotą paviršių arba duriančių savybių turinčiu daiktu paveikus gimdą per makštį bei gimdos kaklelį, 3–7 paros iki 2006-10-30“, tokiu būdu konstatuojant, kad kaltininko padaryta veika buvo būtinoji padarinių (vaisiaus žūtis) kilimo sąlyga. – Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009. Kitoje byloje, teismas rėmėsi specialisto išvada, kuria nustatyta, kad „akušerio ginekologo P. B. veiksmai – nėsčios gimdos sužalojimas šalinant gemalinius audinius tiesiogiai susiję su padariniais – gimdos pašalinimu“. Joje taip pat nurodyta, kad nukentėjusiajai L. P. grėsmingos nėštumo nutraukimo komplikacijos įvyko dėl gimdos sužalojimo šalinant kraujo krešulius ir gemalinius audinius, tokiu būdu konstatuojant, kad kaltininko veika (neteisėtas aborto padarymas) buvo būtinoji sunkių padarinių (sunkaus moters sveikatos sutrikdymo) kilimo sąlyga. – Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

⁴⁷⁵ Žr. 1 lentelė. Kai kurių veiksmų sąsaja su savaiminiu persileidimu. – Priedai.

persileidimą atitinkamais būdais ir priemonėmis siekė sukelti ir pati moteris (pavyzdžiui, maudėsi karštoje vonioje, vartojo rūtas ir pan.).

Priežastinio ryšio nustatymą tokiu atveju gali apsunkinti ir tai, kad, pavyzdžiui, moteriai dėl gausaus ir nekontroliuojamo kraujavimo esant priverstai kreiptis į sveikatos priežiūros įstaigą, gydytojai akušeriai ginekologai gali neturėti jokio pagrindo manyti, kad moteriai buvo padarytas neteisėtas abortas. Dėl šios priežasties laiku nepradėjus tyrimo, vėliau gali būti neįmanoma nustatyti, kokią įtaką sukeltam persileidimui turėjo būtent kaltininko panaudotos medžiagos: ar jų panaudojimas buvo būtinoji padarinių (persileidimo ir, atitinkamai, gemalo (vaisiaus) žūties) atsiradimo priežastis, ar ne (pavyzdžiui, po kurio laiko moters organizme gali nebelikti panaudotų medžiagų pėdsakų ir pan.).

Nebesiplečiant ir apsiribojant tik galimų sunkumų nustatant priežastinį ryšį parodymu, čia belieka pridurti, kad ir tokiais bei kitais panašiais atvejais kaltininkui baudžiamoji atsakomybė galėtų kilti tik jeigu būtų nustatyta, kad jo padaryta veika buvo būtinoji persileidimo atsiradimo sąlyga ir kad tarp jo padarytos veikos ir kilusių padarinių yra būtinas, nors ir sudėtingas⁴⁷⁶, priežastinis ryšys.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, darytina išvada, kad bet kuris neteisėtas abortas gali būti padaromas tik aktyviais kaltininko veiksmais. „Aborto padarymas“ BK 142 str. 1 ir 2 d. kontekste turėtų būti aiškinamas kaip reiškiantis nėštumo nutraukimą medicinos praktikoje taikomais (įteisintais) nėštumo nutraukimo būdais. „Nėštumo nutraukimas“ BK 142 str. 3 d. kontekste turėtų būti suprantamas plačiau ir aiškinamas kaip reiškiantis bet kokius nėštumui nutraukti kaltininko atliktus veiksmus. Baudžiamojo kodekso 142 str. numatytos neteisėto aborto sudėtys yra materialiosios – bet kuris neteisėtas abortas turėtų būti laikomas baigtu nusikaltimu nuo žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo momento.

⁴⁷⁶ Sudėtingu priežastiniu ryšiu baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstamas santykis, kai objektyviai baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius sukelia pavojinga kaltininko veika, bet iš dalies prisideda ir kiti veiksniai. – PIESLIAKAS, Vytautas. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7 (85), p. 10.

2.2.2. Kiti objektyviosios pusės požymiai

2.2.2.1. Neteisėto aborto padarymo vieta

Skirtingai nuo daugelio kitų nusikalstamų veikų, kurių padarymo vieta neturi reikšmės jų kvalifikavimui, vieta, kurioje buvo padarytas (neteisėtas) abortas, veikos kvalifikavimo procese gali turėti labai didelę reikšmę – ji gali ne tik apspręsti taikytiną BK 142 str. dalį, bet ir apskritai nulemti veikos pripažinimą nusikalstama (neteisėtas abortas) ar nenusikalstama (abortas). Dėl šios priežasties veikos padarymo vieta, kuri gali būti siejama su Baudžiamojo kodekso 142 str. vartojama „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoka, tampa būtinuoju šio tyrimo dalyku.

Tai, kad aborto padarymo vieta yra pripažįstama viena iš veikos pavojingumą galinčių nulemti aplinkybių, yra visiškai suprantama. Akivaizdu, kad aborto padarymas sveikatos priežiūros įstaigoje, *ceteris paribus* (liet. *kitoms sąlygoms esant tokioms pačioms*), yra *mažiau* pavojingas nei abortas, padarytas kitoje vietoje – ne sveikatos priežiūros įstaigoje.

Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, kai veikos padarymo vietai baudžiamoji teisinė reikšmė suteikiama ir kitose valstybėse. Kai kuriose šalyse, aborto padarymo vieta, kaip ir Lietuvoje, yra įtraukta į kai kurias neteisėto aborto sudėtis. Pavyzdžiui, pagal kaimyninės Latvijos BK 135 str. 1 d., asmeniui, turinčiam teisę daryti aborto operacijas, baudžiamoji atsakomybė (esant ir kitiems sudėties požymiams) kyla už aborto padarymą ne ligoninėje ar kitoje gydymo įstaigoje. Kitose šalyse (pavyzdžiui, Belgijoje), kuriose yra nustatytas bendras abortų draudimas, aborto padarymo vieta (gydymo įstaiga) yra numatyta tarp sąlygų, kurių visuma lemia aborto nebaudžiamumą. Objektyvumo dėlei reikia pripažinti, kad esama ir tokių šalių (pavyzdžiui, Estija, Rusija), kurios veikos padarymo vietai baudžiamosios teisinės reikšmės nesuteikia. Šiuo atveju veikos pavojingumas tokiose šalyse siejamas su kitomis aplinkybėmis (pavyzdžiui, nepriklausomai nuo veikos padarymo vietos,

baudžiamoji atsakomybė kyla ir nėra diferencijuojama abortą padarius asmeniui, neturinčiam teisės daryti aborto operacijas).

Sąvoka „sveikatos priežiūros įstaiga“ minima dviejose iš trijų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 str. dalių (1 ir 2 d.). Atsižvelgiant į šio straipsnio turinį, matyti, kad:

- 1) veika, kvalifikuojama pagal BK 142 str. 1 d., gali būti padaryta:
 - a) *ne sveikatos priežiūros įstaigoje* arba
 - b) *bet kurioje vietoje* (tiek sveikatos priežiūros įstaigoje, tiek ir ne joje), jeigu veika padaryta esant kontraindikacijų;
- 2) veika, kvalifikuojama pagal BK 142 str. 2 d., gali būti padaryta tik *sveikatos priežiūros įstaigoje*;
- 3) veika, kvalifikuojama pagal BK 142 str. 3 d., gali būti padaryta *bet kurioje vietoje* – veikos padarymo vieta jos kvalifikavimui reikšmės neturi.

Nepaisant tos reikšmės, kurią veikos kvalifikavimo procese gali turėti jos padarymo vieta, BK 142 str. 1 ir 2 d. vartojama „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoka baudžiamajame įstatyme *nėra* atskleista. Dėl šios priežasties, kaip yra pastebėję ir A. Čaikovski bei I. Žukovaitė, teismų praktikoje buvo kilę prieštaravimų dėl „sveikatos priežiūros įstaigos“, kaip neteisėto aborto padarymo vietos, sampratos⁴⁷⁷.

Baudžiamajame kodekse nesant nagrinėjamos sąvokos išaiškinimo, nustatant jos turinį, tenka pasitelkti kitus teisės aktus. Šiame kontekste pirmiausia minėtinas Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas (**toliau – SPII**), pagal kurį, sveikatos priežiūros įstaiga pripažįstama:

- 1) įstaiga ar įmonė, kuri teisės aktų nustatyta tvarka turi teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas ir patarnavimus (2 str. 1 d. 1 p.);
- 2) įstaigos ar įmonės, kuri verčiasi kita (ne sveikatos priežiūros) veikla, filialas ar padalinys, turintis teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas (2 str. 1 d. 2 p.).

⁴⁷⁷ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 25.

Teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas turi tik tos įstaigos, kurios yra gavusios Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (**toliau – Akreditavimo tarnyba**) išduotą *licenciją* ir yra *įregistruotos* Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre (SPIĮ 5 str. 1 ir 2 d.).

Siekiant geriau perteikti toliau darbe dėstomas skirtingas teismų praktikoje išsakytas nuomones dėl šios sąvokos turinio, negalima apsieiti be dar kelių SPIĮ nuostatų paminėjimo. Šiame įstatyme įtvirtintas sveikatos priežiūros įstaigų *klasifikavimas*⁴⁷⁸, tokiu būdu pripažįstant, kad sveikatos priežiūros įstaigos daugeliu požymių yra *skirtingos* ir dėl to visiškai tapatinti jų – *negalima*:

- 1) **įstaigų grupės pagal sveikatos priežiūros paslaugų rūšis** (SPIĮ 3 str. 2 d.):
 - a) asmens sveikatos priežiūros;
 - b) visuomenės sveikatos priežiūros;
 - c) mišrios.
- 2) **asmens sveikatos priežiūros įstaigos pagal paslaugų teikimo laiką ir vietą** (SPIĮ 3 str. 3 d.):
 - a) ambulatorinės;
 - b) stacionarinės;
 - c) mišrios.

To, kas paminėta, kol kas pakanka, kad būtų galima atskleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo šiuo klausimu išsakytą poziciją. Teismo nuomone, BK 142 str. sveikatos priežiūros įstaigos sąvoka pavartota *bendraja prasme*, sveikatos priežiūros įstaigų neskirstant pagal jokių kriterijų. Dėl šios priežasties, LAT vertinimu, negalima aiškinti, kad pagal įstatymo dispoziciją sveikatos priežiūros įstaiga yra tik stacionarinė įstaiga. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „aborto operacija, padaryta asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją ir įregistruotoje

⁴⁷⁸ SPIĮ sveikatos priežiūros įstaigos yra klasifikuojamos ir kitokiais pagrindais, tačiau šiame darbe pateikiamas tik šiam disertaciniam tyrimui reikšmingas įstaigų skirstymas.

Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre, BK 142 straipsnio prasme laikytina padaryta sveikatos priežiūros įstaigoje⁴⁷⁹. Tokios pačios pozicijos, beje, laikėsi ir Klaipėdos apygardos teismas tą pačią baudžiamąją bylą prieš tai nagrinėjęs apeliacine tvarka⁴⁸⁰.

Verta pastebėti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iki galo vis dėlto nebuvo nuoseklus, mat apibrėždamas „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoką, vieną sveikatos priežiūros įstaigų klasifikavimo pagrindą (pagal paslaugų teikimo laiką ir vietą) atmetė, o kitu (pagal sveikatos priežiūros paslaugų rūšis) – rėmėsi, nes sveikatos priežiūros įstaiga BK 142 str. prasme pripažino ne visas, o tik *asmens* sveikatos priežiūros įstaigas.

Bet kokiu atveju su tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija sutikti *negalima*. Remiantis tokio šios sąvokos aiškinimu, išeitų, kad abortas, padarytas net ir, pavyzdžiui, dietologijos klinikoje, akių ligų kabinete, kalbos korekcijos centre, masažo kabinete, psichikos sveikatos centre ir pan.⁴⁸¹, BK 142 str. prasme būtų laikomas padarytu „sveikatos priežiūros įstaigoje“. Tačiau čia iš karto kyla klausimas, kuo abortas, padarytas ką tik minėtose sveikatos priežiūros įstaigose, skiriasi nuo aborto, padaryto, pavyzdžiui, namų sąlygomis.

Maža to, tokio atveju visiškai nepagrįstai sulyginamos akivaizdžiai skirtingo pavojingumo veikos. Antai, LAT vertinimu, kitoms aplinkybėms esant tokioms pačioms, abortas, padarytas, pavyzdžiui, universitetinės ligoninės akušerijos ir ginekologijos klinikoje, pagal pavojingumo laipsnį niekuo nesiskiria nuo aborto, padaryto psichikos sveikatos centre. Juk būtent taip, t. y. *vienodai* (pagal BK 142 str. 2 d.), tokio atveju turėtų būti kvalifikuojamas abejose minėtose įstaigose, pavyzdžiui, slaugytojos padarytas abortas.

⁴⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis b. b. Nr. 2K-7-226/2009, kat. 1.2.5.1.; 2.4.2.1.

⁴⁸⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 24 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-315-557/2008.

⁴⁸¹ Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos skelbiamas *Įstaigų asmens sveikatos priežiūros licencijų sąrašas* (aktuali 2013 m. vasario 22 d. informacija) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vaspvt.gov.lt/files/Istaigu_licencijavimas/ASPI.pdf>.

Atsižvelgiant į tokius neišvengiamus LAT siūlomo aiškinimo rezultatus, reikia manyti, jog aiškinant „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoką, prioritetas vis dėlto turėtų būti teikiamas ne formai, bet turiniui. Kitais žodžiais tariant, vertinant, ar abortas buvo padarytas sveikatos priežiūros įstaigoje, neturėtų būti apsiribojama tik konstatavimu fakto, kad įstaiga turi Akreditavimo tarnybos išduotą licenciją (ir yra įregistruota Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre), bet dar turėtų būti gilinamasi ir į tokios *licencijos turinį*, t. y. kokias paslaugas šiai įstaigai suteikta teisė teikti.

Baudžiamojo kodekso 142 str. nuostatų analizė leidžia teigti, kad atskirais atvejais veikos pavojingumas priklauso *vien tik* nuo aborto padarymo vietos. Antai sveikatos priežiūros specialisto, neturinčio teisės daryti aborto operacijas, baudžiamoji atsakomybė diferencijuojama būtent pagal aborto padarymo vietą – aborto padarymas sveikatos priežiūros įstaigoje lemia tokio asmens atsakomybę pagal BK 142 str. 2 d., tuo tarpu abortą padarius kitoje vietoje (ne sveikatos priežiūros įstaigoje) baudžiamoji atsakomybė tokiam asmeniui kyla pagal BK 142 str. 3 dalį⁴⁸². Dar didesnę reikšmę aborto padarymo vieta įgyja tais atvejais, kai abortą padaro gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas. Juk sveikatos priežiūros įstaigoje ir nesant kontraindikacijų gydytojo padarytas abortas BK 142 str. požiūriu laikomas *teisėtu*, tuo tarpu tomis pačiomis aplinkybėmis tik ne sveikatos priežiūros įstaigoje padarytas abortas jau laikomas *nusikalstamu* ir turėtų būti baudžiamas pagal BK 142 str. 1 dalį.

Dėl šios priežasties „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoka turi būti aiškinama tik taip, kad veikos padarymo vieta iš tiesų galėtų atspindėti tikrąjį veikos pavojingumo laipsnį ir tuo pačiu būti tinkamu pagrindu atribojant pagal pavojingumo laipsnį visiškai skirtingas veikas. Juk mažiau pavojingas abortas tampa ne todėl, kad jis padarytas įstaigoje, kuri „turi licenciją ir yra įregistruota registre“. Mažiau pavojingas abortas tampa, jei jis padarytas įstaigoje, kuri turi

⁴⁸² NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 13.

licenciją, *suteikiančią teisę teikti nėštumo nutraukimo paslaugas*, t. y. įstaigoje, kuri yra *pritaikyta* abortams daryti.

Tolesnės analizės patogumo dėlei šioje vietoje reikia paminėti dar kelias atitinkamų teisės aktų nuostatas. Antai Asmens sveikatos priežiūros įstaigų licencijavimo taisyklės⁴⁸³ numato, kad licencija suteikia teisę pareiškėjui (įstaigai) verstis asmens sveikatos priežiūros veikla ir teikti *licencijoje nurodytas* asmens sveikatos priežiūros paslaugas (7 p.), kurios licencijoje nurodomos (8 p.):

- 1) pagal asmens sveikatos priežiūros organizavimo lygį (pirminės, antrinės, tretinės);
- 2) pagal asmens sveikatos priežiūros teikimo būdą (stacionarinės, ambulatorinės);
- 3) pagal Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus licencijuojamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų (pavyzdžiui, kardiologijos, psichiatrijos, urologijos, akušerijos ir ginekologijos ir pan.) sąrašus⁴⁸⁴.

Remiantis Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka, nėštumo nutraukimo operacijos gali būti atliekamos „stacionarų ginekologijos skyriuose“, o „mikroabortai“ – „moterų konsultacijose“⁴⁸⁵, kuriose įrengtos operacinės“ (Tvarkos 1.10 p.). Reikia pastebėti, kad nūdienos kontekste šios nėštumo nutraukimo tvarkos nuostatos yra mažai informatyvios. Tuo nereikėtų stebėtis, mat nėštumo nutraukimo tvarka, kaip ne kartą minėta, buvo patvirtinta (ir nuo to laiko nė karto nekeista) dar 1994 m., tuo tarpu teisinis su sveikatos priežiūros veikla susijęs reglamentavimas nuolat keičiasi.

⁴⁸³ Patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. V-156 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 31-1148.

⁴⁸⁴ Žr. Licencijuojamų ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. V-364 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 86-3152; Licencijuojamų stacionarinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. V-364 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 86-3152.

⁴⁸⁵ Anksčiau galiojusiuose teisės aktuose moterų konsultacijos buvo apibrėžiamos kaip asmens sveikatos priežiūros įstaigos ar jų padaliniai, veikiantys įstaigos skyriaus teisėmis, kur teikiama visų rūšių (profilaktinė, diagnostinė, gydomoji, reabilitacinė, konsultacinė) ambulatorinė akušerinė-ginekologinė pagalba. – Lietuvos medicinos norma MN 11-2:1997 „Sveikatos priežiūros įstaigų akreditavimo specialieji reikalavimai. 2 dalis. Moterų konsultacija“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1997 m. balandžio 14 d. įsakymu Nr. 167 (neteko galios nuo 2003 m. rugsėjo 20 d.). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 38-947, 3.1 p.

Taigi vėliau (negu Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka) priimtų teisės aktų analizė leidžia teigti, kad abortus šiuo metu leidžiama daryti sveikatos priežiūros įstaigose, kurioms išduota licencija suteikia teisę teikti:

- 1) *antrinės ambulatorinės* asmens sveikatos priežiūros medicinos – *akušerijos ir ginekologijos* – paslaugas (tik „mikroabortams“ atlikti arba, remiantis vėlesnių teisės aktų terminologija, – nėštumo iki 5 savaitės nutraukimui vakuumaspiracijos būdu)⁴⁸⁶;
- 2) *antrinės stacionarinės* asmens sveikatos priežiūros *ginekologijos IIA* paslaugas (nėštumo iki 14 savaičių nutraukimui)⁴⁸⁷;
- 3) *antrinės stacionarinės* asmens sveikatos priežiūros *ginekologijos IIB* paslaugas (15–21 savaičių (savaitės) nėštumo nutraukimui)⁴⁸⁸.

Visiškai akivaizdu, kad sveikatos priežiūros įstaigoms Akreditavimo tarnyba suteikia teisę teikti minėtas paslaugas tik todėl, kad jos atitinka tokias paslaugas norinčioms teikti įstaigoms keliamus reikalavimus: jose yra reikalingos patalpos (procedūrų kabinetas-operacinė, operacinė), reikalingi medicinos prietaisai (ginekologinė kėdė, ginekologinių instrumentų rinkiniai, komplektas vakuumaspiracijai *etc.*) ir pan. Kitais žodžiais tariant, tokioms įstaigoms teisė daryti abortus suteikta atsižvelgiant į šių įstaigų *abortams daryti tinkamą aplinką*. Dėl šios priežasties *mažiau* pavojingu, lyginant su kitais, abortas gali būti laikomas tik tada, jeigu jis buvo padarytas būtent tokioje sveikatos priežiūros įstaigoje, o ne sveikatos priežiūros įstaigoje apskritai.

Atsižvelgiant į visa čia išdėstyta, pritartina ne Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, bet Klaipėdos rajono apylinkės teismo toje pačioje, šiame darbe pirmiau minėtoje, byloje išsakytai pozicijai. Bylą pirmąja instancija išnagrinėjęs teismas abortą, padarytą VŠĮ [...] rajono savivaldybės [...] pirminės

⁴⁸⁶ Ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugšėjo 9 d. įsakymu Nr. V-527 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 89-4046, 5.4.10 p.

⁴⁸⁷ Ginekologijos antrinio lygio paslaugų teikimo specialieji reikalavimai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. lapkričio 14 d. įsakymu Nr. V-870. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 137-4945.

⁴⁸⁸ *Ibid.*

sveikatos priežiūros centre, visiškai pagrįstai pripažino padarytą *ne* sveikatos priežiūros įstaigoje⁴⁸⁹:

Teismas nurodė, kad [...] pirminės sveikatos priežiūros centre, pagal įstaigai išduotą licenciją, nėštumo nutraukimo operacijos negalėjo būti atliekamos. Todėl, remiantis sisteminiu-loginiu teisės normų aiškinimu, [...] pirminės sveikatos priežiūros centras BK 142 str. požiūriu sveikatos priežiūros įstaiga nelaikytinas. Tokią išvadą teismas taip pat grindė faktiniais bylos duomenimis, kurie patvirtino, kad [...] pirminės sveikatos priežiūros centras nėra aprūpintas aborto operacijoms reikalingais instrumentais ir įrengimais, kad kilus komplikacijoms, nukentėjusioji buvo skubiai išgabenta net ne į šalia esančią to paties miesto, bet į kito miesto ligoninę, kas, teismo vertinimu, neginčijamai rodo, kad [...] pirminės sveikatos priežiūros centras neturi nei teisės atlikti aborto procedūras, nei reikiamų priemonių komplikacijoms šalinti.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, siūlytina „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoką BK 142 str. kontekste aiškinti atsižvelgiant ne į formalų asmens sveikatos priežiūros licencijos turėjimą, bet į tai, ar konkrečiai asmens sveikatos priežiūros įstaigai yra suteikta licencija teikti atitinkamas akušerijos ir ginekologijos paslaugas, t. y. atsižvelgiant į tai, ar tokia įstaiga pripažįstama *tinkama* ir *saugia* aborto operacijoms atlikti. Atkreiptinas dėmesys, jog siūlomas šios sąvokos aiškinimas padėtų išvengti tokių situacijų, kai savo pavojingumu visiškai skirtingos veikos teisiškai yra vertinamos vienodai⁴⁹⁰.

2.2.2.2. Neteisėto aborto padarymo aplinkybės

Atskirais atvejais įstatymų leidėjas į nusikalstamos veikos sudėtį įtraukia ir veikos padarymo aplinkybes. Viena iš tokių sudėčių – Baudžiamojo kodekso 142 str. 1 d. numatyta neteisėto aborto sudėtis. Antai gydytojo, turinčio teisę

⁴⁸⁹ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

⁴⁹⁰ Plačiau apie tai žr. 2.3. Subjektas.

daryti aborto operacijas, padaryto aborto vertinimas gali priklausyti nuo to, ar abortas padarytas esant kontraindikacijų, ar jų nesant. Formuluoję „jeigu buvo kontraindikacijų“ vartojama tik Baudžiamojo kodekso 142 str. 1 d., todėl kitų asmenų padarytos veikos kvalifikavimas nepriklauso nuo jos padarymo aplinkybių. Kitaip tariant, tokių asmenų veika, nepaisant to, ar ji padaryta, esant kontraindikacijų ar jų nesant, vertinama vienodai (priklausomai nuo *kitų* požymių – pagal BK 142 str. 2 d. arba BK 142 str. 3 d.).

Bendriausiu požiūriu kontraindikacija reiškia priežastį, dėl kurios yra žalinga arba negalima vartoti to ar kito vaisto arba taikyti kokio nors gydymo metodo⁴⁹¹. Remiantis Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka, kontraindikacijomis nėštumui nutraukti, t. y. priežastimis, dėl kurių nėštumas *negali būti* nutraukiamas, pripažįstami (1.2 p.):

- 1) ūminiai ir poūminiai genitalijų uždegimai;
- 2) ūminiai ir poūminiai kitos lokalizacijos uždegimai;
- 3) ūminės infekcinės ligos.

Nėštumo nutraukimo operaciją leidžiama atlikti tik šias ligas išgydžius.

Atkreiptinas dėmesys, jog tiek teisės literatūroje, tiek teismų praktikoje prie kontraindikacijų nėštumui nutraukti, be tų, kurios jau išvardytos, priskiriama ir dar viena priežastis, t. y. nėštumo laikas, tiksliau – „12 savaičių viršijantis nėštumas“⁴⁹². Viena vertus, toks kontraindikacijų sąrašo išplėtimas gali atrodyti pagrįstas ir racionalus. Bendriausiu požiūriu teisėtas abortas pagal moters pageidavimą atliekamas būtent iki 12 nėštumo savaitės, todėl tokį terminą viršijantis nėštumas visiškai pagrįstai gali būti vertinamas kaip dar viena *priežastis*, dėl kurios nėštumo nutraukimas yra negalimas.

Antra vertus, būtina pastebėti, jog Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje sąvoka „kontraindikacijos“ su nėštumo laiku *nėra* siejama. Tokią išvadą pirmiausia leidžia daryti tai, kad minėtame teisės akte *expressis*

⁴⁹¹ VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2001, p. 519.

⁴⁹² Žr., pavyzdžiui, NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para. 7*; Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009 (R. T. buvo kaltinama tuo, kad būdama gydytoja, turinčia teisę daryti aborto operacijas, sveikatos priežiūros įstaigoje, pacientės prašymu padarė abortą, „esant kontraindikacijoms, tai yra keturioliktai nėštumo savaitei“).

verbis nurodyta, kas laikoma kontraindikacijomis nėštumui nutraukti, tarp kurių „12 savaičių viršijantis nėštumas“ nėra paminėtas. Be to, tai, kad nagrinėjama sąvoka vis dėlto *negali būti* aiškinama kaip sąvoką „12 savaičių viršijantis nėštumas“ apimanti sąvoka, patvirtina ir kitos šio teisės akto nuostatos. Antai Tvarkoje visiškai aiškiai nurodyta, kad „moteriai pageidaujant, leidžiama nutraukti nėštumą iki 12 savaičių, jei nėra šiai operacijai kontraindikacijų [kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.]“ (1.1 p.). Taigi, kaip matyti, šios sąvokos vartojamos atskirai, yra savarankiškos, jų nesieja „visumos-dalies“ santykis.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, „12 savaičių viršijantis nėštumas“ neturėtų būti vertinamas kaip viena iš kontraindikacijų nėštumui nutraukti. Atsižvelgiant į tai, kad plečiamuoju baudžiamojo įstatymo aiškinimu negali būti plečiamos baudžiamosios atsakomybės ribos ar kitaip sunkinama kaltininko padėtis, toks siūlymas praktikoje gali būti realizuotas tik *teisės aktų nustatyta terminą viršijantį nėštumą* Baudžiamojo kodekso 142 str. 1 d. įtvirtinant kaip *savarankišką* sudėties požymį, kaip tai yra padaryta kai kuriose kitose šalyse (pavyzdžiui, Estijos BK 127 str.).

2.2.2.3. Neteisėto aborto padarymo laikas

Skirtingai nei kai kuriose kitose baudžiamajame įstatyme numatytose nusikalstamų veikų sudėtyse (pavyzdžiui, BK 101 str. – *karo, ginkluoto konflikto, agresijos, okupacijos ar aneksijos metu*, BK 107 str. – *po taikos sutarties sudarymo ar karo veiksmų nutraukimo*, BK 315 str. – *karo padėties metu* ir kt.), veikos padarymo laikas *nėra* įtvirtintas kaip savarankiškas neteisėto aborto sudėčių objektyvusis požymis. Tai yra visiškai suprantama, nes akivaizdu, kad nėštumą neteisėtai galima nutraukti tik „nėštumo metu“. Be to, apie neteisėto aborto padarymo laiką, regis, galima spręsti iš kitų BK 142 str. vartojamų sąvokų („abortas“, „nėštumas“), todėl atskiras veikos padarymo laiko (pavyzdžiui, „nėštumo metu“) įtvirtinimas BK 142 str. tikrai būtų perteklinis.

Dėl šios priežasties ir šios struktūrinės dalies išskyrimas šiame darbe gali atrodyti ne visai pagrįstas ir netgi dirbtinis. Su tuo galima būtų sutikti, nes iš tiesų šioje dalyje toliau nagrinėjami klausimai galėjo būti aptarti ankstesnėse tyrimo dalyse, skirtose, pavyzdžiui, neteisėto aborto objekto ir dalyko analizei.

Nepaisant to, tokia struktūrinė dalis šiame darbe yra išskiriama ir toks išskyrimas grindžiamas keliais motyvais. Pirmiausia, paradoksalu, bet BK 142 str. vartojamos „aborto“ ir „nėštumo“ sąvokos neleidžia vienareikšmiškai spręsti apie tai, kada (koku laikotarpiu) gali būti padarytas neteisėtas abortas. Dėl šios priežasties su neteisėto aborto padarymo laiku susijusi problematika nagrinėjama *atskirai*, siekiant neapsunkinti tų tyrimo dalių, kuriose, kaip minėta, šis klausimas galėtų būti nagrinėjamas. Be to, tokios dalies šiame darbe išskyrimas nuosekliai išplaukia iš ankstesnėje tyrimo dalyje priertos išvados, kad teisės aktų nustatytą terminą viršijantis nėštumas nepagrįstai priskiriamas prie kontraindikacijų nėštumui nutraukti ir todėl šis požymis BK 142 str. 1 d. turėtų būti įtvirtintas atskirai – tai yra kaip savarankiška, nors ir alternatyvi, gydytojo padarytos veikos neteisėtumą lemianti aplinkybė. Realizavus tokį pasiūlymą praktikoje, neteisėto aborto padarymo laikas turėtų būti vertinamas kaip vienas iš pagrindinės neteisėto aborto sudėties požymių. Antai gydytojui nėštumą nutraukus sveikatos priežiūros įstaigoje, nesant kontraindikacijų, esminiu momentu taptų nustatymas fakto, *kada* nėštumas buvo nutrauktas – iki 12 nėštumo savaičių ar vėliau.

Atsižvelgiant į tai, kad veikos neteisėtumą gali lemti ne tik nėštumo nutraukimas po teisės aktų nustatyto termino, bet ir kitos aplinkybės (aborto padarymas esant kontraindikacijų, aborto padarymas ne sveikatos priežiūros įstaigoje, aborto padarymas asmens, neturinčio teisės jo daryti), neteisėtu gali tapti ir toks abortas, kuris buvo padarytas nėštumui vos tik prasidėjus. Taigi pirmas čia kylantis klausimas – koks momentas laikytinas nėštumo pradžia.

Įdomu tai, kad vieningo atsakymo į šį klausimą neturi net patys akušeriai ginekologai. Bendriausiu požiūriu čia galima išskirti dvi labiausiai paplitusias pozicijas. Pirmoji nėštumo pradžią sieja su kiaušinėlio *apvaisinimo* momentu, kita gi – nėštumo pradžia pripažįsta gemalo užuomazgą *implantaciją* gimdoje,

kuri vyksta tik antrąją savaitę po apvaisinimo. Paminėta galima iliustruoti ir visai neseniai Jungtinėse Amerikos Valstijose atlikto tyrimo rezultatais. Antai apklausus 1154 JAV praktikuojančius akušerius ginekologus, paaiškėjo, kad apie 57 proc. apklaustųjų manė, kad nėštumas prasideda sulig apvaisinimu. Mažesnę dalis (28 proc.) nėštumo pradžia pripažino gemalo užuomazgos implantaciją gimdoje. Dar 16 proc. negalėjo atsakyti, kuris iš šių pasirinkimo variantų geriau atspindi jų įsitikinimus⁴⁹³.

Svarbu paminėti, kad Tarptautinė ginekologijos ir akušerijos federacija (angl. *the International Federation of Gynecology and Obstetrics*; sutrump. *FIGO*), kurios narė yra ir Lietuvos akušerių ginekologų draugija, nėštumo pradžia sieja su vėlesniu, t. y. žmogaus gemalo užuomazgos implantacijos moters gimdoje, momentu⁴⁹⁴. Tokiai pozicijai iš tiesų galima pritarti, juo labiau, kad ji nėra be pagrindo, bet – priešingai – yra grindžiama kai kuriais argumentais. Ko gero, svariausiu iš jų gali būti laikomas tas, kad nėštumo faktą iš esmės galima nustatyti tik įvykus implantacijai, nes būtent tada moters organizme ženkliai padidėja atitinkamo hormono (žmogaus chorioninio gonadotropino) (angl. *human chorionic gonadotropin*; sutrump. *hCG*) kiekis, kurio nustatymu ir yra paremti ankstyvieji nėštumo testai⁴⁹⁵. Be to, didesnė implantacijai, lyginant su apvaisinimu, teikiama reikšmė gali būti aiškinama tuo, kad apvaisinimas iš esmės įmanomas ir be nėštumo (pavyzdžiui, *in vitro* pagalbinio apvaisinimo procedūra, kai apvaisinimas įvyksta ne moters kūne, bet mėgintuvėlyje)⁴⁹⁶. Galiausiai, (nors tai negali būti laikoma šią poziciją pagrindžiančiu argumentu), nėštumo pradžios nukėlimas į vėlesnį etapą iš dalies gali būti pateisinamas tuo, kad, literatūros duomenimis, maždaug nuo trečdalis iki pusės visų apvaisintų kiaušinėlių moters gimdoje taip ir

⁴⁹³ CHUNG, Grace S., *et al.* Obstetrician-gynecologists' beliefs about when pregnancy begins. *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, 2012, vol. 206, no. 2, p. 132.e1, 132.e3, 132.e4.

⁴⁹⁴ *Ethical issues in obstetrics and gynecology*: by the FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health [interaktyvus]. [London]: FIGO, 2012 [žiūrėta 2013 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.figo.org/files/figo-corp/English%20Ethical%20Issues%20in%20Obstetrics%20and%20Gynecology.pdf>>, p. 90.

⁴⁹⁵ Tą patvirtina kai kurių nėštumo testų aprašymai, kuriuose nurodoma, kad nėštumą galima nustatyti praėjus 7–10 dienų po apvaisinimo.

⁴⁹⁶ *Cit. op.* 493, p. 132.e1.

nesiimplantuoja, nes žūsta per pirmą savaitę po apvaisinimo⁴⁹⁷. Atsižvelgiant į tai, atrodytų, racionalu nėštumo pradžia pripažinti tą momentą, kai, įveikusi pirmąjį „išlikimo“ etapą, žmogaus gemalo užuomazga implantuojasi moters gimdoje ir dėl to atsiranda didesnė tikimybė, kad nėštumas vystysis toliau.

Nesant pagrindo nepritarti specialistų pateiktam nėštumo pradžios apibrėžimui, tenka konstatuoti, kad neteisėtu abortu turėtų būti pripažįstami tik tokie neteisėti kaltininko veiksmai, kurie nukreipti į moters gimdoje jau įsitvirtinusio gemalo sunaikinimą. Atkreiptinas dėmesys, kad neteisėto aborto kontekste ši išvada yra itin reikšminga, nes ji tiesiogiai lemia vadinamosios skubiosios kontracepcijos vertinimą. Antai naudojama (-os) per 72 val. po nesaugaus⁴⁹⁸ lytinio akto, skubiosios kontracepcijos tabletė (-ės), kurias Lietuvoje dabar jau galima įsigyti ir be recepto⁴⁹⁹, ne tik slopina kiaušialąstės išsiskyrimą iš kiaušidės, blokuoja apvaisinimą (jei kiaušialąstė jau yra atsiskyrusi), bet ir slopina *jau apvaisintos kiaušialąstės įsitvirtinimą gimdos gleivinėje*⁵⁰⁰. Dėl šios priežasties nėštumo pradžia pripažįstant apvaisinimo momentą, tokių priemonių naudojimas iš esmės turėtų būti vertinamas kaip aborto padarymas. Tačiau nėštumo pradžią susiejus su implantacijos momentu, tokių priemonių naudojimas neteisėto aborto sudėčių nesudaro⁵⁰¹, nes skubiosios kontracepcijos priemonės naudojamos tik iki gemalo užuomazgos

⁴⁹⁷ *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010, p. 92.

⁴⁹⁸ T. y. po tokio lytinio akto, kurio metu kontraceptinės priemonės nebuvo naudotos arba jeigu naudota kontraceptinė priemonė nebuvo veiksminga (pavyzdžiui, lytinio akto metu suplyšo ar nusmuko prezervatyvas).

⁴⁹⁹ Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos informacija „Vaistiniai preparatai, kuriems 2008 m. rugsėjo 17 d. patvirtintas klasifikacijos keitimas“. *Informaciniai pranešimai*, 2009, Nr. 24.

⁵⁰⁰ Žr., pavyzdžiui, vaistinio preparato „[...]“ pakuotės lapelį (1. „Kas yra [...] ir kam jis vartojamas“). – Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos skelbiami duomenys apie vaistus *Vaistų paieška* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://extranet.vvkt.lt/paieska/details.php?id=16521&thislanguage=lang_Lt>.

⁵⁰¹ Tokio paties požiūrio laikomasi ir Jungtinės Karalystės teisėje. Teigiama, kad skubiosios kontracepcijos priemonių naudojimas nėra nusikaltimas pagal 1861 m. Nusikaltimų asmeniui akto (angl. *Offences against the Person Act 1861*) 58 str., nes būtina persileidimo sąlyga pripažįstama tai, kad apvaisintas kiaušinėlis turi būti implantavęsis moters gimdoje. – HERRING, Jonathan. *Criminal law*. 4th ed. Houndmills, 2005, p. 194; *Principles of Medical Law*. 2nd ed. Oxford, 2004, p. 746; MONTGOMERY, Jonathan. *Health Care Law*. 2nd ed. Oxford, 2003, p. 381–382.

implantacijos gimdoje: jeigu implantacija jau yra prasidėjusi, šios priemonės, kaip teigiama jų aprašymuose, yra *neveiksmingos*⁵⁰².

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose šalyse šis klausimas yra išspręstas baudžiamojo įstatymo lygmeniu. Antai Vokietijos baudžiamojo kodekso 218 str. numatyta, kad atitinkama bausme yra baudžiamas asmuo, nutraukęs nėštumą, tačiau iš karto po to *expressis verbis* nurodyta, kad abortu šio kodekso požiūriu nelaikomi veiksmai, kurių poveikis atsiranda prieš pasibaigiant apvaisinto kiaušinėlio implantacijai gimdoje. Tokia Vokietijos BK nuostata nepalieka erdvės diskusijoms dėl to, kaip baudžiamosios teisės požiūriu turėtų būti vertinami veiksmai, kuriais siekiama sutrukdyti jau apvaisintam kiaušinėliui įsitvirtinti moters gimdoje.

Ne mažiau svarbus ir, beje, ne mažiau sudėtingas yra ir kitas su neteisėto aborto padarymo laiku susijęs klausimas, konkrečiai – kada kaltininko padaryta veika dar atitinka neteisėto aborto sudėtį, o kada jau turi būti kvalifikuojama pagal kitus Baudžiamojo kodekso straipsnius (iš esmės – pagal BK 129 str. „Nužudymas“).

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje neteisėtu abortu pripažįstamas „žmogaus gemalo, vaisiaus sunaikinimas *iki gimdymo pradžios* [*kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.*]⁵⁰³, pažeidžiant atitinkamus teisės aktų reikalavimus. Tokia nuostata visiškai dera su Lietuvos baudžiamojoje teisėje vyraujančia pozicija, kad baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis „žmogaus gyvybė yra ginama nuo gimdymo pradžios“⁵⁰⁴.

Tačiau čia iš karto būtina prisiminti pirmoje disertacinio tyrimo dalyje atliktą analizę, kurios metu nustatyta, kad medicinos požiūriu abortu laikomas nėštumo nutraukimas ne iki gimdymo pradžios, bet iki 22 nėštumo savaičių, t. y. iki tol, kol vaisius nėra gyvybingas. Todėl jei abortu apskritai yra nėštumo nutraukimas iki 22 nėštumo savaičių, tai neteisėtu abortu, logiška būtų manyti, taip pat turėtų būti pripažįstamas nėštumo nutraukimas iki 22 nėštumo

⁵⁰² Žr., pavyzdžiui, vaistinio preparato „[...]“ charakteristikų santrauką (5.1. „Farmakodinaminės savybės“). – *Cit. op.* 500.

⁵⁰³ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 5.

⁵⁰⁴ *Ibid.*, 129 str. *para.* 3.

savaičių, tačiau atliekamas nesilaikant tokiai procedūrai nustatytos tvarkos. Šioje vietoje galima paminėti, kad ir sveikatos statistikoje kriminaliniu abortu įvardijamas neteisėtas nėštumo nutraukimas būtent iki šio momento, t. y. iki 22 nėštumo savaičių⁵⁰⁵.

Taigi šioje vietoje neišvengiamai kyla klausimas, kaip turėtų būti vertinamas toks neatitikimas tarp aborto traktuotės medicinoje ir baudžiamojoje teisėje. Viena vertus, medicinos pateikiamą aborto apibrėžimą galima būtų ignoruoti ir neteisėtu abortu ir toliau pripažinti žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimą iki gimdymo pradžios. Juo labiau, kad toks atvejis Lietuvos baudžiamojoje teisėje nebūtų vienintelis, mat čia galima pateikti ir daugiau pavyzdžių, kai Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir (ar) teismų praktikoje nesivadovaujama medicinoje pripažintais apibrėžimais. Antai, nepaisant to, kad medicinoje naujagimiu pripažįstamas vaikas nuo gimimo momento iki 28 gyvenimo dienos⁵⁰⁶, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas BK 131 str. kontekste šiuo apibrėžimu nesivadovavo ir išaiškino, kad veiką kvalifikuojant pagal minėtą straipsnį, „medicininiai naujagimio sąvokos kriterijai neturi reikšmės“⁵⁰⁷. Taigi nuo medicininių kriterijų galima būtų atsiriboti ir šiuo atveju ir aborto sąvoką aiškinti *savaip*.

Kita vertus, šis klausimas galėtų būti sprendžiamas ir kitokiu būdu – medicininių aborto sąvokos kriterijų nepaliekant nuošalyje. Tačiau baudžiamojoje teisėje abortu, kaip ir medicinoje, pripažinus nėštumo nutraukimą tik iki 22 nėštumo savaičių, neišvengiamai tektų atsakyti, kaip tokiu atveju turėtų būti vertinamas nėštumo nutraukimas nėštumui tęsiantis ilgiau nei 22 savaites.

Gemalo (vaisiaus) gyvybės apsaugą tokiu atveju galima būtų užtikrinti paankstinant baudžiamosios atsakomybės taikymą pagal BK 129 str., kaip,

⁵⁰⁵ *Pagrindinės sveikatos statistikos sąvokos, jų apibrėžimai ir skaičiavimas*. Vilnius, 2010, p. 16.

⁵⁰⁶ *Akušerijos ir ginekologijos praktikos vadovas*. Vilnius, 2008, p. 317; Naujagimio gaivinimo standartas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-822. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 110-5214, 6 p. 1 pastraipa; Lietuvos medicinos norma MN 112:2008 „Gdytojas neonatologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. V-1237. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 3-74, 4 p. 4 pastraipa.

⁵⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, 25 p.

beje, siūlo kai kurie rusų baudžiamosios teisės mokslininkai. Antai R. D. Šarapovo bei A. N. Popovo (*Попов А. Н.*) nuomone, nesant medicininių indikacijų nutraukti nėštumą, tyčinis 22 savaičių gestacinio amžiaus sulaukusio vaisiaus sunaikinimas turi būti pripažįstamas nusikaltimu žmogaus gyvybei ir kvalifikuojamas kaip *nužudymas*⁵⁰⁸.

Antra vertus, negalima pamiršti, kad neteisėtas abortas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą pripažįstamas nusikaltimu, pavojingu *moters* sveikatai ir gyvybei. Atsižvelgiant į tai, neteisėtu abortu pripažinus tik neteisėtą nėštumo nutraukimą iki 22 nėštumo savaičių, didesnės trukmės nėštumo nutraukimu *moters* sveikatai ir gyvybei sukeltas pavojus teisiškai iš esmės liktų neįvertintas. Dėl šios priežasties tenka konstatuoti, kad remiantis Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vyraujančia neteisėto aborto objekto samprata, siūlymas neteisėtu abortu pripažinti tik neteisėtą nėštumo nutraukimą iki 22 nėštumo savaičių yra nepriimtinas.

Atsižvelgiant į išdėstyta, galima daryti išvadą, kad neteisėtu abortu iš tiesų turi būti pripažįstamas žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimas ne tik *iki*, bet ir *po* 22 nėštumo savaičių. Antra vertus, tokia išvada netrukdo 22 nėštumo savaitei vis dėlto suteikti tam tikrą baudžiamąją teisinę reikšmę ir tokiu būdu pripažinti šio momento svarbą prenatalinėje žmogaus raidoje. Toks efektas galėtų būti pasiektas neteisėtą nėštumo nutraukimą po 22 nėštumo savaičių pripažinus *kvalifikuotu* neteisėtu abortu. Tokiu būdu iš dalies būtų atsižvelgta į medicininius aborto sąvokos kriterijus (ir šiuo požiūriu pasiektas tam tikras kompromisas), o gyvybingo, t. y. jau gebančio egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo, vaisiaus sunaikinimas pagrįstai būtų laikomas pavojingesniu nusikaltimu. Be to, skirtingai nei R. D. Šarapovo bei A. N. Popovo siūlymas, šis siūlymas yra visiškai priimtinas ir *moters* sveikatos bei gyvybės apsaugos

⁵⁰⁸ ШАРАПОВ, Роман. Начало уголовно-правовой охраны жизни человека: опыт юридического анализа. *Уголовное право*, 2005, Nr. 1, p. 76; ПОПОВ, А. Н. О начале уголовно-правовой охраны жизни в новом тысячелетии. In *Уголовное право в XXI веке: материалы Международной научной конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М. В. Ломоносова 31 мая – 1 июня 2001 г.* Москва, 2002, p. 201, 203.

požiūriu. Galiausiai būtina pabrėžti, kad kai kuriose šalyse⁵⁰⁹ ši idėja jau realizuota, o dar kitose – esama raginimų tai padaryti⁵¹⁰.

Toliau būtina prisiminti, kad neteisėtas abortas yra ne kas kita kaip neteisėtas dirbtinis moters nėštumo nutraukimas. Vadinasi, neteisėtas abortas gali būti padarytas tol, kol tęsiasi moters nėštumas. Atsižvelgiant į tai, išsiaiškinus, koks momentas pripažįstamas moters nėštumo pradžia, ne mažiau svarbu nustatyti ir, koks momentas žymi moters nėštumo pabaigą.

Medicinos literatūroje moters nėštumu, t. y. apvaisinto kiaušinėlio vystymusi moters organizme, vadinamas tam tikras fiziologinis procesas, kuris, skaičiuojant nuo paskutinių mėnesinių pirmosios dienos, trunka vidutiniškai 280 dienų (t. y. 40 savaitių arba 10 vadinamųjų mėnulio mėnesių). Normalus nėštumas prasideda, kaip minėta, gemalui įsitvirtinus gimdos sienelėje ir baigiasi „kūdikio gimimu [kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.]“⁵¹¹. Svarbu pastebėti, kad iš esmės taip pat nėštumo pabaigą apibrėžia ir Tarptautinė ginekologijos ir akušerijos federacija. Pastaroji nurodo, kad nėštumas baigiasi arba kūdikio gimimu, arba abortu (angl. *pregnancy [...] ends with either the birth of an infant or an abortion*)⁵¹².

Medicinos specialistų pozicija rėmusi pirmiau, t. y. nustatant nėštumo pradžios momentą, nėra jokio pagrindo jų pozicija nesivadovauti dabar, t. y. nustatant nėštumo pabaigos momentą. Atsižvelgiant į tai, tenka konstatuoti,

⁵⁰⁹ Pavyzdžiui, Estijos baudžiamojo kodekso 126 str. 2 d. griežtesnė bausmė numatyta už nėštumo, kuris truko ilgiau nei 21 savaitę, nutraukimą. Lenkijoje griežtesnės baudžiamosios atsakomybės atsiradimą lemia veikos padarymas, kai vaisius jau buvo įgijęs gebėjimą gyventi savarankiškai (ne moters organizme) (Lenkijos BK 152 str. 3 d., 153 str. 2 d.). Griežtesnė baudžiamoji atsakomybė už aborto padarymą nėštumui trunkant ilgiau nei 22 savaites yra numatyta ir pagal Ispanijos baudžiamąjį kodeksą (Ispanijos BK 145 str. 3 d., 145 bis str. 2 d.). – Ispanijos Karalystės baudžiamasis kodeksas (isp. *Código Penal*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292363991016?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DCriminal_Code_\(C%3B3digo_Penal\).PDF](http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292363991016?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DCriminal_Code_(C%3B3digo_Penal).PDF)>.

⁵¹⁰ Žr., pavyzdžiui, МИНАЕВА, Мария Михайловна. *Уголовно-правовая охрана жизни ребенка до и после рождения по законодательству России*: автореферат диссертации [...] канд. юрид. наук. Москва, 2012, p. 25.

⁵¹¹ *Medicinos enciklopedija*. Vilnius, 1994, t. 2, p. 74.

⁵¹² *Ethical issues in obstetrics and gynecology*: by the FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health [interaktyvus]. [London]: FIGO, 2012 [žiūrėta 2013 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.figo.org/files/figo-corp/English%20Ethical%20Issues%20in%20Obstetrics%20and%20Gynecology.pdf>>, p. 90.

kad neteisėtu abortu turėtų būti pripažįstami tokie neteisėti kaltininko veiksmai, kurie nukreipti į vaisiaus sunaikinimą ne tik iki gimdymo pradžios, kaip pripažįstama vyraujančioje Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje, bet *iki jo gimimo momento*⁵¹³.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁵¹⁴ 2.3 str. 1 d., fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas *pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas*. Vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme vaiko gimimas apibrėžiamas kaip gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo (2 str. 1 d.). To paties įstatymo 4 str. 1 d. numatyta, kad vaiko gimimo momento konstatavimo kriterijai yra *viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo*, o vaiko gyvybingumo požymiais pripažinti savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas (2 str. 2 d.).

Tai, kad šiuose teisės aktuose fizinio asmens (vaiko) gimimo momentas apibrėžiamas skirtingai, yra pastebėję ir kiti Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai⁵¹⁵, tačiau ir šiame darbe galimos to priežastys nėra nagrinėjamos. Čia būtina pastebėti tik tai, kad Civiliniame kodekse iš esmės kalbama tik apie *gyvo naujagimio gimimą*. Tačiau būtina turėti omenyje, kad dėl įvairių priežasčių naujagimis gali gimti ir be gyvybės požymių, t. y. negyvas. Kitais žodžiais tariant, pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas gali ir neįvykti. Todėl remiantis Civilinio kodekso 2.3 str. 1 d. negalima atsakyti, koks momentas turėtų būti pripažintas gimimo momentu tuo atveju, jei vaisius gimtų negyvas. Dėl šios priežasties Civiliniame kodekse pateikiamas fizinio asmens gimimo momento apibrėžimas šio disertacinio tyrimo kontekste *nėra* priimtinas.

⁵¹³ Tokios pozicijos laikomasi ir Vokietijos baudžiamojoje teisėje, kur abortu (Vokietijos BK 218 str. prasme) suprantama intervencija, atliekama iki *gimimo*, dėl kurios vaisius žuvo. – KÜPER, Wilfried. *Strafrecht Besonderer Teil: Definitionen mit Erläuterungen*. Heidelberg, 2005, p. 261.

⁵¹⁴ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁵¹⁵ Žr., pavyzdžiui, MILINIS, Albertas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir ABRAMAVIČIUS, Armanas. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1133; MILINIS, Albertas. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009, p. 232; ABRAMAVIČIUS, Armanas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 11.

Reikia pripažinti, kad ir Vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme taip pat orientuojamasi į gyvo naujagimio gimimą. Tačiau, skirtingai nei pirmuoju atveju, šiame įstatyme pateikiamas vaiko gimimo momento apibrėžimas šiame darbe gali būti pritaikomas, mat atmetus visus tik su gyvo naujagimio gimimu siejamus požymius, galima nustatyti „gimimo“ apskritai momentą. Taigi perfrazuojant šio įstatymo nuostatas, „gimimą“ galima apibrėžti kaip „vaisiaus išstūmimą ar ištraukimą iš moters organizmo“, o „gimimo momentu“ pripažinti „viso vaisiaus pasirodymą iš moters organizmo“.

Apibendrinant išdėstyta, galima daryti galutinę išvadą, kad neteisėtu abortu BK 142 str. požiūriu turėtų būti pripažįstami bet kokie kaltininko veiksmai, nukreipti į žmogaus vaisiaus sunaikinimą iki jo viso pasirodymo iš moters organizmo. Todėl, pavyzdžiui, gimdymo metu pasirodžiusios vaisiaus galvos traumavimas, priklausomai nuo atsiradusių padarinių, turėtų būti kvalifikuojamas arba kaip neteisėtas abortas, arba kaip pasikėsinimas jį padaryti.

Vaisiui pilnai (t. y. visu kūnu) pasirodžius iš moters organizmo, kėsಿನimasis į jį, nepriklausomai nuo to, ar virkštelė perspausta (perkirpta) ir ar užgimė placenta, vertintinas kaip kito nusikaltimo padarymas. Atkreiptinas dėmesys, kad neteisėto aborto požiūriu neturi⁵¹⁶ reikšmės ir tai, ar naujagimis gimė su gyvybės požymiais (savarankiškas kvėpavimas, širdies plakimas,

⁵¹⁶ Ar naujagimis gimė gyvas ar ne, neteisėto aborto požiūriu gali būti reikšminga tik tada, jei kaltininko veika buvo nukreipta ne į gimusio, bet dar į moters gimdoje esančio ar gimstančio vaisiaus sunaikinimą, tačiau padariniai (jo žūtis) atsirado vėliau, t. y. po gimimo. Tokiu atveju nustačius, kad naujagimis gimė negyvas būtent dėl kaltininko iki gimimo padarytos veikos, veika kvalifikuotina kaip neteisėtas abortas. Atitinkamai, naujagimiui, nepaisant kaltininko iki gimimo padarytos veikos, gimus gyvam, veika kvalifikuotina kaip pasikėsinimas padaryti neteisėtą abortą. Tokia pozicija gali būti grindžiama tuo, kad kaltininko veikai esant nukreiptai į dar negimusio vaisiaus sunaikinimą, nustačius priežastinį ryšį tarp kaltininko padarytos pavojingos veikos ir atsiradusių padarinių (mirties), padarinių atsiradimo laikas, t. y. tai, kad vaisius mirė jau gimęs, veikos kvalifikavimui įtakos turėti neturėtų. Tokios pozicijos laikomasi ir Vokietijos baudžiamojoje teisėje. Antai apibrėžiant aborto (Vokietijos BK 218 str. prasme) sąvoką, nurodoma, kad abortu laikoma iki gimimo atlikta intervencija, kuria paveikiamas vaisius, dėl kurios vaisius mirė – nepriklausomai nuo to, ar tai (vaisiaus mirtis) įvyko moters gimdoje, ar *po* gimimo, jeigu tai buvo tiesioginė iki gimimo atliktos intervencijos pasekmė. – KÜPER, Wilfried. *Strafrecht Besonderer Teil: Definitionen mit Erläuterungen*. Heidelberg, 2005, p. 261. Todėl nesutiktina su A. Milinio, A. Baranskaitės ir A. Abramavičiaus išsakyta nuomone, kad tuo atveju, jei kūdikis gimsta gyvas ir miršta dėl sužalojimų, patirtų prieš gimstant, asmuo, padaręs tokius sužeidimus, priklausomai nuo kaltės formos, kuria jis veikė, yra atsakingas už tyčinį nužudymą arba neatsargų gyvybės atėmimą. – MILINIS, Albertas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir ABRAMAVIČIUS, Armanas. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1128.

virkselės pulsacija, ryškūs spontaniniai raumenų judesiai) ar be jų, nes tai gali lemti tik kitų nusikaltimų kvalifikavimą. Antai nustačius, kad buvo kėsinamasi į gimusį gyvą naujagimį, veika kvalifikuotina kaip nužudymas, tuo tarpu nustačius, kad veika buvo nukreipta į gimusį negyvą naujagimį – kaltininkas trauktinas baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti. Atkreiptinas dėmesys, kad teismo medicinos duomenimis, tiriant naujagimių lavonus, be kitų dalykų, būtent ir tiriama, ar naujagimis gimė gyvas, kiek laiko gimęs gyveno ir pan.⁵¹⁷

Būtina pridurti, kad neteisėto aborto ir nužudymo atirbojimas būtent pagal naujagimio gimimo momentą baudžiamajoje teisėje nėra naujas⁵¹⁸. Štai ir Lietuvoje tokią nuomonę yra išsakęs A. Milinis, savo disertaciniame tyrime nagrinėjęs baudžiamosios atsakomybės už nužudymą (BK 129 str. 1 d.) klausimus. Minėtas autorius nurodė, kad negimusio vaisiaus sunaikinimas pagal pavojingumo pobūdį negali būti prilyginamas nužudymui ir kad nužudymo dalyku negali būti negimęs vaisius. Todėl nužudymu, jo požiūriu, gali būti pripažįstama tik tokia veika, kuri padaryta pradiniu žmogaus gyvenimo momentu, kuris yra *visiškas kūdikio atsiskyrimas nuo motinos iščių, nepriklausomai nuo to, ar perkirpta virkselė ir atsiskyrė placenta* ir kai yra pastebėtas kvėpavimas ar kiti gyvybės požymiai⁵¹⁹.

Tačiau, reikia pastebėti, tokia pozicija paprastai grindžiama tik tuo, kad būtent gimimas yra skiriamoji vaisiaus ir žmogaus riba, todėl norint kėsintis į žmogaus gyvybę, šis turi būti *gimęs*. Be to, neretai visiškai pagrįstai nurodoma, kad vaisius, gimdymo pradžioje buvęs su gyvybės požymiais, dėl įvairių, dažniausiai nuo aplinkinių valios nepriklausančių priežasčių, gali žūti

⁵¹⁷ GARMUS, Antanas; KURAPKA, Egidijus; ir CĖPLA, Antanas. *Teismo medicina*. Vilnius, 2000, p. 151–154.

⁵¹⁸ Pavyzdžiui, iš esmės naujagimio *gimimo* momentą skiriamąja aborto ir nužudymo riba pripažįsta C. McAlhone ir R. Huxley-Binns, kurios nurodo, kad vaisius negali būti nužudymo dalyku (nukentėjusiuoju) ir kad vaisius netampa žmogumi, kol jis *visiškai nepasišalina* (nėra pašalintas) iš moters kūno. Tokios pačios pozicijos laikosi ir kai kurie kiti autoriai (pavyzdžiui, J. Herring, D. Ormerod, W. Wilson). – MCALHONE, Christina; ir HUXLEY-BINNS, Rebecca. *Criminal Law: the Fundamentals*. 1st ed. London, 2007, p. 68; HERRING, Jonathan. *Criminal law*. 4th ed. Houndmills, 2005, p. 194; ORMEROD, David. *Smith & Hogan Criminal Law: Cases and Materials*. 9th ed. Oxford, 2006, p. 555; WILSON, William. *Criminal Law: Doctrine and Theory*. London, 1998, 364–365.

⁵¹⁹ MILINIS, Albertas. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009, p. 231, 234, 239–240, 375–376.

gimdymo metu ir gimti *negyvas*⁵²⁰ (pavyzdžiui, asfiksija (uždusimas) gimdymo metu). Dėl šios priežasties nužudymo pradžios susiejimas su *gimdymo pradžia*, kai nėra aiški šio gana ilgai trunkančio proceso baigtis, gali būti vertinamas kaip ne visai pagrįstas. Tačiau šį klausimą vertinant ne iš nužudymo, bet iš neteisėto aborto pozicijų, matyti, kad tokia pozicija gali būti grindžiama ir dar vienu argumentu, konkrečiai – tuo, kad nėštumas trunka ne iki gimdymo pradžios, bet tęsiasi toliau ir baigiasi būtent naujagimio gimimu. Vadinasi, ir nėštumą neteisėtai galima nutraukti ne iki gimdymo pradžios, bet iki gimimo. Dėl šios priežasties šiame darbe padarytos išvados gali būti vertinamos kaip sustiprinančios poziciją tų autorių, kurie neteisėto aborto ir nužudymo atribojimą taip pat sieja su naujagimio *gimimo momentu*.

Būtina pabrėžti, kad siūlomas šių dviejų nusikaltimų atribojimo būdas panaikintų prieštaravimą Baudžiamojo kodekso 131 str. („Naujagimio nužudymas“), kur nukentėjusiuoju pripažįstamas *naujagimis*, kuriuo medicinoje, kaip minėta, pripažįstamas vaikas nuo gimimo momento arba, kitais žodžiais tariant, tik *gimęs vaikas*, o nusikaltimo objektu kažkodėl pripažįstama ir dar *negimusio vaisiaus* gyvybė (gyvybė nuo gimdymo pradžios).

Šis prieštaravimas, kaip žinoma, yra kilęs iš 1961 m. Baudžiamojo kodekso 106 str. („Motinos tyčinis nužudymas savo naujagimio“), kuriame baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta už „motinos tyčinį nužudymą savo kūdikio *gimdymo metu* [*kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.*] ar tuojau po gimdymo“. Todėl, atsižvelgiant į tokią šio straipsnio dispoziciją, toks prieštaringas aiškinimas buvo neišvengiamas, todėl ir galėjo būti pateisinamas. Tačiau dabar galiojančiame BK analogiško nusikaltimo sudėtis yra suformuluota kitaip („motina, dėl gimdymo nulemtos būsenos nužudžiusi savo naujagimį“) ir todėl nebėra jokių kliūčių baudžiamąjį įstatymą aiškinti *kitaip* – būtent šiame darbe siūlomu būdu.

⁵²⁰ БОЯРОВ, Сергей. Проблемы определения начала жизни человека в уголовном праве. *Уголовное право*, 2004, № 4, p. 14.

Išsiaiškinus, su kokiais įvykiais siejama moters nėštumo pradžia ir pabaiga ir, atitinkamai, koku laikotarpiu gali būti padarytas neteisėtas abortas, būtina aptarti ir kai kuriuos, su *nėštumo laiko nustatymu* susijusius, klausimus. Tokia būtinybė atsiranda dėl to, kad atskirais atvejais veikos kvalifikavimą gali nulemti *tik* nėštumo, kuris buvo nutrauktas, laikas:

- 1) nustačius, kad nėštumą *nesant kontraindikacijų* (t. y. konkrečių uždegimų ir ūminių infekcinių ligų) ir *nesant medicininių indikacijų nutraukti didesnę nei 12 savaičių nėštumą* (t. y. nesant realios grėsmės moters sveikatai ir gyvybei) *sveikatos priežiūros įstaigoje* (kuriai išduota licencija suteikta teisė teikti antrinės stacionarinės asmens sveikatos priežiūros ginekologijos IIA paslaugas) nutraukė *gydytojas*, turintis teisę daryti aborto operacijas, veikos kvalifikavimas priklausys nuo to, ar nėštumas nutrauktas iki 12 nėštumo savaičių, ar vėliau;
- 2) nustačius, kad nėštumą *nesant kontraindikacijų* (t. y. konkrečių uždegimų ir ūminių infekcinių ligų) *sveikatos priežiūros įstaigoje* (kuriai išduota licencija suteikta teisė teikti antrinės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros medicinos (akušerijos ir ginekologijos) paslaugas) nutraukė *gydytojas*, turintis teisę daryti aborto operacijas, veikos kvalifikavimas priklausys nuo to, ar nėštumas nutrauktas iki 5 nėštumo savaičių, ar vėliau.

Iš karto reikia pasakyti, kad ir šis – nėštumo laiko nustatymo – klausimas nėra visiškai paprastas. Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje numatyta, kad nėštumo laiką, prieš išduodamas siuntimą nėštumui nutraukti, nustato moterų konsultacijos gydytojas akušeris ginekologas (1.7 p.) ir kad nustatytas nėštumo laikas turi būti pažymėtas siuntime nėštumui nutraukti (1.8 p.). Tačiau reikalas tas, kad šiame teisės akte nėra nurodyta, *koku metodu* nėštumo laikas turi būti nustatytas, o tokių, kaip žinoma, yra ne vienas.

Akušerijoje ir ginekologijoje pripažįstama, kad seniausias, paprasčiausias ir labiausiai paplitęs nėštumo laiko nustatymo metodas – nėštumo laiko nustatymas pagal paskutinių mėnesinių pirmąją dieną. Tačiau čia iš karto reikia pastebėti, kad šis metodas dėl įvairių priežasčių gali būti labai netikslus:

pavyzdžiui, moteris gali tiksliai nežinoti (neprisiminti), kada buvo jos paskutinės mėnesinės, moters mėnesinių ciklas gali būti nereguliarus, o paskutinės mėnesinės – nenormalios ir pan.⁵²¹

Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, jei nėštumo laikui nustatyti arba patikslinti (jeigu nėštumo laikas jau nustatytas pagal paskutiniąsias mėnesines) pasitelkiamas kitas nėštumo laiko nustatymo metodas, konkrečiai – *echoskopija*, t. y. ultragarsinio tyrimo atlikimas. Šio metodo taikymas paremtas tuo, kad, esant normaliam nėštumui, žmogus iš pradžių vystosi labai panašiai, todėl remiantis kai kuriais jo parametrais galima nustatyti vaisiaus gestacinį amžių (raidos savaitę), taigi ir nėštumo laiką. Pavyzdžiui, nėštumo pradžioje (tarp 5–7 nėštumo savaičių) gestacinis amžius gali būti nustatytas matuojant gemalinės pūslės skersmenį, vėliau (tarp 8–12 nėštumo savaičių) gestacinį amžių gana tiksliai galima apskaičiuoti pagal embriono (vaisiaus) ilgį. Antrajame ir trečiajame nėštumo trimestre gestacinis amžius ultragarsiniu tyrimu nustatomas nebe taip tiksliai, nes vaisius kuo toliau, tuo labiau vystosi individualiai, tačiau, esant reikalui, vaisiaus gestacinis amžius gali būti nustatytas ir šiuo laikotarpiu (pavyzdžiui, pagal vaisiaus išorinę galvos apimtį, šlaunikaulio ar inkstų ilgį)⁵²².

Neteisėto aborto kontekste nėštumo laiko nustatymas gali tapti probleminiu tuo požiūriu, kad taikant skirtingus nėštumo laiko nustatymo metodus, gali būti gaunamas skirtingas rezultatas, t. y. nustatomas *skirtingas* nėštumo laikas. Atsižvelgiant į tai, galima sumodeliuoti tokią situaciją: moteris, sužinojusi, kad laukiasi ir nusprendusi nėštumą nutraukti, kreipiasi tuo reikalu į gydytoją akušerį ginekologą. Pastarasis pagal paskutiniąsias mėnesines nustato, pavyzdžiui, 11 savaičių ir 5 dienų nėštumą, tačiau atliktas echoskopinis tyrimas parodo, kad vaisius atitinka 12 savaičių ir 2 dienų trukmės nėštumą. Nebesiplečiant, čia pakanka tik pastebėti, jog sunku pasakyti, kaip praktikoje būtų vertinamas tokiomis aplinkybėmis gydytojo padarytas abortas – kaip teisėtas ar kaip neteisėtas.

⁵²¹ KURMANAVIČIUS, Juozas; ir BALSYTĖ, Dalia. Ultragarsinė biometrija. I. Gestacinio amžiaus nustatymas. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 2, p. 99.

⁵²² *Ibid.*, p. 99–102.

Verta pastebėti, kad nėštumo laiko nustatymas bylose dėl neteisėto aborto padarymo probleminiu gali tapti ir dėl kitų priežasčių, konkrečiai – dėl prieštaringų įrodymų byloje. Pavyzdžiui, byloje esant pateiktoms skirtingoms specialistų išvadoms dėl nėštumo laiko; esant prieštaringsiems kaltinamojo ir nukentėjusiosios parodymams dėl nėštumo laiko; nesant galimybių patvirtinti medicininėje dokumentacijoje užfiksuotą nėštumo laiką (pavyzdžiui, gali būti taip, kad po aborto padarymo atlikti kraujo tyrimai patvirtina, kad moteris buvo nėščia, tačiau kokio dydžio buvo nėštumas, nustatyti neįmanoma) ir pan.

Kad nutraukto nėštumo laiko nustatymas gali būti vienu svarbiausių (ir, kaip minėta, ne visada paprasčiausių) teismo konkrečioje byloje sprendžiamų fakto klausimų, patvirtina ir teismų praktika⁵²³:

Antai vienoje baudžiamojoje byloje M. G. (gydytojas akušeris ginekologas) buvo kaltinamas tuo, kad sveikatos priežiūros įstaigoje, kuriai išduota licencija suteikta teisė teikti antrinio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugas (t. y. ir nėštumo iki 5 savaitės nutraukimo paslaugas), atliko 10 savaičių nėštumo nutraukimo operaciją.

Kaltinamasis M. G. prisipažino pacientės S. M. asmens sveikatos istorijoje užrašęs 10 savaičių nėštumą, tačiau dėl neteisėto aborto kaltės nepripažino. Apklaustas teisme jis parodė, kad po apžiūros echoskopu pacientei nustatė 5 savaičių nėštumą, tačiau pacientės paprašytas (S. M. nurodė, kad jos vyras pasikorė, ji esanti našlė ir dėl to nenorinti, kad tikslų nėštumo laiką sužinotų uošvis), pildydamas jos asmens sveikatos istoriją, įrašė, kad nėštumas buvo 10 savaičių.

Nukentėjusioji S. M. parodė, kad sužinojusi, jog laukiasi ir apsisprendusi negimdyti, iš pradžių nuvyko pas gydytoją ginekologę K., tačiau po apžiūros echoskopu gydytoja pasakė, kad tokio dydžio nėštumo nutraukimo operacijų nedaro. Dėl apsilankymo susitarus ir atvykus pas M. G., šis ją apžiūrėjo

⁵²³ Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis b. b. Nr. 1A-827-120/2012.

echoskopu, tačiau ji neprisimena, ar M. G. įvardijo, kelių savaičių buvo jos nėštumas, jai pačiai atrodė, kad buvo 7 savaičių nėštumas.

Teismas pripažino įrodyta, kad nukentėjusiosios S. M. nėštumas buvo didesnis negu 5 savaitės. Tokią išvadą teismas grindė: 1) tuo, kad nukentėjusiosios nėštumą prieš tai atsisakė nutraukti kita gydytoja akušerė ginekologė; 2) nukentėjusiosios parodymais (kad, jos manymu, buvo 7 savaičių nėštumas); 3) S. M. asmens sveikatos istorija, kurioje paties M. G. ranka padarytas įrašas, kad „paskutinės mėnesinės 24.VII, tiksliai neprisimena, nėštumas 10 savaičių“ [nėštumas nutrauktas 2011 m. spalio 1 d. – I. D.].

Atkreiptinas dėmesys, kad M. G. paaiškinimą, kad didesnę nėštumo laiką įrašė nukentėjusiosios paprašytas dėl jos šeiminių aplinkybių, teismas pripažino nepagrįstu. Teismas nurodė, kad nukentėjusioji nepatvirtino, kad būtų prašiusi kaltinamojo įrašyti didesnę nėštumą, negu jis faktiškai buvo. Galiausiai teismas konstatavo, kad nors nukentėjusiosios ir kaltinamojo parodymai dėl nėštumo dydžio skiriasi, laikytina, kad aborto operacijos metu S. M. nėštumas buvo 10 savaičių, kadangi tokią trukmę po apžiūros ir tyrimo echoskopu nustatė M. G., turintis akušerio ginekologo kvalifikaciją.

Apeliaciniu skundu nuteistasis pirmosios instancijos teismo nuosprendį prašė panaikinti ir priimti naują – išteisinamąjį – nuosprendį. Apeliantas savo skundą, be kita ko, grindė tuo, kad byloje liko neįrodyta, kad nėštumo trukmė buvo 10 savaičių. Tačiau apeliacinės instancijos teismas šį argumentą atmetė, remdamasis M. G. pacientės S. M. sveikatos istorijoje padarytu įrašu, kuris, teismo vertinimu, rodo, kad S. M., jos prašymu, buvo nutrauktas būtent 10 savaičių nėštumas.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima daryti išvadą, kad neteisėtas abortas gali būti padaromas moters nėštumo metu, kuris prasideda gemalo užuomazgos implantacija moters gimdoje ir baigiasi naujagimio gimimu. Todėl neteisėtu abortu turėtų būti pripažįstami tik tokie neteisėti kaltininko veiksmai, kurie nukreipti į moters gimdoje jau įsitvirtinusio gemalo sunaikinimą ir, atitinkamai, neteisėtu abortu turėtų būti pripažįstami tokie neteisėti kaltininko veiksmai, kurie nukreipti į vaisiaus sunaikinimą iki jo

gimimo momento. Remiantis medicinine aborto samprata (medicinos požiūriu abortu laikomas nėštumo nutraukimas iki 22 nėštumo savaičių, t. y. iki tol, kol vaisius nėra gyvybingas), svarstyta, ar Baudžiamojo kodekso 142 str. nevertėtų nėštumo nutraukimą po 22 nėštumo savaičių pripažinti *kvalifikuotu* neteisėtu abortu, pripažįstant, kad gyvybingo, t. y. jau gebančio egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo, vaisiaus sunaikinimas pasižymi didesniu pavojingumo laipsniu.

2.3. Subjektas

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 2 str. 4 d. įtvirtinta, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas *asmuo*, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Paprasčiau tariant, baudžiamojon atsakomybėn traukiamas *asmuo, kuris padarė vienokią ar kitokią nusikalstamą veiką*. Svarbu pastebėti, kad atskirais atvejais padarytos veikos vertinimas gali priklausyti tik nuo to, kas tokią veiką padarė, t. y. nuo konkrečių tokią veiką padariusiojo asmens požymių (pavyzdžiui, profesijos, pilietybės ir pan.). Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, kad baudžiamosios teisės doktrinoje nusikalstamos veikos subjektas išskiriamas kaip savarankiškas nusikalstamos veikos sudėties elementas, o kai kurie nusikalstamos veikos subjektą apibūdinantys požymiai (amžius, pakaltinamumas) yra įtraukti į kiekvieną konkrečią nusikalstamos veikos sudėtį.

Baudžiamojo kodekso nuostatų analizė leidžia teigti, kad neteisėto aborto subjektu bendriausiu požiūriu gali būti pakaltinamas, t. y. šios veikos darymo metu jos pavojingumą suvokti ir savo veiksmus valdyti galėjęs, 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo (BK 13 str., 17 str., 20 str., 142 str.). Būtina paaiškinti, kad šie – *bendrieji* – neteisėto aborto subjekto požymiai toliau darbe *nėra* nagrinėjami.

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą iš esmės diferencijuojama pagal tai, kas tokią veiką padarė:

- 1) gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas;
- 2) sveikatos priežiūros specialistas, neturintis teisės daryti aborto operacijas;
- 3) bet kuris kitas, teisės daryti aborto operacijas neturintis, asmuo.

Taigi, kaip matyti, neteisėto aborto atveju susiduriama ir su vadinamuoju *specialiuoju* nusikalstamos veikos subjektu, kuriuo baudžiamojoje teisėje įprasta vadinti tokį fizinį asmenį, kuriam būdingi ne tik bendrieji, bet ir papildomi – *specialūs* – požymiai, numatyti atskirų BK specialiosios dalies straipsnių dispozicijose. Būtent šių – BK 142 str. 1 ir 2 d. numatytų – specialiųjų neteisėto aborto subjekto požymių analizei šioje disertacinio tyrimo dalyje ir yra skiriama daugiausia dėmesio.

Neteisėto aborto atveju specialiojo subjekto požymiai siejami su nusikalstama veika padariusiojo *profesija*. Kitaip tariant, pripažįstama, kad neteisėtas abortas gali būti mažiau arba daugiau pavojingas atsižvelgiant į tai, kokios profesijos (kokia profesine veikla užsiimantis) žmogus tą abortą padaro. Tiesa, reikia pripažinti, kad atskirais atvejais veikos kvalifikavimą gali lemti ne tik abortą padariusiojo profesija, bet ir kitos aplinkybės (pavyzdžiui, *ne* sveikatos priežiūros įstaigoje sveikatos priežiūros specialisto padarytas abortas kvalifikuojamas ne pagal BK 142 str. 2 d., bet pagal BK 142 str. 3 d.).

Verta pastebėti, jog kitų šalių baudžiamieji įstatymai šiuo atžvilgiu atrodo labai įvairiai. Apibendrintai, galima sakyti, jog specialaus subjekto požymių (ne)įtvirtinimas baudžiamąją atsakomybę už (neteisėtą) abortą numatančiuose straipsniuose priklauso nuo valstybių *požiūrio* į abortą. Antai tose šalyse, kuriose pripažįstama, kad abortu pirmiausia kėsiamasi į žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybę, specialaus subjekto požymiai baudžiamajame įstatyme gali būti⁵²⁴ ir neįtvirtinti, o baudžiamoji atsakomybė profesiniu pagrindu – nediferencijuojama. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 218 str. 1 d. *bet kuriam* moters

⁵²⁴ Reikia pastebėti, kad ir šioje valstybių grupėje specialaus subjekto požymiai baudžiamajame įstatyme gali būti įtvirtinti. Pavyzdžiui, Austrijos baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė yra diferencijuojama, *gydytojui* numatant švelnesnę bausmę nei kitiems moters nėštumą jos prašymu neteisėtai nutraukusiems asmenims (Austrijos BK 96 str. 1 ir 2 d.).

nėštumą jos prašymu neteisėtai nutraukusiam asmeniui yra numatyta *vienoda* baudžiamoji atsakomybė.

Tose valstybėse, kuriose, kaip ir Lietuvoje, baudžiamoji atsakomybė už neteisėto aborto padarymą yra nustatyta ne todėl, kad dėl jo žūsta žmogaus gemalas (vaisius), bet todėl, kad, pažeidus nėštumo nutraukimo tvarkos reikalavimus, sukeliamas pavojus moters sveikatai ir gyvybei, specialus neteisėto aborto subjektas paprastai⁵²⁵ yra išskiriamas. Pavyzdžiui, pagal Baltarusijos BK 156 str. 1 d., specialiuoju neteisėto aborto padarymo subjektu pripažįstamas atitinkamos profesinės kvalifikacijos gydytojas (rus. *врач, имеющий высшее медицинское образование соответствующего профиля*), o visiems likusiems asmenims (rus. *лицо, не имеющее высшего медицинского образования соответствующего профиля*) numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė (Baltarusijos BK 156 str. 2 d.).

Lietuvos įstatymų leidėjui BK 142 str. įtvirtinus specialiuosius neteisėto aborto subjekto požymius, ypač svarbu tiksliai iš(si)aiškinti šių požymių turinį ir atskleisti tikrąją jų prasmę. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje specialiojo neteisėto aborto subjekto požymius tapo įprasta aiškinti atsižvelgiant, be kita ko, į sveikatos priežiūros įstaigą, kurioje toks asmuo verčiasi savo profesine praktika.

⁵²⁵ Reikia pastebėti, kad ir šioje valstybių grupėje esama kitokių šio klausimo sprendimo pavyzdžių. Pavyzdžiui, Rusijos baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė už neteisėto aborto padarymą pagal veiką padariusiojo profesiją nėra diferencijuojama. Tačiau įdomu tai, kad Rusijos BK 123 str. baudžiamoji atsakomybė už neteisėto aborto padarymą numatyta tik asmenims, neturintiems aukštojo atitinkamo profilio medicinos išsilavinimo (rus. *лицо, не имеющее высшего медицинского образования соответствующего профиля*). Kitaip tariant, šiame straipsnyje nėra numatyta gydytojų akušerių ginekologų atsakomybė. Kai kurie rusų autoriai (pavyzdžiui, M. M. Minajeva, L. A. Lozanovič, S. Tasakovas, A. Šumilovas, A. N. Popovas) tokį Rusijos įstatymų leidėjo pasirinkimą kritikuoja ir neteisėto aborto padarymo subjektų ratą ragina išplėsti, numatant ir gydytojų akušerių ginekologų atsakomybę už aborto tam tikromis sąlygomis padarymą. – МИНАЕВА, Мария Михайловна. *Уголовно-правовая охрана жизни ребенка до и после рождения по законодательству России*: автореферат диссертации [...] канд. юрид. наук. Москва, 2012, p. 12, 24–25; ЛОЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство аборта: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: дис. [...] канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004, p. 119; ТАСАКОВ, Сергей; ir ШУМИЛОВ, Алексей. Искусственное прерывание беременности (аборт). Уголовно-правовые аспекты. *Уголовное право*, 2004, № 2, p. 68–69; ПОПОВ, А. Н. О начале уголовно-правовой охраны жизни в новом тысячелетии. In *Уголовное право в XXI веке*: материалы Международной научной конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М. В. Ломоносова 31 мая – 1 июня 2001 г. Москва, 2002, p. 202–203.

Antai Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare aiškinama, kad aborto operacijas gali atlikti tik gydytojai akušeriai ginekologai (išskyrus tuos gydytojus akušerius ginekologus, kurie teikia tiktai pirminio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugas). Atsižvelgiant į tai, gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas, kaip teigiama, laikytinas „asmuo, baigęs aukštąjį medicinos mokslą ir turintis akušerio ginekologo specializaciją bei turintis teisę teikti antrinio lygio akušerijos ir ginekologijos paslaugas“.⁵²⁶

Panašiai šį požymį aiškina ir A. Čaikovski bei I. Žukovaitė. Šie autoriai daro išvadą, kad „tik antrinio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiantis gydytojas akušeris ginekologas yra „gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas“ Baudžiamojo kodekso 142 str. prasme⁵²⁷. Tačiau šią sąvoką aiškinant net ir tokiu būdu, čia būtina šio korekcija, mat gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas, tokiu atveju turėtų būti pripažįstamas ir „antrinio lygio *stacionarines* (ne tik ambulatorines) ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiantis gydytojas akušeris ginekologas“.

Tokiu pačiu būdu „gydytojo, turinčio teisę daryti aborto operacijas“ sąvoka aiškinama ir Lietuvos teismų praktikoje. Verta pastebėti, kad šiuo klausimu savo poziciją yra išsakiusi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija. Tiesa, reikia pažymėti, kad šios sąvokos apibrėžimo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinėje nutartyje taip ir *nesuformulavo*, tačiau tai galima pateisinti, mat panaikindamas apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir bylą perduodamas iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, teismas greičiausiai siekė išvengti akivaizdaus sufleravimo, kokias išvadas turi ar gali padaryti bylą iš naujo nagrinėsiantis žemesnės instancijos teismas (BPK 386 str. 2 d.).

⁵²⁶ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 1, 12.

⁵²⁷ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 26.

Kita vertus, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui net ir nesuformulavus „gydytojo, turinčio teisę daryti aborto operacijas“ apibrėžimo, byla iš naujo apeliacine tvarka nagrinėjusio teismo sprendimą galima buvo numatyti iš anksto, mat kasacinėje nutartyje LAT pateiktos įžvalgos šios sąvokos turinio atžvilgiu, jokie kito sprendimo varianto iš esmės nepaliko.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas „gydytojo, turinčio teisę daryti aborto operacijas“ sąvoką, pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymą⁵²⁸ verstis medicinos praktika turi teisę gydytojas, turintis šio įstatymo nustatyta tvarka išduotą ir galiojančią licenciją (4 str. 1 d.). Teismas, be to, teisingai pastebėjo, kad gydytojas verstis medicinos praktika gali tik sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas (4 str. 2 d.). Tai, pagrįstu LAT vertinimu, reiškia, kad jeigu gydytojas akušeris ginekologas turi licenciją, patvirtinančią, jog jis turi teisę verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją, jis tokia praktika turi teisę verstis tik sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją, suteikiančią teisę teikti atitinkamas asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Atsižvelgdamas į tai, teismas konstatavo, kad gydytojas akušeris ginekologas, dirbantis asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje teikiamos tik pirminio lygio ambulatorinės akušerijos ir ginekologijos paslaugos, teisės daryti aborto operacijas *neturi*⁵²⁹. Būtent iš tokios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentavimo sekos galima spręsti, kad LAT požiūriu, „gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas“ BK 142 str. 1 d. prasme pripažintinas ne bet kuris gydytojas akušeris ginekologas, o tik toks, kuris savo medicinos praktika verčiasi tokioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje teikiamos bent jau antrinio lygio ambulatorinės akušerijos ir ginekologijos paslaugos.

Toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas lėmė, kad paskesnėje Lietuvos teismų praktikoje abortas, kurį gydytojas akušeris ginekologas padaro sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje aborto operacijos negali būti atliekamos,

⁵²⁸ *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 102-2313; 2004, Nr. 68-2365.

⁵²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis b. b. Nr. 2K-7-226/2009, kat. 1.2.5.1.; 2.4.2.1.

ir toliau⁵³⁰ kvalifikuojamas ne pagal BK 142 str. 1 d., bet pagal BK 142 str. 2 dalį. Kitaip tariant, pripažįstama, kad abortas tokiu atveju yra padarytas sveikatos priežiūros įstaigoje⁵³¹, tačiau jį padaro ne gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas, o *sveikatos priežiūros specialistas*, neturintis tokios teisės.

Antai būtent taip, kaip ir buvo galima tikėtis, veiką kvalifikavo Klaipėdos apygardos teismas pirmiau minėtą bylą iš naujo⁵³² nagrinėjęs apeliacine tvarka⁵³³:

Šis teismas, bene pažodžiui perrašęs kasacinėje nutartyje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išdėstytus argumentus, konstatavo, kad P. B. kaip gydytojas akušeris ginekologas [...] pirminės sveikatos priežiūros centre, kurioje teikiamos tik pirminio lygio ambulatorinės akušerijos ir ginekologinės paslaugos, priešingai nei nustatė pirmosios instancijos teismas, teisės daryti aborto operacijas neturėjo. Dėl šios priežasties Klaipėdos apygardos teismas pirmosios instancijos teismo nuosprendį pakeitė ir P. B. veiką iš BK 142 str. 1 d. perkvalifikavo pagal BK 142 str. 2 dalį.

Kaip minėta, tokios pačios pozicijos nuosekliai laikytasi ir vėlesniuose kitų teismų priimtuose sprendimuose⁵³⁴:

⁵³⁰ Žodis „toliau“ šiame sakinyje vartojamas neatsitiktinai, mat analogiškų teismų sprendimų būta ir iki Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties 2009 m. priėmimo. – Žr., pavyzdžiui, Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendį b. b. Nr. 1-64-545/2005.

⁵³¹ Toks sąvokos „sveikatos priežiūros įstaiga“ aiškinimas šiame darbe jau kritikuotas. Plačiau apie tai, taip pat siūlomą šios sąvokos aiškinimą žr. 2.2.2.1. Neteisėto aborto padarymo vieta.

⁵³² Šiame kontekste verta pastebėti, kad Klaipėdos apygardos teismas, šią bylą apeliacine tvarka nagrinėjęs pirmą kartą, laikėsi *visiškai kitos* pozicijos – gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas, BK 142 str. 1 d. požiūriu pripažino (nors to tiesiogiai neįvardijo) *bet kurį* gydytoją akušerį ginekologą, turintį galiojančią licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo kvalifikaciją, *neatsižvelgiant į tai*, kurioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje jis ta praktika verčiasi. Antai teismas padarė išvadą, kad baudžiamasis įstatymas (BK 142 str.) nesieja gydytojo įgaliojimų apimties (kiek tai susiję su gydytojo teise daryti aborto operacijas) nei su gydytojo darbo vieta, nei su aborto operacijos darymo vieta. Teismas nurodė, jog byloje surinktais įrodymais patikimai nustatyta, jog gydytojo P. B. turimas išsilavinimas, profesinė kvalifikacija ir suteikta licencija leido jam atlikti ginekologines operacijas. Todėl aplinkybė, jog P. B. dirbo sveikatos priežiūros įstaigoje, neturinčioje licencijos tokio pobūdžio operacijų atlikimui, ir joje atliko aborto operaciją, BK 142 str. prasme jokios įtakos jo, kaip gydytojo, įgaliojimų apimčiai neturi. Atsižvelgdamas į tai, teismas padarė išvadą, kad P. B. (gydytojas akušeris ginekologas) nėra nusikaltimo, numatyto BK 142 str. 2 d., subjektu, dėl ko jo atsakomybė pagal BK 142 str. 2 d. bet kuriuo atveju negalima. – Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 24 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-315-557/2008.

⁵³³ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-20-174/2010.

Antai Kauno miesto apylinkės teismas gydytojo akušerio ginekologo M. G. 10 savaičių nėštumo nutraukimo operaciją, atliktą sveikatos priežiūros įstaigoje, kuriai suteikta teisė teikti tik nėštumo iki 5 savaitės nutraukimo paslaugas, kvalifikavo pagal BK 142 str. 2 dalį. Apeliacinės instancijos teismas nuteistojo apeliaciniame skunde pateiktą argumentą, kad toks veikos kvalifikavimas yra nepagrįstas, nes BK 142 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos subjektas yra ne gydytojai, o sveikatos priežiūros specialistai, turintys mediko diplomus, bet neturintys atitinkamos specializacijos ir galiojančios licencijos, t. y. formalios teisės daryti aborto operacijas, atmetė ir pirmosios instancijos teismo nuosprendį paliko nepakeistą.

Iš karto reikia pažymėti, kad su tokiu Lietuvos teismų praktikoje įsivyravusiu nagrinėjamos sąvokos aiškinimu sutikti vis dėlto negalima. Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje numatyta, kad nėštumo nutraukimo operacijas atlieka stacionarų ginekologijos skyrių *gydytojai akušeriai ginekologai*, o mikroabortus – moterų konsultacijų, kuriose įrengtos operacinės, *gydytojai akušeriai ginekologai* (1.10 p.). Ši nuostata neretai ir yra interpretuojama taip, kad ji reiškia, jog teisę daryti aborto operacijas turi ne visi gydytojai akušeriai ginekologai, o tik tie, kurie savo medicinos praktika verčiasi būtent minėtose sveikatos priežiūros įstaigose. Tačiau iš tiesų ši nuostata reiškia ne ką kita, kaip tik tai, kad šiose sveikatos priežiūros įstaigose tokias operacijas gali atlikti būtent gydytojai akušeriai ginekologai, o ne kitų specializacijų gydytojai (pavyzdžiui, chirurgai) ar kiti asmenys (pavyzdžiui, akušeriai, slaugytojai ir pan.).

Toliau būtina pažymėti, kad gydytoju akušeriu ginekologu pripažįstamas medicinos gydytojas, teisės aktų nustatyta tvarka įgijęs gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją, kuri įgyjama baigus universitetines medicinos studijas ir 4 metus trunkančią akušerijos ginekologijos

⁵³⁴ Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis b. b. Nr. 1A-827-120/2012.

rezidentūrą⁵³⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad teisę verstis gydytojo akušerio ginekologo praktika turi asmuo, turintis teisės aktų nustatyta tvarka išduotą ir galiojančią medicinos praktikos licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją⁵³⁶. Tokią licenciją, įvertinusi pareiškėjo licencijai gauti pateiktus dokumentus ir nustačiusi, kad licencijos išdavimo sąlygos yra atitiktos, Lietuvoje išduoda pirmiau darbe jau minėta Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba.

Svarbu pabrėžti, kad *visiems* gydytojams akušeriams ginekologams yra išduodama *vienodo turinio* licencija, patvirtinanti jų teisę verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją⁵³⁷. Kitaip tariant, gydytojui akušeriui ginekologui išduodamoje licencijoje *nėra* nurodoma, kokias akušerijos ir ginekologijos paslaugas jis turi teisę teikti arba, kitais žodžiais tariant, kad jis turi teisę teikti tik tam tikras šios srities paslaugas. Tuo nereikėtų stebėtis, mat visa gydytojų akušerių ginekologų kompetencija yra apibrėžta Lietuvos medicinos normoje MN 64:2008 „Gydytojas akušeris ginekologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ (**toliau – MN 64:2008**), kuria savo profesinėje praktikoje ir vadovaujasi šios specializacijos gydytojai.

Būtina akcentuoti, kad šioje medicinos normoje įtvirtinta, kad gydytojai akušeriai ginekologai turi gebėti atlikti akušerines ir ginekologines diagnostines, gydomąsias procedūras bei operacijas, be kita ko: nėštumo nutraukimą iki 22 nėštumo savaitės (18.20 p.). Kitaip tariant, skirtingai nei kai kuriose kitose⁵³⁸ šios medicinos normos nuostatose, šiuo atveju *nėra* numatyta,

⁵³⁵ Lietuvos medicinos norma MN 64:2008 „Gydytojas akušeris ginekologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. V-170. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 35-1250, 4 p. 4 pastraipa, 5 p.; Gydytojo rengimo rezidentūroje trukmė pagal specialybes, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1359 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 104-4667, 3.1 p.

⁵³⁶ Lietuvos medicinos norma MN 64:2008 „Gydytojas akušeris ginekologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. V-170. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 35-1250, 6 p.

⁵³⁷ Medicinos praktikos licencijos forma, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-396 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 90-3316.

⁵³⁸ Pavyzdžiui, MN 64:2008 19 p. aiškiai numatyta, kad kai kurias procedūras ir operacijas (pavyzdžiui, gimdos (makšties) pakėlimą ir tvirtinimą, makšties suformavimo operacijas *etc.*) gali atlikti *tik* papildomai pasirengę gydytojai akušeriai ginekologai, t. y. universitete baigę profesinės kvalifikacijos tobulinimo kursus ar stažuotę.

jog aborto operacijas gali atlikti tik kai kurie, pavyzdžiui, papildomai pasirengę, gydytojai akušeriai ginekologai. Atsižvelgiant į tai, yra pagrindo manyti, kad aborto operacijas turi teisę daryti *bet kuris* gydytojas akušeris ginekologas, nes tokią teisę jam suteikia jam išduota ir galiojanti licencija, patvirtinanti, kad šis asmuo geba teikti kokybiškas akušerijos ir ginekologijos (tarp jų ir nėštumo nutraukimo) paslaugas.

Šioje vietoje būtina prisiminti pagrįstą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pastebėjimą, kad gydytojas akušeris ginekologas verstis gydytojo akušerio ginekologo praktika gali tik asmens sveikatos priežiūros įstaigose, turinčiose galiojančią įstaigos asmens sveikatos priežiūros licenciją akušerijos ir ginekologijos paslaugoms teikti (MN 64:2008 7 p.). Antra vertus, skirtingai nei nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tai nėra pagrindas teigti, kad gydytojas akušeris ginekologas, dirbantis tokioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje negali būti teikiamos nėštumo nutraukimo paslaugos, *neturi teisės daryti aborto operacijas*. Manytina, jog pastaruoju atveju tiksliau būtų teigti, kad gydytojas akušeris ginekologas, dirbantis asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje negali būti teikiamos nėštumo nutraukimo paslaugos, *neturi teisės daryti aborto operacijas šioje įstaigoje*⁵³⁹.

Kitai tariant, tokiu atveju turėtų būti pripažįstama, kad gydytojas akušeris ginekologas *apskritai turi teisę daryti aborto operacijas* (mat tokią teisę, kaip minėta, jam suteikia jam išduota medicinos praktikos licencija, patvirtinanti tokioms operacijoms atlikti reikalingą profesinę kvalifikaciją), tačiau darydamas abortą sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje tokios paslaugos negali būti teikiamos, gydytojas pažeidžia atitinkamų teisės aktų reikalavimus ir todėl *šių savo teisę realizuoja netinkamai*. Svarbu pridurti, jog būtent įstaigai (o ne gydytojui) išduodamoje licencijoje nurodoma, kokias konkrečiai paslaugas šios licencijos pagrindu įstaiga gali teikti. Todėl, skirtingai nei teigiama Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje, šiuo atveju iš esmės *ne* gydytojas akušeris ginekologas, bet konkrečiai sveikatos

⁵³⁹ DAUKŠAITĖ, Inga. Teisėto aborto sąvoka pagal Lietuvos teisės aktus. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 64–65, 67, 70.

priežiūros įstaiga turi arba neturi teisės teikti vienokias arba kitokias (įskaitant nėštumo nutraukimą) asmens sveikatos priežiūros paslaugas.

Atsižvelgiant į visa išdėstyta, tenka konstatuoti, kad Baudžiamojo kodekso 142 str. 1 d. požiūriu „gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas“ turėtų būti pripažįstamas *kiekvienas* gydytojas akušeris ginekologas, turintis galiojančią licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo kvalifikaciją, *neatsižvelgiant į tai*, kurioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje jis ta praktika verčiasi. Tuo atveju, jei toks gydytojas abortą padaro įstaigoje, kuri neturi teisės teikti nėštumo nutraukimo paslaugų, abortas vertintinas kaip padarytas *ne* sveikatos priežiūros įstaigoje, o veika kvalifikuotina pagal BK 142 str. 1 dalį.

Svarbu pastebėti, kad siūlomas šios ir anksčiau darbe nagrinėtos „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvokų aiškinimas padėtų išvengti tokių situacijų, kai *akivaizdžiai* skirtingo pavojingumo veikos teisiškai būtų vertinamos vienodai, t. y. kvalifikuojamos pagal BK 142 str. 2 dalį. Antai dabartinė Lietuvos teismų praktika sudaro sąlygas gydytojo akušerio ginekologo (t. y. asmens, turinčio atitinkamą išsilavinimą, profesinę kvalifikaciją, abortams daryti reikalingų žinių, įgūdžių ir patirties) ir, pavyzdžiui, gydytojo dietologo, gydytojo psichiatro, gydytojo oftalmologo (akių ligų gydytojo) *etc.* padarytą abortą vertinti *vienodai*. Juk būtent taip, remiantis Lietuvos teismų praktikoje įsivyravusiais šių sąvokų aiškinimais, būtų kvalifikuojamas, pavyzdžiui, privačiame ginekologijos kabinete (kur gali būti daromi vadinamieji mikroabortai) gydytojo akušerio ginekologo nutrauktas, pavyzdžiui, 7 savaičių nėštumas, ir abortas, kurį psichiatrijos ligoninėje padarė psichiatras. Manytina, kad toks gydytojų akušerių ginekologų ir sveikatos priežiūros specialistų, neturinčių teisės daryti aborto operacijas, sulyginimas ir šių kategorijų asmenų padarytų abortų tapatinimas yra nepateisinamas, dėl to šiuo atžvilgiu Lietuvos teismų praktika neteisėto aborto baudžiamosiose bylose ateityje turėtų būti keičiama.

Toliau būtina pastebėti, jog ne mažiau diskutuotina yra ir kita specialųjį neteisėto aborto subjektą išreiškianti „sveikatos priežiūros specialisto,

neturinčio teisės daryti aborto operacijas“ sąvoka, vartojama Baudžiamojo kodekso 142 str. 2 dalyje. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje tokiais asmenimis pripažįstami visų kitų, nei akušerijos ir ginekologijos, specializacijų gydytojai (chirurgai, neurochirurgai, kraujagyslių chirurgai, neurologai, kardiologai, urologai, ortopedai traumatologai, psichiatrai, dietologai, alergologai ir klinikiniai imunologai, oftalmologai, anesteziologai reanimatologai, radiologai, šeimos, vaikų ligų, vidaus ligų, fizinės medicinos ir reabilitacijos, klinikinės toksikologijos, darbo medicinos, sporto medicinos gydytojai *etc.*), taip pat akušeriai bei slaugytojai (bendruomenės, bendrosios praktikos, anestezijos ir intensyviosios terapijos, psichikos sveikatos, vaikų slaugytojai)⁵⁴⁰. Tokiais asmenimis, kaip minėta, visai nepagrįstai pripažįstami ir gydytojai akušeriai ginekologai, abortą padarę asmens sveikatos priežiūros įstaigose, kuriose aborto operacijos negali būti daromos⁵⁴¹.

Šioje vietoje gali kilti klausimas, ar „sveikatos priežiūros specialistu“ BK 142 str. 2 d. požiūriu gali būti pripažįstami ne *asmens* sveikatos priežiūros specialistai, t. y. ne asmenys, kurie verčiasi medicinos praktika (gydytojai), akušerijos praktika (akušeriai) ar slaugos praktika (slaugytojai) *etc.*, bet *visuomenės* sveikatos priežiūros specialistai, t. y. asmenys, kurie *yra* sveikatos priežiūros specialistai, tačiau verčiasi ne asmens, bet visuomenės sveikatos priežiūros veikla. Tokie asmenys turi jiems išduotą visuomenės sveikatos priežiūros veiklos licenciją⁵⁴² ir teikia, pavyzdžiui, privalomojo higienos įgūdžių mokymo, privalomojo mokymo apie alkoholio ir narkotikų žalą žmogaus sveikatai, privalomojo pirmosios pagalbos mokymo, poveikio

⁵⁴⁰ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 13.

⁵⁴¹ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis b. b. Nr. 1A-827-120/2012.

⁵⁴² Visuomenės sveikatos priežiūros veiklos licencijavimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. spalio 1 d. įsakymu Nr. V-868 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 120-6145, 2 p. 1 pastraipa.

visuomenės sveikatai vertinimo, visuomenės sveikatos saugos ekspertizės ar kenkėjų kontrolės (dezinfekcijos, dezinsekcijos, deratizacijos) paslaugas⁵⁴³.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie galiojantys teisės aktai sveikatos priežiūros specialistą apibrėžia kaip „asmenį, kuriam Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka suteikta teisė verstis sveikatos priežiūra“⁵⁴⁴. Kitaip tariant, nėra įvardijama, kokia – asmens ar visuomenės – sveikatos priežiūra toks asmuo verčiasi.

Be to, čia labai pravartu prisiminti, kokiu principu vadovaudamasis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje išaiškino „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoką. Kaip minėta, LAT pažymėjo, kad BK 142 str. „sveikatos priežiūros įstaigos“ sąvoka pavartota *bendraja prasme*, neskirstant jų pagal jokių kriterijus. Atsižvelgdamas į tai, Teismas bendriausiu požiūriu konstatavo, kad nėra pagrindo teigti, kad pagal įstatymo dispoziciją sveikatos priežiūros įstaigos yra tik kai kurios (pavyzdžiui, stacionarinės) įstaigos⁵⁴⁵.

Vadovaujantis tokia pačia logika, galima būtų teigti, kad ir „sveikatos priežiūros specialisto“ sąvoka BK 142 str. yra pavartota *bendraja prasme*, neskirstant jų pagal jokių kriterijus. Atsižvelgiant į tai, sveikatos priežiūros specialistais galima būtų pripažinti ne tik asmens, bet ir visuomenės sveikatos priežiūros specialistus. Tačiau čia iš karto reikia pripažinti, kad toks šios sąvokos aiškinimas jau panašėtų į situaciją *ad absurdum*.

Neįvardijant akivaizdaus atsakymo į pirmiau iškeltą klausimą, šioje vietoje kyla dar vienas klausimas: ar teisus buvo įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 str. išskirdamas antrąją jo dalį. Kitaip tariant, ar pagrįstai sveikatos priežiūros specialistų padarytas abortas pripažįstamas mažiau pavojingu nei abortas, kurį padarė kiti, teisės daryti aborto operacijas taip pat neturintys, asmenys.

⁵⁴³ Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 56-2225, 43 str. 1–3 d.

⁵⁴⁴ Žr., pavyzdžiui, Sveikatos priežiūros specialistų profesinės kompetencijos patikrinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 58 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 12-430, 2.1 p.

⁵⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis b. b. Nr. 2K-7-226/2009, kat. 1.2.5.1.; 2.4.2.1.

Viena vertus, iš tiesų negalima paneigti, kad, pavyzdžiui, slaugytojai, akušeriai ir ypač gydytojai turi tokių žinių, gebėjimų, įgūdžių ir patirties, kokių BK 142 str. 3 d. numatyti asmenys paprastai neturi. Antra vertus, gali būti abejojama, ar šių žinių, gebėjimų, įgūdžių ir patirties turėjimas yra pakankamas pagrindas sveikatos priežiūros specialistų ir kitų asmenų padarytą abortą vertinti skirtingai. Juk tokie asmenys pačiu bendriausiu požiūriu turi tik bendrosios medicinos žinių, o jų specialybės (psichiatrijos, dietologijos, sporto medicinos *etc.*) žinios, gebėjimai, įgūdžiai ir patirtis vargu ar sudaro jiems sąlygas nęstumą nutraukti „ne taip pavojingai“, kaip tą padarytų kiti asmenys. Atkreiptinas dėmesys, jog kai kurių specialybių sveikatos priežiūros specialistais gali būti net medicininio išsilavinimo neturintys asmenys. Pavyzdžiui, logopedo praktika turi teisę verstis asmenys, baigę edukologijos (t. y. socialinių mokslų) krypties specialiosios pedagogikos (su logopedo specializacija) studijų programą⁵⁴⁶.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, iš tiesų esama pagrindo abejoti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 142 str. 2 d. išskyrimas yra pagrįstas. Antai BK 142 str. 2 d. atsisakymo tikslingumas galėtų būti grindžiamas, pavyzdžiui, tokiais argumentais:

- 1) kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties išskyrimas neturėtų būti grindžiamas tokiu kvalifikuojančiu požymiu, kuris *ne visada* reiškia mažesnę (lyginant su itin kvalifikuotu nusikaltimu) nusikaltimo pavojingumo laipsnį (antai logopedo padarytas abortas vargu ar yra mažiau pavojingas nei, pavyzdžiui, teisininko padarytas abortas);
- 2) tokio siūlymo realizavimas reikštų neteisėto aborto subjektų skirstymą pagal visiškai aiškų ir pagrįstą kriterijų, konkrečiai:
 - a) asmenys, *turintys* teisę daryti aborto operacijas, t. y. visi gydytojai akušeriai ginekologai, turintys galiojančią licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo kvalifikaciją;

⁵⁴⁶ Lietuvos medicinos norma MN 136:2005 „Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. V-162. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 34-1107, 4.3, 5, 6 p.

- b) asmenys, *neturintys* teisės daryti aborto operacijas, t. y. visi likę asmenys.
- 3) tokio siūlymo realizavimas palengvintų nusikalstamos veikos kvalifikavimą, mat padėtų išvengti nereikalingų diskusijų dėl to, kokie asmenys pripažintini „sveikatos priežiūros specialistais“ BK 142 str. 2 d. prasme, o kurie ne (pavyzdžiui, ar tokiais asmenimis, kaip jau buvo abejota, gali būti pripažįstami *visuomenės* sveikatos priežiūros specialistai; ar gali (turi) būti daromas skirtumas tarp asmenų, kurie sveikatos priežiūra gali verstis tik turėdami jiems išduotą *licenciją* (pavyzdžiui, gydytojai, akušeriai, slaugytojai) ir kuriems tokia teisė suteikiama ne licencijos, bet *kitokiu* (pavyzdžiui, diplomo arba kito dokumento, patvirtinančio asmens profesinę kvalifikaciją) *pagrindu* ir pan.).

Kita vertus, reikia pripažinti, kad iškelta problema galėtų būti sprendžiama ir kitokiu būdu, konkrečiai – tiksliau apibrėžiant specialaus subjekto požymius, susiaurinant asmenų, kuriems galėtų būti inkriminuojama Baudžiamojo kodekso 142 str. 2 d., ratą. Bet kuriuo atveju „sveikatos priežiūros specialisto, neturinčio teisės daryti aborto operacijas“ sąvokos turinio analizė rodo, jog tam tikros korekcijos BK 142 str. 2 d. dispozicijoje vis dėlto yra būtinos.

Baudžiamojo kodekso 142 str. 3 d. baudžiamoji atsakomybė numatyta už paties pavojingiausio neteisėto aborto padarymą. Bendriausiu požiūriu tokiu pripažįstamas moters prašymu *asmens, neturinčio teisės daryti aborto operacijas*, padarytas abortas. Atkreiptinas dėmesys, jog iš kai kurių literatūros šaltinių galima susidaryti klaidingą įspūdį, kad pagal BK 142 str. 3 d. atsako tik „asmenys, neturintys medicininio išsilavinimo“⁵⁴⁷.

Iš tiesų, pagal BK 142 str. 3 d. daugeliu atvejų atsakytų būtent „asmenys, neturintys medicininio išsilavinimo“. Tokiais asmenimis gali būti, pavyzdžiui, asmenys, įgiję tik vidurinį ar dar žemesnį išsilavinimą; asmenys, baigę

⁵⁴⁷ Žr., pavyzdžiui, NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 11, 13.

aukštojo mokslo universitetines ar kolegines studijas, tačiau įgiję ne medicininį išsilavinimą; asmenys, kurie yra pradėję, bet dar nebaigę atitinkamų studijų ir dėl to neįgiję profesinės kvalifikacijos, kuri suteiktų jiems teisę verstis sveikatos priežiūra ir pan.

Antra vertus, būtina patikslinti, kad griežčiausiomis baudžiamajon atsakomybėn gali būti patraukti ne tik „medicininio išsilavinimo neturintys“, bet ir jį *turintys* asmenys. Pavyzdžiui, pagal BK 142 str. 3 d. atsakytų medicinos studijas baigę, t. y. medicininį išsilavinimą turintys, tačiau užsiimantys kita nei sveikatos priežiūra veikla (pavyzdžiui, politika, verslu *etc.*) asmenys. Taip pat turėtų būti kvalifikuojama ir medicininį išsilavinimą turinčių, tačiau dėl įvairių priežasčių (pavyzdžiui, pensinio amžiaus) sveikatos priežiūra nebesiverčiančių asmenų padarytas abortas. Be to, omenyje reikia turėti ir tai, kad sveikatos priežiūros specialistu gali būti ne tik medicinos, bet ir kitų studijų kryptių (pavyzdžiui, slaugos, reabilitacijos, odontologijos *etc.*) studijas baigę asmenys, tačiau tokių asmenų padarytas abortas pagal BK 142 str. 3 d. kvalifikuojamas ne visada.

Taigi, kaip matyti, lemiančiu veikos kvalifikavimo kriterijumi čia yra ne medicininio išsilavinimo neturėjimas, bet tai, ar asmeniui teisės aktų nustatyta tvarka yra suteikta teisė verstis sveikatos priežiūra ar ne. Kitais žodžiais tariant, čia būtina aiškintis, ar abortą padaręs asmuo gali ar negali būti priskirtas sveikatos priežiūros specialistų kategorijai. Todėl, kaip teisingai pastebi A. Čaikovski, I. Žukovaitė⁵⁴⁸, O. Fedosiukas⁵⁴⁹, veika pagal BK 142 str. 3 d. kvalifikuojama tada, kai:

- 1) abortą padaro asmuo, nesantis sveikatos priežiūros specialistu (nepriklausomai nuo jo įgyto išsilavinimo);
- 2) abortą ne sveikatos priežiūros įstaigoje padaro sveikatos priežiūros specialistas, neturintis teisės daryti aborto operacijas.

⁵⁴⁸ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 26–27.

⁵⁴⁹ FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]*. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

Būtina pridurti, kad pagal Baudžiamojo kodekso 142 str. 3 d. turėtų būti kvalifikuojamas ir gydytojo akušerio ginekologo ar kito sveikatos priežiūros specialisto, kurio veiklai reikalinga licencija, padarytas abortas, jeigu jis buvo padarytas po to, kai šiems asmenims išduotos licencijos galiojimas teisės aktų nustatyta tvarka ir pagrindais buvo sustabdytas arba panaikintas. Tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į tai, kad tais atvejais, kai atitinkamai veiklai yra reikalinga licencija, verstis savo profesine praktika asmuo turi teisę tik jeigu jam išduota licencija *galioja*, t. y. kurios galiojimas nėra nei sustabdytas, nei panaikintas. Antai Medicinos praktikos licencijavimo taisyklių⁵⁵⁰ 73 p. aiškiai nurodyta, kad licencijos turėtojas, gavęs pranešimą apie licencijos galiojimo sustabdymą ar panaikinimą, savo praktiką privalo sustabdyti, vadinasi, verstis sveikatos priežiūra toks asmuo nebeturi teisės. Panašių nuostatų, suponuojančių tokią pačią išvadą, esama ne viename kitame šios srities teisės akte⁵⁵¹.

Svarbu pažymėti, kad praktikoje nereti atvejai, kai tas pats asmuo turi ne vieną, bet kelias jam išduotas licencijas, kurios suteikia teisę verstis praktika pagal kelias profesines kvalifikacijas (pavyzdžiui, pagal gydytojo akušerio ginekologo bei gydytojo onkologo chemoterapeuto profesines kvalifikacijas, pagal gydytojo kardiologo bei vidaus ligų gydytojo profesines kvalifikacijas, pagal gydytojo vaikų ir paauglių psichiatro bei gydytojo vaikų neurologo profesines kvalifikacijas, pagal šeimos gydytojo bei gydytojo endokrinologo profesines kvalifikacijas, pagal sporto medicinos gydytojo bei fizinės medicinos ir reabilitacijos gydytojo profesines kvalifikacijas ir pan.).

Tokiais atvejais, veikos kvalifikavimui įtakos gali turėti tai, kurios konkrečiai licencijos galiojimas buvo sustabdytas; ar buvo panaikintas vienos kurios nors licencijos galiojimas (jei taip – kurios); ar, esant teisės aktų numatytiems pagrindams (pavyzdžiui, gydytojui grubiai pažeidus paciento

⁵⁵⁰ Patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-396 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 90-3316.

⁵⁵¹ Žr., pavyzdžiui, Medicinos praktikos įstatymo 8 str. 3 d. („sustabdžius licencijos galiojimą, gydytojui draudžiama verstis medicinos praktika“), Lietuvos Respublikos slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymas (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 62-2224; 2009, Nr. 89-3801, 7 str. 3 d. („sustabdžius licencijos galiojimą, licencijos turėtojas negali verstis slaugos ar akušerijos praktika“) *etc.*

teises), buvo panaikintas visų asmens turimų licencijų galiojimas (Medicinos praktikos įstatymo 6 str. 2 d.). Iš to, kas paminėta, aiškiai matyti, kad priklausomai nuo atsakymų į šiuos klausimus bei nuo veikos padarymo aplinkybių veika gali būti kvalifikuojama pagal bet kurią Baudžiamojo kodekso 142 str. dalį.

Toliau šioje tyrimo dalyje būtina dar kartą priminti, kad Lietuvoje baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą numatyta ne dėl to, kad dėl jo yra sunaikinamas žmogaus gemalas (vaisius), bet dėl to, kad, pažeidžiant atitinkamus nėštumo nutraukimo tvarkos reikalavimus, sukeliamas pavojus moters sveikatai ir gyvybei. Dėl šios priežasties nenuostabu, kad pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą neatsako moteris, pati padariusi sau abortą⁵⁵². Iš tiesų, baudžiamajam įstatymui nenumatant baudžiamosios atsakomybės už savižudybę, negali būti baudžiama ir už tokią veiką, kuria, kaip šiuo metu pripažįstama, moteris viso labo žaloja savo pačios sveikatą ar sukelia pavojų savo pačios gyvybei. Be to, nelaikoma bendrininkavimu, taigi nėra baudžiama, ir už, pavyzdžiui, kurstymą, kad moteris pasidarytų sau abortą, ar pagalbą moteriai, jai darantis abortą⁵⁵³.

Kalbant konkrečiai, tai, kas paminėta, reiškia, jog nėra baudžiama moteris, sąmoningai įvairiais būdais ir priemonėmis siekianti atsikratyti savo nėštumo, taip pat nėra baudžiami ir asmenys, suteikę tokiai moteriai bet kokią, intelektualią ar fizinę, pagalbą. Tuo tarpu, kad tokių atvejų yra, galima ne tik numanyti, bet ir patvirtinti teismų praktika.

Antai vienoje baudžiamojoje byloje⁵⁵⁴ esama užuominų apie tai, kad L. S. (kaltinta pagal BK 129 str. 2 d. 1, 2, 3 p.) „nuo pat pradžių slėpė nėštumą, nesilankė pas gydytojus, dirbo sunkius darbus, girtavo ir kitaip stengėsi, jog įvyktų persileidimas. Ji pripažino, kad nėštumas buvo nepageidaujamas, o abortą daryti pavėlavo“. Civilinėje byloje dėl neterminuoto tėvų valdžios

⁵⁵² NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. para. 14.

⁵⁵³ *Ibid.*; NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, p. 65.

⁵⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. balandžio 13 d. nutartis b. b. Nr. 1A-268/2005.

apribojimo⁵⁵⁵ atsakovė patvirtino, kad laukdamasi „sunkiai dirbo, kapojo net malkas“, ne tik dėl to, kad reikėjo pinigų, bet ir dėl to, kad „tikėjosi, jog įvyks persileidimas“, patvirtino ir tai, kad nėštumo metu vartojo alkoholį.

Ypač charakteringa šiame kontekste kita baudžiamoji byla⁵⁵⁶, kurioje L. M. (kaltinta pagal BK 129 str. 2 d. 2, 3 p.) teisiamojo posėdžio metu parodė, kad „2009 m. vasario mėn. gydytoja nustatė, kad ji nėščia, vaisiui yra 13 savaičių ir išvalymo daryti nebegalima. Apie nėštumą pasakė [...], vėliau – mamai S. M. Vaiko nenorėjo, pastojo ne nuo sugyventinio [...], mama pasiūlė vaistų, kad įvyktų persileidimas, nupirko vaistus, ji juos vartojo, galvojo, kad įvyks persileidimas, tačiau neįvyko [...]“. Kaltinamosios L. M. motina S. M. teisiamajame posėdyje parodė, kad [...] sužinojo, jog duktė L. M. laukiasi. Dukra nenorėjo vaiko, todėl ji (S. M.) nupirko jai kontraceptinių tablečių ir leidžiamų vaistų persileidimui sukelti. Vėliau L. M. jai pasakė, kad nepadėjo, persileidimas neįvyko. Liudytoja Z. R. teisiamajame posėdyje parodė, kad dirbo vaistinės vedėja ir kad S. M. trumpą laiką ten pat dirbo valytoja. 2009 m. vasario mėn. S. M. pasiguodė jai dukros sveikata, kad šiai sutriko menstruacijos. Ji pardavė S. M. oksitocino pakuotę – joje buvo 4 ar 5 ampulės. Vaistai buvo skirti gimdos susitraukimams paskatinti ir naudojami menstruacijų ciklo suregulavimui.

Būtina pridurti, jog pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą moteris neatsako ne tik už tokias, kaip ką tik minėta, veikas, bet ir už prašymą, kad jai būtų padarytas neteisėtas abortas. Kitaip tariant, kaip teisingai formuluoja O. Fedosiukas, moteris, kuriai padarytas neteisėtas abortas, kartu su kaltininku, padariusiu tokį abortą, pagal BK 142 str. neatsako⁵⁵⁷. Būtent šis moterų atsakomybės aspektas vertas kur kas didesnio dėmesio.

⁵⁵⁵ Varėnos rajono apylinkės teismo 2012 m. kovo 7 d. sprendimas c. b. *Varėnos rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrius v. D. B., Č. B.*, Nr. 2-41-547/2012.

⁵⁵⁶ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 14 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-19-332/2011.

⁵⁵⁷ FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]*. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

Iš karto galima pasakyti, jog tokia situacija gali būti vertinama dvejopai. Viena vertus, kai kuriais atvejais kartu su kaltininku bausti ir pačią moterį, kuriai buvo padarytas neteisėtas abortas, būtų neteisinga, nes moters prašymas BK 142 str. kontekste ne visada reiškia, kad moteris kaltininko prašo padaryti būtent *neteisėtą* abortą. Antai moteris, sužinojusi, kad laukiasi, dėl nėštumo nutraukimo kreipiasi į gydytoją akušerį ginekologą, o šis, norėdamas užsidirbti, nėštumą sutinka nutraukti ir jį nutraukia, nepaaiškinęs moteriai, kad, pavyzdžiui, iš tikrųjų nėštumą nutraukti buvo per vėlu arba kad sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje šis gydytojas verčiasi medicinos praktika, tokios operacijos apskritai negali būti atliekamos.

Antra vertus, daug labiau tikėtini kitokie atvejai, kai moteris, prašanti nutraukti jos nėštumą, suvokia, kad prašo jai padaryti būtent neteisėtą abortą. Antai moteris gali žinoti, kad nėštumą nutraukti yra per vėlu (tai, beje, patvirtina ir pirmiau minėti teismų praktikos pavyzdžiai: „abortą daryti pavėlavo“, „gydytoja nustatė, kad ji nėščia, vaisiui yra 13 savaičių ir išvalymo daryti nebegalima“ *etc.*) ir, nepaisant to, vis tiek ieškoti, kas jos nėštumą nutrauktų. Ir būtent čia kyla klausimas, ar moteris, prašanti kito asmens, kad jai padarytų būtent neteisėtą abortą, baudžiamojon atsakomybėn neturėtų būti traukiama kartu su kaltininku, padariusiu tokį abortą.

J. Nocius nurodo, kad nėščioji, vadovaujantis bendromis baudžiamosios atsakomybės nuostatomis, kadangi abortas daromas jos sutikimu, turėtų atsakyti kaip nusikaltimo bendrininkė („nėščioji moteris yra nusikaltimo kurstytoja, net organizatorė“), tačiau šiuo atveju daroma išimtis ir nėščioji nėra baudžiama⁵⁵⁸. Dar daugiau, tokia moteris yra pripažįstama *nukentėjusiaja* (ne tik materialinės baudžiamosios teisės, bet ir baudžiamojo proceso teisės požiūriu). Apie tai galima spręsti iš neteisėto aborto baudžiamosiose bylose teismų priimtų nuosprendžių įžanginės dalies (BPK 304 str. 3 p.), kuriose moterys, kurioms buvo padarytas neteisėtas abortas, tačiau kurių sveikata nebuvo sutrikdyta, įvardijamos „nukentėjusiosiomis“ (tiek tada, kai moterys

⁵⁵⁸ NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, p. 65; NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 14.

tiesiog prašė nutraukti nėštumą, tiek ir tada, kai suvokė prašančios padaryti neteisėtą abortą).

Verta pastebėti, jog į šį netikėtumą dėmesį yra atkreipę ir kiti Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai. A. Čaikovski bei I. Žukovaitės požiūriu, „paradoksalu, kad „nukentėjusiaja“ pripažįstama ta, kuri pritaria ir dažniausiai inicijuoja nusikalstamą veiką“. Dėl šios priežasties, tų pačių mokslininkų nuomone, prašanti atlikti neteisėtą abortą moteris neturėtų būti pripažįstama nukentėjusiaja, išskyrus tuos atvejus, kai dėl neteisėto aborto yra padaroma žala moters sveikatai ar gyvybei ir veika kvalifikuojama kaip neteisėto aborto ir atitinkamo nusikaltimo žmogaus gyvybei ar sveikatai sutaptis⁵⁵⁹.

Tokia teisinė situacija, kai moteris, iš esmės „prašanti, kad jos atžvilgiu būtų padarytas nusikaltimas“, tuo pačiu yra pripažįstama nuo tokio nusikaltimo nukentėjusiu asmeniu, iš tiesų atrodo nesuprantama ir dėl to, reikia manyti, turėtų būti keičiama. Baudžiamojo proceso kodekso 28 str. 1 d. numatyta, kad nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos ir kad asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi. Atsižvelgiant į tai, teismas, remdamasis A. Čaikovskio bei I. Žukovaitės siūlymu, iš tiesų galbūt galėtų moters, prašiusios kito asmens padaryti jai *neteisėtą* abortą, nepripažinti nukentėjusiaja, atsižvelgiant į tai, kad nusikalstama veika jai nebuvo padaryta jokios žalos. Antra vertus, tuo pačiu gali pasirodyti keista, kodėl nukentėjusiuoju nėra pripažįstamas asmuo, kurio atžvilgiu buvo padarytas nusikaltimas (juk neteisėtas abortas, kaip ne kartą minėta, pripažįstamas nusikaltimu prieš *moterį*, t. y. nusikaltimu, pavojingu jos sveikatai ir gyvybei).

Taigi čia patenkama į tam tikrą aklavietę, kuri dar kartą patvirtina poreikį iš naujo apgalvoti požiūrį į neteisėtą abortą: į ką vis dėlto yra nukreiptas šis nusikaltimas, į kokius teisinius gėrius juo kėsinamasi. Pripažinus, kad šiuo nusikaltimu visais atvejais pirmiausia kėsinamasi į žmogaus gemalo (vaisiaus)

⁵⁵⁹ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 23–24, 30.

gyvybę, moteris, kuriai buvo padarytas neteisėtas abortas, pirmiausia nebegalėtų besąlygiškai pretenduoti į procesinį nukentėjusiosios statusą. Nukentėjusiaja tokia moteris galėtų būti pripažįstama tik išimtiniais atvejais: pavyzdžiui, jei moteris tiesiog prašė nutraukti nėštumą, o kaltininkas neatskleidė, kad nėštumo nutraukimas bus neteisėtas, taip pat, jei moteriai, sąmoningai prašiusiai padaryti jai neteisėtą abortą, dėl neteisėto aborto būtų padaryta reali fizinė žala (tokiu atveju moteris nukentėjusiosios procesinį statusą turėtų įgyti ne dėl neteisėto aborto jai padarymo, o dėl kito nusikaltimo (pavyzdžiui, sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl neatsargumo)). Pripažinus reikalinga, požiūrio į neteisėtą abortą pakeitimas baudžiamąją atsakomybę leistų nustatyti ir moterims, pačioms pasidariusioms sau abortą (pavyzdžiui, nutraukusioms ilgiau nei 12 (ir ypač ilgiau nei 22) savaitių (savaites) trunkantį nėštumą), ir (ar) sukursčiusioms kitą asmenį padaryti joms neteisėtą abortą.

Šioje vietoje verta paminėti, kad dauguma Lietuvos gyventojų (remiantis įvairiais šaltiniais, 62–72 proc.⁵⁶⁰) pasisako *prieš* abortų draudimą. Antra vertus, šie skaičiai neleidžia teigti, jog visuomenė, pasisakydama prieš abortų draudimą, tuo pačiu nėra linkusi pripažinti atitinkamos teisinės apsaugos vaisiui, išsivysčiusiam iki tokios stadijos, nuo kurios nėštumo nutraukimas yra neleidžiamas ir laikomas nusikalstamu. Įdomu pastebėti, jog nuo 12 nėštumo savaitės prioriteta teikti žmogaus vaisiaus interesams sutinka netgi ta visuomenės dalis, kurią šis klausimas liečia labiausiai, – pačios moterys. Antai R. Jakubčionytė savo disertaciniame tyrime atskleidžia, jog apklausus *nėštumo nutraukimui atvykusias* miesto ir kaimo moteris, paaiškėjo, kad atitinkamai 66,0 proc. ir 52,1 proc. respondenčių į klausimą, ar gerai, kad nėštumą leidžiama nutraukti iki 12 nėštumo savaitės, atsakė *teigiamai*, o dar atitinkamai 20,4 proc. ir 23,2 proc. nurodė, jog *galima būtų apsiriboti ir mažiau*

⁵⁶⁰ 2008 m. apklausas dėl abortų draudimo Lietuvoje atliko visuomenės nuomonės tyrimų kompanijos „Spinter tyrimai“, „Baltijos tyrimai“ bei „Vilmorus“. Nurodytas *skirtingas* prieš abortų draudimą pasisakančiųjų procentas iš dalies gali būti aiškinamas užduoto *klausimo formulavimo ypatumais*. – LAUČIUS, V. Ar abortai ir šeimos politika taps socialinių konfliktų šaltiniu. *Veidas*, 2009, specialusis numeris „Prognozės 2009“, p. 20–21.

*savaičių*⁵⁶¹. Esant tokiai pačių moterų nuomonei, yra pagrindo teigti, jog teisės į nėštumo nutraukimą pripažinimas *savaime nereiškia*, jog už kai kurias, į atitinkamą išsivystymo lygį pasiekusį vaisių nukreiptas, veikas negali (ar neturi) būti baudžiama ir pati moteris.

Svarbu pastebėti, jog kitose valstybėse moterų baudžiamosios atsakomybės klausimas sprendžiamas įvairiai. Antai esama tokių valstybių (pavyzdžiui, Baltarusija, Latvija, Rusija ir kt.), kuriose, kaip ir Lietuvoje, moteris nei už aborto pasidarymą, nei už prašymą neteisėtai nutraukti jų nėštumą pagal baudžiamąjį įstatymą neatsako. Antra vertus, nemažai ir tokių valstybių, kurių baudžiamuosiuose įstatymuose moterims *yra* numatyta baudžiamoji atsakomybė už aborto tam tikromis aplinkybėmis pasidarymą ir (ar) sutikimą (prašymą), kad joms būtų padarytas neteisėtas abortas⁵⁶² (pavyzdžiui, Austrijos BK 96 str. 3 d., Belgijos BK 351 str., Estijos BK 128 str., Ispanijos BK 145 str. 2 d., Liuksemburgo BK 351 str., Portugalijos BK 140 str. 3 d., Šveicarijos BK 118 str. 3 d., Vokietijos BK 218 str. 3 d. ir kt.⁵⁶³). Čia svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog visose šiose valstybėse (išskyrus tik Liuksemburgą), kaip ir Lietuvoje, moterims *yra* prieinamas vadinamasis abortas moters prašymu⁵⁶⁴. Taigi, tai, kas paminėta, dar kartą patvirtina pirmiau išsakytą mintį, jog teisės į atitinkamos trukmės nėštumo nutraukimą pripažinimas *savaime nėra* kliūtis už kai kurias su jų pačių nėštumo nutraukimu susijusias veikas baudžiamąją atsakomybę numatyti ir pačioms moterims. Didžiausia kliūtis tokiai atsakomybei nustatyti – pripažinimas, kad šis nusikaltimas yra nusikaltimas prieš moterį.

⁵⁶¹ JAKUBČIONYTĖ, Rita. *Nėštumo nutraukimą įtakojantys faktoriai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2000, p. 48.

⁵⁶² Čia reikia pastebėti, jog nustatant tokią atsakomybę paprastai atsižvelgiama į neabejotinai išskirtinę, lyginant su kitais asmenimis, moters padėtį ir todėl moterų baudžiamoji atsakomybė šiuo atveju gali pasižymėti tam tikra specifika (pavyzdžiui, gali būti numatyta, kad moteris neatsako už pasikėsinimą nutraukti savo pačios nėštumą, moterims paprastai numatoma švelnesnė (nei kitiems asmenims) bausmė už tokio nusikaltimo padarymą ir pan.).

⁵⁶³ Atsakomybė moterims už persileidimo sau sukėlimą yra numatyta ir Jungtinėje Karalystėje. – Plačiau apie tai žr., pavyzdžiui, BRAZIER, Margaret; ir CAVE, Emma. *Medicine, Patients and the Law*. 4th ed. London, 2007, p. 352; ALLEN, Michael J.; ir COOPER, Simon. *Elliott & Wood's Cases and Materials on Criminal Law*. 9th ed. London, 2006, p. 605; MARTIN, Jacqueline; ir STOREY, Tony. *Unlocking Criminal Law*. 2nd ed. London, 2007, p. 362.

⁵⁶⁴ Žr. 2 lentelė. Teisiniai pagrindai, kuriems esant Europos Sąjungos valstybėse narėse leidžiama nutraukti nėštumą. – Priedai.

Atskleidus „gydytojo, turinčio teisę daryti aborto operacijas“ (BK 142 str. 1 d.), „sveikatos priežiūros specialisto, neturinčio teisės daryti aborto operacijas“ (BK 142 str. 2 d.), „asmens, neturinčio teisės daryti aborto operacijas“ (BK 142 str. 3 d.) sąvokų turinį, taip pat aptarus pačių moterų atsakomybės už aborto pasidarymą bei kitų asmenų kurstymą padaryti joms neteisėtą abortą dalykus, šioje disertacinio tyrimo dalyje liko neatsakytas dar vienas klausimas, konkrečiai – ar už neteisėto aborto padarymą gali atsakyti *juridinis asmuo*.

Nepaisant to, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės ribos nuo pat šios atsakomybės Lietuvos baudžiamajoje teisėje įteisinimo yra *nuolat plečiamos*⁵⁶⁵ (nusikalstamų veikų, už kurias gali atsakyti juridinis asmuo, sąrašas nuo 3 nusikalstamų veikų (1961 m. BK 2002 m. sausio 25 d. redakcija) šiuo metu išplėstas jau iki 120 nusikalstamų veikų (2000 m. BK 2013 m. liepos 2 d. redakcija)), juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė už neteisėto aborto padarymą Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse *nėra* numatyta (BK 20 str. 1 d., BK 142 str.).

Antra vertus, faktas, kad neteisėtas abortas *nėra* numatytas tarp nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų, už kurių padarymą juridinis asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, visiškai nereiškia, kad šis nusikaltimas tarp tokių nusikalstamų veikų negali ir neturi būti numatytas. Dėl šios priežasties toliau darbe aiškinamasi, ar pagal baudžiamajame įstatyme nustatytas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas (BK 20 str.), kurios Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo buvo įvertintos kaip *neprieštaraujančios* Lietuvos Respublikos Konstitucijai⁵⁶⁶, juridinis asmuo gali atsakyti būtent už neteisėto aborto padarymą. Būtina pridurti, kad šiame tyrime iš esmės apsiribojama tikrai šio klausimo analize, todėl tie probleminiai

⁵⁶⁵ Šiuo metu Baudžiamajame kodekse (2013 m. liepos 2 d. redakcija) juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė numatyta 47,24 proc. (120 iš 254) BK specialiosios dalies straipsnių, kuriuose įtvirtintos nusikalstamų veikų sudėtys (į skaičiavimus neįtraukti tie BK specialiosios dalies straipsniai, kuriuose nusikalstamų veikų sudėtys nėra numatytos (pavyzdžiui, BK 141 str., 190 str. *etc.*)).

⁵⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.

juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai, kurie keliami baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje, tačiau šiai analizei nėra būtini, čia sąmoningai paliekami nuošalyje.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 str. 2 d. numatytos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos, kurių visumai esant, juridinis asmuo laikomas atsakingu už nusikalstamos veikos padarymą, būtent⁵⁶⁷:

- 1) *nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo*;
- 2) *nusikalstamą veiką padaręs fizinis asmuo veikė individualiai arba juridinio asmens vardu*;
- 3) *nusikalstamą veiką padarė vadovaujantis pareigas juridiniame asmenyje ėjęs fizinis asmuo* (priklausomai nuo juridinio asmens struktūros, valdymo tai gali būti tiek vienasmenis juridinio asmens valdymo organas – bendrovės vadovas, įmonės direktorius, prezidentas, tiek kolegialiam juridinio asmens valdymo organui vadovaujantis asmuo, pavyzdžiui, valdybos pirmininkas, tiek skyriaus ar padalinio vadovas), *kuris turėjo bent vieną iš šių teisių*:
 - a) *atstovauti juridiniam asmeniui* (omenyje čia turimas nesutartinis atstovavimas, apimantis būtent su vadovujančiomis fizinio asmens pareigomis siejamą teisę veikti juridinio asmens vardu);
 - b) *priimti sprendimus juridinio asmens vardu* (teisė spręsti klausimus, susijusius su juridinio asmens veikla, santykiais su trečiaisiais asmenimis);
 - c) *kontroliuoti juridinio asmens veiklą* (teisė prižiūrėti, ar tinkamai vykdoma juridinio asmens veikla, teisė imtis tam tikrų priemonių, kad veikla būtų vykdoma tinkamai ir būtų pasiekti maksimalūs veiklos rezultatai);
- 4) *nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais* (kai iš fizinio asmens nusikalstamos veikos juridinis asmuo turi

⁵⁶⁷ *Ibid.*

konkrečios naudos ir tą naudą pripažįsta arba kai juridinis asmuo yra suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama (padariniais).

Baudžiamojo kodekso 20 str. 3 d. numatyta, kad juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje ėjusio asmens, turėjusio bent vieną iš pirmiau minėtų teisių, nepakankamos priežiūros arba kontrolės.

Reikia pridurti, kad konkrečiu atveju sprendžiant juridinio asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn klausimą, visais atvejais turi būti nustatyta ir *juridinio asmens kaltė*. Antai Konstitucinis Teismas 2009 m. birželio 8 d. nutarime pažymėjo, kad Baudžiamajame kodekse nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį juridinio asmens atsakomybė siejama su fizinio asmens padaryta nusikalstama veika, „nerišia, kad juridinio asmens kaltumas neturi būti įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu“. Antra vertus, juridinio asmens, kaip teisiųjų (tarp jų – ir baudžiamųjų) santykių bei baudžiamosios atsakomybės subjekto, specifiškumas savo ruožtu lemia ir jo *kaltės specifiškumą*. Konstitucinis Teismas minėtame nutarime nurodė, kad „juridinio asmens, kaip teisiųjų santykių subjekto, specifika (tai, kad juridinio asmens veikla neatsiejama nuo fizinio asmens, per kurį juridinis asmuo veikia, veiklos) suponuoja ir tai, kad šiuo atveju juridinio asmens kaltė dėl nusikaltimo padarymo neatsiejama nuo fizinio asmens, per kurį juridinis asmuo veikia, kaltės, tam tikru aspektu nulemiančios juridinio asmens kaltės dėl jo naudai padarytos nusikalstamos veikos turinį“.

Tiek Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje⁵⁶⁸, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad sprendžiant, ar juridinis asmuo yra *kaltas* BK 20 str. 2 d. požiūriu, būtina atsižvelgti į kaltininko (vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje ėjusio fizinio asmens) bei jo

⁵⁶⁸ Žr., pavyzdžiui, ŠVEDAS, Gintaras. Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius, 2011, p. 99–100, 106.

padarytos nusikalstamos veikos *ryšį* su juridiniu asmeniu. Toks ryšys reikšmingas tuo požiūriu, kad jo nustatymas leidžia įvertinti, ar padaryta nusikalstama veika tebuvo savarankiškas ir savavališkas vadovaujančio asmens poelgis, kuris juridiniam asmeniui nebuvo žinomas ir už kurį juridinis asmuo dėl to neturėtų būti atsakingas, ar – priešingai – apie tokio asmens daromą ar rengiamą nusikalstamą veiką juridiniam asmeniui buvo žinoma ir tokia veika juridinio asmens buvo toleruojama ar netgi skatinama. Atsižvelgiant į tai, nustatant ryšį tarp fizinio asmens bei jo padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens, kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, reikia įvertinti, ar fizinio asmens padaryta nusikalstama veika ir jos sukeliama padariniais buvo suinteresuotas juridinio asmens savininkas (akcininkai), ar šie asmenys žinojo apie juridinio asmens naudai ir (ar) interesais daromą nusikalstamą veiką, ją skatino ar sudarė sąlygas tokios nusikalstamos veikos padarymui ir pan.⁵⁶⁹

Iš tiesų tokio ryšio nustatymas, kaip pastebėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, turi padėti išvengti objektyvaus pakaltinimo, t. y. juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn nesant jo kaltės, atvejų⁵⁷⁰. Antra vertus, reikia pastebėti, kad fizinio asmens ir jo padarytos nusikalstamos veikos ryšio su juridiniu asmeniu nustatymas kai kuriais atvejais gali būti ir nereikalingas (mat toks ryšys atskirais atvejais gali būti tiesiog *akivaizdus*). Antai vienoje iš nagrinėtų baudžiamųjų bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė nuteistojo juridinio asmens atstovo kasacinio skundo argumentą, kad apeliacinės instancijos teismas nevertino, ar nusikalstama veika buvo savarankiškas juridinio asmens direktoriaus poelgis ar natūralus rezultatas, kurį lėmė „nusikalstama“ bendrovės veiklos strategija. Atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamą veiką padaręs fizinis asmuo ne tik ėjo vadovaujančias pareigas (buvo bendrovės direktorius), bet ir buvo vienintelis bendrovės akcininkas, LAT nurodė, kad tokio asmens veiksmai vertinami kaip pačios bendrovės

⁵⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis b. b. Nr. 2K-P-95/2012, kat. 1.1.3.7.; 2.1.7.4(S).

⁵⁷⁰ *Ibid.*

atlikti veiksmai⁵⁷¹. Taigi, kaip matyti, tokiais ir kitais panašiais atvejais, pripažinus, kad nusikalstamą veiką (veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu) padarė BK 20 str. 2 d. nurodytus požymius atitinkantis fizinis asmuo, iš esmės pakanka nustatyti, kad iš nusikalstamos fizinio asmens veikos juridinis asmuo turėjo (turėjo gauti) konkrečios naudos ir tą naudą pripažino (pavyzdžiui, iš nusikalstamos veikos gauti pinigai buvo naudojami išimtinai (ir) juridinio asmens veikloje) arba kad juridinis asmuo buvo suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais.

Pakankamai išsamiai apibūdinus sąlygas, su kuriomis Lietuvos baudžiamojoje teisėje siejama juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė, galima įvertinti ir juridinio asmens galimybę atsakyti už nusikaltimą, už kurį Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse šiuo metu juridinio asmens atsakomybė nėra numatyta, t. y. už neteisėtą abortą. Iš karto galima konstatuoti, kad pagal baudžiamajame įstatyme įtvirtintas ir pirmiau šiame darbe aptartas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas (BK 20 str.), juridinis asmuo *gali atsakyti* už neteisėto aborto padarymą. Tokiai išvadai pagrįsti pakanka sumodeliuoti vos vieną situaciją:

Gydytojas akušeris ginekologas (turintis galiojančią licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo kvalifikaciją) medicinos praktika verčiasi savo privačiame ginekologijos kabinete, kurio teisinė forma ir pavadinimas yra atitinkamai, pavyzdžiui, UAB Ginekologo paslaugos. Be to kad gydytojas šiame kabinete verčiasi savo profesine praktika, jis yra ir šios bendrovės vadovas bei vienintelis jos akcininkas. Nepaisant to, kad minėtame ginekologijos kabinete, remiantis jam išduota įstaigos asmens sveikatos priežiūros licencija, gali būti atliekamos tik nėštumo iki 5 savaitės nutraukimo operacijos, minėtas gydytojas šiame kabinete neteisėtai atlieka ir didesnio nėštumo nutraukimo operacijas. Dar daugiau, už tokias operacijas gaunamą atlygį gydytojas akušeris ginekologas naudoja ne asmeniniams poreikiams, bet, kaip šios bendrovės vadovas, – išimtinai

⁵⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 27 d. nutartis b. b. Nr. 2K-269/2010, kat. 1.1.1.5.3.; 1.1.3.7(S).

bendrovės reikmėms (pavyzdžiui, darbuotojų dalies atlyginimo mokėjimui „vokeliuose“, prekėms ir paslaugoms pirkti (neįtraukiant šių lėšų panaudojimo į bendrovės buhalterinę apskaitą) ir pan.).

Taigi, kaip matyti, šiuo atveju gali būti konstatuotos visos juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti būtinos sąlygos, būtent: 1) nusikalstamą veiką (neteisėtą abortą) padarė fizinis asmuo; 2) nusikalstamą veiką (neteisėtą abortą) padaręs fizinis asmuo veikė individualiai; 3) nusikalstamą veiką (neteisėtą abortą) padarė vadovaujančias pareigas bendrovėje einantis asmuo, kuris dėl užimamų pareigų turėjo teisę jai atstovauti, priimti sprendimus jos vardu bei kontroliuoti jos veiklą; 4) nusikalstama veika (neteisėtas abortas) padaryta siekiant, kad juridinis asmuo iš to turėtų naudos, o juridinis asmuo šią, iš nusikalstamos veikos gautą, naudą pripažįsta. Be to, tokiu atveju akivaizdus ir juridinį asmenį su tokia nusikalstama veika bei ją padariusiu fiziniu asmeniu siejantis ryšys, dėl ko fizinio asmens padaryta nusikalstama veika (neteisėtas abortas) pagrįstai gali būti vertinama ir kaip juridinio asmens nusikalstama veika.

Pateiktas pavyzdys ir jo atitikties BK 20 str. 2 d. nuostatoms analizė visiškai pagrindžia juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už neteisėto aborto padarymą galimybę. Dėl šios priežasties toliau darbe nėra nagrinėjama, ar juridinis asmuo už neteisėtą abortą gali būti atsakingas ne pagal BK 20 str. 2 d., bet pagal BK 20 str. 3 d. nustatytas sąlygas (nors tokia juridinio asmens atsakomybė, reikia manyti, taip pat galima), juo labiau, kad atskiro dėmesio čia reikalauja jau kitas klausimas.

Išvada, kad juridinis asmuo gali atsakyti už neteisėto aborto padarymą ir kad, remiantis BK 20 str. 1 d., BK 142 str. turėtų būti papildytas nauja dalimi, numatančia juridinio asmens atsakomybę, suponuoją būtinybę aiškintis, kaip konkrečiai turėtų būti suformuluota šioji dalis. Kitais žodžiais tariant, ar BK 142 str. turėtų būti numatyta, kad juridinis asmuo atsako už visas BK 142 str. numatytas veikas ar tik kai kurias iš jų (jei taip – kurias).

Iš karto galima pasakyti, kad juridinis asmuo galėtų būti atsakingas už bet kurią – tiek BK 142 str. 1 d., tiek BK 142 str. 2 d.⁵⁷², tiek ir BK 142 str. 3 d. numatytą – veiką, pavyzdžiui:

- 1) gydytojas akušeris ginekologas, kuris, be to, yra ir privataus ginekologijos kabineto vadovas, esant kontraindikacijų, pacientės prašymu padaro abortą, o už operaciją gautą atlygį panaudoja savo kabineto veikloje (BK 142 str. 1 d.);
- 2) gydytojas psichiatras, kuris, be to, yra ir privataus psichiatrijos kabineto vadovas, šiame kabinete pacientės prašymu padaro abortą, o už operaciją gautą atlygį panaudoja savo kabineto veikloje (BK 142 str. 2 d.);
- 3) gydytojas akušeris ginekologas, kuris, be to, yra ir privataus ginekologijos kabineto vadovas, nepaisant to, kad jam išduotos medicinos praktikos licencijos galiojimas dėl vienokių ar kitokių priežasčių buvo sustabdytas (panaikintas), moters prašymu padaro abortą, o už operaciją gautą atlygį panaudoja savo kabineto veikloje (BK 142 str. 3 d.).

Atsižvelgiant į išdėstyta, naujoje BK 142 str. dalyje, laikantis tos pačios, analogiškose Baudžiamojo kodekso nuostatose naudojamos, juridinės technikos, turėtų būti numatyta, kad „už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo“.

2.4. Subjektyvioji pusė

Kiekviena nusikalstama veika pasireiškia ne tik matoma (objektyviaja), bet ir nematoma (subjektyviaja) pusė, kuri baudžiamosios teisės doktrinoje apibūdinama kaip vidinė (psichinė) veikos pusė, parodanti asmens psichinį santykį su jo daroma veika. Prie šią, subjektyviają, nusikalstamos veikos pusę apibūdinančių požymių priskiriami *kaltė* (pavojingą veiką padariusio asmens

⁵⁷² Čia pateikiamas pavyzdys formuluojamas remiantis baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje vyraujančiu sąvokos „sveikatos priežiūros įstaiga“ aiškinimu. – Plačiau apie tai žr. 2.2.2.1. Neteisėto aborto padarymo vieta.

psichinis santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais), nusikalstamos veikos padarymo *motyvas* (veikos paskatos, vidiniai veiksniai, kurie skatina pavojingos veikos padarymą, nusikalstamo elgesio varomoji jėga) bei *tikslas* (rezultatas, kurio siekiama darant pavojingą veiką)⁵⁷³.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje neteisėtas abortas pripažįstamas *tyčiniu* nusikaltimu. Tokią pirminę ir akivaizdžią išvadą galima daryti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 16 str. 4 d. nuostatą, numatančią, kad asmens baudžiamoji atsakomybė už dėl neatsargumo padarytą nusikalstamą veiką galima tik Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje atskirai numatytais atvejais, o BK 142 str. tokia atsakomybė, kaip žinoma, *nėra* numatyta.

Nepaisant to, kad tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek ir netiesiogine tyčia (BK 15 str. 1 d.), Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai (A. Čaikovski, I. Žukovaitė, J. Nocius, O. Fedosiukas) vieningai sutaria, kad neteisėto aborto subjektyvioji pusė gali pasireikšti tik viena iš jų, konkrečiai – *tiesiogine tyčia*⁵⁷⁴. Tokiai nuomonei iš tiesų galima pritarti, atsižvelgiant tiek į tiesioginės ir netiesioginės tyčios apibrėžimus, tiek ir į neteisėto aborto, kaip nusikaltimo, esmę bei atskirus neteisėto aborto sudėčių požymius.

Kaip žinoma, intelektinis tyčios momentas esant tiesioginei ir netiesioginei tyčiai sutampa, o šios tyčios rūšys atibojamos pagal valinį momentą, t. y. pagal asmens psichinį santykį su baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimu: esant tiesioginei tyčiai, asmuo *nori*, kad kiltų

⁵⁷³ BIKELIS, Skirmantas. *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2007, p. 12; ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 150, 200, 201, 214; PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 37, 113, 124, 185.

⁵⁷⁴ ČAIKOVSKI, Andžej; ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 27; NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. *para.* 10; FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis)*: nusikaltimai žmogaus sveikatai (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.

baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai (BK 15 str. 2 d. 2 p.), o esant netiesioginei tyčiai – *nenori*, kad tokie padariniai kiltų, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti (BK 15 str. 3 d.). Tiesioginę tyčios rūšį neteisėto aborto atveju galima pagrįsti tuo, kad neteisėtas abortas visais atvejais daromas pačios moters *prašymu*, todėl kaltininkas, darydamas neteisėtą abortą, – dėl to, kad vykdo (įgyvendina) nėščiosios prašymą ir realizuoja jos sumanymą nutraukti nėštumą – tokiems padariniams (nėštumo nutraukimui, žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimui) nėra abejingas, bet, priešingai, tokių padarinių *nori*, vadinasi, veikia tiesiogine tyčia (BK 15 str. 2 d. 2 p.). Dar daugiau, darydamas neteisėtą abortą, kaltininkas iš esmės veikia turėdamas tiesioginę *apibrėžtą* tyčią sunaikinti žmogaus gemalą (vaisių)).

Vienas iš intelektualios tiesioginės tyčios momentą apibūdinančių požymių (pavoingo nusikalstamos veikos pobūdžio suvokimas) reikalauja, kad kaltininkas suvoktų visas jam inkriminuojamos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius atitinkančias faktines daromos veikos aplinkybes. Neteisėto aborto atveju tai reiškia, kad asmuo gali būti pripažintas kaltu padaręs neteisėtą abortą tik tada, jeigu, jį darydamas, asmuo *suvokė*, kad savo veiksmais nutraukia moters nėštumą, kad tai daro pačios moters prašymu ir kad tai daro neteisėtai, t. y. neturėdamas tam teisės ir (arba) vietoje, kurioje nėštumas negali būti nutraukiamas (ne sveikatos priežiūros įstaigoje), ir (arba) esant aplinkybių, dėl kurių nėštumas negali būti nutraukiamas (esant kontraindikacijų ir (arba) nėštumui esant didesniai nei 12 savaičių).

Būtina pastebėti, kad tiek dabartinėje, tiek ir ankstesnėje Lietuvos baudžiamosios teisės literatūroje kaltės, darant neteisėtą abortą, klausimas detaliau paprastai nėra analizuojamas: neretai apsiribojama tik kaltės formos ir rūšies įvardijimu bei kaltės turinio apibūdinimu, kuris, beje, ne visuomet būna tikslus⁵⁷⁵. Be to, šiuo atveju užsimenama tik apie tuos (nusikalstamos veikos kvalifikavimo požiūriu – *paprasčiausius*) atvejus, kai dėl kaltininko tiesioginės

⁵⁷⁵ *Cit. op.* 574; ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: specialioji dalis*. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001, p. 202; PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius, 1984, p. 69; KLIMKA, A.; APANAVIČIUS, M.; ir MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974, p. 118.

tyčios buvimo jokių abejonių nekyla, t. y. kai darydamas abortą, kaltininkas, be kita ko, *suvokė* visas faktines aplinkybes, aprašytas inkriminuojamos nusikalstamos veikos sudėtyje (pavyzdžiui, kaltininkas suvokė, kad abortą daro netinkamoje vietoje (ne sveikatos priežiūros įstaigoje); kaltininkas suvokė, kad būta kontraindikacijų nėštumui nutraukti ir pan.).

Vis dėlto, reikia pažymėti, šis klausimas baudžiamosios teisės doktrinoje yra supaprastintas *nepelnytai*, mat praktikoje galimi ir kitokie (kvalifikavimo požiūriu – sudėtingesni) kaltininko psichinio santykio su objektyviaisiais neteisėto aborto sudėties požymiais pasireiškimo būdai. Antai gali būti taip, kad asmuo, darantis abortą, tik abejoja dėl tam tikros faktinės aplinkybės, laiko ją galima (mano ar viso labo įtaria, kad tokia aplinkybė gali būti), tačiau nėra tikras dėl jos egzistavimo. Svarbu pabrėžti, kad pasakyta galima iliustruoti ir teismų praktikos pavyzdžiais⁵⁷⁶:

Antai vienoje baudžiamojoje byloje gydytojas akušeris ginekologas, kaltintas neteisėto aborto padarymu, apklausos teisme metu parodė, kad žinojo, jog nėštumo nutraukimas galimas tik iki 12 savaičių, prieš darydamas abortą ir pats abejojo, ar nebus pacientės nėštumas didesnis, ir tik pradėjęs daryti abortą įsitikino, kad – ne.

Įdomu, kaip tokią situaciją (paaiškėjus, kad nėštumas vis dėlto buvo didesnis nei 12 savaičių) būtų įvertinęs teismas, jeigu šioje byloje nebūtų nustatyta kitų aborto neteisėtumo požymių (abortas buvo padarytas sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje nėštumo nutraukimo operacijos negalėjo būti atliekamos), kuriuos pripažino ir pats kaltinamasis⁵⁷⁷.

Taigi čia, atsižvelgiant į tokias, ir teismų praktikoje pasitaikančias, situacijas, visiškai pagrįstai kyla klausimas, kaip turėtų būti vertinamas asmens padarytas abortas, kai asmuo tam tikros, jo veikos kvalifikavimui reikšmingos, aplinkybės iki galo nesuvokia, tačiau neatmeta jos egzistavimo galimybės ir, nepaisant to, nėštumo nutraukimo veiksmus vis tiek atlieka.

⁵⁷⁶ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

⁵⁷⁷ Apklausos teisme metu kaltinamasis patvirtino žinojęs, kad nors į jo licencijos galimybes įeina ir aborto darymas, įstaiga, kurioje jis vertėsi medicinos praktika ir kurioje padarė abortą, tokios teisės neturėjo, todėl jis pagal savo pareiginę instrukciją negalėjo to daryti ir tai suprato, turėjo nukreipti pacientę į turinčią teisę teikti tokias paslaugas medicinos įstaigą, tačiau to nepadarė. – *Ibid.*

J. Nocius (tiesa, kitame nei neteisėto aborto subjektyvioji pusė kontekste) yra pažymėjęs, kad „nėštumo terminas ir tai, ar nėra kontraindikacijų, visada turi būti nustatoma prieš operaciją; to neatlikus, abortas pripažintinas neteisėtu“⁵⁷⁸. Turint omenyje, kad tas pats autorius yra pripažinęs, kad neteisėtas abortas yra tyčinis nusikaltimas, padaromas tik tiesiogine tyčia⁵⁷⁹, reikia manyti, kad, šio autoriaus požiūriu, tais atvejais, kai prieš darydamas abortą gydytojas nenustato nėštumo laiko ir neįsitikina, jog nėra kontraindikacijų nėštumui nutraukti (t. y. nesiaiškina, ar nėra aplinkybių, dėl kurių jo planuojamas daryti abortas būtų negalimas (neteisėtas)), kaltininkas turėtų būti pripažįstamas veikęs *tiesiogine tyčia*.

Vis dėlto su tokia pozicija sutikti negalima, mat, remiantis ja, nusikalstama galėtų būti laikoma ir tokia veika, kuri neatitinka visų neteisėto aborto sudėties požymių. Tokią išvadą suponuoja tai, kad minėtų aplinkybių prieš nėštumo nutraukimo operaciją nenustatymas, nereiškia, kad jos – aborto neteisėtumą lemiančios aplinkybės – faktiškai egzistuoja. Atsižvelgiant į tai, išeitu, kad gydytojas, prieš operaciją nenustatęs nėštumo laiko (pavyzdžiui, dėl to, kad reikiamu metu jau nedirbo echoskopijas atliekanti gydytoja, o kitas echoskopijos kabineto darbuotojas kvalifikuoto atsakymo dėl pacientės nėštumo laiko pateikti negalėjo⁵⁸⁰; dėl to, kad pasitikėjo paciente, teigiančia, kad ji žino tikslų nėštumo laiką (jis, esą, neviršija 12 savaičių)), turėtų būti pripažįstamas tiesiogine tyčia padaręs neteisėtą abortą net ir tada, jei pasirodytų, kad nėštumo laikas iš tiesų nebuvo didesnis nei 12 savaičių, o kitų BK 142 str. numatytų aborto neteisėtumo požymių nebūtų nustatyta (abortas pacientės prašymu padarytas gydytojo, turinčio teisę daryti aborto operacijas, be to, – sveikatos priežiūros įstaigoje ir nesant kontraindikacijų (atitinkamų moters sveikatos sutrikimų)). Kitais žodžiais tariant, tokiais atvejais nusikalstamu iš esmės būtų pripažįstamas Baudžiamojo kodekso 142 str. požiūriu *teisėtas* abortas (atliktas, tiesa, nesilaikant visų nėštumo nutraukimo

⁵⁷⁸ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė: specialioji dalis*. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001, p. 203–204; NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998, p. 66.

⁵⁷⁹ *Ibid.*, p. 202; *Ibid.*, p. 64.

⁵⁸⁰ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

tvarkos reikalavimų).

Be to, čia dar reikia pastebėti, kad kaltininko suvokimo lygis, kuomet jis visiškai aiškiai suvokia aborto neteisėtumą lemiančią aplinkybę (*žino*, kad nėštumas *yra* didesnis nei 12 savaičių arba kad *yra* kontraindikacijų nėštumui nutraukti) ir kuomet nėra tikras dėl tokios aplinkybės buvimo (*neatmeta galimybės*, kad nėštumas *gali būti* didesnis nei 12 savaičių arba kad *gali būti* kontraindikacijų nėštumui nutraukti) yra *skirtingas*. Pastarasis suvokimo lygis, reikia manyti, *nėra* pakankamas kaltininko tiesioginei tyčiai konstatuoti ir todėl, esant tokiam kaltininko psichiniam santykiui, jo padaryta veika, priešingai negu nurodo J. Nocius, negali būti vertinama kaip tiesiogine tyčia padarytas neteisėtas abortas.

Atmetus galimybę kaltininkui inkriminuoti BK 142 str. ir tebeieškant atsakymo, kaip turėtų būti kvalifikuojama tokiomis aplinkybėmis gydytojo padaryta veika, būtina atkreipti dėmesį į vieną aplinkybę. Toks kaltininko psichinis santykis, kuomet jis nėra tikras dėl pirmiau minėtų aplinkybių buvimo (*neatmeta galimybės*, kad nėštumas gali būti didesnis nei 12 savaičių arba kad gali būti kontraindikacijų nėštumui nutraukti), įmanomas tik tada, kai kaltininkas nededa jokių pastangų šioms abejonėms pašalinti, konkrečiai – neatlieka veiksmų, būtinų nėštumo laikui nustatyti ir įsitikinti, kad nėra kontraindikacijų šiai operacijai atlikti. Atsižvelgiant į tai, yra pagrindo teigti, jog gydytojas akušeris ginekologas, nutraukęs nėštumą, prieš tai nenustatęs nėštumo laiko ir (ar) neišsiaiškinęs, ar nėra aplinkybių, dėl kurių nėštumo nutraukti nebūtų galima, (ir tokiu būdu pažeidęs Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos 1.7 p. reikalavimą) *netinkamai atliko savo pareigas*. Dėl šios priežasties, taip pat atsižvelgiant į tai, kad gydytojai yra pripažįstami valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu⁵⁸¹, reikia manyti, jog tokiomis aplinkybėmis gydytojo padarytą abortą, esant ir kitiems būtiniais sudėties požymiais, būtų galima kvalifikuoti pagal BK 229 str. („Tarnybos pareigų neatlikimas“). Kitu atveju (pavyzdžiui, nenustačius *didelės žalos*

⁵⁸¹ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 1 d. nutartis b. b. Nr. 2K-299/2008, kat. 1.2.19.6.; 1.1.7.2.2.; 2.1.15.1.2.(S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 26 d. nutartis b. b. Nr. 2K-322/2007, kat. 1.2.19.6.

valstybei, juridiniam ar fiziniam asmeniui požymio), gydytojui už netinkamą pareigų atlikimą galėtų būti taikoma drausminė atsakomybė⁵⁸².

Toliau, pereinant prie kitų su neteisėto aborto subjektyviaja puse susijusių klausimų analizės, verta priminti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 2 str. 3 d. nuostatą, numatančią, kad pagal baudžiamąjį įstatymą asmuo atsako tik tuo atveju, jeigu jis yra *kaltas* padaręs nusikalstamą veiką. Teismų praktikoje apie kaltininko kaltės turinį sprendžiama atsižvelgiant į visas padaryto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo aplinkybes. Antai, priklausomai nuo padarytos nusikalstamos veikos, kaltės turinį gali padėti atskleisti kaltininko atlikti veiksmai, jų pobūdis ir intensyvumas, jiems atlikti įdėtos pastangos, situacija (vietos, laiko ir kitų aplinkybių visuma), kuriai esant tie veiksmai buvo padaryti, nusikalstamos veikos padarymo įrankiai, kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykiai, kaltininko ir nukentėjusiojo elgesys prieš nusikalstamus veiksmus, jų atlikimo metu ir jiems pasibaigus *etc.*⁵⁸³

Šiomis aplinkybėmis, kaip atskleidžiama toliau, vadovaujamosi ir byloje dėl neteisėto aborto padarymo. Antai vienoje iš nagrinėtų bylų teismas, sprenddamas apie kaltininko kaltės turinį, ypatingą reikšmę suteikė kaltininko elgesiui iki aborto padarymo ir po jo⁵⁸⁴:

Teismas, sprenddamas apie kaltininko kaltės formą ir rūšį, atkreipė dėmesį į tai, kad kaltininkas pats pasakė nukentėjusiajai, kad nėštumo nutraukimo operacija kainuos 1000 litų, nukentėjusiajai pranešus, kad blogai jaučiasi (praėjus kelioms dienoms po aborto – kraujuoja), primygtinai reikalavo nekviesti greitosios medicinos pagalbos, savo automobiliu nuvyko į

⁵⁸² Kaip žinoma, didelės žalos požymis teismų praktikoje pripažįstamas pagrindiniu kriterijumi, attribojančiu tarnybos pareigų neatlikimą (BK 229 str.), kaip nusikalstamą veiką, nuo tarnybinio (arba drausminio) nusižengimo. – Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose byloje (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26.

⁵⁸³ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 13 d. nutartis b. b. Nr. 2K-76/2007, kat. 1.1.3.2.; 1.1.8.1.1.; 1.2.19.4.; 2.4.2.1; 2.4.7(S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 19 d. nutartis b. b. Nr. 2K-550/2006, kat. 1.1.3.2.; 2.1.6.2.; 2.4.5.; 2.4.7; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 17 d. nutartis b. b. Nr. 2K-616/2006, kat. 1.1.3.2.; 1.2.20(S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. nutartis b. b. Nr. 2K-558/2006, kat. 1.1.3.2.; 1.1.5.1.1.; 1.1.5.1.2.; 1.1.5.2.; 1.1.5.4.; 1.1.6.2.; 1.2.4.8(S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis b. b. Nr. 2K-558/2005, kat. 1.1.3.2.; 1.1.3.3.; 1.1.3.8.; 1.1.8.1.; 1.2.4.1.; 1.2.4.4.; 2.1.6.2.; 2.4.5.; 2.4.7.

⁵⁸⁴ Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012.

nukentėjusiosios gyvenamąją vietą, veržėsi į greitosios medicinos pagalbos automobilį pas nukentėjusiąją, priekaištavo nukentėjusiajai, kad ši išsikvietė greitąją medicinos pagalbą. Be to, kaltininkas savo automobiliu stengėsi atvykti greičiau į gydymo įstaigą negu buvo atvežta nukentėjusioji ir įspėti ją, kad ši nieko neprasitartų gydytojams apie jo darytą abortą. Galiausiai kaltininkas grąžino nukentėjusiajai 1000 litų už atliktą abortą ir pareikalavo pasirašyti raštelį, kad ši jam jokių pretenzijų neturi.

Taigi, nepaisant to, kad kaltinamasis neigė tyčia padaręs neteisėtą abortą, teismas, atsižvelgęs, be kita ko, į minėtas padaryto nusikaltimo aplinkybes, pripažino, kad kaltininkas neteisėtą aborto operaciją nukentėjusiajai padarė veikdamas tiesiogine tyčia.

Priešingai negu galima būtų manyti iš to, kas paminėta, reikia pastebėti, jog teismų praktikoje neteisėto aborto baudžiamosiose bylose, kaip ir baudžiamosios teisės teorijoje, kaltės klausimui apskritai skiriamas gana menkas dėmesys. Tam nemažai įtakos gali turėti baudžiamosios teisės doktrinoje vyraujanti pozicija, kad neteisėtas abortas gali būti padaromas kaltininkui veikiant *tik* tiesiogine tyčia: juk teismui asmenį pripažinus kaltu padarius neteisėtą abortą, turėtų būti tarsi „savaimė aišku“, kad teismo nustatytas kaltininko psichinis santykis su veika bei jos padariniais pasireiškė būtent tiesiogine tyčia, o ne kita kaltės forma ir rūšimi.

Antai vienoje byloje teismas, viena vertus, nurodė, kokiais įrodymais grindžia išvadą dėl kaltinamojo kaltės padarius neteisėtą abortą, antra vertus, kaltės klausimo detaliau neanalizavo ir kaltės turinio neapibūdino: apie kaltės formą (tyčią) teismas iš esmės užsiminė tik motyvuodamas skiriamos bausmės rūšį ir dydį (nurodė, kad padarytas tyčinis nusikaltimas), o tyčios rūšies, kaip to reikalauja BK 15 str. nuostatos, – visai nenurodė⁵⁸⁵.

Kitoje byloje teismas, apibūdindamas kaltės turinį, vadovavosi BK 15 str. 2 d. 2 p. nuostata ir konstatavo, kad kaltininkas „aborto operaciją nukentėjusiajai [...] padarė veikdamas tiesiogine tyčia, nes jis, žinodamas, kad teikdamas antrinio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos asmens

⁵⁸⁵ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

sveikatos priežiūros paslaugas turi teisę atlikti tik nėštumo iki 5 savaitės nutraukimą vakuumaspiracijos būdu, o nutraukdamas didesnės trukmės nėštumą, suvokė daromos veikos pavojingą pobūdį, numatė baudžiamajame įstatyme numatytą padarinių kilimo galimybę ir norėjo, kad kiltų baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai⁵⁸⁶.

Nors, reikia pripažinti, šioje byloje kaltės aspektui teismo skirtas dėmesys ženkliai didesnis nei prieš tai minėtoje, tačiau ir čia kaltės turinys apibūdinamas ne iki galo tiksliai. Antai remiantis tokiu kaltės turinio apibūdinimu, lieka neaišku, kokių konkrečiai, teismo vertinimu, padarinių atsiradimo galimybę numatė kaltinamasis ir, atitinkamai, kokių konkrečiai padarinių kaltinamasis norėjo. Taigi teismas, baudžiamojo įstatymo nuostatas (BK 15 str. 2 d. 2 p.) su konkrečia nusikalstamos veikos sudėtimi (BK 142 str.) susiejęs tik iš dalies, išvengė aiškaus neteisėto aborto padarinių įvardijimo. Tokį teismo pasirinkimą galima suprasti (bet tikrai ne pateisinti), mat pastarasis klausimas (kokių padarinių atsiradimas būtinas neteisėto aborto baigtumui konstatuoti), kaip parodė ankstesnėje disertacinio tyrimo dalyje atlikta analizė, nėra jau toks paprastas.

Kaip ir Lietuvoje, kitose valstybėse neteisėtas abortas paprastai taip pat pripažįstamas *tyčiniu* nusikaltimu, tačiau, reikia pastebėti, esama ir tokių valstybių, kurių įstatymai baudžiamąją atsakomybę numato ir už aborto padarymą arba, tiksliau tariant, už aborto (persileidimo) sukėlimą *dėl neatsargumo*. Pavyzdžiui, tokia atsakomybė įtvirtinta Maltos BK 243A str. („Nusikalstamas persileidimas“) (angl. *culpable miscarriage*), kuriame neatsargiai kaltės formai išreikšti vartojamos net kelios sąvokos („neprotingumas“, „nerūpestingumas“, „profesinis nemeistriškumas“, „taisyklių nepaisymas“). Panaši nuostata yra ir Ispanijos baudžiamajame kodekse, kuriame atsakomybė numatyta už aborto sukėlimą tiek dėl „paprasto“, tiek ir dėl „profesinio“ nusikalstamo nerūpestingumo (Ispanijos BK 146 str. 1 ir 2 d.).

Iš to, kas paminėta, galima būtų susidaryti įspūdį, kad minėtų valstybių

⁵⁸⁶ Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012.

baudžiamieji įstatymai šiuo požiūriu yra griežtesni nei baudžiamieji įstatymai tų valstybių, kuriose baudžiamoji atsakomybė tiesiogiai numatyta tik už tyčinį neteisėto aborto padarymą. Tačiau, reikia pastebėti, toks įspūdis gali būti klaidingas, mat atskiro straipsnio, numatančio atsakomybę už persileidimo sukėlimą dėl neatsargumo, baudžiamajame įstatyme nebuvimas visiškai *neraiškia*, kad tokia veika tiek Lietuvoje, tiek ir kitose valstybėse nėra baudžiama.

Šioje vietoje svarbu turėti omenyje, kad baudžiamoji atsakomybė tokiu atveju gali iškilti pagal kitus Baudžiamojo kodekso straipsnius. Antai „nėštumo netekimas“, kaip žinoma, Lietuvos baudžiamojoje teisėje pripažįstamas padariniu, kuriam atsiradus, kaltininko padaryta veika gali būti vertinama kaip sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135 str. 1 d., Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių 6.5 p.). Atsižvelgiant į tai, tais atvejais, kai asmuo dėl neatsargumo (nusikalstamo pasitikėjimo (BK 16 str. 2) ar nusikalstamo nerūpestingumo (BK 16 str. 3 d.)) nulemia moters nėštumo pabaigą, baudžiamoji atsakomybė tokiam asmeniui gali iškilti pagal BK 137 str. („Sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo“). Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį turėtų iškilti tiek tais atvejais, kai kaltininkas savo veika sukelia nėščios moters persileidimą (t. y. kai nėštumas dėl kaltininko veikos nutrūksta pats), tiek tais atvejais, kai nėštumas dėl kaltininko veikos turi būti nutrauktas dirbtinai.

Būtina pridurti, jog moters nėštumo pabaigą gali nulemti ir aplaidi, nekokybiška, neveiksminga, nekompetentinga, nerūpestinga (neatidi), atmestina (paviršutiniška), pavėluota, netinkamai atlikta moters sveikatos priežiūra. Antai tokius padarinius gali sukelti neteisingas nėščios moters gydymas (pavyzdžiui, per aplaidumą nėščiai moteriai paskirti persileidimą sukėlę vaistai), reikalingų tyrimų nepaskyrimas, nėštumui pavojų keliančios ligos nepastebėjimas (nediagnozavimas) ir pan. Tokiais atvejais, kai moteris nėštumo neteko dėl tokią priežiūrą vykdžiusio asmens (gydytojo) pareigų neatlikimo ar netinkamo jų atlikimo, atsakomybė tokiam asmeniui, esant neatsargiai jo kaltės formai, gali iškilti pagal BK 229 str. („Tarnybos pareigų

neatlikimas“).

Nėštumo netekimas (t. y. sunkus moters sveikatos sutrikdymas) šiuo atveju, akivaizdu, atitinka BK 229 str. numatyto „didelės žalos fiziniam asmeniui“ požymio turinį. Antra vertus, palyginus BK 229 str. ir BK 137 str. 1 d. sankcijas, matyti, kad sunkaus sveikatos sutrikdymo, kilusio dėl tarnybos pareigų neatlikimo ar netinkamo jų atlikimo, BK 229 str. *neapima*. Todėl pritariama pozicijai, kad tokius padarinius sukėlus tarnybos pareigų neatlikimas kvalifikuotinas pagal BK 229 str. ir BK 137 str. numatytų nusikaltimų sutaptį⁵⁸⁷.

Šiame darbe jau ne kartą minėta, kad neteisėto aborto esmė slypi kaltininko siekyje *sunaikinti* žmogaus gemalą (vaisių). Atsižvelgiant į tai, neteisėto aborto padarymo faktas gali būti konstatuojamas tik tada, jei kaltininko poveikis nėščios moters organizmui ar gemalui (vaisiui) buvo nukreiptas būtent į tokio rezultato atsiradimą. Antai nėščia moteris, žinodama, kad bet kokia buka trauma, ypač tiesioginiai smūgiai į pilvą, gali nulemti vaisiaus žūtį⁵⁸⁸, prašo kaltininko, kad pastarasis nutrauktų jos nėštumą trauminiu poveikiu jos pilvui (pavyzdžiui, stipriai smūgiuojant, spiriant į pilvo ar juosmens šonines sritis). Tokiais atvejais kaltininko veika kvalifikuotina kaip neteisėtas abortas (BK 142 str. 3 d.) arba kaip pasikėsinimas padaryti neteisėtą abortą (BK 22 str. 1 d. ir 142 str. 3 d.), priklausomai nuo to, ar dėl tokio poveikio vaisius, kurį buvo siekiama sunaikinti, žuvo ar ne.

Šiame kontekste verta pastebėti, kad dabartinėje rusų (ir ypač ankstesnėje tarybinėje) baudžiamosios teisės literatūroje nemažai dėmesio (buvo) skiriama

⁵⁸⁷ PRAPIESTIS, Jonas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 229 str. *para.* 11; Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26, 42 p.

⁵⁸⁸ Medicinos mokslo duomenimis, bet kokia buka trauma, ypač tiesioginiai smūgiai į pilvą, gali sukelti kraujosruvas gimdos sienelėje, o sunkesniu atveju – placentos atšoką (priešlaikinį normaliai prisitvirtinusios placentos atsidalijimą nuo gimdos sienų). Esant placentos atšokai, staiga pablogėja ar nutrūksta vaisiaus aprūpinimas deguonimi, todėl, priklausomai nuo atsidalijusios placentos ploto, atsiranda vaisiaus hipoksijos (deguonies stygiaus) požymių arba vaisius žūsta. – ADUKAUSKIENĖ, Dalia, *et al. Nėščiujų ir gimdyvių kritinės būklės*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ VII dalis. Kaunas, 2009, p. 15, 111.

neteisėto aborto ir prieš nėščią moterį panaudoto fizinio smurto atbojimui⁵⁸⁹. Bendriausiu požiūriu teisingai pažymima, kad tais atvejais, kai nėštumo pabaigą, *nesant apibrėžto kaltininko siekio sukelti tokius padarinius*, nulėmė prieš nėščią moterį panaudotas fizinis smurtas⁵⁹⁰ (pavyzdžiui, moteris persileido dėl sugyventinio šeiminio konflikto metu į įvairias kūno vietas, įskaitant pilvą, suduotų smūgių), kaltininko veika negali būti kvalifikuojama kaip neteisėtas abortas. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į tai, kad neteisėto aborto subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine tyčia, todėl šiai nusikalstamai veikai būtinas kaltininko siekio nutraukti nėštumą (sunaikinti gemalą (vaisių)) nustatymas.

Kaip matyti, šiuo atveju neteisėto aborto ir moters sveikatos sutrikdymo atbojimas iš esmės grindžiamas subjektyviųjų požymių turiniu. Antra vertus, reikia pastebėti, jog neteisėtą abortą atpažinti ir nuo kitų nusikalstamų veikų atskirti šiuo atveju galima gerokai *paprasciau*, būtent – pagal *moters prašymo* nutraukti jos nėštumą požymį. Reikalas tas, kad toks psichinio santykio turinys, kai kaltininkas, smurtaudamas prieš nėščią moterį, *neturi* apibrėžto siekio, kad moteris persileistų arba nėštumo netektų kitokiu būdu, iš esmės yra įmanomas tik tais atvejais, kai *nebuvo* moters prašymo nutraukti jos nėštumą.

Atsižvelgiant į paminėta, visiškai nesvarbu, koks buvo prieš nėščią moterį smurtaujančio kaltininko kaltės turinys (ar kaltininkas, smurtaudamas prieš nėščią moterį, buvo abejingas, kad dėl tokio jo veikimo moteris gali netekti nėštumo ar – atvirkščiai – turėjo apibrėžtą tyčią sunaikinti žmogaus gemalą (vaisių); ar, numatydamas įvairių padarinių atsiradimo galimybę (įskaitant tai, kad moteris gali persileisti ar nėštumo netekti kitokiu būdu), vienodai norėjo

⁵⁸⁹ Žr., pavyzdžiui, КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011, p. 66–67; ЛОЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство абoрта: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: дис. [...] канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004, p. 125–126; ГОРЕЛИК, И. И. *Ответственность за поставление в опасность по советскому уголовному праву*. Минск, 1964, p. 91; МЕНДЕЛЬСОН, Г. А. *Ответственность за производство незаконного абoрта по советскому уголовному праву*. Москва, 1957, p. 28–31; РАШКОВСКАЯ, Ш. С. *Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*. Москва, 1956, p. 58.

⁵⁹⁰ Šiame kontekste verta paminėti, kad kai kuriose valstybėse tokio pobūdžio klausimai, konkrečiai – atsakomybės už abortą, kurį, neturėjus ketinimo sukelti tokius padarinius, nulėmė sąmoningai kaltininko panaudotas smurtas, išspręsti pačiame baudžiamajame įstatyme (pavyzdžiui, Belgijos BK 349 str.).

bet kurių padarinių atsiradimo; ar tokių padarinių netgi nenumatė, nors galėjo ir turėjo juos numatyti) – pakanka nustatyti, kad nebuvo moters prašymo nutraukti jos nėštumą, nes tai nustačius, veika bet kuriuo atveju negali būti kvalifikuojama kaip neteisėtas abortas. Todėl tokiais atvejais fizinio smurto prieš nėščią moterį panaudojimas, priklausomai nuo kaltės turinio bei atsiradusių padarinių (sveikatos sutrikdymo masto), gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę tik pagal vieną iš BK XVIII skyriuje („Nusikaltimai žmogaus sveikatai“) numatytų straipsnių.

Neteisėto aborto padarymo motyvas BK 142 str. dispozicijose nėra numatytas ir todėl tai nėra būtinas neteisėto aborto sudėčių požymis. Antra vertus, (nors veikos kvalifikavimui paskatos, kurių vedamas kaltininkas padarė šią pavojingą veiką, reikšmės ir neturi) jų nustatymas nėra savitikslis, mat į jas atsižvelgiama parenkant ir skiriant bausmę (BK 54 str. 2 d. 3 p.).

Padaryti neteisėtą abortą kaltininką gali paskatinti įvairūs veiksniai (pavyzdžiui, *noras padėti* jaunai, netekėjusiai, vaiką auginti galimybių neturinčiai moteriai, *gailėstis* (pavyzdžiui, jei moteris pastojo dėl išžaginimo) ir pan.). Vis tik, reikia pastebėti, šis nusikaltimas, kaip pripažįstama ir atskirų laikotarpių baudžiamosios teisės literatūroje⁵⁹¹, dažniausiai padaromas *dėl savanaudiškų paskatų* (siekiant turtinės naudos, už atlygį). Atkreiptinas dėmesys, jog pasakyta iš esmės atsispindi ir Lietuvos teismų praktikoje:

Antai vienoje byloje kaltininkas už aborto padarymą nukentėjusiosios paprašė sumokėti 1000 Lt⁵⁹². Kitoje byloje kaltininkas iš pradžių nurodė, kad nėštumo nutraukimas kainuos 200 Lt, tačiau vėliau pareikalavo sumokėti dar 400 Lt. Apklaustos teisme metu kaltinamasis paaiškino, kad padidindamas kainą, esq, tikėjosi, kad tokia suma (600 Lt) pacientei bus per didelė ir ji atsisakys minties daryti abortą. Antra vertus, kaltinamasis pripažino, kad kainą

⁵⁹¹ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 142 str. para. 10; ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*: specialioji dalis. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001, p. 202; NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*: mokomoji priemonė. Vilnius, 1998, p. 64; PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius, 1984, p. 69; КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011, p. 67; МЕНДЕЛЬСОН, Г. А. *Ответственность за производство незаконного аборта по советскому уголовному праву*. Москва, 1957, p. 28.

⁵⁹² Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012.

*padidino ir dėl didesnės komplikacijų rizikos (pacientė buvo daug kartų gimdžiusi, todėl komplikacijų tikimybė buvo didesnė)*⁵⁹³.

Verta pastebėti, jog kai kurių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose savanaudiškumas yra numatytas kaip vienas iš neteisėtą abortą kvalifikuojančių požymių (Čekijos BK⁵⁹⁴ 160 str. 2 d. b) p.; Portugalijos BK 141 str. 2 d.). Reikia pasakyti, jog toks valstybių pasirinkimas vertintinas nevienareikšmiškai. Viena vertus, negatyvus savanaudiškų paskatų pobūdis iš tiesų gali būti vertinamas kaip rodantis didesnę tokio nusikaltimo pavojingumą. Antra vertus, vargu ar kvalifikuojančiu požymiu reikėtų numatyti tokią aplinkybę, kuri būdinga absoliučiai daugumai tokių nusikaltimų. Antai L. A. Lozanovič savo disertaciniame darbe nurodo savanaudiškumą nustačiusi net 94 proc. jos išanalizuotų baudžiamųjų bylų dėl neteisėto aborto padarymo⁵⁹⁵.

Apibendrinant, šiame disertaciniame tyrimo etape atlikta analizė patvirtino, kad neteisėtas abortas gali būti padaromas tiesiogine tyčia, kurios turinį šiuo atveju sudaro tai, kad asmuo, darydamas neteisėtą abortą, suvokė neteisėtą aborto pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo (nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo *etc.*) gemalas (vaisius) bus sunaikintas ir tokių padarinių (gemalo (vaisiaus) žūties) nori.

3. Privertimo darytis neteisėtą abortą sudėtis

Sprendimas nutraukti nėštumą dažnai būna sunkus. Nepaisant to, dėl įvairių, šiame darbe jau nagrinėtų, priežasčių toks sprendimas kartais vis dėlto yra priimamas. Nutraukti nėštumą moterys gali nuspręsti pačios, kartu su partneriu

⁵⁹³ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.

⁵⁹⁴ Čekijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (ček. *Trestní zákoník*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/040-2009-sb-zakon-trestni-zakonik.html>>.

⁵⁹⁵ Reikia pripažinti, jog čia negalima pasakyti, kelių tiksliai baudžiamųjų bylų pagrindu buvo atlikti tokie skaičiavimai ir gauti tokie rezultatai, mat mokslinio darbo įvade autorė nurodo iš viso išanalizavusi 67 baudžiamųjų bylų, 1993–2003 m. išnagrinėtų Stavropolio krašto teismų, medžiagą, tačiau į šį skaičių įtrauktos ne tik bylos dėl neteisėto aborto padarymo, bet ir kitos, su nagrinėjama tema susijusios, bylos. – ЛОЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство аборта: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: дис. [...] канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004, p. 6, 124. Nepaisant to, reikia manyti, jog pateikti skaičiai (bent jau iliustraciniais tikslais) čia tinka būti paminėti.

ar pasitarusios su kitais asmenimis (šeimos nariais (pavyzdžiui, motina, seserimi), geriausia drauge *etc.*). Vis dėlto negalima atmesti tikimybės, jog kai kuriais atvejais tokį sprendimą, visiškai nepaisydami pačios moters nuomonės, už ją priima *kiti* asmenys. Tai, kas pasakyta, iš dalies patvirtina kai kurie Lietuvoje atlikti disertaciniai tyrimai. Antai V. Vanagienė, apklaususi nėštumo nutraukimui atvykusias moteris, nustatė, kad 1,61 proc. atvejų sprendimą dėl nėštumo nutraukimo priėmė vien tik jų partneriai⁵⁹⁶. Tokie duomenys, reikia pripažinti, neleidžia teigti, jog moterys šiais atvejais buvo priverstos nutraukti savo nėštumą, mat čia galima tik spėlioti, koku būdu buvo išreikštas toks partnerio sprendimas. Antra vertus, čia vis dėlto atsiranda tam tikra erdvė kalbėti apie tai, kad nėštumą tokiais atvejais moterys galėjo nutraukti ne visai savo noru, bet būtent dėl partnerio įtakos – jo paskatintos ar netgi verčiamos.

Apie tai, kad moterys kai kuriais atvejais gali būti verčiamos nutraukti nėštumą, galima spręsti ir iš Lietuvos teismų praktikos. Tai, kas pasakyta, ypač būdinga byloms dėl tėvystės nustatymo, kuriose (nors tokių užuominų esama ir kitokio pobūdžio bylose⁵⁹⁷) ieškovės neretai užsimena apie atsakovų (buvusių partnerių) bandymus jas paveikti, kad nėštumas būtų nutrauktas („laukiantis dukros, *vertė pasidaryti abortą*“; sužinojęs apie nėštumą, „*ilgą laiką reikalavo atlikti abortą*, nutraukė santykius, vengė bendravimo“; pasakius apie nėštumą, „*liepė darytis abortą*“; pastojus, „*liepė pasidaryti abortą, susitvarkyti, kad vaiko nebūtų*“⁵⁹⁸).

Ypač charakteringa šiame kontekste Rokiškio rajono apylinkės teismo nagrinėta baudžiamoji byla⁵⁹⁹, kurioje M. Ž. buvo kaltinamas neteisėtu disponavimu sprogmenimis (BK 253 str. 1 d.) bei žmogaus terorizavimu (BK 145 str. 2 d.). Byloje, be kita ko, nustatyta, kad M. Ž., sužinojęs, kad K. Š.

⁵⁹⁶ VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001, p. 64.

⁵⁹⁷ Pavyzdžiui, dėl santuokos nutraukimo dėl sutuoktinio kaltės (Civilinio kodekso 3.60–3.65 str.), vengimo išlaikyti vaiką (Baudžiamojo kodekso 164 str.) ir pan.

⁵⁹⁸ Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. kovo 28 d. sprendimas c. b. E. K. v. J. J., Nr. 2-108-494/2013; Biržų rajono apylinkės teismo 2012 m. sausio 6 d. sprendimas c. b. V. I. v. E. I., K. A., Nr. 2-28-830/2012; Anykščių rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužė 26 d. sprendimas c. b. M. S. v. A. P., Nr. 2-265-834/2011; Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. sausio 26 d. sprendimas c. b. A. K. v. D. K., E. J., Nr. N2-657-793/2012; Panevėžio miesto apylinkės teismo 2012 m. gegužės 4 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-507-882/2012.

⁵⁹⁹ Rokiškio rajono apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 5 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-145-128/2010.

laukiasi jo vaiko, laikotarpyje nuo 2008 m. gruodžio 12 d. iki 2009 m. spalio 28 d. (t. y. visą nėštumo laikotarpį ir po kūdikio gimimo) naudodamas psichinę prievartą sistemingai baugino ir terorizavo K. Š.:

Sužinojęs, kad K. Š. po beveik šešerių metų draugystės tapo nėščia, atvežė jai 200 Lt ir liepė pasidaryti abortą. Nukentėjusiai kategoriškai atsisakius tai padaryti, pradėjo jai grasinti – nepasidarius abortu, grasino K. Š. susprogdinti, sužaloti (perdurti jai pilvą, taip pat pasamdyti draugus, kad ją suspardytų), reikalavo gerti tabletes, kad nebūtų vaiko. Vaikui gimus, grasindamas reikalavo vaiką atiduoti globos namams.

Taigi, visa tai, kas paminėta, neabejotinai rodo, jog praktikoje iš tiesų galimi atvejai, kai pastojusios moterys ne tik įtikinėjamos, atkakliai, primygtinai „prašomos“ nutraukti savo nėštumą, bet ir įvairiais būdais, įskaitant psichinės prievartos panaudojimą, verčiamos tai daryti. Pirmiau pateikti pavyzdžiai taip pat leidžia teigti, jog praktikoje gali būti susiduriama su įvairiais vertimo nutraukti nėštumą atvejais, būtent – tiek vertimu darytis teisėtą abortą, tiek vertimu nėštumą nutraukti pačiai moteriai („reikalavo gerti tabletes, kad nebūtų vaiko“), tiek vertimu darytis neteisėtą abortą (reikalavimas nutraukti nėštumą ir grasinimai susprogdinti bei sužaloti tada, kuomet nėštumas jau buvo didesnis nei 12 savaičių).

Toliau būtina pridurti, jog tokio pobūdžio veikomis kėsiniama į moters veiksmų laisvę – laisvę pasirinkti savo elgesį, t. y. pačiai nuspręsti, nėštumą tęsti (gimdyti) ar jį nutraukti. Kaltininkui naudojant psichinę prievartą, moteris verčiama elgtis prieš savo valią ir paklusti kaltininko valiai, nes iš moters reikalaujama elgtis taip, kaip nori kaltininkas, bet ne ji pati. Dėl psichinės prievartos naudojimo moteris gali išgyventi baimės, nerimo, įtampos būseną, o tai neigiamai gali atsiliiepti ne tik jos pačios psichinei bei fizinei sveikatai, bet ir nėštumui apskritai, būsimo kūdikio sveikatai. Be to, tuo atveju, jei kaltininkui pavyksta pasiekti savo tikslą ir jis priverčia moterį nutraukti nėštumą, moters sveikatai neigiamai atsiliepia ir pati nėštumo nutraukimo procedūra, gali iškilti pavojus jos gyvybei. Pagaliau ne mažiau svarbu yra tai, jog pastaruoju atveju yra sunaikinamas ir žmogaus gemalas (vaisius), kurio

moteris iš esmės norėjo susilaukti – jei ne kaltininko panaudota psichinė prievarta, vaisių moteris būtų nešiojusi iki pat nėštumo pabaigos.

Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, kad kai kuriose valstybėse atskiromis, savarankiškomis sudėtimis už tokio pobūdžio veikas yra numatyta baudžiamoji atsakomybė. Pavyzdžiui, Latvijos BK 136 str. baudžiamoji atsakomybė numatyta už nėščios moters vertimą nutraukti nėštumą, jeigu nėštumas faktiškai buvo nutrauktas. Taigi, kaip matyti, baudžiamoji atsakomybė Latvijoje iš esmės numatyta už moters *privertimą* darytis abortą, be to, bet kurį – tiek teisėtą, tiek ir neteisėtą – abortą. Straipsnyje nesant nuorodų apie veikos padarymo būdus, galima manyti, jog baudžiamąją atsakomybę tokiu atveju gali užtraukti bet koks moters vertimas nutraukti nėštumą (t. y. ne tik vertimas nukentėjusios atžvilgiu panaudojant psichinę ir (ar) fizinę prievartą, bet ir, pavyzdžiui, pasinaudojant moters priklausomumu). Lenkijos BK 153 str. baudžiamoji atsakomybė numatyta tam, kas prievarta, neteisėtu bauginimu ar netgi apgaule privertė nėščią moterį nutraukti nėštumą. Atkreiptinas dėmesys, jog šioje valstybėje baudžiamoji atsakomybė numatyta ir už lengvesnio pobūdžio poveikį nėščiai moteriai, t. y. už nėščios moters *kurstymą* (lenkimą) (lenk. *kto nakłania*) nutraukti nėštumą, pažeidžiant įstatymo nuostatas (Lenkijos BK 152 str. 2 d.).

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse tiesiogiai (atskirame straipsnyje) baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už *privertimą darytis neteisėtą abortą* (BK 143 str.). Pagal šį straipsnį baudžiamas „tas, kas panaudodamas psichinę prievartą nukentėjusiajai ar jos artimiesiems privertė nėščią moterį darytis neteisėtą abortą“. Verta pastebėti, jog 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 143 str. įtvirtinta privertimo darytis neteisėtą abortą sudėtis gali būti vertinama kaip tam tikra naujovė, mat kituose *nepriklausomoje* Lietuvoje galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose (nei 1903 m. Baudžiamajame statute, nei 1961 m. BK) tokia sudėtis nebuvo numatyta. Antra vertus, žiūrint plačiau, Lietuvos baudžiamosios teisės istorijoje tokio pobūdžio sudėtis vis dėlto nėra visiškai naujiena, mat panaši sudėtis buvo įtvirtinta nuo 1940 m. gruodžio 1 d. Lietuvos TSR teritorijoje

taikytame 1926 m. RTFSR baudžiamojo kodekso (1937 m. gegužės 10 d. redakcija) 140-a str., baudžiamąją atsakomybę numačiusiame už „spyrimą [reikalavimą, vertimą – I. D.] moteris padaryti abortą“ (rus. *понуждение женщины к производству аборта*).

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pagrindiniu privertimo darytis neteisėtą abortą objektu pripažįstama nėščios moters sveikata ir gyvybė. Toks požiūris, kurį neabejotinai lemia šios sudėties įtvirtinimo Lietuvos BK vieta, grindžiamas tuo, kad privertus nėščią moterį darytis neteisėtą abortą, atsiranda grėsmė jos sveikatai ir gyvybei. Papildomu šio nusikaltimo objektu, atsižvelgiant į tai, kad šiuo nusikaltimu, be to, kėsiamasi į moters laisvę pasirinkti savo elgesį (gimdyti ar negimdyti), pripažįstama moters veiksmų laisvė⁶⁰⁰.

Atsiribojant nuo privertimo darytis neteisėtą abortą sudėties įtvirtinimo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse vietos, čia vis dėlto būtina atsigręžti į šio nusikaltimo esmę ir pagalvoti į ką vis dėlto yra nukreiptas šis nusikaltimas. Darydamas šį nusikaltimą, kaltininkas siekia priversti moterį nutraukti nėštumą, t. y. siekia, kad moters gimdoje besivystantis gemalas (vaisius) būtų sunaikintas. Psichinės prievartos panaudojimas šiuo atveju tėra tik priemonė šiam tikslui pasiekti. Dėl šios priežasties, reikia manyti, pagrindiniu šio nusikaltimo, atsižvelgiant į jo esmę (o ne į sudėties įtvirtinimo vietą BK), objektu turėtų būti laikoma žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybė. Atsižvelgiant į moters atžvilgiu naudojamą psichinę prievartą bei į tai, kad šiuo atveju moteris priverčiama darytis neteisėtą abortą, kuris kelia pavojų jos sveikatai ir gyvybei, moters veiksmų laisvė, taip pat jos psichinė bei fizinė sveikata, gyvybė pripažintini papildomu šio nusikaltimo objektu.

Bendriausiu požiūriu objektyvioji privertimo darytis neteisėtą abortą pusė pasireiškia psichiniu poveikiu nėščiai moteriai ar jos artimiesiems, dėl kurio nėščioji sutiko, kad jai būtų padarytas ir kuriai buvo padarytas neteisėtas abortas. Neteisėto aborto moteriai padarymas (kuris tuo pačiu reiškia moters

⁶⁰⁰ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 143 str. *para.* 1.

privertimą darytis neteisėtą abortą, jos valios palaužimą) esti šio nusikaltimo padariniai. Dėl šios priežasties privertimo darytis neteisėtą abortą sudėtis yra *materialioji*, o šio nusikaltimo baigtumo momentas sietinas su pirmiau minėtų padarinių atsiradimu.

Būtina pažymėti, jog apie materialią nagrinėjamos sudėties prigimtį leidžia spręsti lyginamoji ir lingvistinė Baudžiamojo kodekso nuostatų analizė. Kaip minėta, tiek BK 143 str. pavadinime, tiek ir jo dispozicijoje vartojama „privertimo“ sąvoka („privertimas“, „privertė“). Tokia pati sąvoka vartojama ir keliuose kituose Baudžiamojo kodekso straipsniuose (BK 151 str., 191 str. 2 d.). Tuo tarpu kituose baudžiamojo įstatymo straipsniuose (BK 100 str., 103 str. 1 d., 105 str. 1 d., 147¹ str. 1 ir 2 d., 181 str. 1 d., 264 str. 1 ir 2 d., 321 str.) vartojama kita – „vertimo“ – sąvoka, kas neabejotinai rodo, jog toks įstatymų leidėjo pasirinkimas nėra atsitiktinis ir kad šios sąvokos baudžiamajame įstatyme vartojamos *skirtingomis* reikšmėmis.

Lietuvių kalboje veiksmažodis „versti“, be kitų reikšmių, reiškia ir „reikalauti“, „vartoti prievartą, spirti“. Tuo tarpu išvestinis veiksmažodis „priversti“ turi jau kitą reikšmę, konkrečiai – „jėga ar grasinimais *pasiiekti, kad padarytų* [kursyvu parašyta pačios autorės – I. D.], prispirti“⁶⁰¹. Vadinasi, vienu atveju veikai pripažinti nusikalstama pakanka paties vertimo fakto (t. y. tam tikro neteisėto reikalavimo išreiškimo), tuo tarpu kitu atveju baudžiamosios atsakomybės atsiradimas siejamas su tokio vertimo sėkmingumu (t. y. tam tikro kaltininko norimo rezultato pasiekimu). Atsižvelgiant į tai, matyti, jog veiksmažodis „priversti“ baudžiamajame įstatyme vartojamas materialiosioms sudėtims konstruoti, o privertimas, t. y. nukentėjusiojo valios palaužimas, pasiekimas, kad nukentėjusysis pasielgtų taip, kaip iš jo reikalauja kaltininkas, tokiose sudėtyse žymi nusikalstamos veikos padarinius. Dėl šios priežasties nesėkmingas, nepavykęs, norimo rezultato nesukėlęs vertimas darytis neteisėtą abortą kvalifikuotinas tik kaip pasikėsinimas padaryti nagrinėjamą nusikaltimą (BK 22 str. 1 d. ir 143 str.).

Kaltininko norimas rezultatas šiuo atveju – priversti nėščią moterį darytis

⁶⁰¹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 621, 651, 923.

neteisėtą abortą, t. y. kad moteriai *būtų* padarytas neteisėtas abortas. Verta pastebėti, jog sangražinis veiksmažodis „darytis“ šioje sudėtyje nereiškia, kad moteris abortą turi pasidaryti pati (nors taip galima būtų manyti, mat tokie (sangražiniai) veiksmažodžiai, kaip žinoma, neretai kaip tik ir nusako veiksmą, asmens taikomą pačiam sau⁶⁰²). Dėl šios priežasties tais atvejais, kai neščia moteris priverčiama abortą pasidaryti pati, veika kvalifikuojama kaip žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148 str.). Kaip žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148 str.) veika kvalifikuojama ir tada, kai moteris priverčiama darytis teisėtą abortą⁶⁰³. Atsižvelgiant į išdėstyta, galima konstatuoti ir pabrėžti, kad baudžiamoji atsakomybė pagal nagrinėjamą straipsnį iškyla tik už (pri)vertimą darytis *neteisėtą* abortą, t. y. tokį, už kurį baudžiamoji atsakomybė numatyta BK 142 straipsnyje.

Toliau būtina pažymėti, kad norimo rezultato, t. y. reikalavimo darytis neteisėtą abortą įvykdymo, kaltininkas siekia *psichinės prievartos* nukentėjusiajai ar jos artimiesiems panaudojimu. Bendriausiu požiūriu psichinė prievarta šioje sudėtyje reiškia *grasinimą* reikalavimo darytis neteisėtą abortą nevykdymo atveju padaryti žalos nukentėjusiosios ar jos artimųjų interesams⁶⁰⁴.

O. Fedosiukas terminą „psichinė prievarta“ taikliai yra apibūdinęs „visa apimančiu“, kuris baudžiamajame įstatyme vartojamas tais atvejais, kai nusikalstama veika gali būti padaroma panaudojant įvairių rūšių ir būdų grasinimus⁶⁰⁵. Atsižvelgiant į tai, kad BK 143 str. dispozicijoje yra vartojama būtent ši – universali „psichinės prievartos“ – sąvoka, galima teigti, jog vertimas darytis neteisėtą abortą gali pasireikšti įvairaus turinio grasinimais: pavyzdžiui, grasinimu padaryti turtinės žalos (pavyzdžiui, sunaikinti ar sugadinti nukentėjusiosios ar jos artimųjų turtą, padaryti turtinės žalos kitokiu

⁶⁰² *Ibid.*, p. 675.

⁶⁰³ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 143 str. *para.* 2.

⁶⁰⁴ *Ibid.*, 143 str. *para.* 4; КОРОСТЫЛЁВ, Олег. Угроза в уголовном праве: понятие, виды, значение. *Уголовное право*, 2006, Nr. 3, p. 37; СЕРДЮК, Леонид. О понятии насилия в уголовном праве. *Уголовное право*, 2004, Nr. 1, p. 51.

⁶⁰⁵ FEDOSIUK, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, Nr. 21 (13), p. 102–103.

būdu (pavyzdžiui, išdalinti ar išparduoti nukentėjusiai priklausančius daiktus)), atimti laisvę (pavyzdžiui, uždaryti nukentėjusiąją namuose ir atimti iš jos būsto raktus, tokiu būdu apribojant jos judėjimo laisvę), tuoj pat ar ateityje panaudoti fizinį smurtą prieš nukentėjusiąją ar jos artimuosius (grasinimai sumušti, sužaloti, suluošinti *etc.*) ir pan.

Būtina pridurti, jog psichinės prievartos panaudojimas gali būti susijęs su grasinimu panaudoti fizinį smurtą, pavojingą ne tik moters ar jos artimųjų sveikatai, bet ir gyvybei (pavyzdžiui, grasinimas „užmušti“, papjauti, pasmaugti, nušauti *etc.*). Privertimas darytis neteisėtą abortą tokio pobūdžio grasinimus visiškai apima, todėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą (BK 145 str. 1 d.), kaip atskiro nusikaltimo, kaltininkui papildomai inkriminuoti nereikia⁶⁰⁶.

Antra vertus, visų psichinės prievartos apraiškų privertimas darytis neteisėtą abortą vis dėlto *neapima*. Tais atvejais, kai reikalavimas darytis neteisėtą abortą yra paremtas nėsčios moters terorizavimu (pavyzdžiui, grasinimu susprogdinti moteriai artimą asmenį ar ją pačią) arba sistemingu bauginimu (pavyzdžiui, daugkartiniu ir nuolatiniu (pavyzdžiui, visą nėsčumo laiką trunkančiu) psichinės prievartos naudojimu, moters persekiojimu *etc.*), veika turėtų būti kvalifikuojama kaip idealioji nusikalstamų veikų sutaptis (pagal BK 143 str. ir BK 145 str. 2 d. arba – esant nepavykusiam vertimui darytis neteisėtą abortą – pagal BK 22 str. 1 d., 143 str. ir BK 145 str. 2 d.).

Tokia išvada gali būti grindžiama tuo, kad šiuo atveju susiduriama su šių normų, kaip visumos ir dalies, konkurencija, kur visumą atitinka BK 143 str. (ne tik psichinės prievartos panaudojimas, bet ir (pri)vertimas darytis neteisėtą abortą), o dalį – BK 145 str. 2 d. (tik psichinės prievartos panaudojimas). Esant tokiai konkurencijai, kaip pripažįstama ne tik baudžiamosios teisės teorijoje, bet ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje⁶⁰⁷, taikoma *visumą* nustatanti norma, nes ji geriau (visapusiškiau) atitinka padarytos veikos požymius. Antra

⁶⁰⁶ ШАРАПОВ, Роман. Вопросы квалификации преступных угроз. *Уголовное право*, 2006, Nr. 1, p. 61–62.

⁶⁰⁷ Žr., pavyzdžiui, ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003, p. 341–343; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 26 d. nutartis b. b. Nr. 2K-122/2008, kat. 1.2.4.8.; 1.2.26.1(S).

vertus, palyginus BK 143 str. ir BK 145 str. 2 d. sankcijas⁶⁰⁸, matyti, kad BK 145 str. 2 d. numatytas nusikaltimas yra *pavojingesnis* nei BK 143 str. numatytas nusikaltimas ir todėl – nusikalstamos veikos daliai (psichinės prievartos panaudojimui, pasireiškiančiam žmogaus terorizavimu ar sistemingu bauginimu), įeinančiai į visumą, esant pavojingesnei nei pati visuma – visumą nustatančios (BK 143 str.) normos taikymas šiuo atveju yra nepakankamas ir reikalauja sutapties su veika, numatyta BK 145 str. 2 d., taikymo. Būtina pridurti, kad tokiu atveju nėra tinkamas ir veikos kvalifikavimas pagal, nors ir griežtesnę, tačiau tik dalį padarytos veikos požymių atitinkančią normą. Atsižvelgiant į tai, reikia manyti, jog pirmiau darbe minėtoje Rokiškio rajono apylinkės teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje kaltininko veika turėjo būti kvalifikuota ne tik pagal BK 145 str. 2 d., bet ir pagal BK 22 str. 1 d. ir 143 straipsnį.

Toliau būtina paminėti, kad kaltininko reikalavimas darytis neteisėtą abortą gali būti paremtas grasinimu ne tik nusikalstamų veiksmų nukentėjusiosios ar jos artimųjų atžvilgiu padarymu (grasinimas nužudyti, sužaloti, išžaginti, sunaikinti jų turtą *etc.*), bet ir kitokio pobūdžio nemalonumais (pavyzdžiui, grasinimas paskelbti kompromituojančią ar kitokią informaciją, kurios atskleidimas nepageidautinas (pavyzdžiui, pranešti apie nukentėjusiosios ar jos artimųjų padarytą nusikalstamą veiką ar kitokį teisės pažeidimą)).

Konkrečiu atveju vertinant, ar psichinės prievartos panaudojimo požymį BK 143 str. atitinka būtent tokio pobūdžio grasinimai, siūlytina atsižvelgti į keletą dalykų. Pirmiausia, omenyje reikia turėti tai, kad privertimo darytis neteisėtą abortą, kaip ir kitų, nusikalstamu vertimu elgtis prieš savo valią pasireiškiančių, veikų, pavojingumą lemia ne tik ir ne tiek pačios psichinės prievartos panaudojimas, kiek neteisėtas *tikslas*, kurio tokios prievartos naudojimu siekia kaltininkas. Dėl šios priežasties „psichinės prievartos panaudojimo“ požymis BK 143 str. turėtų būti aiškinamas plačiau, pripažįstant,

⁶⁰⁸ BK 145 str. 2 d. sankcijoje numatyta tik laisvės atėmimo iki ketverių metų bausmė, o BK 143 str. sankcijoje griežčiausia numatyta bausmė yra laisvės atėmimas iki trejų metų, be to, šioje sankcijoje taip pat numatytos ir alternatyvios (švelnesnės) laisvės apribojimo bei arešto bausmės.

kad psichinės prievartos priemonės tokiu atveju gali būti įvairesnės, apimančios, be kita ko, ir kai kuriuos grasinimus nenusikalstamais, tačiau vienokiu ar kitokiu būdu pačios moters ar jos artimųjų interesus galinčiais pažeisti, veiksmais⁶⁰⁹.

Antra vertus, reikia pripažinti, kad grasinimas vienokiu ar kitokiu būdu pakenkti moteriai ar jos artimiesiems vis dėlto turėtų pasižymėti tam tikra verčiamąja galia elgtis pagal kaltininko nurodymą, todėl psichinė prievarta pati savaime turėtų būti pakankamai pavojinga, kad kaltininko veika galėtų būti pripažinta nusikalstama ir kvalifikuota pagal BK 143 straipsnį⁶¹⁰.

Apibendrinant, tenka konstatuoti, jog pateikti sąrašą neigiamų padarinių, kuriais turi (gali) būti grasinama verčiant moterį daryti neteisėtą abortą, negalima. Dėl šios priežasties išvadą, ar tam tikras grasinimas sudaro „psichinės prievartos panaudojimo“ požymį, kiekvienu atveju, atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, turėtų daryti teismas, mat esant vienoms aplinkybėms, tam tikras psichinis poveikis gali būti įvertintas viso labo kaip „spaudimas“, esant kitoms aplinkybėms, tas pats psichinis poveikis jau gali reikšti psichinės prievartos nukentėjusios ar jos artimiesiems panaudojimą⁶¹¹. Pavyzdžiui, grasinimas reikalavimo daryti neteisėtą abortą nevykdymo atveju *nutraukti santykius su nukentėjusiaja* vienu atveju gali būti nepakankamas baudžiamajai atsakomybei pagal BK 143 str. atsirasti (pavyzdžiui, draugystė tarp kaltininko ir nukentėjusios yra užsimezgusi neseniai, santykių nutraukimas moteriai, be psichologinių, nereikštų jokių kitokių neigiamų padarinių *etc.*), kitu atveju – tokio grasinimo baudžiamajai atsakomybei atsirasti gali ir pakakti (pavyzdžiui, santykių nutraukimas reikštų, be kita ko, moters, neturinčios jokio pragyvenimo šaltinio bei artimųjų, galinčių jai padėti, išskeldinimą iš kaltininko būsto *etc.*).

Pastarasis pavyzdys, beje, verčia susimąstyti apie tai, ar BK 143 str. dispozicijoje, kaip savarankiškas nusikaltimo padarymo būdas, neturėtų būti

⁶⁰⁹ FEDOSIUK, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, Nr. 21 (13), p. 104, 107.

⁶¹⁰ *Ibid.*, p. 107.

⁶¹¹ *Ibid.*

numatytas privertimas nėščios moters darytis neteisėtą abortą *pasinaudojant jos priklausomumu*. Būtina pastebėti, jog nagrinėjamo nusikaltimo specifika gali būti laikoma tai, kad kaltininką ir nukentėjusiąją paprastai sieja tam tikras ryšys (nesant tokio ryšio, būtų sunku paaiškinti kaltininko suinteresuotumą tuo, kad moteris nutrauktų savo nėštumą), kuris gali lemti moters priklausomumą nuo kaltininko. Antai priklausoma nuo savo tėvų gali būti nėščia nepilnametė duktė, priklausoma gali būti niekada nedirbusi, namų priežiūra ir vaikų auklėjimu visą laiką užsiėmusi, jokių pajamų neturinti, vyro visiškai išlaikoma žmona ir pan.⁶¹²

Visiškai aišku, jog tokias moteris priversti darytis neteisėtą abortą galima net ir nenaudojant jokios akivaizdžios psichinės prievartos (negrasinant neigiamų padarinių atsiradimu), o tik sąmoningai pasinaudojant priklausoma jų padėtimi. Antai kaltininkas, sužinojęs apie partnerės nėštumą, suvokdamas, kad moteris yra nuo jo priklausoma ir tuo pasinaudodamas (piktnaudžiaudamas), gali tiesiog nurodyti „susitvarkyti, kad vaiko nebūtų“, o moteris, taip pat suprasdama, kad esminių jos poreikių ir interesų tenkinimas visiškai arba reikšmingai priklauso vien tik nuo geros kaltininko valios, ir dėl to faktiškai neturėdama kitos išeities, tokiam reikalavimui, net ir neparemtam jokiu grasinimu, iš tiesų gali būti priversta paklusti. Dėl šios priežasties, kad tokie ir kiti panašūs atvejai praktikoje neliktų nebaudžiami, reikia manyti, jog tokį, kaip aptarta, veikos (vertimo darytis neteisėtą abortą) padarymo būdą BK 143 str. dispozicijoje iš tiesų būtų tikslinga numatyti.

Grįžtant prie psichinės prievartos analizės, būtina pažymėti, kad išoriškai kaltininko naudojama psichinė prievarta gali pasireikšti įvairiai – tiek žodžiu, tiek raštu, tiek ir tam tikru elgesiu (pavyzdžiui, išsakant grasinančio pobūdžio žodžius tiesiogiai, tokius žodžius išsakant skambinant telefonu, garsiu rėkimu,

⁶¹² Plačiau apie tai, kaip aiškinamas tokio požymio turinys, žr. NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 151 str. *para.* 8, 9; MICKEVIČIUS, Darius in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 147 str. *para.* 18; BARANSKAITĖ, Agnė in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 147¹ str. *para.* 12; apie asmens priklausomumą apskritai – žr., pavyzdžiui, NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 152 str. *para.* 5; FEDOSIUK, Oleg in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 308 str. *para.* 9.

paliekant grasinančio pobūdžio raštelius, siunčiant tokio paties pobūdžio trumpąsias žinutes, elektroninius ar kitus laiškus, tam tikrais gestais, mimika, pavojų keliančių daiktų (šaunamojo ginklo, peilio ar kitų panašios paskirties daiktų) demonstravimu, šaudymu, turto naikinimu, naminio gyvūno kankinimu nukentėjusiajai matant, leidžiant suprasti, kad nepaklusus kaltininko reikalavimui, tas pats laukia ir jos pačios, baimę keliančios aplinkos sukūrimu ir pan.⁶¹³

Šioje vietoje gali kilti klausimas, ar vienu iš psichinės prievartos išraiškos būdų gali būti pripažįstamas *fizinio smurto* panaudojimas. Pavyzdžiui, kaip turėtų būti vertinamas atvejis, kai kaltininkas, sužinojęs apie moters nėštumą, nėštumo nutraukimo reikalauja suduodamas jai delnu ar kumščiu per veidą, tokiu būdu leisdamas nukentėjusiajai suprasti, kad reikalavimui nepaklusus, ateityje jos laukia didesni nemalonumai, o moteris, žinodama apie ūmų kaltininko būdą bei atsižvelgdama į tai, kad kaltininkas praeityje ne kartą jos atžvilgiu yra smurtavęs, kaltininko reikalavimui darytis neteisėtą abortą paklūsta ir nėštumą nutraukia.

Šiame kontekste verta paminėti, kad Baudžiamojo kodekso 143 str. dispozicijos tekstinė išraiška ne visada buvo tokia, kokia yra dabar – šis straipsnis į tokį, koks yra dabar, buvo pakeistas dar prieš Baudžiamajam kodeksui įsigaliojant (2003 m. balandžio 10 d. įstatymu⁶¹⁴). Tuo tarpu iki tol, tik priėmus 2000 m. BK, šiame straipsnyje kaip savarankiškas šio nusikaltimo padarymo būdas buvo numatytas ne tik psichinio, bet ir *fizinio smurto panaudojimas* („tas, kas panaudodamas fizinį ar psichinį smurtą privertė nėščią moterį darytis neteisėtą abortą“).

Nepaisant minėto pakeitimo, reikia manyti, jog dabartinis BK 143 str. dispozicijos turinys, numatantis tik psichinės prievartos panaudojimu paremtą

⁶¹³ Žr., pavyzdžiui, КОРОСТЫЛЁВ, Олег. Угроза в уголовном праве: понятие, виды, значение. *Уголовное право*, 2006, Nr. 3, p. 38; FEDOSIUK, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, Nr. 21 (13), p. 107.

⁶¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 38-1733.

vertimą darytis neteisėtą abortą, nepaneigia galimybės tokius, kaip nurodyta ankstesniame pavyzdyje, atvejus kvalifikuoti pagal BK 143 straipsnį.

Antai O. Fedosiukas nurodo, kad fizinis smurtas, kaip žmogaus mušimas, kankinimas *etc.*, taip pat gali būti traktuojamas kaip vienas iš psichinės prievartos išreiškimo būdų. Tokią jo išvadą galima paaiškinti tuo, jog, jo pastebėjimu, psichinės prievartos panaudojimas visada susijęs su kaltininko siekiu sukelti asmeniui baimę, verčiant jį bijoti tolesnių grasinančiojo veiksmų. Tokiais – bauginimo – tikslais gali būti naudojamas ir fizinis smurtas. Dėl šios priežasties O. Fedosiukas akcentuoja, kad fizinis smurtas ir kaip psichinė prievarta traktuotina ne visada, o tik tais atvejais, kai kaltininkas, mušdamas žmogų ar kitaip smurtaudamas, *siekia jį įbauginti*, verčia bijoti galimų neigiamų padarinių atsiradimo⁶¹⁵.

Glaudžią fizinės bei psichinės prievartos tarpusavio sąsają pastebi ir kiti baudžiamosios teisės mokslininkai. Antai R. Marcinauskaitė pažymi, kad fizinė prievarta neatsiejama nuo psichinių procesų, nes ja visuomet daromas poveikis ir asmens psichikai. Baudžiamosios teisės doktrinoje ne kartą išsakyta pozicijai – kad grasinimas gali būti išreikštas ir neteisėtu bei pavojingu fiziniu poveikiu nukentėjusiajam ir dėl to fizinė prievarta gali būti laikoma intensyviausiu psichinės prievartos išraiškos būdu – ši autorė nesunkiai randa paaiškinimą. Tokią poziciją R. Marcinauskaitė grindžia tuo, kad fizinis poveikis nukentėjusiajam kai kuriais atvejais gali būti laikomas vienu iš informacijos perdavimo būdų. Kitaip tariant, kai kada esminę reikšmę gali turėti ne patys fiziniai smurtiniai veiksmai, o tai, kokią informaciją kaltininkas tokiu būdu siekia perduoti nukentėjusiajam. Taigi, pabrėžiama, kad grasinimo elementą smurtiniuose kaltininko veiksmuose galima įžvelgti ne visada, o tik tada, kai tokie veiksmai nukentėjusiajam rodo, kas jo gali laukti ateityje⁶¹⁶. Galiausiai būtina pridurti, kad fizinės prievartos pripažinimo psichine prievarta pavyzdžių esama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

⁶¹⁵ FEDOSIUK, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, Nr. 21 (13), p. 104, 107.

⁶¹⁶ MARCINAUSKAITĖ, Renata. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11 (113), p. 42–44.

praktikoje⁶¹⁷.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, bei tam pritariant, galima konstatuoti, kad fizinio smurto panaudojimo, kaip savarankiško nusikaltimo padarymo būdo, numatymas BK 143 str. dispozicijoje nėra būtinas, mat fiziniu smurtu paremtas vertimas darytis neteisėtą abortą (kai tai daroma nukentėjusiosios bauginimo tikslais, o ne, pavyzdžiui, kaip kerštas už reikalavimo darytis neteisėtą abortą nevykdymą) ir dabar gali būti kvalifikuojamas pagal BK 143 straipsnį. Toks požymis galėtų būti numatytas nebent kaip privertimą darytis neteisėtą abortą *kvalifikuojantis* požymis, kaip tai yra padaryta kituose, baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamą vertimą (reikalavimą) elgtis pagal kaltininko nurodymą numatančiuose straipsniuose (pavyzdžiui, BK 181 str. 2 d., 287 str. 2 d.). Įdomu pastebėti, kad pastarųjų straipsnių pirmosiose dalyse, kaip ir BK 143 str., vartojama ta pati universali „psichinės prievartos“ sąvoka.

Čia belieka pridurti, kad privertimas darytis neteisėtą abortą turėtų apimti bauginimo tikslais panaudotą fizinį smurtą, sukėlusį fizinį skausmą ar nulėmusį nežymų sveikatos sutrikdymą (BK 140 str. 1–3 d.), tuo tarpu sunkesni padariniai kaltininkui turėtų būti inkriminuojami papildomai (pavyzdžiui, BK 138 str. 2 d. 4 p., 135 str. 2 d. 4 p.).

Įsitikinus psichinės prievartos išorinio pasireiškimo būdų įvairove bei išsiaiškinus, kad psichinė prievarta, esant tam tikroms sąlygoms, gali pasireikšti ir fizinio smurto panaudojimu, būtina pastebėti, jog ne mažiau svarbus yra ir dar vienas psichinės prievartos aspektas, konkrečiai – kaltininko grasinimo neigiamais padariniais, jei reikalavimas darytis neteisėtą abortą nebus įvykdytas, *realumas*.

Būtinumą apie tai užsiminti lemia baudžiamojoje teisėje susiformavusi nuostata, kad teisinę reikšmę turi tik *realūs* grasinimai. Nepaisant to, reikia pastebėti, jog baudžiamosios teisės doktrinoje nesama sutarimo, koks turi būti grasinimas, kad jis atitiktų realumo kriterijų. Nesiplečiant, norima tik paminėti, kad vieni autoriai realiu grasinimu laiko *tikrą*, t. y. egzistuojantį realybėje, o ne

⁶¹⁷ Plačiau apie tai žr. ŠUKYTĖ, Jolita; ir MARCINAUSKAITĖ, Renata. Kai kurie probleminiai prievartos doktrinos probleminiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4 (2), p. 688.

tariamą grasinimą, tuo tarpu kiti autoriai realų grasinimą supranta kaip *realiai įgyvendinamą*, kai yra pagrindo bijoti, kad grasinimas gali būti įvykdytas⁶¹⁸.

Psichinės prievartos sampratą detaliam analizuojant O. Fedosiukas yra pastebėjęs, kad daugelyje Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies normų, kur minima psichinė prievarta, nėra numatytas reikalavimas nustatyti grasinimo įgyvendinamumą arba pagrindą bijoti grasinimo įvykdymo. Atsižvelgdamas į tai, jis sprendžia, kad grasinimo įgyvendinamumas yra fakultatyvus grasinimo požymis, kurio nustatymas būtinas ne visais, o tik įstatymo numatytais atvejais (pavyzdžiui, BK 145 str. 1 d.). Tuo tarpu grasinimo tikrumas, anot jo, turi būti nustatytas visada, nes tik taip galima apsaugoti žmogų nuo nepagrįsto kaltinimo ir, iš kitos pusės, užtikrinti, kad net ir užmaskuotas pavojingas bauginamasis poveikis kitam žmogui būtų tinkamai įvertintas⁶¹⁹.

Apie grasinimo realumą (tikrumą) tas pats autorius siūlo spręsti pagal kaltininko tyčios turinį. Todėl grasinimas gali būti pripažintas realiu (tikru), t. y. egzistuojančiu objektyviai, o ne kažkieno vaizduotėje, tada, kai tokio grasinimo išorinė išraiška atitinka grasinančiojo tyčią įbauginti kitą žmogų. Kitaip tariant, vertinant, ar tam tikras kaltininko elgesys konkrečiu atveju gali būti laikomas psichine prievarta, būtina nustatyti, kad taip elgdamasis asmuo suvokė tokio elgesio pavojingą bauginamąjį pobūdį ir norėjo kelti kitam baimės jausmą⁶²⁰.

Apibendrinant išdėstyta, galima konstatuoti, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 143 str. gali atsirasti tik nustačius, kad vertimas darytis neteisėtą abortą iš tikrųjų buvo paremtas psichine prievarta, t. y. kaltininkui suvokiant, kad savo reikalavimo įvykdymo jis siekia baugindamas kitą žmogų, be to, norint sukelti baimę nukentėjusiajai ir tikintis, kad dėl tokios baimės moteris paklus jo reikalavimui darytis neteisėtą abortą ir nėštumą nutrauks.

Toliau būtina paminėti, kad psichinė prievarta gali būti panaudota tiek

⁶¹⁸ FEDOSIUK, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, Nr. 21 (13), p. 108–109, 113.

⁶¹⁹ *Ibid.*, p. 110, 113.

⁶²⁰ *Ibid.*

prieš pačią nėščią moterį, t. y. prieš asmenį, kurį siekiama priversti paklusti kaltininko valiai, tiek ir prieš jos *artimuosius*. Verta pastebėti, jog tokia pati – „artimųjų“ – sąvoka yra vartojama ne tik BK 143 str., bet ir kai kuriuose kituose BK specialiosios dalies straipsniuose (BK 148 str. 1 d., 156 str. 2 d., 313 str. 1 d.), tačiau, nepaisant to, Baudžiamajame kodekse šios sąvokos turinys nėra⁶²¹ atskleistas.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ pateikia kelias žodžio „artimieji“ reikšmes: giminės, gentys; kaimynai, bičiuliai⁶²². Atsižvelgiant į tai, galima būtų manyti, jog ši sąvoka BK 143 str. kontekste galėtų būti aiškinama tiek siauresne, tiek ir platesne prasme – nukentėjusiosios artimųjų ratą ribojant tam tikrais formaliais požymiais, tiek ir neribojant (nukentėjusiosios artimaisiais pripažįstant bet kuriuos asmenis, su kuriais ją sieja artimas, glaudus ryšys ir kurių likimas jai rūpi – ne tik šeimos narius, artimuosius giminaičius, bet ir kaimynus, draugus *etc.*).

Vis dėlto, reikia pastebėti, jog tokiems, kaip ką tik išvardyta, asmenims apibrėžti BK yra vartojama *kita* – „artimo asmens“⁶²³ – sąvoka (BK 130 str., 136 str., 294 str. 2 d.). Atsižvelgiant į tai, bei remiantis principu, kad skirtingoms tame pačiame teisės akte vartojamoms sąvokoms neturėtų būti suteikiamas toks pats turinys, matyti, kad BK 143 str. kontekste „artimųjų“ sąvokos aiškinimas platesne prasme tampa nebepriimtinas ir dėl to prioritetas turėtų būti teikiamas *siauresniam* šios sąvokos aiškinimui.

Verta pastebėti, jog siauresne prasme „artimųjų“ sąvoka aiškinama ir BK 313 str. kontekste. Šio straipsnio komentare⁶²⁴ nurodoma, jog „[...] artimaisiais

⁶²¹ Čia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad BK 248 str. 1 d. pateiktas ne „artimųjų“, bet „artimųjų giminaičių“ sąvokos išaiškinimas.

⁶²² *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000, p. 41.

⁶²³ Žr., pavyzdžiui, ALIUKONIENĖ, Rita. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius, 2011, p. 311–312; NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 130 str. *para.* 8; FEDOSIUK, Oleg in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 294 str. *para.* 13; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, 24 p.

⁶²⁴ Kitų minėtų straipsnių komentaruose šios sąvokos išaiškinimas nėra pateiktas.

šio straipsnio prasme laikytini tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), seneliai, vaikaičiai, broliai (įbroliai), seserys (įseserės), [...] sutuoktinis ar asmuo, su kuriuo [...] bendrai gyveno neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio (sugyventinio) tėvai⁶²⁵. Palyginus tai, kas išvardyta, su BK 248 str. 1 ir 2 d., matyti, kad „artimiesiems“ šiuo atveju priskirti visi „artimieji giminaičiai“ ir visi „šėimos nariai“, išskyrus brolių (seserų) sutuoktinius (negalima atmesti tikimybės, jog pastarieji artimųjų gretoms nebuvo priskirti visiškai atsitiktinai). Taigi tokiu būdu „artimųjų“ sąvoka galėtų (turėtų) būti aiškinama ir BK 143 str. kontekste, nukentėjusiosios artimųjų ratą ribojant formaliais – artimos giminystės bei šėimos narių – kriterijais.

Šioje vietoje verta prisiminti, jog privertimo darytis neteisėtą abortą sudėtis yra *materialioji* sudėtis. Dėl šios priežasties baudžiamoji atsakomybė kaltininkui, kaip už baigtą nusikaltimą, gali atsirasti tik nustatčius priežastinį ryšį tarp veikos (psichinė prievarta paremto vertimo darytis neteisėtą abortą) ir padarinių (moteriai padaryto neteisėto aborto). Atsižvelgiant į tai, matyti, jog ne tiek svarbu, ar psichinė prievarta buvo panaudota pačiai moteriai ar jos artimiesiems, kiek tai, kad neteisėtą abortą moteris sutiko darytis ir jį pasidarė būtent dėl kaltininko panaudotos psichinės prievartos, t. y. dėl to, kad buvo verčiama tai daryti, o ne dėl kitų aplinkybių (ne dėl to, kad moteris pati buvo nusprendusi darytis neteisėtą abortą, ne dėl noro ištekėti už kaltininko, gauti iš jo pinigų ar kitokį atlygį už sutikimą nutraukti nėštumą ir pan.).

Atsižvelgiant į tai, kas ką tik pasakyta, matyti, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 143 str. gali iškilti tik už *psichinės prievartos*⁶²⁶ *panaudojimu* paremtą (pri)vertimą darytis neteisėtą abortą. Moters vertimas darytis neteisėtą abortą kitais būdais – prašymu, įtikinėjimu (įkalbinėjimu), siūlant piniginių ar kitokį atlygį už sutikimą darytis neteisėtą abortą, žadant nukentėjusiąją vesti *etc.*, panaudojant apgaulę *etc.*⁶²⁷ – nesudaro šio nusikaltimo sudėties.

⁶²⁵ GARNELIENĖ, Laima in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010, 313 str. *para.* 11.

⁶²⁶ Psichinė prievarta, kaip minėta, gali pasireikšti įvairiai – be kita ko, ir fiziniu smurtu.

⁶²⁷ КОБОЗЕВА, Т. Ю. Принуждение как признак объективной стороны состава преступления. *Проблемы в российском законодательстве*, 2008, № 2, p. 222.

Baudžiamojo kodekso nuostatų analizė leidžia teigti, kad privertimo darytis neteisėtą abortą subjektu gali būti pakaltinamas, t. y. šios veikos darymo metu jos pavojingumą suvokti ir savo veiksmus valdyti galėjęs, 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo (BK 13 str., 17 str., 20 str., 143 str.). Verta pastebėti, jog skirtingai nuo neteisėto aborto (BK 142 str. 1 ir 2 d.), šio nusikaltimo subjektui nėra būtini papildomi (specialūs) požymiai, nes juo gali būti iš esmės *bet kuris* asmuo, kuris yra suinteresuotas, kad besilaukianti moteris nėštumo netęstų, bet dėl jo psichinio poveikio sutiktų, jog jai būtų padarytas neteisėtas abortas.

Tokiu asmeniu, kaip galima spręsti iš pirmiau šioje disertacinio tyrimo dalyje pateiktų teismų praktikos pavyzdžių, dažniausiai, ko gero, galėtų būti pats „nėštumo kaltininkas“, t. y. pradėto, bet dar negimusio vaiko tėvas, dėl įvairių priežasčių nenorintis vaiko gimimo. Tokiais asmenimis taip pat gali būti, pavyzdžiui, dabartinis moters partneris (jei, pavyzdžiui, paaiškėjo, jog moteris laukiasi ankstesniojo partnerio vaiko); besilaukiančios moters šeimos nariai ar artimieji giminaičiai (pavyzdžiui, nepilnametės tėvai) arba – atvirkščiai – vyro šeimos nariai ar artimieji giminaičiai, nenorintys, jog jų sūnui (broliui, anūku *etc.*) tektų mokėti išlaikymą (dar vienam) vaikui; profesionalia sportine veikla užsiimančios sportininkės treneris ar kiti suinteresuoti asmenys, nenorintys, kad nėštumas taptų kliūtimi moters pasirengimui ir (ar) dalyvavimui svarbiose varžybose (pavyzdžiui, olimpinėse žaidynėse) ir pan.

Būtina pažymėti, jog tokį suinteresuotumą (kad moteris nėštumo netęstų, bet verčiau jį nutrauktų) gali turėti ir kiti asmenys – pavyzdžiui, įmonės, įstaigos, organizacijos, kurioje moteris dirba, vadovas, nenorintis (moteriai pasinaudojus teise į nėštumo ir gimdymo atostogas bei atostogas vaikui prižiūrėti) ilgam laikui netekti geros, didelę patirtį turinčios darbuotojos ir vietoj jos ieškoti naujo darbuotojo, kuris dar ilgą laiką negalės visavertiškai jos pakeisti.

Šioje vietoje, be jokios abejonės, iškyla ir juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už privertimą darytis neteisėtą abortą klausimas.

Tokia atsakomybė Baudžiamajame kodekse šiuo metu, kaip žinoma, nėra numatyta (BK 20 str. 1 d., 143 str.). Toks įstatymų leidėjo sprendimas, reikia pastebėti, yra nelabai suprantamas, mat juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra numatyta už kai kurias kitas (kartais net mažiau pavojingas) panašaus pobūdžio nusikalstamas veikas – grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą (BK 145 str. 1 ir 4 d.), žmogaus terorizavimą (BK 145 str. 2 ir 4 d.) ir net žmogaus veiksmų laisvės varžymą (BK 148 str. 3 d.). Atkreiptinas dėmesys, jog žodis „net“ pastarajame sakinyje vartojamas *neatsitiktinai*, nes tai reiškia, kad juridinis asmuo gali būti atsakingu už vertimą (reikalavimą), kad moteris pasidarytų teisėtą abortą ar nėštumą nutrauktų pati, tačiau už analogiško, tik pavojingesnio nusikaltimo padarymą (privertimą darytis neteisėtą abortą) juridinis asmuo atsakingu *nelaikomas*.

Būtina pridurti, kad juridinio asmens atsakomybė BK 143 str. turėtų būti numatyta ne tik ir ne tiek dėl to, kad tokia atsakomybė yra numatyta už kai kurias kitas, taip pat psichinės prievartos panaudojimu ir net nusikalstamu vertimu elgtis prieš savo valią pasireiškiančias, veikas, bet (ir) dėl to, kad juridinis asmuo, pagal tas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas, kurios yra įtvirtintos BK 20 str., už privertimą darytis neteisėtą abortą iš tiesų gali būti atsakingas.

Antai juridinio asmens vadovui, panaudojus psichinę prievartą (pavyzdžiui, grasinus atskleisti moterį kompromituojančias žinias ar pakenkti jai kitoku būdu (pavyzdžiui, sužlugdyti jos karjerą)) ir taip privertus nėščią moterį (darbuotoją) darytis neteisėtą abortą, nusikalstama veika galėtų būti vertinama kaip padaryta juridinio asmens *interesai* (noras išlaikyti gerą, patikimą, didelę patirtį turinčią, savarankiškai dirbti gebančią, gerus darbo rezultatus demonstruojančią darbuotoją, noras išvengti suirutės, atsirandančios dėl pasikeitimų darbuotojų kolektyve *etc.*) ar net juridinio asmens *naudai* (pavyzdžiui, juridinio asmens vadovas, darydamas šią nusikalstamą veiką, siekia išvengti papildomų išlaidų, kurias juridinis asmuo patirtų, jei moteriai išėjus ilgai trunkančių tikslinių atostogų ir jos darbo funkcijas paskirsčius kitiems darbuotojams, pastariesiems už papildomą darbą tektų mokėti kaip už

viršvalandinį darbą). Atsižvelgiant į visa pirmiau išdėstyta, tampa aišku, kad Baudžiamojo kodekso 143 str. turėtų būti papildytas nauja dalimi, numatančia, kad už privertimą darytis neteisėtą abortą taip pat atsako ir juridinis asmuo.

Toliau būtina pažymėti, jog privertimas darytis neteisėtą abortą yra *tyčinis* nusikaltimas (BK 16 str. 4 d., 143 str.), kurio subjektyvioji pusė pasireiškia *tiesiogine tyčia*⁶²⁸, t. y. kaltininkas suvokia, kad jis neturi teisės reikalauti, kad moteris nutrauktų savo nėštumą, tačiau, panaudodamas psichinę prievartą nukentėjusiajai ar jos artimiesiems, ne tik suvokia pavojingą tokios veikos pobūdį, bet ir numato, kad dėl tokio psichinio poveikio moteris gali paklusti jo valiai darytis neteisėtą abortą ir jį pasidaryti ir to (t. y. tokių padarinių) nori. Atsižvelgiant į tai, matyti, kad šio nusikaltimo padarymo tikslas – priversti nėščią moterį darytis neteisėtą abortą. Kaltininko nenorą, kad besilaukianti moteris išnešiotų ir pagimdytų vaiką, gali lemti įvairios priežastys ir todėl šis nusikaltimas gali būti padaromas dėl įvairių paskatų (pavyzdžiui, savanaudiškumo (siekiant išvengti išlaidų vaiko išlaikymui), noro nuslėpti nesantuokinius ryšius ir taip išsaugoti gerą vardą bei padėti visuomenėje, noro padėti (pavyzdžiui, „išgelbėti“ nepilnametės, mokslų nebaigusios *etc.* dukters gyvenimą) ir pan.).

Kaip minėta, Baudžiamojo kodekso 143 str. baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už privertimą darytis *neteisėtą* abortą. Tai reiškia, kad kaltininkas iš nėščios moters turi reikalauti darytis ne bet kokį, bet būtent neteisėtą abortą ir, panaudodamas psichinę prievartą, norėti, kad būtent toks – neteisėtas – abortas moteriai būtų padarytas. Kai kuriais atvejais toks kaltininko kaltės turinys iš tiesų gali būti nustatytas. Pavyzdžiui, kaltininkas, sužinojęs apie moters nėštumą bei tai, kad nutraukti nėštumą yra per vėlu, to nepaisydamas, reikalauja iš moters susirasti gydytoją, kuris sutiktų padaryti jai abortą ir jį padarytų, be to, grasina reikalavimo nevykdymo atveju panaudoti prieš moterį fizinį smurtą (pasamdyti draugus, kad ją suspardytų).

Antra vertus, reikia pastebėti, jog galimi ir kitokie atvejai, kai iš veikos

⁶²⁸ NOCIUS, Juozas in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis* (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009, 143 str. *para.* 5.

padarymo aplinkybių (pavyzdžiui, kaltininko reikalavimo turinio) negalima nustatyti, kokį abortą kaltininkas moterį verčia darytis. Antai kaltininkas, reikalaudamas „susitvarkyti, kad vaiko nebūtų“ gali nedetalizuoti, koku būdu ji tai turėtų padaryti – dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo kreiptis į sveikatos priežiūros įstaigą, nėštumą nutraukti pati (persileisti kaitindamasi karštoje vonioje), ar dėl aborto padarymo kreiptis į kaimynę. Tokiais atvejais, kai byloje nėra vienareikšmiškai nustatyta, kad psichinę prievartą naudojęs asmuo siekė, kad moteris darytųsi būtent neteisėtą abortą, veika, reikia manyti, negali būti kvalifikuojama pagal BK 143 straipsnį. Kitaip aiškinant tokią situaciją, būtų nepagrįstai plečiamos BK 143 str. taikymo ribos. Tokiais atvejais kaltininko veika (nepriklausomai nuo to, ar moteris pakluso kaltininko reikalavimui nutraukti nėštumą ar ne, jeigu pakluso – kokį (teisėtą ar neteisėtą) abortą pasidarė) galėtų būti kvalifikuojama pagal BK 148 str. (kaip žmogaus veiksmų laisvės varžymas).

Vis dėlto veika turėtų būti kvalifikuojama kitaip, jeigu teismas baudžiamojoje byloje nustatytų, kad kaltininkas, panaudodamas psichinę prievartą nukentėjusiajai ar jos artimiesiems, siekė priversti moterį darytis bet kokį abortą – kaltininkui buvo visiškai nesvarbu, koku būdu moteris nutrauks savo nėštumą. Pavyzdžiui, kaltininkas, žinodamas, kad teisėtai nėštumo nutraukti nebegalima, gali nurodyti moteriai „gerti tabletes, kad nebebūtų vaiko“ arba „susirasti, kas padarytų neteisėtą abortą“. Šiuo atveju, esant nepavykusiam vertimui darytis abortą, veika kvalifikuotina kaip pasikėsinimas priversti darytis neteisėtą abortą (BK 22 str. 1 d. ir 143 str.), tuo tarpu privertus moterį nutraukti nėštumą – veika kvalifikuotina pagal tai, kokį abortą kaltininkas faktiškai moterį privertė darytis (moteriai nėštumą tablečių pagalba nutraukus pačiai – pagal BK 148 str., moteriai radus asmenį, sutikusį padaryti neteisėtą abortą – pagal BK 143 str.).

Būtina pridurti, jog negalima atmesti tikimybės ir tokių atvejų, kai kaltininko reikalavimą darytis teisėtą abortą ilgainiui pakeičia reikalavimas darytis neteisėtą abortą. Pavyzdžiui, kaltininkas, sužinojęs, kad moteris laukiasi, duoda pastarajai pinigų ir, panaudodamas psichinę prievartą,

reikalauja vykdyti į sveikatos priežiūros įstaigą ir nėštumą nutraukti (vertimas darytis teisėtą abortą). Nukentėjusiajai ilgą laiką tokiam kaltininko nurodymui nepaklūstant ir galiausiai pareiškus, kad nėštumas jau yra per didelis jį nutraukti, kaltininkas, to nepaisydamas, ir toliau (iki pat nėštumo pabaigos) reikalauja rasti, kas sutiktų padaryti abortą ir jį padarytų (vertimas darytis neteisėtą abortą). Čia, be abejo, kyla klausimas, kaip toks atvejis turėtų būti vertinamas baudžiamosios teisės požiūriu.

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tokiu atveju, kai reikalavimą darytis teisėtą abortą ilgainiui pakeičia reikalavimas darytis neteisėtą abortą, susiduriama su situacija, kai žmogaus veiksmų laisvės varžymas perauga į privertimą darytis neteisėtą abortą (tokiu atveju pakaktų BK 143 str. taikymo). Tačiau iš karto reikia pasakyti, jog toks išpūdis yra klaidingas, mat žmogaus veiksmų laisvės varžymui BK esant aprašytam formaliąja sudėtimi, į privertimą darytis neteisėtą abortą pirmasis nusikaltimas peraugti negali, nes išreiškus psichine prievarta paremtą reikalavimą darytis teisėtą abortą, šis nusikaltimas (BK 148 str.) jau būna baigtas.

Antra vertus, kaltininkui inkriminuoti tiek BK 148 str., tiek BK 143 str. taip pat neatrodo priimtina. Juk pagrindiniai žmogaus veiksmų laisvės varžymo požymiai (psichinės prievartos nukentėjusiajai ar jos artimiesiems panaudojimas, reikalavimas elgtis pagal kaltininko nurodymą – darytis abortą) iš dalies sutampa su privertimo darytis neteisėtą abortą požymiais. Be to, šių straipsnių sankcijų palyginimas rodo, kad privertimas darytis neteisėtą abortą, nors ir nežymiai, tačiau laikomas pavojingesniu nusikaltimu nei žmogaus veiksmų laisvės varžymas. Atsižvelgiant į tai, paskesnis psichine prievarta paremtas reikalavimas darytis neteisėtą abortą turėtų visiškai apimti pirmiau išreikštą *mažiau pavojingą* reikalavimą darytis teisėtą abortą. Taigi, reikia manyti, jog aptariamam atveju vis dėlto turėtų būti taikomas tik BK 143 str., o kaltininko veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas priversti darytis neteisėtą abortą.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima padaryti keletą išvadų. Pirma, darydamas šį nusikaltimą, kaltininkas siekia priversti

moterį nutraukti nėštumą, t. y. siekia, kad moters gimdoje besivystantis gemalas (vaisius) būtų sunaikintas. Psichinės prievartos panaudojimas šiuo atveju tėra tik priemonė šiam tikslui pasiekti. Dėl šios priežasties pagrindiniu šio nusikaltimo, atsižvelgiant į jo esmę (o ne į sudėties įtvirtinimo vietą BK), objektu turėtų būti laikoma žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybė. Atsižvelgiant į moters atžvilgiu naudojamą psichinę prievartą bei į tai, kad šiuo atveju moteris priverčiama darytis neteisėtą abortą, kuris kelia pavojų jos sveikatai ir gyvybei, moters veiksmų laisvė, taip pat jos psichinė bei fizinė sveikata, gyvybė pripažintini papildomu šio nusikaltimo objektu. Antra, baudžiamoji atsakomybė pagal BK 143 str. gali atsirasti tik nustačius, kad vertimas darytis neteisėtą abortą iš tikrųjų buvo paremtas psichine prievarta, t. y. kaltininkui suvokiant, kad savo reikalavimo įvykdymo jis siekia baugindamas kitą žmogų, be to, norint sukelti baimę nukentėjusiajai ir tikintis, kad dėl tokios baimės moteris paklus jo reikalavimui darytis neteisėtą abortą ir nėštumą nutrauks. Trečia, priversti nuo kaltininko priklausomą moterį darytis neteisėtą abortą faktiškai galima ir nenaudojant psichinės prievartos jos ar jos artimųjų atžvilgiu. Todėl Baudžiamojo kodekso 143 str. dispozicijoje kaip savarankišką privertimo darytis neteisėtą abortą padarymo būdą tikslinga numatyti „pasinaudojimą nukentėjusiosios priklausomumu“. Ketvirta, „artimųjų“ sąvoka Baudžiamojo kodekso 143 str. turėtų būti aiškinama siauriau, t. y. nukentėjusiosios artimųjų ratą ribojant formaliais – artimos giminystės bei šeimos narių – kriterijais. Penkta, už privertimą darytis neteisėtą abortą turėtų būti numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė.

IV. BAUDŽIAMIEJI TEISINIAI PADARINIAI UŽ NETEISĖTĄ ABORTĄ IR PRIVERTIMĄ DARYTIS NETEISĖTĄ ABORTĄ

Asmeniui padarius baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį atitinkančią veiką, iškyla jo baudžiamosios atsakomybės klausimas. Atsižvelgiant į tai, baudžiamoji atsakomybė, kaip pastebi V. Piesliakas, yra „natūralus nusikaltimo teisinis padarinys“⁶²⁹.

Bendriausiu požiūriu baudžiamąją atsakomybę galima apibūdinti kaip *valstybės reakciją* į padarytą nusikalstamą veiką⁶³⁰. Ši reakcija pasireiškia baudžiamųjų teisinių priemonių, ribojančių šią veiką padariusio asmens teises ir laisves, taikymu. Todėl baudžiamoji atsakomybė taip pat gali būti apibrėžiama ir kaip visuma baudžiamųjų teisinių priemonių, kurias valstybė taiko nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui⁶³¹.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų analizė leidžia teigti, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, gali atsirasti keleriopo pobūdžio baudžiamieji teisiniai padariniai, konkrečiai:

- 1) bausmės paskyrimas (ir jos vykdymas);
- 2) bausmės vykdymo atidėjimas;
- 3) atleidimas nuo bausmės;
- 4) atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Remiantis Baudžiamojo kodekso 11 str. 3 ir 4 d., neteisėtas abortas, numatytas BK 142 str. 1 ir 2 d., bei privertimas darytis neteisėtą abortą (BK 143 str.) priklauso *nesunkių*, o neteisėtas abortas, numatytas BK 142 str. 3 d., – *apysunkių* nusikaltimų kategorijoms. Dėl šios priežasties, esant ir kitoms BK nustatytoms sąlygoms, neteisėto aborto bei privertimo darytis neteisėtą abortą baudžiamosiose bylose galimas ne tik bausmės paskyrimas (ir jos vykdymas)

⁶²⁹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė: aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius, 2008, p. 175.

⁶³⁰ Būtent taip baudžiamąją atsakomybę vienoje iš kasacinių nutarčių yra apibrėžęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis b. b. Nr. 2K-465/2008, kat. 1.1.10.1.; 2.1.15.1.2. (S).

⁶³¹ Teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio priemones, apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 30. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 15, p. 421.

ar atleidimas nuo bausmės (pavyzdžiui, dėl ligos (BK 76 str.)), bet ir bausmės vykdymo atidėjimo⁶³² ar atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės⁶³³ institutų taikymas. Atsižvelgiant į tai, neteisėtą abortą ar privertimą darytis neteisėtą abortą padariusiam asmeniui gali atsirasti bet kurie iš pirmiau išvardytųjų baudžiamųjų teisinių padarinių.

Baudžiamųjų teisinių padarinių, galinčių atsirasti nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kontekste ypatinga reikšmė tenka „*bausmės*“ kategorijai (antai *bausmės* skyrimas, *bausmės* vykdymo atidėjimas, atleidimas nuo *bausmės*). Dėl šios priežasties, taip pat dėl to, kad nesama daug šios kategorijos baudžiamųjų bylų, toliau darbe iš esmės visas dėmesys telkiamas būtent į bausmes, kurios gali būti skiriamos neteisėtą abortą (vėliau – ir privertimą darytis neteisėtą abortą) padariusiems asmenims, vertinama, ar Baudžiamojo kodekso 142 str. (vėliau – ir Baudžiamojo kodekso 143 str.) sankcijose numatytos bausmės yra proporcingos nagrinėjamų nusikaltimų pavojingumui, taip pat pateikiami keli bausmių skyrimo neteisėto aborto baudžiamosiose bylose pavyzdžiai. Bausmės vykdymo atidėjimo, atleidimo nuo bausmės bei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalykai darbe toliau nėra nagrinėjami.

1. Bausmės už neteisėtą abortą

Bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui (BK 41 str. 1 d.). Apie asmeniui, padariusiam nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą,

⁶³² Antai vienoje iš bylų teismas pripažino asmenį kaltu padarius nusikaltimą, numatytą BK 142 str. 2 d., ir skyrė jam vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, *bausmės vykdymą atidedant* metams (paskiriant įpareigojimą neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo ir paskiriant baudžiamojo poveikio priemonę – per du mėnesius sumokėti 10 MGL (1300 litų) dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. – Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis b. b. Nr. 1A-827-120/2012.

⁶³³ Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą (konkrečiai, BK 40 str.) vienoje iš baudžiamųjų bylų dėl neteisėto aborto (BK 142 str. 1 d.) yra taikęs Jonavos rajono apylinkės teismas, atleidęs R. T. nuo baudžiamosios atsakomybės ir perdavęs ją laiduotojos (motinos) atsakomybei pagal laidavimą be užstato, nustatant vienerių metų laidavimo terminą. – Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.

galimas taikyti bausmes galima spręsti iš konkretaus Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už tam tikros nusikalstamos veikos padarymą, *sankcijos*. Taigi, kaip pastebi G. Švedas, sankcijoje numatyti tie teisiniai padariniai, kurie kyla už baudžiamajame įstatyme nustatytų reikalavimų pažeidimą⁶³⁴.

Baudžiamojo kodekso 142 str. 1 d. numatyta, kad gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas, padaręs abortą pacientės prašymu, jeigu buvo kontraindikacijų arba tai padaryta ne sveikatos priežiūros įstaigoje, baudžiamas:

- 1) viešaisiais darbais *arba*;
- 2) laisvės apribojimu, *arba*;
- 3) laisvės atėmimu iki dvejų metų.

Baudžiamojo kodekso 142 str. 2 d. numatyta, kad sveikatos priežiūros specialistas, neturintis teisės daryti aborto operacijas, sveikatos priežiūros įstaigoje padaręs abortą pacientės prašymu, baudžiamas:

- 1) viešaisiais darbais *arba*;
- 2) laisvės apribojimu, *arba*;
- 3) areštu, *arba*;
- 4) laisvės atėmimu iki trejų metų.

Baudžiamojo kodekso 142 str. 3 d. numatyta, kad tas, kas neturėdamas teisės daryti aborto operacijas nutraukė nėštumą pačios moters prašymu, baudžiamas:

- 1) areštu *arba*;
- 2) laisvės atėmimu iki ketverių metų.

Atsižvelgiant į išdėstyta, matyti, kad Baudžiamojo kodekso 142 str. dalių sankcijos, kaip ir dauguma kitų naujojo BK straipsnių (jų dalių) sankcijų⁶³⁵, yra *alternatyvios*, numatančios ne vieną, bet kelias bausmės rūšis – tris (BK 142 str. 1 d.), keturias (BK 142 str. 2 d.) ir dvi (BK 142 str. 3 d.). Lyginant BK 142 str. numatytas bausmių rūšis su bausmių sistema, įtvirtinta BK 42 str. 1 d.,

⁶³⁴ ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 8.

⁶³⁵ *Ibid.*, p. 11.

matyti, kad visame BK 142 str. nėra numatytos tik dvi iš šešių bausmių rūšių – bauda ir (dėl savaimė suprantamų priežasčių) laisvės atėmimas iki gyvos galvos (3 lentelė⁶³⁶).

Šiame kontekste verta paminėti, kad ilgą laiką BK 142 str. 1 ir 2 d. sankcijose, be minėtųjų, buvo numatyta ir dar viena bausmės rūšis – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas. Tokios rūšies bausmės skyrimo atvejų galima rasti ir teismų praktikoje: būtent teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas (konkrečiai – teisės verstis medicinine praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją atėmimas) buvo skirta gydytojo akušerio ginekologo P. B. baudžiamojoje byloje⁶³⁷.

Ši bausmės rūšis iš BK 142 str. 1 ir 2 d. sankcijų, kaip ir iš visų kitų tokią bausmės rūšį numačiusių BK straipsnių sankcijų, pašalinta 2011 m. birželio 21 d. įstatymu⁶³⁸. Tokį pakeitimą lėmė tai, kad ši bausmės rūšis (kartu su viešųjų teisių atėmimu) buvo pašalinta iš bausmių sistemos ir priskirta *baudžiamojo poveikio priemonių* kategorijai⁶³⁹. Būtina pridurti, jog naujojo BK galiojimo laikotarpiu BK 142 str. iki šiol buvo keistas tik šį vienintelį kartą ir šis

⁶³⁶ Žr. p. 271.

⁶³⁷ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008; Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-20-174/2010.

⁶³⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.

⁶³⁹ Įstatymo projekto rengėjai tokio pakeitimo būtinumą (tikslingumą) grindė tuo, kad tam tikri tarnybos ar darbo santykius reglamentuojantys Lietuvos įstatymai asmenims, kurie apkaltinamuoju nuosprendžiu buvo pripažinti kaltais padarę nusikaltimą, nepriklausomai nuo to, ar jiems teismo buvo atimta teisė dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla, *vien galiojančio nuosprendžio pagrindu* negali dirbti tam tikro darbo ar eiti atitinkamas pareigas. Atsižvelgiant į tai, anot įstatymo projekto rengėjų, šios bausmės taikymas tiesiog dubliuoja apribojimus, kurie nuteistiesiems taikomi kitų įstatymų pagrindu, kas tuo pačiu reiškia, kad nusikaltimus padarę asmenys praktiškai lieka nebaudžiami. Taigi, suabejoję teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo, kaip bausmės, efektyvumu ir tikslingumu, tačiau pripažinę, kad toks apribojimas baudžiamajame įstatyme apskritai yra reikalingas, įstatymo projekto rengėjai pasiūlė teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą baudžiamajame įstatyme numatyti ne kaip bausmę, bet kaip baudžiamojo poveikio priemonę, kuri galėtų būti skiriama kartu su bausme. – 2010 m. spalio 15 d. Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68(1) ir 68(2) straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto Nr. XIP-2562 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383472>.

pakeitimas, kaip matyti, palietė tik nurodytas BK 142 str. sankcijas (BK 142 str. dispozicijų turinys šiuo įstatymu keistas nebuvo).

Į praeitį žvelgiant dar labiau, ir lyginant dabartinio BK 142 str. sankcijas su anksčiau galiojusio (1961 m.) BK 124 str. sankcijomis, galima pastebėti mažiausiai keletą dalykų (2 lentelė):

- 1) 1961 m. BK 124 str., skirtingai nei 2000 m. BK 142 str., tik viena iš trijų sankcijų buvo *alternatyvi* (SBK 124 str. 1 d.);
- 2) 1961 m. BK 124 str. vienoje iš sankcijų kaip alternatyvi bausmė *buvo numatyta bauda* (kuri nėra numatyta nei vienoje 2000 m. BK 142 str. sankcijoje), ir kaip alternatyvi bausmė *nebuvo numatytas laisvės atėmimas* (kuris yra numatytas visose BK 142 str. sankcijose) (SBK 124 str. 1 d. (1982 m. gruodžio 29 d. ir 1994 m. liepos 19 d. redakcija)).

2 lentelė. Bausmės už neteisėtą abortą pagal 1961 m. BK ir 2000 m. BK

	1961 m. BK			2000 m. BK	
	1961 m. birželio 26 d. redakcija	1982 m. gruodžio 29 d. redakcija	1994 m. liepos 19 d. redakcija	2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija	2011 m. birželio 21 d. redakcija
Pagrindinė sudėtis	1. Laisvės atėmimas iki 1 metų 2. Pataisos darbai iki 1 metų	1. Pataisos darbai iki dvejų metų 2. Bauda iki 300 rublių	1. Pataisos darbai iki dvejų metų 2. Bauda	1. Viešieji darbai 2. Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas 3. Laisvės apribojimas 4. Laisvės atėmimas iki 2 metų	1. Viešieji darbai 2. Laisvės apribojimas 3. Laisvės atėmimas iki 2 metų

	1961 m. BK			2000 m. BK	
	1961 m. birželio 26 d. redakcija	1982 m. gruodžio 29 d. redakcija	1994 m. liepos 19 d. redakcija	2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija	2011 m. birželio 21 d. redakcija
Kvalifikuota sudėtis	1. Laisvės atėmimas iki 3 metų	1. Laisvės atėmimas iki 3 metų	1. Laisvės atėmimas iki 3 metų	1. Viešieji darbai 2. Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas 3. Laisvės apribojimas 4. Laisvės atėmimas iki 3 metų	1. Viešieji darbai 2. Laisvės apribojimas 3. Areštas 4. Laisvės atėmimas iki 3 metų
Itin kvalifikuota sudėtis	1. Laisvės atėmimas nuo 2 iki 7 metų	1. Laisvės atėmimas nuo 2 iki 7 metų	1. Laisvės atėmimas nuo 2 iki 7 metų	1. Areštas 2. Laisvės atėmimas iki 4 metų	1. Areštas 2. Laisvės atėmimas iki 4 metų

Vertinant 2 lentelėje pateiktus duomenis, omenyje būtina turėti keletą dalykų. Pirmiausia, visiškai negalima lyginti abiejų baudžiamųjų įstatymų bausmių, numatytų už *itin kvalifikuoto* neteisėto aborto padarymą, mat čia būtina priminti, kad 1961 m. BK 124 str. 3 d. baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta, be kita ko, už padarymą neteisėto aborto, sukėlusio nukentėjusiajai ilgalaikį sveikatos sutrikimą ar mirtį. Be to, atitinkamos sudėtys pagal abu kodeksus nėra visiškai identiškos, todėl tiesiog gretinti lentelės stulpeliuose nurodytų duomenų taip pat nederėtų.

Nepaisant to, remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, bendriausiu požiūriu galima teigti, kad šiuo metu už neteisėtą abortą didžiausios numatytos bausmės yra panašios arba *griežtesnės* negu anksčiau (lyginama su 1961 m. BK 124 str. 1994 m. liepos 19 d. redakcija). Pasakyta geriausia iliustruoti keliais pavyzdžiais, antai:

- 1) asmuo, neturintis medicininio išsilavinimo, padaręs abortą, pagal 2000 m. BK galėtų būti baudžiamas laisvės atėmimu iki 4 metų (BK 142

str. 3 d.), tuo tarpu pagal 1961 m. BK – laisvės atėmimu iki trejų metų (SBK 124 str. 2 d.);

- 2) gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas, padaręs abortą esant kontraindikacijų arba kai nėštumas viršijo 12 savaičių, pagal 2000 m. BK galėtų būti baudžiamas laisvės atėmimu iki 2 metų (BK 142 str. 1 d.), tuo tarpu pagal 1961 m. BK – tik pataisos darbais iki 2 metų (SBK 124 str. 1 d.);
- 3) gydytojas, neturintis teisės daryti aborto operacijas, padaręs abortą, pagal 2000 m. BK (priklausomai nuo to, ar abortas padarytas sveikatos priežiūros įstaigoje ar ne) galėtų būti baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų (BK 142 str. 2 d.) arba laisvės atėmimu iki 4 metų (BK 142 str. 3 d.), tuo tarpu pagal 1961 m. BK – tik pataisos darbais iki 2 metų (SBK 124 str. 1 d.);
- 4) akušerė, slaugytoja, padariusi abortą ne sveikatos priežiūros įstaigoje, pagal 2000 m. BK galėtų būti baudžiama laisvės atėmimu iki 4 metų (BK 142 str. 3 d.), tuo tarpu pagal 1961 m. BK – iki 3 metų (SBK 124 str. 2 d.);
- 5) akušerė, slaugytoja, padariusi abortą sveikatos priežiūros įstaigoje, pagal abu baudžiamuosius įstatymus galėtų būti baudžiama tokia pačia – laisvės atėmimo iki 3 metų – bausme (BK 142 str. 2 d., SBK 124 str. 2 d.).

Toliau būtina pažymėti, kad BK 142 str. numatytos bausmės savo griežtumu atitinka bausmes, nustatytas už kitas, to paties skyriaus (BK XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“) straipsniuose numatytas, nusikalstamas veikas (3 lentelė). Didžiausia bausmė (laisvės atėmimas iki dvejų metų), be BK 142 str. 1 d., taip pat numatyta BK 144 str. bei BK 145 str. 1 dalyje. Didžiausia bausmė (laisvės atėmimas iki trejų metų), be BK 142 str. 2 d., taip pat numatyta BK 143 straipsnyje. Didžiausia bausmė (laisvės atėmimas iki ketverių metų), be BK 142 str. 3 d., taip pat numatyta BK 145 str. 2 dalyje. Kitokios didžiausios bausmės šiame skyriuje nėra numatytos.

3 lentelė. Bausmės už BK XIX skyriuje numatytus nusikaltimus

BK 42 str. 1 d.	Viešieji darbai	Bauda	Laisvės apribojimas	Areštas	Terminuotas laisvės atėmimas	Laisvės atėmimas iki gyvos galvos
BK 142 str. 1 d.	+	-	+	-	Iki 2 metų	-
BK 142 str. 2 d.	+	-	+	+	Iki 3 metų	-
BK 142 str. 3 d.	-	-	-	+	Iki 4 metų	-
BK 143 str.	-	-	+	+	Iki 3 metų	-
BK 144 str.	+	+	+	+	Iki 2 metų	-
BK 145 str. 1 d.	+	+	+	+	Iki 2 metų	-
BK 145 str. 2 d.	-	-	-	-	Iki 4 metų	-

Šiame kontekste verta prisiminti, kad baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą moters nėštumo nutraukimą gali iškilti ne tik pagal BK 142 str., bet ir pagal BK 135 straipsnį. Atsižvelgiant į tai, kad neteisėtas abortas (skirtingai nei sunkus sveikatos sutrikdymas, dėl kurio nėščia moteris neteko nėštumo) visais atvejais padaromas pačios moters prašymu, BK 142 str. visiškai pagrįstai numatytos ženkliai švelnesnės didžiausios bausmės negu už nėštumo nutraukimą prieš moters valią. Pastaruoju atveju asmuo gali būti baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dvylikos metų (BK 135 str. 2 d. 4 p.).

Vertinant Baudžiamojo kodekso 142 str. numatytas bausmes su bausmėmis, numatytomis už tokio pobūdžio nusikalstamas veikas kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose, galima pastebėti, kad Lietuvos BK kitų šalių baudžiamųjų įstatymų tarpe šiuo požiūriu reikšmingai neišsiskiria, mat, kaip pastebi ir užsienio šalių autoriai⁶⁴⁰, už atskiras neteisėto aborto rūšis kitų šalių baudžiamieji įstatymai numato labai įvairias bausmes (4 lentelė). Esama tiek valstybių, kuriose už neteisėtą abortą baudžiama švelniau, tiek ir valstybių, kuriose už neteisėtą abortą baudžiama griežčiau nei Lietuvoje.

Čia būtina paaiškinti, kad šiuo tyrimu nėra siekiama detaliai išanalizuoti kitose šalyse už neteisėtą abortą galimas skirti bausmes, todėl toliau darbe nėra

⁶⁴⁰ ESER, Albin; ir KOCH, Hans-Georg. *Abortion and the Law: From International Comparison to Legal Policy*. The Hague, 2005, p. 141.

nurodoma, kokios bausmės už kokio konkrečiai neteisėto aborto padarymą yra numatytas kitų šalių BK. Reikia pripažinti, kad vertinant lyginamosios analizės pagrindu sudarytoje lentelėje pateiktus duomenis, būtina turėti omenyje, kad skirtingų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytoje neteisėto aborto sudėtyse įtvirtinti požymiai nėra identiški (pavyzdžiui, kvalifikuojančiu požymiu gali būti ir savanaudiškos paskatos, ir sunkūs dėl neteisėto aborto atsiradę padariniai (net moters mirtis)), todėl tiesiog gretinti lentelėje pateiktų duomenų nederėtų. Antra vertus, lentelėje pateikti duomenys kai kuriais požūriais vis dėlto gali būti naudingi. Pavyzdžiui, didžiausios bausmės, numatytos už paprasto neteisėto aborto padarymą (nuo baudos – Baltarusijoje, iki 5 metų laisvės atėmimo – Čekijoje, Šveicarijoje) vis dėlto leidžia bent iš dalies spręsti apie valstybių požūrį į neteisėtą abortą. Naudinga gali būti ir paskutiniuose dviejuose lentelės stulpeliuose pateikiama informacija. Be to, kad už (itin) kvalifikuotą neteisėtą abortą numatytas bausmes būtų galima palyginti bent iš dalies, po lentele kai kuriais atvejais nurodyta papildoma informacija apie kvalifikuojantį požūmį (pavyzdžiui, jei už (itin) kvalifikuotą neteisėtą abortą yra numatyta ženkliai griežtesnė, lyginant su kitomis valstybėmis, didžiausia numatyta bausmė ir pan.).

4 lentelė. Didžiausios numatytos baudmės Lietuvoje ir kai kuriose užsienio valstybėse už įvairias su neteisėtu nėštumo nutraukimu susijusias nusikalstamas veikas

Nusikaltimo sudėtis Valstybė	Pagrindinė neteisėto aborto sudėtis	Kvalifikuota neteisėto aborto sudėtis	Itin (itin) kvalifikuota neteisėto aborto sudėtis	Nėštumo nutraukimas be moters sutikimo	Sutikimas (prašymas) padaryti neteisėtą abortą ir (arba) aborto pasidarymas
Austrija	Iki 1 (3) metų LA	Iki 3 (5) metų LA	-	Iki 3 (5) metų LA	Iki 1 metų LA
Baltarusija	Bauda	Areštas	Iki 5 metų LA ¹	Iki 8 metų LA	-
Belgija	Iki 1 metų LA	Iki 10 metų LA ¹	-	Iki 10 metų	Iki 1 metų LA
Čekija	Iki 5 metų LA	Iki 8 metų LA ²	Iki 10-12 metų LA ¹	Iki 8-16 metų LA	-
Estija	Iki 1 metų LA	Iki 3 metų LA	Iki 5 metų LA ³	Iki 12 metų LA	Bauda
Ispanija	Iki 3 metų LA	Bausmė didinama pusiau	-	Iki 8 metų LA	Bauda
Latvija	Areštas	Iki 3 metų LA	Iki 5 metų LA	Iki 15 metų LA	-
Lenkija	Iki 3 metų LA	Iki 8 metų LA ³	Iki 10 metų LA ¹	Iki 8 metų LA	-
Lietuva	Iki 2 metų LA	Iki 3 metų LA	Iki 4 metų LA	Iki 12 metų LA	-
Malta	Iki 3 metų LA	⁴	-	Iki 3 metų LA	Iki 3 metų LA
Portugalija	Iki 3 metų LA	Bausmė didinama trečdaliu	-	Iki 8 metų LA	Iki 3 metų LA
Rusija	Pataisos darbai iki 2 metų	-	Iki 5 metų LA ¹	Iki 8 metų LA	-
Šveicarija	Iki 5 metų LA	-	-	Iki 10 metų LA	Iki 3 metų LA
Vokietija	Iki 3 metų LA	Iki 5 metų LA ²	-	Iki 5 metų LA	Iki 1 metų LA

LA – laisvės atėmimo bausmė.

1 – nusikaltimą kvalifikuojantis požymis – (ir) moters mirtis.

2 – nusikaltimą kvalifikuojantis požymis, be kita ko, sunkus moters sveikatos sutrikdymas.

3 – nusikaltimą kvalifikuojantis požymis – vaisiaus gyvybingumas.

4 – už abortą, sukėlusį moters mirtį ar padariusį didelės žalos jos sveikatai, skiriamos baudmės, numatytos už tuose straipsniuose numatytų nusikaltimų padarymą, tačiau jos yra mažinamos atitinkamu laipsniu (pagal Maltos BK nurodytas taisykles).

Apibendrinant išdėstyta, Baudžiamojo kodekso 142 str. sankcijas vertinant tiek atskirai, tiek viso BK, tiek ir kitų šalių baudžiamųjų įstatymų

kontekste, Baudžiamojo kodekso 142 str. numatytas bausmes galima vertinti kaip proporcingas šiame straipsnyje numatytų nusikaltimų pavojingumui. Be to, bent kelių bausmių rūšių numatymas kiekvienoje šio straipsnio sankcijoje kartu su bausmių skyrimo taisyklėmis (be kita ko, BK 54 str. 3 d., 62 str.) turėtų sudaryti teismui pakankamas galimybes parinkti ir skirti asmeniui teisingą bausmę.

Kalbant apie konkrečias bausmes, skiriamas asmenims už neteisėto aborto padarymą, čia iš karto reikia pasakyti, kad tik pavieniai baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą abortą taikymo atvejai neleidžia apibendrinti, daryti išvadų, bandyti įžvelgti tam tikras tendencijas *etc.* apie tai, kokios rūšies ir kokio dydžio bausmes teismai tokiose bylose taiko dažniausiai, kokius nurodo motyvus dėl skiriamos bausmės, ar dažnai taiko atleidimo nuo bausmės institutą ir t. t.

Nesant tokios galimybės, belieka pasakyti, kad praktikoje teismai už neteisėtą abortą (BK 142 str. 2 d.) yra skyrę ir, kaip minėta, *teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo* bausmę (teisė verstis medicinine praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją atimta trejiems metams), ir *laisvės apribojimo* bausmę (vieneriems metams, nenustatant BK 48 str. 5 ir 6 d. numatytų draudimų ir apribojimų)⁶⁴¹, ir *laisvės atėmimo* bausmę (vienerių metų), bausmės vykdymą atidedant metams (paskiriant įpareigojimą neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo ir paskiriant baudžiamojo poveikio priemonę – per du mėnesius sumokėti 10 MGL (1300 litų) dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą⁶⁴²).

Tai, kad teismai neteisėto aborto baudžiamosiose bylose kaltininkams yra skyrę *skirtingos* rūšies bausmes, gali būti vertinama kaip patvirtinimas to, kad Baudžiamojo kodekso 142 str. sankcijos iš esmės sudaro teismams galimybę

⁶⁴¹ Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-64-545/2005.

⁶⁴² Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis b. b. Nr. 1A-827-120/2012.

atsižvelgti į konkrečias baudžiamojoje byloje nustatytas aplinkybes ir individualizuoti kaltininkui skiriamą bausmę.

Apibendrinant bei atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima daryti išvadą, kad įstatymo leidėjo sukonstruotos Baudžiamojo kodekso 142 str. sankcijos iš esmės yra tinkamos, nes jose numatytos bausmių rūšys ir maksimalūs laisvės atėmimo bausmės dydžiai yra proporcingi šiems nusikaltimams ir sudaro galimybę teismams individualizuoti kaltininkui skiriamą bausmę atsižvelgiant į jo asmenybę bei kitas byloje nustatytas reikšmingas aplinkybes.

2. Bausmės už privertimą darytis neteisėtą abortą

Nesant galimybių nagrinėti už privertimą darytis neteisėtą abortą teismų skiriamas bausmes (naujojo Baudžiamojo kodekso galiojimo laikotarpiu (iki 2013 m. gegužės 1 d.) nebuvo užregistruota nei vieno privertimo darytis neteisėtą abortą atvejo⁶⁴³), šioje tyrimo dalyje analizuojama tik pati BK 143 str. sankcija, vertinama, ar šioje sankcijoje numatytos bausmės yra proporcingos šio nusikaltimo pavojingumui, taip pat aptariamos bausmės, numatytos ir už kitas, tokio ir panašaus pobūdžio, nusikalstamas veikas.

Baudžiamojo kodekso 143 str. numatyta, kad tas, kas panaudodamas psichinę prievartą nukentėjusiajai ar jos artimiesiems privertė nėščią moterį darytis neteisėtą abortą, baudžiamas:

- 1) laisvės apribojimu *arba*;
- 2) areštu, *arba*;
- 3) laisvės atėmimu iki trejų metų.

Kelių kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose tokio pobūdžio nusikaltimas baudžiamas šiek tiek ar net gerokai kitaip. Štai Latvijos BK 136 str. už tokio pobūdžio nusikalstamą veiką numatyta galimybė asmeniui skirti

⁶⁴³ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos skelbti *Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje* (Forma_1G) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/infusions/report_manager/report_manager.php?metai=2013&menuo=4&idAta=1&rt=1&oldYear=2013&id=198&idStat=10®ionas=0&id3=1#Atas>.

viešųjų darbų, baudos, arešto arba laisvės atėmimo iki dvejų metų bausmes. Taigi, kaip matyti, Latvijoje privertimas darytis neteisėtą (ir teisėtą) abortą yra baudžiamas *švelniau* nei Lietuvoje: 1) švelnesnė, nei Lietuvos BK, yra didžiausia numatyta bausmė (laisvės atėmimas iki 2 metų); 2) be arešto, kuris numatytas ir Lietuvos BK 143 str., numatytos dar dvi alternatyvios bausmės, kurios tiek pagal Latvijos, tiek pagal Lietuvos bausmių sistemą, yra pačios švelniausios bausmės.

Skirtingai nei Latvijos baudžiamajame įstatyme, Lenkijos BK už tokio ir panašaus pobūdžio nusikalstamas veikas numatyta *griežtesnė* baudžiamoji atsakomybė. Laisvės atėmimu iki trejų metų (kitos alternatyvios bausmės nenumatytos) Lenkijoje baudžiama už nėščios moters *kurstymą* (lenkimą) nutraukti nėštumą, pažeidžiant įstatymo nuostatas (Lenkijos BK 152 str. 2 d.). Už nėščios moters privertimą (prievarta, neteisėtu bauginimu ar apgaule) nutraukti nėštumą, remiantis Lenkijos BK 153 str. 1 d., gali būti baudžiama laisvės atėmimu nuo šešių mėnesių iki aštuonerių metų. Čia, tiesa, būtina paaiškinti, kad tokią griežtą didžiausią bausmę lemia, be kita ko, tai, kad ten pat (Lenkijos BK 153 str. 1 d.) numatyta baudžiamoji atsakomybė ir už nėštumo nutraukimą be moters sutikimo. Būtina pridurti, jog abiem atvejais dar griežtesnės baudžiamosios atsakomybės atsiradimą lemia veikos padarymas, kai pradėtas vaisius jau buvo įgijęs gebėjimą gyventi savarankiškai (ne moters organizme). Pirmuoju atveju (BK 152 str. 3 d.) kaltininkui gali būti skiriama laisvės atėmimo nuo šešių mėnesių iki aštuonerių metų bausmė, antruoju (BK 153 str. 2 d.) – laisvės atėmimo nuo vienerių iki dešimties metų bausmė.

Lyginant BK 143 str. numatytas bausmes su bausmėmis, numatytomis kituose to paties skyriaus (BK XIX skyrius „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“) straipsniuose, galima pastebėti, kad nagrinėjamame straipsnyje numatytos bausmės reikšmingai nesiskiria nuo kitų šio skyriaus straipsniuose numatytų bausmių. Lyginant tiek didžiausių numatytų bausmių dydžius, tiek alternatyvių laisvės atėmimui bausmių rūšis, apibendrintai galima teigti, kad privertimas darytis neteisėtą abortą laikomas vienu pavojingiausių šio skyriaus nusikaltimų: griežčiau baudžiamas tik itin kvalifikuoto neteisėto

aborto padarymas (BK 142 str. 3 d.) bei žmogaus terorizavimas (BK 145 str. 2 d.) (3 lentelė⁶⁴⁴).

Šiame kontekste verta priminti, kad asmuo pagal BK 143 str. baudžiamas už tai, kad panaudodamas psichinę prievartą priverčia moterį darytis *neteisėtą abortą*, už kurį baudžiamoji atsakomybė numatyta BK 142 straipsnyje. Atsižvelgiant į tai, atrodytų, visiškai pagrįsta yra tai, kad BK 143 str. sankcijoje numatytos bausmės savo griežtumu yra panašios bausmėms, kurios yra numatytos BK 142 str. sankcijose. Antra vertus, reikia įspėti, kad viskas nėra taip paprasta, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, ir todėl čia norėtusi pastebėti keletą dalykų.

Iš to, kas paminėta pirmiau, matyti, kad privertimas darytis neteisėtą abortą gali būti baudžiamas ir švelniau (lyginant su BK 142 str. 3 d.), ir griežčiau (lyginant su BK 142 str. 1 ir 2 d.) už paties neteisėto aborto padarymą. Verta pridurti, kad toks šių nusikaltimų baudžiamumo santykis yra ir Latvijos baudžiamajame kodekse. Toks įstatymų leidėjo pasirinkimas, kai privertimui darytis neteisėtą abortą – jo baudžiamumo prasme – suteikta tarsi tarpinė padėtis tarp skirtingo pavojingumo laipsnio neteisėtų abortų, regis, gali būti paaiškintas tik vienu būdu.

Toks šių nusikaltimų baudžiamumo santykis greičiausiai yra paremtas tuo, kad pagal BK 143 str. asmuo atsako už tai, kad *privertė* moterį darytis neteisėtą abortą, o už patį neteisėtą abortą, kurį moteris buvo priversta darytis, atsako (turėtų atsakyti) asmuo, kuris ir padarė tokį abortą. Kitaip tariant, į tą pavojų, kuris kyla moters sveikatai ir gyvybei dėl neteisėto aborto jai padarymo, tarsi atsižvelgiama, kai kitam asmeniui skiriama bausmė už neteisėto aborto padarymą (BK 142 str.). Dėl šios priežasties, gali būti manoma, kad privertimas darytis neteisėtą abortą gali būti baudžiamas panašiai ar netgi švelniau už paties neteisėto aborto padarymą, mat šiuo atveju „belieka“ asmenį nubausti už tai, kad jis pasikėsino į moters veiksmų laisvę, t. y. už tai, kad privertė moterį darytis neteisėtą abortą, bet ne dėl pavojaus, kuris kilo moters sveikatai ir gyvybei privertus ją darytis tokį abortą. Į tą pavojų, kaip

⁶⁴⁴ Žr. p. 271.

minėta, atsižvelgiama skiriant bausmę už paties neteisėto aborto padarymą.

Vis dėlto, reikia pastebėti, jog čia praleidžiama viena svarbi (netgi esminė) detalė. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 142 str., kaip ne kartą minėta, iškyla už nėštumo nutraukimą pačios moters *prašymu*, kuris, be to, paprastai atitinka tikrąją jos valią – moteris pati nori nutraukti savo nėštumą ir dėl to sutinka rizikuoti savo sveikata ar net gyvybe. Tuo tarpu privertimas darytis neteisėtą abortą visais atvejais reiškia, kad moteris neteisėtą abortą darosi *ne* savo noru, bet *prieš* savo valią (nors ir yra jos formalus „prašymas“ nutraukti nėštumą). Kitaip tariant, šiuo atveju dėl privertimo darytis neteisėtą abortą moteriai iš esmės padaromas ne „neteisėtas abortas“ (BK 142 str. prasme), bet sunkus sveikatos sutrikdymas (moters nėštumo nutraukimas prieš jos valią), už kurį, kaip minėta, gali būti baudžiama net laisvės atėmimu iki dvylikos metų. Dėl šios priežasties, nustatant bausmes už privertimą darytis neteisėtą abortą, turėtų būti žiūrima ne į tai, kokios bausmės yra numatytos už neteisėto aborto padarymą, bet į tai, kokios bausmės yra numatytos už kvalifikuotą sunkų sveikatos sutrikdymą, už privertimą darytis neteisėtą abortą nustatant mažesnę didžiausios bausmės dydį (pavyzdžiui, laisvės atėmimą iki šešerių metų) nei numatyta BK 135 str. 2 dalyje. Apibendrinant išdėstyta, reikia manyti, jog Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse už privertimą darytis neteisėtą abortą šiuo metu numatytos bausmės yra pernelyg švelnios ir dėl to *neproporcingos* šio nusikaltimo pavojingumui.

Verta pridurti, kad išdėstyta padeda geriau suprasti, kodėl Lenkijos BK baudžiamoji atsakomybė už nėštumo nutraukimą be moters sutikimo ir už jos privertimą darytis abortą numatyta tame pačiame baudžiamojo įstatymo straipsnyje (ir net toje pačioje jo dalyje) ir paaiškina, kodėl privertimas darytis abortą šioje šalyje baudžiamas gerokai griežčiau (laisvės atėmimu iki aštuonerių metų) nei paties neteisėto aborto padarymas, kuris (nesant kvalifikuojančių požymių) baudžiamas panašiai kaip ir Lietuvoje (laisvės atėmimu iki trejų metų).

Toliau būtina priminti, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 143 str. iškyla tik už moters privertimą darytis neteisėtą abortą. Tais atvejais, kai iš

nėščios moters reikalaujama darytis teisėtą abortą arba nėštumą nutraukti pačiai, baudžiamoji atsakomybė iškyta pagal BK 148 str. („Žmogaus veiksmų laisvės varžymas“). Dėl šios priežasties toliau darbe nagrinėjamas šių dviejų nusikaltimų tarpusavio santykis jų baudžiamumo požiūriu.

Visiškai akivaizdu, kad (pri)vertimas darytis *neteisėtą* abortą pasižymi didesniu pavojingumu nei reikalavimas darytis *teisėtą* abortą. Tačiau iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 143 str. ir 148 str. nuostatų galima manyti esant kitaip. 5 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad privertimas darytis neteisėtą abortą ir žmogaus veiksmų laisvės varžymas priskiriami tai pačiai – nesunkių – nusikaltimų kategorijai, o šiek tiek didesnę BK 143 str. numatyto nusikaltimo pavojingumą lemia tik jo sankcijoje nenumatyta baudos bausmė.

Šioje vietoje verta paminėti, kad 2000 m. rugsėjo 26 d. BK redakcijoje, BK 143 str. sankcija buvo sudaryta taip⁶⁴⁵, kad privertimas darytis neteisėtą abortą buvo laikomas netgi *mažiau* pavojingu nusikaltimu nei žmogaus veiksmų laisvės varžymas, galintis pasireikšti, kaip minėta, ir reikalavimu iš moters darytis teisėtą abortą arba nėštumą nutraukti pačiai. Toks paradoksalus BK 143 str. ir 148 str. minimų nusikaltimų baudžiamumo santykis kiek pataisytas šiame darbe jau minėtu 2003 m. balandžio 10 d. įstatymu *sugriežtinus* (į tokias, kokios numatytos dabar) BK 143 str. numatytas bausmes.

5 lentelė. Bausmės pagal BK 143 ir 148 straipsnius

BK 42 str. 1 d.	Viešieji darbai	Bauda	Laisvės apribojimas	Areštas	Terminuotas laisvės atėmimas	Laisvės atėmimas iki gyvos galvos
BK 143 str.	-	-	+	+	Iki 3 metų	-
BK 148 str.	-	+	+	+	Iki 3 metų	-

Privertimo darytis neteisėtą abortą aprašymas *materialiųjų*, o žmogaus veiksmų laisvės varžymo aprašymas *formaliųjų* sudėtimis bei beveik identiškos

⁶⁴⁵ BK 143 str. (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) buvo numatyta galimybė asmenį bausti *viešaisiais darbais* arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu *iki dvejų metų*.

nagrinėjamų straipsnių sankcijos suponuoja tokias netikėtas išvadas, kaip antai:

- 1) pavykęs vertimas (t. y. privertimas) darytis neteisėtą abortą ir viso labo (nors ir neteisėtas, psichine prievarta paremtas) reikalavimas darytis teisėtą abortą (net jeigu toks kaltininko reikalavimas nebuvo įvykdytas) faktiškai laikomos vienodo pavojingumo veikomis (abiem atvejais veikos kvalifikuojamos kaip baigti nusikaltimai, už kuriuos didžiausia numatyta bausmė – iki trejų metų laisvės atėmimo);
- 2) neteisėtas reikalavimas darytis teisėtą abortą iš esmės tampa pavojingesne veika nei nepavykęs vertimas darytis neteisėtą abortą (pirmuoju atveju veika kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas, tuo tarpu antruoju atveju – tik kaip pasikėsinimas padaryti nusikaltimą, kas kaltininkui, remiantis BK 22 str. 3 d., 54 str. 2 d. 4 p., pagrįstai leidžia tikėtis švelnesnės bausmės).

Akivaizdu, jog toks santykis tarp (pri)vertimo darytis neteisėtą abortą ir (pri)vertimo darytis teisėtą abortą, koks yra dabar, neturėtų būti ir todėl tokia padėtis neabejotinai turi būti keičiama. Santykį tarp (pri)vertimo darytis neteisėtą abortą ir (pri)vertimo darytis teisėtą abortą iš dalies pakeistų žmogaus veiksmų laisvės varžymo aprašymas baudžiamajame įstatyme ne formaliąja, bet materialiąja sudėtimi (BK 148 str. būtinuoju sudėties požymiu įtvirtinant nusikaltimo padarinius (pavyzdžiui, vietoj „reikalavimo [...] elgtis pagal kaltininko nurodymą“ numatant „privertimą [...] elgtis pagal kaltininko nurodymą“ arba straipsnį papildant žodžiais „jeigu reikalavimas buvo įvykdytas“)). Padėtis neabejotinai pasikeistų ir persvarsčius BK 143 str. ir 148 str. sankcijas.

Antra vertus, į šį reikalą galima pažvelgti ir kiek kitaip, mat iškelta problema suteikia puikią progą įsigilinti į (pri)vertimo darytis teisėtą abortą esmę. Kitaip tariant, čia verta bent suabejoti, ar pagrįstai reikalavimas (vertimas) darytis teisėtą abortą laikomas viena iš žmogaus veiksmų laisvės varžymo formų ar vis dėlto baudžiamosios atsakomybės už tokios veikos padarymą klausimas turėtų būti sprendžiamas visiškai kitaip.

Reikia manyti, jog pirmiausia baudžiamąją atsakomybę būtų tikslinga

numatyti už *privertimą* darytis teisėtą abortą (nepavykęs vertimas turėtų būti kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką). Be to, baudžiamoji atsakomybė už tokią veiką neturėtų būti reglamentuojama BK XX skyriuje („Nusikaltimai žmogaus laisvei“). Tokią išvadą suponuoja tai, kad reikalaujant iš moters darytis teisėtą abortą *ne tik ir ne tiek* kėsinamasi į moters laisvę pasirinkti savo elgesį, kiek siekiama žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo – psichinės prievartos panaudojimas ir moters veiksmų laisvės varžymas šiuo atveju tėra tik priemonė šiam tikslui pasiekti.

Būtina pridurti, kad atsakomybė už tokią veiką, net ir nekeičiant kitų BK nuostatų, jau dabar galėtų būti numatyta BK XIX skyriuje („Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“). Tokia pozicija galėtų būti grindžiama tuo, kad privertimu darytis teisėtą abortą ne tik kėsinamasi į moters laisvę pasirinkti savo elgesį, t. y. varžoma jos veiksmų laisvė, bet, kaip ir privertimu darytis neteisėtą abortą, sukeliama grėsmė jos sveikatai ir gyvybei, nes net ir teisėta nėštumo nutraukimo operacija, kaip ir bet kuri kita intervencija, yra rizikinga, lydima įvairių komplikacijų tikimybės ir todėl kelia pavojų moters sveikatai ar net gyvybei.

Pritariant čia dėstomai argumentavimo sekai, gali kilti klausimas, kaip visa tai galėtų atsispindėti Baudžiamajame kodekse. Manytina, jog čia pateiktas siūlymas galėtų būti realizuojamas keičiant Baudžiamojo kodekso 143 str. pavadinimą ir turinį, kuris galėtų būti išdėstytas mažiausiai keleriopai, pavyzdžiui:

- 1) BK 143 str. 1 d. pagrindine sudėtimi įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę už privertimą darytis teisėtą abortą ir moters privertimą abortą pasidaryti pačiai, BK 143 str. 2 d. kvalifikuota sudėtimi įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę už privertimą darytis neteisėtą abortą;
- 2) BK 143 str. 1 d. pagrindine sudėtimi įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę tik už privertimą darytis teisėtą abortą, tuo tarpu BK 143 str. 2 d. kvalifikuota sudėtimi įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę ne tik už privertimą darytis neteisėtą abortą, bet ir už moters privertimą

abortą pasidaryti pačiai;

- 3) BK 143 str. įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę už privertimą darytis bet kokios rūšies abortą – tiek teisėtą abortą, tiek neteisėtą abortą, tiek ir saviabortą.

Verta pažymėti, jog dėmesio vertas ir galėtų būti svarstomas iš esmės bet kuris iš pirmiau pateiktų BK 143 str. pakeitimo variantų, mat kiekvienas iš jų gali būti paremtas tam tikrais argumentais. Kaip matyti, pirmasis variantas grindžiamas tuo pačiu kriterijumi, pagal kurį dabar yra atirbojami BK 143 str. ir 148 str., todėl toks BK 143 str. turinys galėtų būti parankus, jei būtų norima išvengti pernelyg didelių, lyginant su dabartine BK redakcija, pokyčių. Antrasis ir, ko gero, priimtinesnis nei pirmasis siūlomas variantas grindžiamas tuo, kad galiojanti nėštumo nutraukimo tvarka nėštumą leidžia nutraukti, be kitų būtinų sąlygų, tik gydytojams akušeriams ginekologams. Vadinasi, tik gydytojų akušerių ginekologų padarytas abortas gali būti laikomas mažiau pavojingu, lyginant su abortu, padarytu kitų asmenų – pačios moters ar bet kurių kitų asmenų. Dėl šios priežasties, ir toliau pripažįstant, kad privertimas darytis bet kurį abortą yra nusikaltimas prieš moterį, griežčiau turėtų būti baudžiamas ne tik privertimas darytis neteisėtą abortą, bet ir moters privertimas abortą pasidaryti pačiai. Taigi, kaip matyti, vienas iš pirmiau pateiktų pasiūlymų galėtų būti priimtinas tuo atveju, jei – pripažinus, kad tokių veikų pavojingumo laipsnis yra skirtingas – būtų norima diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę.

Sekant kitų šalių (Latvijos, Lenkijos) patirtimi, prioritetas galėtų būti suteiktas ir paskutiniajam (trečiajam) BK 143 str. pakeitimo variantui. Šiuo atveju į skirtingą veikų pavojingumo laipsnį nebūtų atsižvelgta, antra vertus, toks, kaip nurodyta pirmiau, BK 143 str. turinys leistų pasiekti kitokių tikslų, konkrečiai – nusikalstamų veikų kvalifikavimo proceso supaprastinimo: bet kuris psichine prievarta paremtas reikalavimas nutraukti nėštumą galėtų būti kvalifikuojamas pagal vieną Baudžiamojo kodekso straipsnį, tokiu būdu išvengiant veikų tarpusavio atribojimo, kuris ne visada gali būti paprastas. Be to, šis pakeitimo variantas būtų priimtinas ir tuo atveju, jei, kaip siūloma šiame

darbe, būtų pripažįstama, kad privertimu darytis (bet kuri) abortą pirmiausia yra kėsiniama į žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybę.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šioje tyrimo dalyje, galima daryti išvadą, kad privertimas darytis neteisėtą abortą nepagrįstai laikomas panašaus pavojingumo nusikaltimu kaip ir neteisėtas abortas ar žmogaus veiksmų laisvės varžymas. Baudžiamojo kodekso 143 str. sankcijoje šiuo metu numatytos bausmės yra pernelyg švelnios (dėl to neproporcingos šiame straipsnyje numatyto nusikaltimo pavojingumui) ir ateityje turėtų būti griežtinamos.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Abortu medicinoje pripažįstamas tiek savaiminis nėštumo nutrūkimas (savaiminis persileidimas), tiek dirbtinis nėštumo nutraukimas (dirbtinis abortas). Aborto ir priešlaikinio gimdymo skiriamoji riba siejama su vaisiaus gyvybingumu, t. y. tokiu jo išsivystymo lygiu, kuris leidžia vaisiui egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo. Vaisiaus gyvybingumą apsprendžia nėštumo trukmė (ne trumpesnė nei 22 savaitės) ir (arba) vaisiaus svoris (ne mažesnis nei 500 g).
2. Neteisėtas abortas gali būti padaromas moters nėštumo metu, kuris prasideda gemalo užuomazgos implantacija moters gimdoje ir baigiasi naujagimio gimimu.
3. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnyje yra įtvirtintos pagrindinė (BK 142 str. 1 d.), kvalifikuota (BK 142 str. 2 d.) ir itin kvalifikuota (BK 142 str. 3 d.) neteisėto aborto sudėtys. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1–3 dalių dispozicijos yra blanketinės, todėl nustatant neteisėto aborto sudėčių požymių turinį, turi būti remiamasi ir kitais teisės aktais, be kita ko, Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka.
4. Neteisėtas abortas visada nukreiptas į gyvo žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimą. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnyje numatytų nusikaltimų pagrindiniu tiesioginiu objektu turėtų būti pripažįstama žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybė, o baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą turėtų būti numatyta kitame Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso skyriuje (pavyzdžiui, „Nusikaltimų negimusiai gyvybei“ skyriuje).
5. Abortas buvo padarytas moters prašymu (nepriklausomai nuo tokio prašymo formos), jeigu jis atitiko tikrąją moters valią. Neteisėto aborto sudėtimis konstatuoti yra pakankama ir silpnesnio intensyvumo moters

valios išraiška – sutikimo, kad jai būtų padarytas neteisėtas abortas (jeigu toks sutikimas nebuvo išgautas apgaule, psichine prievarta *etc.*).

6. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnyje vartojamas sąvokas „nutraukė nėštumą“ ir „padarė abortą“ sieja visumos-dalies santykis. Veika Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytoje neteisėto aborto sudėtyse gali pasireikšti tik medicinos praktikoje taikomų (įteisintų) nėštumo nutraukimo procedūrų (vakuuminės aspiracijos, gimdos kiuretažo ir pan.) atlikimu. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 3 dalyje vartojama sąvoka „nutraukė nėštumą“ turėtų būti suprantama plačiau ir aiškinama kaip reiškianti bet kokius nėštumui nutraukti kaltininko atliktus veiksmus.
7. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnyje numatytos neteisėto aborto sudėtys yra materialiosios. Padariniais šiose sudėtyse yra žmogaus gemalo (vaisiaus) žūtis, todėl bet kurio neteisėto aborto baigtumo momentas turėtų būti siejamas su žmogaus gemalo (vaisiaus) sunaikinimo (o ne pašalinimo iš moters organizmo) momentu. Kai kaltininko padarytas neteisėtas abortas sukelia priešlaikinį gimdymą ir kūdikis gimsta gyvas, veika turėtų būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti neteisėtą abortą.
8. „Sveikatos priežiūros įstaiga“ Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 ir 2 dalių kontekste turėtų būti pripažįstama tik tokia sveikatos priežiūros įstaiga, kuri yra įregistruota Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre ir kuri turi jai išduotą licenciją, suteikiančią teisę teikti nėštumo nutraukimo paslaugas.
9. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 dalyje vartojama „kontraindikacijų“ sąvoka neturėtų būti aiškinama plečiamai, pripažįstant, kad viena iš jų yra ir 12 savaičių viršijantis nėštumas.

Teisės aktų nustatytą terminą viršijantis nėštumas Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 dalyje turėtų būti numatytas kaip savarankiškas sudėties požymis.

10. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnyje tikslinga numatyti dar vieną neteisėtą abortą kvalifikuojantį požymį – nėštumo nutraukimą po 22 nėštumo savaičių, tokiu būdu pripažįstant, kad gyvybingo, t. y. jau gebančio egzistuoti atskirai nuo motinos organizmo, vaisiaus sunaikinimas pasižymi didesniu pavojingumo laipsniu.
11. Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 1 dalies požiūriu „gydytoju, turinčiu teisę daryti aborto operacijas“ turėtų būti pripažįstamas kiekvienas gydytojas akušeris ginekologas, turintis galiojančią licenciją verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo kvalifikaciją, neatsižvelgiant į tai, kurioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje jis ta praktika verčiasi. Tuo atveju, jei toks gydytojas abortą padaro sveikatos priežiūros įstaigoje, kuri neturi teisės teikti nėštumo nutraukimo paslaugų, abortas vertintinas kaip padarytas ne sveikatos priežiūros įstaigoje, o veika kvalifikuotina pagal BK 142 straipsnio 1 dalį.
12. Sveikatos priežiūros specialisto, neturinčio teisės daryti aborto operacijas, sveikatos priežiūros įstaigoje padarytas abortas ne visada pasižymi mažesniu pavojingumo laipsniu nei abortas, padarytas asmens, taip pat neturinčio tokios teisės. Būtina bent jau tiksliau apibrėžti specialaus subjekto požymius, susiaurinant asmenų, kuriems galėtų būti inkriminuojama Baudžiamojo kodekso 142 straipsnio 2 dalis, ratą.
13. Už visų rūšių neteisėtą abortą ir privertimą darytis neteisėtą abortą turėtų būti numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė.

14. Darydamas Baudžiamojo kodekso 143 straipsnyje numatytą nusikaltimą, kaltininkas siekia, kad moters gimdoje besivystantis gemalas (vaisius) būtų sunaikintas – psichinės prievartos panaudojimas šiuo atveju tėra tik priemonė šiam tikslui pasiekti. Pagrindiniu tiesioginiu šio nusikaltimo objektu turėtų būti laikoma žmogaus gemalo (vaisiaus) gyvybė, o moters veiksmų laisvė, taip pat jos psichinė bei fizinė sveikata, gyvybė – papildomu šio nusikaltimo objektu.
15. Priversti moterį darytis neteisėtą abortą galima ir nenaudojant psichinės prievartos nukentėjusiajai ar jos artimiesiems, bet tik pasinaudojant (piktnaudžiaujant) priklausoma nuo kaltininko moters padėtimi. Todėl Baudžiamojo kodekso 143 straipsnyje kaip savarankišką privertimo darytis neteisėtą abortą padarymo būdą tikslinga numatyti „pasinaudojimą nukentėjusiosios priklausomumu“.
16. Pagal pavojingumą privertimas darytis neteisėtą abortą (BK 143 str.) turėtų būti vertinamas kaip esantis tarpinėje vietoje tarp sunkaus sveikatos sutrikdymo (BK 135 str.) ir neteisėto aborto (BK 142 str.). Baudžiamojo kodekso 143 straipsnyje šiuo metu numatytos bausmės yra pernelyg švelnios (dėl to neproporcingos šiame straipsnyje numatyto nusikaltimo pavojingumui) ir ateityje turėtų būti griežtinamos.

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1985, Nr. 1-1.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 81-3959.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 38-1733.
9. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 56-2225.

10. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.
11. Lietuvos Respublikos slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymas (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 62-2224; 2009, Nr. 89-3801.
12. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566.
13. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 30-712; 2002, Nr. 43-1601.
14. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 102-2317; 2004, Nr. 115-4284; 2009, Nr. 145-6425.
15. Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 102-2313; 2004, Nr. 68-2365.
16. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 66-1572; 1998, Nr. 109-2995.
17. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 60-1182.
18. Medicinos gydytojų praktikos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1935, Nr. 498-3465.
19. Gydytojo rengimo rezidentūroje trukmė pagal specialybes, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1359 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 104-4667.
20. Naujagimio gaivinimo standartas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-822. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 110-5214.

21. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. vasario 23 d. įsakymas Nr. V-164 „Dėl Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikacijos dešimtojo pataisyto ir papildyto leidimo „Sisteminis ligų sąrašas“ (Australijos modifikacija, TLK-10-AM) įdiegimo“. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 23-1108.
22. Visuomenės sveikatos priežiūros veiklos licencijavimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. spalio 1 d. įsakymu Nr. V-868 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 120-6145.
23. Lietuvos medicinos norma MN 112:2008 „Gydytojas neonatologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. V-1237. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 3-74.
24. Lietuvos medicinos norma MN 64:2008 „Gydytojas akušeris ginekologas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. V-170. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 35-1250.
25. Lietuvos higienos norma HN 66:2008 „Medicininį atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. V-117 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 22-822.
26. Asmens sveikatos priežiūros įstaigų licencijavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. V-156 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 31-1148.
27. Metų ataskaitos apie abortus Nr. 17 (sveikata) forma, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymu Nr. V-938 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 125-4765.
28. Ginekologijos antrinio lygio paslaugų teikimo specialieji reikalavimai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m.

- lapkričio 14 d. įsakymu Nr. V-870. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 137-4945.
29. Lietuvos medicinos norma MN 136:2005 „Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. V-162. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 34-1107.
30. Medicinos praktikos licencijos forma, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-396 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 90-3316.
31. Medicinos praktikos licencijavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. V-396 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 90-3316.
32. Licencijuojamų ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. V-364 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 86-3152.
33. Ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugsėjo 9 d. įsakymu Nr. V-527 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 89-4046.
34. Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158/A1-86. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 52-2357.
35. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymas Nr. 469 „Dėl komisijos vaisto [...] registravimo tikslingumui įvertinti sudarymo“. Pateikus užklausa, įsakymo kopija gauta iš Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos.

36. Sveikatos priežiūros specialistų profesinės kompetencijos patikrinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 58 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 12-430.
37. Mokamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų, teikiamų valstybės ir savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose, sąrašas ir kainos, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. liepos 30 d. įsakymu Nr. 357 (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 67-2175.
38. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1996 m. spalio 28 d. įsakymas Nr. 542 „Dėl 10-tos redakcijos Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos problemų klasifikacijos (TLK-10) įvedimo“ (neteko galios nuo 2011 m. vasario 25 d.). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 50-1758.
39. Lietuvos medicinos norma MN 11-2:1997 „Sveikatos priežiūros įstaigų akreditavimo specialieji reikalavimai. 2 dalis. Moterų konsultacija“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1997 m. balandžio 14 d. įsakymu Nr. 167 (neteko galios nuo 2003 m. rugsėjo 20 d.). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 38-947.
40. Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. 50. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 18-299.
41. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1990 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 413 „Dėl naujagimio (vaisiaus) gyvybingumo vertinimo kriterijų ir registravimo tvarkos pakeitimų“. Pateikus užklausa, įsakymo kopija gauta iš Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos.
42. Vaistinių medžiagų ir vaistinių preparatų, esančių Europos farmakopėjoje, pavadinimų atitikmenų lietuvių kalba sąrašas, patvirtintas Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos viršininko 2009 m. birželio

2 d. įsakymu Nr. 1A-551 (su pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2828.

43. Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos informacija „Vaistiniai preparatai, kuriems 2008 m. rugsėjo 17 d. patvirtintas klasifikacijos keitimas“. *Informaciniai pranešimai*, 2009, Nr. 24.

Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai ir jų parengiamoji medžiaga:

44. 2013 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-338 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=444123>.
45. 2013 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas Nr. XIIP-337 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=444122>.
46. 2002 m. liepos 5 d. Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas Nr. IXP-1775 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=170862&p_query=Reprodukcini%EBs%20sveikatos%20%Elstatymo%20projektas&p_tr2=2>.
47. 2013 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 5 d.]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=444127>.
48. 2010 m. spalio 15 d. Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso

- papildymo 68(1) ir 68(2) straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto Nr. XIP-2562 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=383472>.
49. 2006 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-432(3) aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=271641&p_query=&p_tr2=2>.
50. 2005 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-432 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=254262&p_query=&p_tr2=2>.

Tarptautinės ir užsienio valstybių teisės aktai:

51. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
52. Austrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (vok. *Strafgesetzbuch* (StGB)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html>.
53. Baltarusijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (rus. *Уголовный кодекс Республики Беларусь*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=HK9900275&p2={NRPA}>>.
54. Belgijos Karalystės baudžiamasis kodeksas (ol. *Strafwetboek*; pranc. *Code pénal*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/arch_a.pl?N=&=&sql=%28text+contains+%28%27%27%29%29&rech=1&language=nl&tri=dd+AS+>

RANK&numero=1&table_name=wet&cn=1867060801&caller=archive
&fromtab=wet&la=N&ver_arch=084>.

55. Čekijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (ček. *Trestní zákoník*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/040-2009-sb-zakon-trestni-zakonik.html>>.
56. Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (est. *Karistusseadustik*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>>.
57. Ispanijos Karalystės baudžiamasis kodeksas (isp. *Código Penal*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292363991016?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DCriminal_Code_\(C%C3%B3digo_Penal\).PDF](http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292363991016?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DCriminal_Code_(C%C3%B3digo_Penal).PDF)>.
58. Kanados baudžiamasis kodeksas (angl. *Criminal Code*; pranc. *Code criminel*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/FullText.html>>.
59. Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (lat. *Krimināllikums*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/The_Criminal_Law.doc>.
60. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (lenk. *Kodeks karny*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>>.
61. Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės baudžiamasis kodeksas (pranc. *Code pénal*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/codes/code_penal/CodePenal_PageAccueil.pdf>.

62. Maltos Respublikos baudžiamasis kodeksas (angl. *Criminal code*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8574&l=1>>.
63. Portugalijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (port. *Código Penal Português*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fap.pt/fotos/gca/codigopenal2009-v1_8934351494e91862733eac.pdf>.
64. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas (rus. *Уголовный кодекс Российской Федерации*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pravo.gov.ru/proxy/ips/?manyfragments.html&oid=102041597&version_num=110>.
65. Šveicarijos Konfederacijos baudžiamasis kodeksas (vok. *Schweizerisches Strafgesetzbuch*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf>>.
66. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (vok. *Strafgesetzbuch (StGB)*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. birželio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>>.
67. Schwangeren- und Familienhilfeänderungsgesetz (SFHÄndG) (vom 21. August 1995). *Bundesgesetzblatt I*, 1995, Nr. 44-1050 (BGBl. I S. 1050).
68. Gesetz zum Schutz des vorgeburtlichen / werdenden Lebens, zur Förderung einer kinderfreundlicheren Gesellschaft, für Hilfen im Schwangerschaftskonflikt und zur Regelung des Schwangerschaftsabbruchs (Schwangeren- und Familienhilfegesetz) (vom 27. Juli 1992). *Bundesgesetzblatt I*, 1992, Nr. 37-1398 (BGBl. I S. 1398).

69. Fünfzehntes Strafrechtsänderungsgesetz (vom 18. Mai 1976).
Bundesgesetzblatt I, 1976, Nr. 56-1213 (BGBl. I S. 1213).

Kiti teisės aktai:

70. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Priedas prie Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinių Nr. 18. Vilnius, 1961.
71. RTFSR baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais iki 1940 m. lapkričio 15 d.): oficialus tekstas su pastraipsniui susistemintos medžiagos priedu. Kaunas, 1941.
72. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų. Kaunas, 1934.
73. Vokietijos valstybės baudžiamojo įstatymo knyga: 1871 metų redakcija su pakeitimais bei papildymais ir Klaipėdos krašto svarbesniais baudžiamaisiais įstatymais. Kaunas, 1935.
74. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl pakeitimų ir papildymų Lietuvos TSR baudžiamajame kodekse. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1982, Nr. 36-400.
75. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl Lietuvos TSR teritorijoje veikiančio Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio pakeitimo“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios*, 1956, Nr. 4-1438.
76. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl Lietuvos TSR teritorijoje veikiančio Baudžiamojo Kodekso 140-b straipsnio panaikinimo“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios*, 1954, Nr. 12-1184.

77. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl laikino taikymo RTFSR baudžiamųjų, civilinių ir darbo įstatymų Lietuvos TSR teritorijoje“. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios*, 1941, Nr. 1-39.
78. Уголовный кодекс РСФСР редакции 1926 года: первоначальная редакция документа [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. gegužės 28 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.kodeks-luks.ru/ciws/site?tid=0&nd=902180000&nh=1>>.
79. Инструкция о порядке проведения операции искусственного прерывания беременности, утвержденная приказом Министерства здравоохранения СССР № 234 от 16 марта 1982 г. In МИРОШНИЧЕНКО, В. П.; ir СОЛЬСКИЙ, Я. П. *Аборт и его осложнения*. Киев, 1984, p. 127–129.
80. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 23 ноября 1955 года "Об отмене запрещения аборт". *Ведомости Верховного Совета СССР*, 1955, Nr. 22-425.
81. Постановление ВЦИК и СНК РСФСР 10 мая 1937 г. "Об изменении действующего законодательства РСФСР в связи с постановлением ЦИК и СНК СССР 27 июня 1936 г. "О запрещении аборт, увеличении материальной помощи роженицам, установлении государственной помощи многодетным, расширении сети родильных домов, детских яслей и детских садов, усилении уголовного наказания за неплатеж алиментов и о некоторых изменениях в законодательстве о разводах". In Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. Москва, 1953, p. 400–401.
82. Постановление ЦИК и СНК СССР 27 июня 1936 г. "О запрещении аборт, увеличении материальной помощи роженицам, установлении государственной помощи многодетным, расширении сети родильных домов, детских яслей и детских садов,

- усилении уголовного наказания за неплатеж алиментов и о некоторых изменениях в законодательстве о разводах". In Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. Москва, 1953, p. 390–392.
83. Постановление НКЗдрава и НКЮ 18 ноября 1920 г. "Об охране здоровья женщины". In Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. Москва, 1953, p. 85–86.
84. *Статут Вялікага княства Літоўскага 1588*. Мінск, 2010.

Specialioji literatūra:

85. *Abortion Policies: a Global Review*. New York, 2001, vol. 2.
86. ABRAITIS, Vytautas, *et al.* *Nėštumo patologija*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ II dalis. Kaunas, 2003.
87. ABRAMAVIČIUS, Armanas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 7–18.
88. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis. 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2003.
89. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė*: specialioji dalis. 2-asis papild. leid. Vilnius, 2001.
90. ADUKAUSKIENĖ, Dalia, *et al.* *Nėščiųjų ir gimdyvių kritinės būklės*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ VII dalis. Kaunas, 2009.
91. *Akušerija ginekologija šeimos gydytojo praktikoje*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2010.
92. *Akušerijos ir ginekologijos praktikos vadovas*. Vilnius, 2008.
93. ALIUKONIENĖ, Rita. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių

- straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius, 2011, p. 301–318.
94. ALIUKONIENĖ, Rita. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2007.
95. ALLEN, Michael J.; ir COOPER, Simon. *Elliott & Wood's Cases and Materials on Criminal Law*. 9th ed. London, 2006.
96. ANDRIULIS, Vytautas. *Lietuvos Statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė*: monografija. Vilnius, 2003.
97. ANDRIULIS, Vytautas, et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002.
98. ANDRIULIS, V. Pamedės Teisyno (1340 m.) baudžiamoji teisė ir procesas. *Socialistinė teisė*, 1978, Nr. 1 (41), p. 49–55.
99. ANDRULIONIS, Gytis. Gyvybės iki gimimo statusas teisėje – probleminiai terminologijos aspektai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 3 (93), p. 38–46.
100. *Ankstyvo nėštumo nutraukimas*: informacija specialistams. Vilnius, 2005.
101. ARAMINAITĖ, Violeta. Prenatalinė diagnostika: visuomenės sveikatos ir bioetikos aspektai. *Visuomenės sveikata*, 2011, Nr. 2 (53), p. 29–35.
102. Arkivyskupo S. Tamkevičiaus viešas kreipimasis į LR Seimo narius, svarstančius įstatymų dėl dirbtinio apvaisinimo projektus. *Bažnyčios žinios*, 2011, Nr. 9 (369), p. 10.
103. ASTRAUSKAS, V., et al. *Medicinos terminų žodynas*. Vilnius, 1980.
104. BABACHINAITĖ, Genovaitė, et al. *Kriminologija*: vadovėlis. Vilnius, 2010.
105. BABACHINAITĖ, Genovaitė, et al. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos*: metodinis leidinys [interaktyvus].

- [Vilnius]: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009 [žiūrėta 2012 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/centrai/mokslo_centras/leidiniai/dl_n.php?sfile=197308&id=64593>.
106. BAGUŠYTĖ, Laima, *et al.* *Gimdymas*: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ IV dalis. 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas, 2010.
 107. BALIUTAVIČIENĖ, Dalia Kotryna. Abortų klausimas tarpukario Lietuvoje. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2011, t. XIV, Nr. 1, p. 80–81.
 108. BARTUSEVIČIUS, Arnoldas. Prostaglandinų vartojimas akušerijoje ir ginekologijoje. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 3, p. 236–241.
 109. BEYLEVELD, Deryck; ir BROWNSWORD, Roger. *Consent in the Law*. Oxford, 2007.
 110. BIELIŪNAS, Egidijus. Sankcijos įtaka nusikalstamų veikų kvalifikavimui. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius, 2011, p. 512–535.
 111. BIKELIS, Skirmantas. *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2007.
 112. BIRMONTIENĖ, Toma. Šiuolaikinės žmogaus teisių konstitucinės doktrinos tendencijos. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2007, Nr. 1 (5), p. 202–240.
 113. *Black's Law Dictionary*. 8th ed. St. Paul (Minn.), 2004.
 114. BLUVŠTEINAS, J., *et al.* *Kriminologija*. Vilnius, 1994.
 115. BOHLANDER, Michael. *Principles of German Criminal Law*. Oxford, 2009.

116. BRAZIER, Margaret; ir CAVE, Emma. *Medicine, Patients and the Law*. 4th ed. London, 2007.
117. CARD, Richard. *Criminal Law*. 12th ed. London, 1992.
118. COHEN, Susan A. Facts and Consequences: Legality, Incidence and Safety of Abortion Worldwide. *Guttmacher Policy Review*, Fall 2009, vol. 12, no. 4, p. 2–6.
119. *Complications of abortion: technical and managerial guidelines for prevention and treatment*. Geneva, 1995.
120. CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Instruction on Respect for Human Life in Its Origin and on the Dignity of Procreation “Donum Vitae”* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. liepos 28 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for-human-life_en.html>.
121. CHUNG, Grace S., *et al.* Obstetrician-gynecologists' beliefs about when pregnancy begins. *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, 2012, vol. 206, no. 2, p. 132.e1–132.e7.
122. ČAIKOVSKI, Andžej; ir ŽUKOVAITĖ, Inga. Neteisėto aborto kriminalizavimas Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse. *Teisė*, 2010, Nr. 75, p. 21–34.
123. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4-asis leid. Vilnius, 2000.
124. DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. Vilnius, 2000, d. 1.
125. DAUKŠAITĖ, Inga. Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 65–75.
126. DAUKŠAITĖ, Inga. Teisėto aborto sąvoka pagal Lietuvos teisės aktus. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 60–72.
127. *Demografijos metraštis 2011*. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2012.
128. *Demographic Yearbook 2009-2010*. 61st issue. New York: United Nations, 2011.

129. *Didachė*: Dvylikos apaštalu mokslas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą <<http://logos.lt.com/images/2/22/Didache.pdf>>.
130. DOCKA, Paulius. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, 1999, Nr. 3, p. 16–18.
131. DRAKŠIENĖ, Anna; ir MICHAILOVIČ, Ilona. *Kriminologijos žinytas*. Vilnius, 2008.
132. DUNDULIENĖ, Pranė. *Senieji lietuvių šeimos papročiai*. 3-ioji laida. Vilnius, 2005.
133. ESER, Albin; ir KOCH, Hans-Georg. *Abortion and the Law: From International Comparison to Legal Policy*. The Hague, 2005.
134. ESER, Albin. Reform of German Abortion Law: First Experiences. *The American Journal of Comparative Law*, 1986, vol. 34, no. 2, p. 369–383.
135. *Ethical issues in obstetrics and gynecology*: by the FIGO Committee for the Study of Ethical Aspects of Human Reproduction and Women's Health [interaktyvus]. [London]: FIGO, 2012 [žiūrėta 2013 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.figo.org/files/figo-corp/English%20Ethical%20Issues%20in%20Obstetrics%20and%20Gynecology.pdf>>.
136. FEDOSIUK, Oleg. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19 (2), p. 715–738.
137. FEDOSIUK, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2001, Nr. 21 (13), p. 101–115.
138. GARMUS, Antanas; KURAPKA, Egidijus; ir CĖPLA, Antanas. *Teismo medicina*. Vilnius, 2000.
139. GIFIS, Steven H. *Law Dictionary*. 4th ed. New York, 1996.
140. *Gimimų medicininiai duomenys 2010 m.* Vilnius, 2011.

141. GODA, Gintaras; KAZLAUSKAS, Marcelis; ir KUČONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius, 2005.
142. GOLDBERGAS, T. Mūsų įstatymai ir mediciniškasis abortas. In *IV-ojo Lietuvos gydytojų kongreso 1928 m. lapkričio 1–3 d. darbai*. Kaunas, 1929, p. 418–430.
143. GRINEVIČIŪTĖ, Kristina. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 8 (98), p. 81–88.
144. GRUODIS, Stanislovas. *Negimusios gyvybės panaikinimas*. Kaunas, 1935.
145. GRUODYTĖ, Edita. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19 (2), p. 739–752.
146. HAUPT, Arthur; KANE, Thomas T.; ir HAUB, Carl. *Population Reference Bureau's Population Handbook*. 6th ed. S. 1., 2011.
147. HERRING, Jonathan. *Criminal law*. 4th ed. Houndmills, 2005.
148. HILLIARD, Bryan. *The U. S. Supreme Court and Medical Ethics: from contraception to managed health care*. St. Paul (Minn.), 2004.
149. JAKUBČIONYTĖ, Rita. *Nėštumo nutraukimą įtakojantys faktoriai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2000.
150. JARAŠIUS, J. Persileidimai (abortai) svetur ir Lietuvoje. *Medicina*, 1926, Nr. 5–7, p. 257–268.
151. JURĖNIENĖ, Virginija. Abortų problema pirmojoje Lietuvos Respublikoje. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 34–45.
152. *Kanonų teisės kodeksas*. Vilnius, 2012.
153. *Katalikų bažnyčios katekizmas*. Kaunas, 1996.
154. KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2 (48), p. 5–26.

155. KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 2006, Nr. 2 (52), p. 62–83.
156. *Kazimiero teisyas (1468 m.)*. Vilnius, 1967.
157. KIRCHNER, Stefan. *The pre-natal personal scope of article 2 section 1 sentence 1 of the European Convention on Human Rights: summary of doctoral dissertation*. Social sciences, Law (01 S). Kaunas, 2012.
158. KLIMAS, Vytautas. Menama aborto žala moters fizinei ir psichinei sveikatai. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 21–28.
159. KLIMAS, V. Negimusios gyvybės apsauga, arba Kuriuo keliu pasuksime? *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 1, p. 6–7.
160. KLIMKA, A. *Nusikaltimo sudėtis: objektas, objektyvinė pusė ir subjektas*. Vilnius, 1971.
161. KLIMKA, A. *Nusikaltimo sudėtis: sąvoka ir subjektyvinė pusė*. Vilnius, 1968.
162. KLIMKA, A.; APANAVIČIUS, M.; ir MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: ypatingoji dalis*. Vilnius, 1974.
163. KUJALIS, Pavelas. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių samprata. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 34 (26), p. 58–72.
164. KÜPER, Wilfried. *Strafrecht Besonderer Teil: Definitionen mit Erläuterungen*. Heidelberg, 2005.
165. KURMANAVIČIUS, Juozas; ir BALSYTĖ, Dalia. Ultragarsinė biometrija. I. Gestacinio amžiaus nustatymas. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*, 2008, t. XI, Nr. 2, p. 98–104.
166. KUZAVINIS, Kazimieras. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. 2-oji patiksl. ir papild. laida. Vilnius, 2007.
167. LAUČIUS, V. Ar abortai ir šeimos politika taps socialinių konfliktų šaltiniu. *Veidas*, 2009, specialusis numeris „Prognozės 2009“, p. 20–21.
168. LEVESQUE, Roger J. R. *Child Maltreatment and the Law*. New York, 2008.

169. LEVKOV, Lev; ir JANICKIENĖ, Regina. *Pagalbiniai nevaisingumo gydymo metodai*. Kaunas, 2003.
170. LAUŽIKIENĖ, Dalia. *Savaiminio persileidimo rizikos veiksniai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicinos mokslai, medicina (07 B). Vilnius, 2005.
171. LIESIS, Mantas. *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008.
172. *Lietuvos gyventojai 2011 metais*: 2011 m. gyventojų surašymo rezultatai. [Vilnius]: Lietuvos statistikos departamentas, [2012].
173. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis (1–98 straipsniai). Vilnius, 2004.
174. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius, 2009.
175. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: specialioji dalis (213–330 straipsniai). Vilnius, 2010.
176. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*: V–XI dalys (221–461 straipsniai). Vilnius, 2003.
177. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1989.
178. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 1974.
179. Lietuvos vyskupų kreipimasis dėl abortų. *Bažnyčios žinios*, 2002, Nr. 9 (153), p. 3–4.
180. Lietuvos vyskupų kreipimasis dėl dirbtinio apvaisinimo. *Bažnyčios žinios*, 2002, Nr. 9 (153), p. 2.
181. MADEA, Burkhard; ir DETTMAYER, Reinhard. *Teisės medicinos pagrindai*. Vilnius, 2010.
182. MARCINAUSKAITĖ, Renata. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11 (113), p. 42–49.
183. MARTIN, Jacqueline; ir STOREY, Tony. *Unlocking Criminal Law*. 2nd ed. London, 2007.

184. MASKELIŪNAITĖ, Margarita; ir STAKIŠAITIS, Donatas. Amerikos Maisto ir vaistų administracija (FDA) paskelbė svarbią informaciją dėl mifepristono vartojimo saugumo. *Farmakologinis budrumas*: Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos „Pharmacon“ biuletenio priedas, 2004, Nr. 6 (24), p. 1–3.
185. MASON, J. K.; ir LAURIE, G. T. *Law and Medical Ethics*. 7th ed. Oxford, 2006.
186. MAŽYLIS, P. Jodo švirkštimų į gimtuvę nėštumui išvengti žalingumas. In *IV-ojo Lietuvos gydytojų kongreso 1928 m. lapkričio 1–3 d. darbai*. Kaunas, 1929, p. 52–56.
187. MCALHONE, Christina; ir HUXLEY-BINNS, Rebecca. *Criminal Law: the Fundamentals*. 1st ed. London, 2007.
188. MEČĖJUS, Gediminas. Abortas. Ginekologo vaidmuo. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 9–14.
189. *Medicinos enciklopedija*. Vilnius, 1991, t. 1.
190. *Medicinos enciklopedija*. Vilnius, 1994, t. 2.
191. MESCE, Deborah; ir CLIFTON, Donna. *Abortion: Facts & Figures 2011*. S. l., 2011.
192. MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius, 2009.
193. MILINIS, Albertas; BARANSKAITĖ, Agnė; ir ABRAMAVIČIUS, Armanas. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 1123–1143.
194. MILINIS, Albertas. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)* [rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009.
195. MILINIS, Albertas. Teisės į gyvybę kaip pamatinės žmogaus teisės apsauga baudžiamosios teisės priemonėmis. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2011, Nr. 2 (22), p. 128–149.

196. MONTGOMERY, Jonathan. *Health Care Law*. 2nd ed. Oxford, 2003.
197. *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch: §§ 185–262 StGB*. Bandredakteure: Klaus Mießbach, Günther M. Sander. München, 2003, bd. 3.
198. *Namų advokatas*. Vilnius, 2002.
199. NARBKOVAS, A.; ir MEILIUS, K. Biotechnologijos: pagalba ar iššūkis santuokai kaip institucijai. *Sveikatos mokslai*, 2002, Nr. 2 (18), p. 84–91.
200. NENIŠKIS, J. *Abortas*. Vilnius, 1978.
201. NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius, 1998.
202. OBELENIENĖ, Birutė, *et al.* Žmogaus gyvybės pradžios ir apsaugos problematika Lietuvos studentų požiūriu. *Soter*, 2012, Nr. 43 (71), p. 7–22.
203. OBELENIENĖ, Birutė. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai. In *Nėštumo nutraukimo etika: projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga*. Kaunas, 2005, p. 8–19.
204. OCSKÓ, András. Teisė į gyvybę: gyvybės gynimas Vengrijos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2007, Nr. 2 (6), p. 283–306.
205. ORMEROD, David. *Smith & Hogan Criminal Law: Cases and Materials*. 9th ed. Oxford, 2006.
206. *Pagrindinės sveikatos statistikos sąvokos, jų apibrėžimai ir skaičiavimas*. Vilnius, 2010.
207. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“. In *Vatikano II susirinkimo nutarimai: konstitucijos, deklaracijos, dekretai*. Vilnius, 2001, p. 125–197.
208. PATTINSON, Shaun D. *Medical Law and Ethics*. 3rd ed. London, 2011.

209. PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Gimimų reguliavimo būdai ir jų raiška istoriografiniame kontekste. *Liaudies kultūra*, 2008, Nr. 5 (122), p. 30–37.
210. PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius, 1984.
211. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė: aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius, 2008.
212. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė: baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius, 2006.
213. PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996.
214. PIESLIAKAS, Vytautas. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7 (85), p. 7–15.
215. *Popiežiaus Pauliaus VI enciklika „Humanae vitae“: apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę*. Vilnius, 1993.
216. POPIEŽIŠKOJI ŠEIMOS TARYBA. Pareiškimas dėl „embrionų redukcijos“. *Bažnyčios žinios*, 2000, Nr. 17 (113), p. 16.
217. POPIEŽIUS BENEDIKTAS XVI. *Enciklika „Caritas in veritate“ apie visapusišką žmogaus vystymąsi meilėje ir tiesoje: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, į Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms*. Kaunas, 2009.
218. POPIEŽIUS JONAS PAULIUS II. *Enciklika „Evangelium vitae“: vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms apie žmogaus gyvybės vertę ir neliečiamumą*. Vilnius, 1995.
219. *Principles of Medical Law*. 2nd ed. Oxford, 2004.
220. PRUSKUS, Valdas. Klonavimo etiniai aspektai Katalikų Bažnyčios mokymo šviesoje. *Logos*, 2008, Nr. 55, p. 12–23.

221. RAILAITĖ, Dalia Regina, *et al.* *Ginekologija: Kauno medicinos universiteto vadovėlio „Ginekologija ir akušerija“ III dalis. 2-asis patasis. ir papild. leid.* Kaunas, 2008.
222. RAUGALĖ, A., *et al.* *Vaikų ligos.* Vilnius, 2000, t. 1.
223. RING-CASSIDY, Elizabeth; GENTLES, Ian. *Women's Health after Abortion: the Medical and Psychological Evidence.* 2nd ed. Toronto, 2003.
224. ROBERTSON, John A. Reproductive Technology in Germany and the United States: An Essay in Comparative Law and Bioethics. *Columbia Journal of Transnational Law*, 2004, vol. 43, no. 1, p. 189–227.
225. SACRED CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Declaration on procured abortion* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 17 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19741118_declaration-abortion_en.html>.
226. *Safe abortion: technical and policy guidance for health systems.* 2nd ed. S. 1: World Health Organization, 2012.
227. SCHWARTZ, Lita Linzer; ir ISSER, Natalie K. *Child Homicide: Parents Who Kill.* Boca Raton (Florida), 2007.
228. SEDGH, Gilda, *et al.* Induced abortion: incidence and trends worldwide from 1995 to 2008. *The Lancet*, 2012, vol. 379, no. 9816, p. 625–632.
229. SERAPINAS, D.; ir BARTKEVIČIENĖ, D. Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba. *Sveikatos mokslai*, 2006, Nr. 1-2, p. 147–150.
230. SERAPINAS, D. Pavojai pradėtos žmogaus gyvybės prigimčiai. *Sveikatos mokslai*, 2004, Nr. 3, p. 76–79.
231. SINGER, Richard G.; ir LA FOND, John Q. *Criminal Law: Examples and Explanations.* 2nd ed. New York, 2001.

232. SINGH, S., *et al.* *Abortion Worldwide: A Decade of Uneven Progress*. New York, 2009.
233. SMITH, J. C.; ir HOGAN, Brian. *Criminal Law*. 7th ed. London, 1992.
234. STANKEVIČIUS, V. *Baudžiamoji teisė: paskaitos*. Kaunas, 1925.
235. STOLYGAITĖ, Agnė; GRIGALIŪNIENĖ, Viktorija; ir STEPONAVIČIENĖ, Gitana. Psichologiniai nėštumo nutrūkimo aspektai. *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*, 2009, t. XIII, Nr. 9, p. 538–542.
236. *Sveikatos enciklopedija*. Vilnius, 2003.
237. ŠIMAITIS, L. Kriminalinių abortų susekimo reikalu. *Policija*, 1931, Nr. 19 (119), p. 361–362.
238. *Šiuolaikinė medicina* [CD-ROM]. [Kaunas]: Kauno medicinos universitetas, 2008.
239. ŠUKYTĖ, Jolita; ir MARCINAUSKAITĖ, Renata. Kai kurie probleminiai prievartos doktrinos probleminiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4 (2), p. 685–695.
240. ŠV. TĖVAS JONAS XXIII. *Motina ir mokytoja: enciklika apie socialinio klausimo pažangą krikščioniško mokslo šviesoje*. Chicago, 1962.
241. ŠVEDAS, Gintaras. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius, 2006.
242. ŠVEDAS, Gintaras. Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius, 2011, p. 91–108.

243. ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 7–21.
244. ŠVEDAS, Gintaras. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 2012, Nr. 82, p. 12–25.
245. *Šventasis Raštas: Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vilnius, 1998.
246. TAN, S. Y. *Medical Malpractice: Understanding the Law, Managing the Risk*. Hackensack (New Jersey), 2006.
247. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2008.
248. TIKĖJIMO MOKYMO KONGREGACIJA. Instrukcija kai kuriais bioetikos klausimais „*Dignitas personae*“. *Bažnyčios žinios*, 2008, Nr. 24 (312), p. 6–17.
249. *Unsafe abortion: global and regional estimates of the incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2008*. 6th ed. Geneva: World Health Organization, 2011.
250. Už abortų darymą nubausta akušerė. *Medicina*, 1932, Nr. 12, p. 840.
251. VAITIEKAVIČIUS, A. Abortai ir kova su jais. *Teisė*, 1935, Nr. 30, p. 161–168.
252. VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Posakių ir žodžių žodynas: apie 7000* (lotynų, anglų, prancūzų, lenkų, vokiečių, italų, ispanų ir kitomis kalbomis). Vilnius, 1998.
253. VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 2001.
254. VALANČIŪTĖ, Angelija; VITKUS, Aleksandras; ir BALNYTĖ, Ingrida. *Citologijos, embriologijos ir bendrosios histologijos darbai: mokomoji knyga*. Kaunas, 2006.
255. VANAGIENĖ, Virginija. Nenorimi nėštumai ir jų baigtys. In *Abortas Lietuvoje: 2008 m. birželio 11 d. konferencija*. Vilnius, 2008, p. 29–33.

256. VANAGIENĖ, Virginija. *Nėštumo nutraukimo priežastys ir kontracepcijos naudojimo ypatumai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicininiai mokslai, medicina (07 B). Kaunas, 2001.
257. VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919–1940 metais*. Vilnius, 1996.
258. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai: pagal 1529, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius, 1981.
259. VITKUS, Albertas, et al. *Žmogaus histologija*: bendrasis vadovėlis. Kaunas, 2003.
260. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 4.
261. WARRINER, Ina K. Unsafe abortion: an overview of priorities and needs. In *Preventing unsafe abortion and its consequences: priorities for research and action*. New York, 2006, p. 1–14.
262. WERNER, Udo. The Convergence of Abortion Regulation in Germany and the United States: A Critique to Glendon's Rights Talk Thesis. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 1996, vol. 18, no. 3, p. 571–602.
263. WILSON, William. *Criminal Law: Doctrine and Theory*. London, 1998.
264. *World Population Policies 2009*. New York: United Nations, 2010.
265. ŽAGUNYTĖ, Lina; GABDRACHMANOVAITĖ, Irma; ir ZAMARYTĖ, Kristina. Pregnancy termination: religious and legal aspects. In *Nėštumo nutraukimo etika: projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga*. Kaunas, 2005, p. 35–54.
266. АМИНОВ, Д. И. *Полный курс уголовного права России в таблицах и схемах*. Москва, 1999.
267. БЕЛОБРАГИНА, Надежда Александровна. Ограничение конституционного права на жизнь. *Пробелы в российском законодательстве*, 2010, Nr. 3, p. 24–27.

268. БОРЗЕНКОВ, Г. Н., *et al.* *Курс уголовного права: особенная часть.* Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. Москва, 2002, т. 3.
269. БОРИСОВ, А. Б. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: с постатейными материалами и практическими разъяснениями.* 2-е изд. Москва, 2008.
270. БОРОДИН, С. В. *Преступления против жизни.* Москва, 1999.
271. БОЯРОВ, Сергей. Проблемы определения начала жизни человека в уголовном праве. *Уголовное право*, 2004, № 4, р. 13–14.
272. ВЕТРОВ, Н. И. *Уголовное право: особенная часть.* 2-е изд. Москва, 2002.
273. ВОЛКОВА, Т. Н., *et al.* *Уголовное право Российской Федерации: особенная часть.* Под редакцией Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. Москва, 2005.
274. ГОЛОЛОБОВА, А. В. Проблема определения начала и окончания жизни в доктрине американского уголовного права. *Вестник Московского университета. Серия 11. Право*, 2008, № 1, р. 73–82.
275. ГОРЕЛИК, И. И. *Квалификация преступлений, опасных для жизни и здоровья.* Минск, 1973.
276. ГОРЕЛИК, И. И. *Ответственность за поставление в опасность по советскому уголовному праву.* Минск, 1964.
277. ДОДОНОВ, В. Н.; КАПИЛУС, О. С.; и ЩЕРБА, С. П. *Сравнительное уголовное право: монография.* Москва, 2010.
278. ЕСАКОВ, Г. А., *et al.* *Российское уголовное право: в 2-х т.* Под ред. А. И. Рарога. Москва, 2005, т. 2.
279. ЗАГОРОДНИКОВ, Н. И. *Преступления против здоровья.* Москва, 1969.
280. ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. В., *et al.* *Уголовное право Российской Федерации: особенная часть.* Под редакцией Б. В. Здравомыслова. 2-е изд. Москва, 1999.

281. ИГНАТОВ, А. Н., *et al.* *Уголовное право России*: в 2-х т. Под ред. А. Н. Игнатова и Ю. А. Красикова. Москва, 2005, т. 2.
282. КИСЕЛЕВА, Мария. Уголовная ответственность за незаконное прерывание беременности. *Уголовное право*, 2008, № 4, р. 31–35.
283. КИСЕЛЕВА, М. В. *Уголовно-правовая охрана материнства*: монография. Москва, 2011.
284. КОБОЗЕВА, Т. Ю. Принуждение как признак объективной стороны состава преступления. *Пробелы в российском законодательстве*, 2008, № 2, р. 220–223.
285. КОМИССАРОВ, В. С., *et al.* *Уголовное право России*: особенная часть. Под редакцией А. И. Рарога. 4-е изд. Москва, 2010.
286. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Отв. ред. В. И. Радченко, науч. ред. А. С. Михлин. Москва, 2008.
287. КОНЬ, Г. И. Обеспечение права на жизнь в решениях Межамериканского и Европейского судов по правам человека. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право, 2006, № 6, р. 80–92.
288. КОРОСТЫЛЁВ, Олег. Угроза в уголовном праве: понятие, виды, значение. *Уголовное право*, 2006, № 3, р. 37–40.
289. КУЗЬМИНЫХ, Р. А. Согласие лица как частноправовой элемент в уголовном праве РФ. *Альманах современной науки и образования*, 2009, № 1 (20), d. 1, р. 98–101.
290. ЛОЗАНОВИЧ, Луиза Артуровна. *Незаконное производство аборта: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: дис. [...] канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004.
291. ЛУНЕВА, А. В. Проблема установления момента начала жизни новорожденного. *Пробелы в российском законодательстве*, 2008, № 1, р. 360–361.

292. МЕНДЕЛЬСОН, Г. А. *Ответственность за производство незаконного аборта по советскому уголовному праву*. Москва, 1957.
293. МИНАЕВА, Мария Михайловна. Проблемы квалификации детоубийств и преступлений, связанных с незаконным прерыванием беременности. *Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации*, 2008, № 6 (8), p. 65–69.
294. МИНАЕВА, Мария Михайловна. *Уголовно-правовая охрана жизни ребенка до и после рождения по законодательству России: автореферат диссертации [...] канд. юрид. наук*. Москва, 2012.
295. МИРОШНИЧЕНКО, В. П.; ир СОЛЬСКИЙ, Я. П. *Аборт и его осложнения*. Киев, 1984.
296. НАУМОВ, Анатолий Валентинович. *Практика применения Уголовного кодекса Российской Федерации: комментарий судебной практики и доктринальное толкование*. Москва, 2005.
297. НАУМОВ, А. В. *Российское уголовное право: курс лекций в 3 т.* М., 2011, т. 1.
298. НАУМОВ, А. В. *Российское уголовное право: курс лекций*. 4-е изд. Москва, 2007, т. 2.
299. НИКИФОРОВ, Б. С. *Объект преступления*. Москва, 1960.
300. ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; ир МЕНЬШАГИН, В. Д. *Курс советского уголовного права: особенная часть*. Москва, 1955, т. 1.
301. ПИОНТКОВСКИЙ, Андрей Андреевич. *Преступления против личности*. Москва, 1938.
302. ПЛАКСИНА, Татьяна. Основание повышения уголовной ответственности за убийство женщины, находящейся в состоянии беременности. *Уголовное право*, 2006, № 2, p. 64–68.
303. ПОЗНЫШЕВ, С. В. *Очерк основных начал науки уголовного права: особенная часть*. Москва, 1923.
304. ПОПОВ, А. Н. О начале уголовно-правовой охраны жизни в новом тысячелетии. In *Уголовное право в XXI веке: материалы*

- Международной научной конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М. В. Ломоносова 31 мая – 1 июня 2001 г. Москва, 2002, р. 200–203.
305. РАРОГ, А. И.; СТЕПАЛИН, В. П.; ир ШИШОВ, О. Ф. *Уголовное право: особенная часть в вопросах и ответах*. 2-е изд. Москва, 2003.
306. РАШКОВСКАЯ, Ш. С. *Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*. Москва, 1956.
307. РОМАНОВСКИЙ, Г. Б. Начало жизни человека в уголовном праве. *Криминологический журнал БГУЭП*, 2012, №. 3 (21), р. 43–49.
308. СЕРДЮК, Леонид. О понятии насилия в уголовном праве. *Уголовное право*, 2004, №. 1, р. 51–52.
309. ТАГАНЦЕВ, Н. С. *Уложение о наказанияхъ уголовныхъ и исправительныхъ 1885 года*. 17-е изд., пересмотр. и доп. С.-Петербургъ, 1913.
310. ТАСАКОВ, Сергей; ир ШУМИЛОВ, Алексей. Искусственное прерывание беременности (аборт). Уголовно-правовые аспекты. *Уголовное право*, 2004, №. 2, р. 67–69.
311. *Уложение о наказанияхъ уголовныхъ и исправительныхъ*. Санктпетербургъ, 1845.
312. ШАРАПОВ, Роман. Вопросы квалификации преступных угроз. *Уголовное право*, 2006, №. 1, р. 58–62.
313. ШАРАПОВ, Роман. Начало уголовно-правовой охраны жизни человека: опыт юридического анализа. *Уголовное право*, 2005, №. 1, р. 75–77.
314. ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Ответственность за преступления против личности*. Ленинград, 1953.
315. ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против жизни и здоровья*. Москва, 1947.

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

316. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.
317. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004.
318. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89-2007.
319. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, p. 213–224.
320. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2007, Nr. 26, p. 304–323.
321. Teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio

- priemonės, apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 30. *Teismų praktika*, 2001, Nr. 15, p. 421–442.
322. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis b. b. Nr. 2K-P-95/2012, kat. 1.1.3.7.; 2.1.7.4(S).
323. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis b. b. Nr. 2K-16/2011, kat. 1.1.8.10.6.; 1.2.19.4(S).
324. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis b. b. Nr. 2K-650/2010, kat. 1.1.8.3.; 1.1.8.8.; 1.1.8.10.6.; 2.1.15.7.; 2.3.2.1.3.4.; 2.3.2.2.11.
325. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 27 d. nutartis b. b. Nr. 2K-269/2010, kat. 1.1.1.5.3.; 1.1.3.7(S).
326. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis b. b. Nr. 2K-7-226/2009, kat. 1.2.5.1.; 2.4.2.1.
327. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis b. b. Nr. 2K-465/2008, kat. 1.1.10.1.; 2.1.15.1.2.(S).
328. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis b. b. Nr. 2K-7-200/2008, kat. 1.2.19.4.; 1.2.29.1.
329. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 1 d. nutartis b. b. Nr. 2K-299/2008, kat. 1.2.19.6.; 1.1.7.2.2.; 2.1.15.1.2.(S).
330. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 26 d. nutartis b. b. Nr. 2K-122/2008, kat. 1.2.4.8.; 1.2.26.1(S).
331. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 26 d. nutartis b. b. Nr. 2K-322/2007, kat. 1.2.19.6.
332. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 13 d. nutartis b. b. Nr. 2K-76/2007, kat. 1.1.3.2.; 1.1.8.1.1.; 1.2.19.4.; 2.4.2.1; 2.4.7(S).

333. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 19 d. nutartis b. b. Nr. 2K-550/2006, kat. 1.1.3.2; 2.1.6.2; 2.4.5; 2.4.7.
334. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis b. b. Nr. 2K-495/2006, kat. 1.2.5.; 1.2.26.1.
335. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 17 d. nutartis b. b. Nr. 2K-616/2006, kat. 1.1.3.2.; 1.2.20(S).
336. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. nutartis b. b. Nr. 2K-558/2006, kat. 1.1.3.2.; 1.1.5.1.1.; 1.1.5.1.2.; 1.1.5.2.; 1.1.5.4.; 1.1.6.2.; 1.2.4.8(S).
337. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 4 d. nutartis b. b. Nr. 2K-495/2006, kat. 1.2.5.2.; 1.2.26.1.
338. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis b. b. Nr. 2K-558/2005, kat. 1.1.3.2.; 1.1.3.3.; 1.1.3.8.; 1.1.8.1.; 1.2.4.1.; 1.2.4.4.; 2.1.6.2.; 2.4.5.; 2.4.7.
339. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. balandžio 13 d. nutartis b. b. Nr. 1A-268/2005.
340. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis b. b. Nr. 1A-827-120/2012.
341. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 14 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-19-332/2011.
342. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-20-174/2010.
343. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 24 d. nuosprendis b. b. Nr. 1A-315-557/2008.
344. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. sprendimas c. b. *O. A. v. viešoji įstaiga Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, Nr. 2-1861-41/2006.
345. Kauno miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-2156-923/2012.

346. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2012 m. gegužės 4 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-507-882/2012.
347. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 5 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-145-128/2010.
348. Jonavos rajono apylinkės teismo 2009 m. birželio 16 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-49-217/2009.
349. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-34-729/2008.
350. Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis b. b. Nr. 1-64-545/2005.
351. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. kovo 28 d. sprendimas c. b. *E. K. v. J. J.*, Nr. 2-108-494/2013.
352. Varėnos rajono apylinkės teismo 2012 m. kovo 7 d. sprendimas c. b. *Varėnos rajono savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrius v. D. B., Č. B.*, Nr. 2-41-547/2012.
353. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. sausio 26 d. sprendimas c. b. *A. K. v. D. K., E. J.*, Nr. N2-657-793/2012.
354. Biržų rajono apylinkės teismo 2012 m. sausio 6 d. sprendimas c. b. *V. I. v. E. I., K. A.*, Nr. 2-28-830/2012.
355. Anykščių rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužė 26 d. sprendimas c. b. *M. S. v. A. P.*, Nr. 2-265-834/2011.

Europos žmogaus teisių teismo ir užsienio valstybių teismų praktika:

356. Judgement of the European Court of Human Rights of 8 July 2004 adopted in the case of *Vo v. France* (Application No. 53924/00).
357. Decision of the European Court of Human Rights of 05 September 2002 on Application No. 50490/99, *Boso v. Italy*.
358. Report of the European Commission of Human Rights of 12 July 1977 on Application No. 6959/75, *Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany*.

359. The German Federal Constitutional Court's decision of 25 February 1975 in case no. 1 BvF 1, 2, 3, 4, 5, 6/74. BVerfGE 39, 1. Translated by Robert E. Jonas and John D. Gorby. *The John Marshall Journal of Practice and Procedure*, 1976, vol. 9, no. 3, p. 605–684.

Kiti šaltiniai:

360. FEDOSIUK, Oleg. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis): nusikaltimai žmogaus sveikatai (BK XVIII skyrius), taip pat pavojingi žmogaus gyvybei ir sveikatai (BK XIX skyrius)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/audziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_%20sveik.ppt>.
361. Higienos instituto parengti *Metinių statistinių ataskaitų pildymo metodiniai nurodymai* (Forma Nr. 17) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://sic.hi.lt/data/metod_f17.doc>.
362. Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenys *Pagrindiniai abortų rodikliai* (Abortai 1997–2012 m.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://sic.hi.lt/php/dm9.php?dat_file=dem9.txt>.
363. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos skelbti *Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje* (Forma_1G) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/infusions/report_manager/report_manager.php?metai=2013&menuo=9&idAta=1&rt=1&oldYear=2013&id=198&idStat=10®ionas=0&id3=1#Atas>.
364. Lietuvos statistikos departamento skelbti duomenys *Abortai. Požymiai: priežastis, amžius (1997 -> 2011)* (Lentelė M3140501) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

365. Lietuvos statistikos departamento skelbti duomenys *Dirbtiniai abortai (1991 -> 2012)* (Lentelė M3140502) [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.
366. Lietuvos statistikos departamento skelbti duomenys *Gyventojų skaičius metų pradžioje. Požymiai: administracinė teritorija, amžius (5 m. amžiaus grupės), lytis (2001 -> 2012)* (Lentelė M3010203) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.
367. Pasaulio sveikatos organizacijos HFA-DB (angl. *European health for all database*) duomenys *Number of abortions, all ages (7011)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. liepos 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.euro.who.int/hfadatabases/tables/tableA.php?w=1920&h=1080>>.
368. Privačios ginekologijos klinikos UAB *Duomenys neskelbtini sutikimo nutraukti nėštumą forma* (viešai neskelbta).
369. *Safe and unsafe induced abortion: global and regional levels in 2008, and trends during 1995–2008* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/75174/1/WHO_RHR_12.02_eng.pdf>.
370. *The Prevention and Management of Unsafe Abortion: Report of a Technical Working Group* (Geneva, 12–15 April 1992). Geneva, 1993.
371. *TLK-10-AM, ACHI ir Kodavimo standartų elektroninis vadovas* [interaktyvus]. [s. l.]: s. n., s. a. [žiūrėta 2011 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp>>.
372. Vaikų ligoninės, viešosios įstaigos Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų filialo, skelbiama informacija *Neišnešiotų naujagimių skyrius* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vaikuligonine.lt/skyriai.php?ID=66>>.
373. Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos skelbiamas *Įstaigų asmens sveikatos*

- priežiūros licencijų sąrašas* (aktuali 2013 m. vasario 22 d. informacija) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vaspvt.gov.lt/files/Istaigu_licencijavimas/ASPI.pdf>.
374. Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos skelbiami duomenys apie vaistus *Vaistų paieška* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://extranet.vvkt.lt/paieska/>>.
375. Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos *Pranešimas spaudai – [...]* (2002 m. spalio 21 d.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vvkt.lt/lit/Pranesimas-spaudai---Myfegine/251>>.
376. Vokietijoje mažiausiai išnešiotas kūdikis netrukus kelias į namus. In *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. 2011, balandžio 23 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://m.lrytas.lt/-13035582671302157747-vokietijoje-ma%C5%BEiausiai-i%C5%A1ne%C5%A1iotas-k%C5%ABdikis-netrukus-kelias-%C4%AF-namus.htm>>.
377. ZONYTĖ, Ona. Nauja savigydos rūšis – medikamentinis abortas. In *Klaipėda* [interaktyvus]. 2012, rugpjūčio 7 [žiūrėta 2013 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/priedai/sveikata/nauja-savigydos-rusis-medikamentinis-abortas-441742>>.
378. *World Abortion Policies 2013: Wall Chart* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WorldAbortionPolicies2013/WorldAbortionPolicies2013_WallChart.pdf>.

PRIEDAI

1 lentelė. Kai kurių veiksnių sąsaja su savaiminiu persileidimu⁶⁴⁶

		Sąsaja nustatyta daugeliu tyrimų	Sąsaja nenustatyta (nėra aiški, vertinama prieštaringai)
MEDICININIAI VEIKSNIAI	Akušeriniai	Anksčiau buvęs priešlaikinis gimdymas	Anksčiau buvęs savalaikis gimdymas
		Anksčiau buvęs savaiminis persileidimas	Anksčiau atliktas nėštumo nutraukimas (dirbtinis abortas)
		Naujagimio patologija ankstesniame nėštume (sklaidos defektus turintys, mažo svorio, negyvi naujagimiai)	
	Ginekologiniai	Įgimtos lytinių organų (gimdos) anomalijos	Pirmųjų mėnesinių pasirodymo laikas
		Mažojo dubens uždegimas	Gimdos kaklelio nepakankamumas
			Gimdos kaklelio operacijos
			Kontracepcija (sudėtinių kontraceptinių tablečių, spermicidų vartojimas, intrauterinės apsaugos priemonės naudojimas)
	Moterų sisteminės ligos⁶⁴⁷	Kraują gaminančių organų ligos (ūminė leukemija)	Endokrininiai susirgimai (sutrikusios skydliaukės funkcijos)
			Nervų sistemos ligos (epilepsija)
	BIOLOGINIAI VEIKSNIAI		Nėščiosios amžius (iki 16 metų arba virš 35 metų)
ANTENATALINĖ PRIEŽIŪRA		Atidi specialisto atliekama nėščiosios priežiūra ir psichologinė parama	

⁶⁴⁶ Lentelė sudaryta remiantis LAUŽIKIENĖ, Dalia. *Savaiminio persileidimo rizikos veiksniai* [rankraštis]: daktaro disertacija. Biomedicinos mokslai, medicina (07 B). Vilnius, 2005, p. 9–23.

⁶⁴⁷ Čia verta paminėti, kad svarbu tirti *konkrečių* moters ligų ir sveikatos sutrikimų įtaką savaiminiam persileidimui, nes vienos tai pačiai sistemai (pavyzdžiui, kraujotakos) priklausančios ligos ir sutrikimai tokią įtaką gali turėti, o kitos – ne.

		Sąsaja nustatyta daugeliu tyrimų	Sąsaja nenustatyta (nėra aiški, vertinama prieštaringai)
SOCIALINIAI EKONOMINIAI VEIKSNIAI		<p>Psichologinis stresas (stresinės situacijos, neigiami gyvenimo įvykiai, dideli socialiniai sunkumai, trumpalaikės grėsmės, blogi santykiai tarp sutuoktinių, konfliktiniai socialiniai ryšiai ir kt.)</p>	<p>Socialinė ekonominė padėtis (pajamų dydis, išsilavinimas, šeiminė padėtis ir kt.)</p>
	PROFESINIAI VEIKSNIAI	<p>Cheminiai veiksniai, susiję su nepalankia aplinka (susidūrimas su pesticidais, lakiaisiais organiniais tirpikliais, naftos perdirbimo produktais, švinu, nikeliu <i>etc.</i> dėl darbo žemės ūkyje, sauso cheminio valymo ir kt. įmonėse)</p>	<p>Fiziniai veiksniai, susiję su nepalankia aplinka (elektromagnetinė spinduliuotė dėl darbo kompiuteriu)</p>
<p>Mišrūs profesiniai veiksniai (profesija (kosmetologės, kirpėjos, stjuardės <i>etc.</i>))</p>		<p>Psichofiziologiniai veiksniai, susiję su darbo sąlygomis (darbo valandų skaičius per savaitę, fizinio aktyvumo laipsnis, pamaininis darbas, stovimas darbas, darbas susilenkus, sunkumų kilnojimas, intervalai tarp pertraukų, darbo metu patiriamas stresas ir kt.)</p>	
GYVENSENOS YPATUMAI	<p>Rūkymas iki nėštumo ir nėštumo metu (rūkymo „stažas“ ir surūkomų cigarečių skaičius per dieną, pasyvus rūkymas)</p>	<p>Sunkūs namų ruošos darbai ir mažamečių vaikų kilnojimas</p>	
	<p>Didelių alkoholio dozių vartojimas nėštumo metu</p>	<p>Ankstyvas lytinis gyvenimas, lytinių santykių dažnis</p>	
	<p>Kavos gėrimas</p>	<p>Automobilio vairavimas</p>	

2 lentelė. Teisiniai pagrindai, kuriems esant Europos Sąjungos valstybėse narėse leidžiama nutraukti nėštumą⁶⁴⁸

Pagrindai Valstybė	Siekiant pašalinti pavojų gresiantį:		Išžagini- mas (kraujo- maiša)	Vaisiaus negalia	Ekono- minės (sociali- nės) priežastys	Moters prašymu
	moters gyvybei	moters fizinei ir (ar) psichinei sveikatai				
Airija	+	-	-	-	-	-
Austrija	+	+	+	+	+	+
Belgija	+	+	+	+	+	+
Bulgarija	+	+	+	+	+	+
Čekija	+	+	+	+	+	+
Danija	+	+	+	+	+	+
Estija	+	+	+	+	+	+
Graikija	+	+	+	+	+	+
Ispanija	+	+	+	+	+	+
Italija	+	+	+	+	+	+
Jungtinė Karalystė	+	+	-	+	+	-
Kipras	+	+	+	+	-	-
Kroatija	+	+	+	+	+	+
Latvija	+	+	+	+	+	+
Lenkija	+	+	+	+	-	-
Lietuva	+	+	+	+	+	+
Liuksemburgas	+	+	+	+	+	-
Malta	-	-	-	-	-	-
Nyderlandai	+	+	+	+	+	+
Portugalija	+	+	+	+	+	+
Prancūzija	+	+	+	+	+	+
Rumunija	+	+	+	+	+	+
Slovakija	+	+	+	+	+	+
Slovėnija	+	+	+	+	+	+
Suomija	+	+	+	+	+	-
Švedija	+	+	+	+	+	+
Vengrija	+	+	+	+	+	+
Vokietija	+	+	+	+	+	+

⁶⁴⁸ Lentelė sudaryta remiantis *World Abortion Policies 2013: Wall Chart* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WorldAbortionPolicies2013/WorldAbortionPolicies2013_WallChart.pdf>.

**PASKELBTŲ AUTORĖS MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ DISERTACIJOS
TEMA SĄRAŠAS**

1. DAUKŠAITĖ, Inga. Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 65–75.
2. DAUKŠAITĖ, Inga. Teisėto aborto sąvoka pagal Lietuvos teisės aktus. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 60–72.